anton ingolič



«Prin opera sa profund realistă, umană, patriotica, legată organic de *pămînt și oameni* și prin intreaga sa activitate, Ingolič demonstreaza o credință neţărmurită in triumful noilor idei sociale, in necesitatea promovării unei literaturi care să vină in apărarea civilizației, a omului, in apărarea viitorului său, a vieții sale pașnice. Problematica bogată spre care se indreaptă, pozițiile ideologice pe care se fixează, il ajută să vadă și să descopere laturile esențiale, să zugrăvească veridic moravurile, relațiile și conflictele sociale specifice Iugoslaviei.»

MIHAELA DEȘLIU
VALENTIN DEȘLIU



Lei 5

editura minerva

1068

69

anton ingolič



anton ingolič

dragoste interzisă



anton ingolič



«Prin opera sa profund realistă, umană, patriotică, legată organic de *pămînt și oameni* și prin întreaga sa activitate, Ingolič demonstrează o credință netărmurită în triumful noilor idei sociale, în necesitatea promovării unei literaturi care să vină în apărarea civilizației, a omului, în apărarea viitorului său, a vieții sale pașnice. Problematica bogată spre care se îndreaptă, pozițiile ideologice pe care se fixează, îl ajută să vadă și să descopere laturile esențiale, să zugrăvească veridic moravurile, relațiile și conflictele sociale specifice Iugoslaviei.»

MIHAELA DEȘLIU
VALENTIN DEȘLIU



editura minerva

Lei 5

1068

anton ingolič





anton ingolič

dragoste interzisă



Ilustraţia copertei : *Dumitru Verdeş*

anton ingolič

dragoste interzisă

TRADUCERE, PREFAŢĂ ŞI TABEL CRONOLOGIC
DE MIHAELA DEŞLIU ŞI VALENTIN DEŞLIU

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI • 1981
EDITURA MINERVA • BUCUREŞTI

Oči
Mladinska knjiga, Ljubljana, 1962
Mladost na stopnicah
Mladinska knjiga, Ljubljana, 1962
Izbrani spisi 10
Založba Obzorja, Maribor, 1963—1967

PREFAŢA

Aşezat pe-o fîşie îngustă de pămînt, între cîmpia Panoniei, Alpi şi Marea Adriatică, după un mileniu de luptă pentru existenţă în faţa silniciilor istorice, poporul sloven, unul din cele mai mici popoare europene, şi-a aflat în cultură şi mai cu seamă în literatură, cel mai vital mijloc de apărare şi de manifestare a individualităţii sale etnice şi de limbă.

Oricine vine în contact cu cultura slovenă, rămîne surprins de veneraţia pe care i-o acordă slovenii. Încă de la începuturi, din secolul al X-lea stau mărturie renumitele monumente din Brižinj, cel mai vechi document care atestă forţa expresivă şi frumuseţea limbii slovene, iar mai tîrziu, după instalarea dominaţiei feudalismului german pe teritoriul etnic sloven şi transformarea slovenilor în iobagi, în evul mediu şi în secolele următoare, minunata creaţie populară, cronică nemuritoare a individualităţii şi sufletului acestui popor mic, dar atît de înzestrat.

Evoluţia literaturii slovene, în decursul veacurilor, a fost destul de sinuoasă. Abia prima jumătate a secolului al XIX-lea a marcat o apariţie de excepţie: poetul France Prešeren (1800—1849). În ciuda faptului că la acea vreme n-a fost înţeles de ajuns, Prešeren, poet de talie europeană, a stimulat dezvoltarea poeziei slovene care oscila între clasicism şi romantism şi se îndrepta destul de lent spre realism.

O deosebită dezvoltare a cunoscut şi proza, îndeosebi nuvelistica. Pe firmamentul literaturii slovene curînd apar nume de mare prestigiu. Scriitori cu orientare romantică sau realistă, ca Josip Jurčič sau Ivan Tavčar şi alţii, se mişcă cu dezinvoltură pe

solul autohton şi, alături de poeţi ca Simon Gregorčič sau Anton Aškerc, care cîntau destinul istoric al poporului lor, lupta sa pentru libertate şi dreptate, însufleţiţi la rîndul lor de cele mai înalte idealuri umanitare, înţeleg să slujească fără rezerve adevărul cu pana lor. Realitatea ca arenă a conflictelor sociale, etice, a pasiunilor şi instinctelor primare pătrunde cu îndrăzneală în creaţia lor. Nu o dată opera lor este străbătută de ecoul revoluţiei. Revoltă în faţa unei lumi rău alcătuite, în care trăiesc şi suferă cei mulţi, cărora li se alătură cu toată fiinţa conştiinţele treze, sensibilităţile profund originale, adînc rănite de o realitate sumbră. Minţile cele mai luminate ale epocii, care sînt în fond produsul suferinţei, al luptei poporului pentru eliberarea naţională şi socială.

Sfîrşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea este perioada cea mai fertilă, cea mai importantă a literaturii slovene. Atît în poezie, cît şi în proză sau dramaturgie cîştigă teren formele moderne, însoţite şi de unele orientări cosmopolite. Se înviorează critica, eseistica, publicistica şi mai ales traducerile literare, care din acea vreme şi pînă în zilele noastre ocupă un loc deosebit de important în producţia de carte a slovenilor.

În această atmosferă de emulaţie şi neobişnuită efervescenţă creatoare, apare una din cele mai proeminente figuri ale literaturii slovene, Ivan Cankar (1876—1918). Poet, nuvelist, romancier, dramaturg şi critic literar, om de vastă cultură, el aduce o contribuţie uriaşă la dezvoltarea acestei literaturi şi la apropierea ei de literatura europeană a timpului. Debutează editorial cu un volum de versuri lirice, confiscat şi ars de către autorităţi chiar la apariţie, apoi publică în 1899 volumul de nuvele *Vignete*, urmat de *Cartea pentru uşuratici* (1901), pentru ca în anul 1907 să publice ampla nuvelă *Dreptatea lui Jernej* (tradusă şi la noi), o adevărată capodoperă a genului, lirismul şi tragismul constituind nota sa pregnantă.

Un demn urmaş al acestui mare artist este şi Anton Ingolič. Alături de alţi creatori de valori spirituale ca : Prežihov Voranc (1893—1950), Miško Kranjec (n. 1908) sau Ciril Kosmač (1910—

1980) el se formează ca scriitor în perioada dintre cele două războaie mondiale. Posesor al unei biografii de-a dreptul senzaţionale, Ingolič este astăzi un clasic în viaţă. El face parte din pleiada acelor scriitori, a căror creaţie trece peste graniţele patriei lor şi se îndreaptă spre vastele orizonturi ale viitorului, însufleţind generaţii după generaţii.

Crescut şi călit la şcoala aspră a vieţii, asemenea marilor scriitori realişti şi umanişti, Ingolič îşi află seva vitală a creaţiei sale viguroase în viaţa şi lupta poporului său, în momentele grele şi hotărîtoare ale istoriei sale.

În clocotul pasiunilor literare şi a căutărilor estetice, mai cu seamă între cele două războaie mondiale, prin opera sa profund realistă, umană, patriotică, legată organic de *pămînt şi oameni* şi prin întreaga sa activitate, Ingolič demonstrează o credinţă neţărmurită în triumful noilor idei sociale, în necesitatea promovării unei literaturi care să vină în apărarea civilizaţiei, a omului, în apărarea viitorului său, a vieţii sale paşnice. Problematica bogată spre care se îndreaptă, poziţiile ideologice pe care le fixează, îl ajută să vadă şi să descopere laturile esenţiale, să zugrăvească veridic moravurile, relaţiile şi conflictele sociale, tragismul personalităţii umane, împletită nu rareori în plasa filistinismului, umilită şi călcată în picioare. În preajma celei de a doua conflagraţii mondiale, rechizitoriul său făcut de pe poziţiile umanismului revoluţionar, este fără drept de apel asupra orînduirii sociale generatoare de război. Este protestul unei conştiinţe treze, zbuciumate, care pe toate căile şi mai cu seamă prin varietatea tonurilor bogatei sale palete artistice dă jos una după alta măştile ipocriziei, dezvăluind manevrele de culise ale pregătirilor unui nou dezastru, „opera“ vîrfurilor conducătoare, a potentaţilor zilei. Dezvăluirea realităţii dure, a suferinţei maselor, pe care scriitorul „le trece“ prin conştiinţa sa dureroasă, prin cugetul său care „lucrează“ febril, transformînd tablourile zugrăvite într-un adevărat simbol al suferinţei, nu rămîne fără urmări. Nici nu se declanşează bine războiul, şi fasciştii trec la represalii. Ingolič este deportat împreună cu întreaga sa familie, la Cuprija, în Serbia.

Născut la 5 ianuarie 1907, în sînul unei familii de oameni sărmani, cu o droaie de copii pe cap, din care nu au rămas în viață decît cinci, Ingolič cunoaște de mic cele mai mari privațiuni, fiind nevoit să muncească încă din fragedă copilărie ca cioban în satul bunicilor săi, sau ca ucenic, alături de tatăl său, într-un atelier de tîmplărie. Din dorința de a-și ajuta părintele, copilul firav face eforturi peste puterile lui, visînd la ziua cînd va deveni mare și puternic, învățat, stăpîn pe tehnică și-l va scăpa pe tatăl său de munca dură care nu se sfîrșea niciodată, ba dimpotrivă, sporea văzînd cu ochii... Dar visul acesta a rămas doar o dorință, pe care viitorul scriitor nu a putut-o realiza niciodată !

Multe amintiri îl leagă pe Ingolič de acele vremuri, dar cea mai puternică impresie i-a lăsat neașteptata întoarcere a tatălui său de pe front, la începutul anului 1918, escortat de doi soldați înarmați pînă în dinți. Măsurile represive ale autorităților austro-ungare nu sînt însă în stare să stingă flacăra revoltei din sufletul tîmplarului care plătește cu viața pentru ideile sale revoluționare și nu mai apucă să vadă rezultatul primului război mondial, ziua aceea, în care se prăbușește colosul cu picioarele de lut !

Curînd are loc o schimbare fundamentală în viața țării. La 1 decembrie 1918 este proclamat Regatul sîrbilor, croaților și slovenilor, care unește majoritatea popoarelor iugoslave într-un stat sub sceptrul fostului rege sîrb Petru I.

În anii următori, după absolvirea școlii primare, Anton Ingolič începe să urmeze cursurile școlii medii din Maribor, în speranța că va deveni inginer, sau cel puțin tehnician, pentru ca într-o bună zi să-i scape pe ai săi de sărăcie. Din păcate n-a reușit. În schimb s-a dedicat literaturii, și, în anii care au urmat, a început să publice proză scurtă în mai multe reviste literare, mai cu seamă în cele școlare, mereu amenințate cu desființarea din cauza lipsei mijloacelor financiare, precum și a promovării unei literaturi cu un pronunțat caracter social. Debutul, dealtfel, și-l face cu o poezie pe care o scrie încă de pe băncile școlii primare. Foarte curînd, în 1923, Ingolič devine

unul din fondatorii foii literare *Žarki* și o susține din toate punctele de vedere, în ciuda faptului că însăși existența sa este mai mult decît precară, nevoit fiind să se întrețină singur în orașul care se industrializa tot mai mult și creștea văzînd cu ochii. Muncitorimea din fabrici, în special din cele textile, ai căror proprietari și tennicieni erau străini, de regulă nemți, ducea o viață de mizerie. De aceea și grevele se țineau lanț. Viitorul scriitor, care trăiește în acest mediu, are ocazia să se documenteze ani în șir „pe viu" și rod al acestei documentări este romanul său *Greva*, pe care îl scrie mai tîrziu și ale cărui pagini dramatice văd lumina tiparului, poate nu întîmplător, tot aici, în Maribor.

După terminarea studiilor medii și obținerea diplomei de bacalaureat, bazîndu-se doar pe micile sale economii, Ingolič își ia inima în dinți și pleacă la Paris, unde se înscrie la École de préparation des professeurs de français a l'étranger și concomitent frecventează cursurile de romanistică ale Sorbonei. Foarte curînd însă se pomenește fără o lețcaie în buzunar și este nevoit să facă de toate pentru a-și putea continua studiile. Nu-și mai poate îngădui răgazul, odihna. Nopțile și le petrece fie ca figurant la Comédie Française, fie ca ospătar sau în alte munci grele, de noapte.

După obținerea diplomei de profesor de franceză, se întoarce în țară și își continuă studiile, absolvind și cursurile de slavistică ale Universității din Ljubljana. Cu toate acestea nu își poate găsi nici un fel de plasament. (Abia în 1936 și cu mare greutate găsește un post de profesor la liceul din orașul Ptuj, de pe Drava.) Sînt ani de criză și de după criză, cînd foarte mulți intelectuali-proletari rămîn, literalmente, pe drumuri. Și în această situație, peregrinînd printre țăranii aduși în sapă de lemn, avînd pe deasupra răspunderea unei familii — soție și doi copii, Ingolič, se apucă de scris. Și scrie cu o îndîrjire nemaipomenită, cu o putere supraomenească. Muza lui devine indignarea. Și suferința. Mai ales suferința, care nu trebuie invocată. Ea vine singură și stă în preajma lui, este însăși umbra lui, nedespărțită... Așa se naște primul său roman, *Pămînt și oameni*, în care,

cu o forţă neobişnuită sînt zugrăvite profundele contradicţii de clasă, conflictele sociale inevitabile, procesul ruinării ţărănimii în condiţiile capitalismului, Ingolič reuşind să fixeze pentru totdeauna în literatura slovenă, ca-ntr-o piatră dură, chipul proletarului din mediul rural. O bună parte din eroii săi argăţesc pentru un codru de pîine pe la curţile celor bogaţi, alţii îşi irosesc viaţa căutînd de lucru cu ziua, dar conştienţi de inegalitatea socială din jurul lor, în care văd sursa unui şir întreg de nenorociri.

Din pana febrilă a scriitorului ies pagini după pagini şi curînd se conturează nuvela *Anii tineri*, autobiografică în parte, închinată în primul rînd vieţii şi luptei unei învăţătoare de ţară dintr-un colţ uitat de lume, personificare a spiritului uman nešovăielnic în năzuinţa sa spre adevăr şi dreptate, luptei intelectualului aruncat la periferia societăţii, care trebuie să înfrunte nu numai vitregia timpurilor grele, ci şi exasperanta obtuzitate a unor creiere înecate în osînză!

Curînd evenimentele se precipită. Este faza în care fascismul se pregăteşte de un atac general, cînd prin cancelariile diplomatice europene se creează planurile celui de al doilea război mondial. După ocuparea fulgerătoare a Austriei şi includerea ei în cel de al III-lea Reich, iar mai tîrziu, ca o consecinţă a semnării pactului dintre noul guvern iugoslav şi Uniunea Sovietică la 6 aprilie 1941, în urma presiunii maselor muncitoare, în aceeaşi zi Hitler atacă Iugoslavia şi, cu sprijinul coloanei a cincea, o obligă să capituleze la 17 aprilie 1941. Popoarele iuguslave cunosc acum cea mai grea perioadă din istoria patriei lor. Ocupanţii fascişti dezmembrează teritoriul ţării, în special pe cel al Sloveniei şi cu ajutorul regimurilor colaboraţioniste ale generalului Nedić şi a conducătorului ustaşilor, Ante Pevelić, instaurează cea mai crîncenă dictatură cu putinţă.

Împotriva acestei dictaturi, împotriva războiului, a inutilităţii sale, a suferinţelor şi grozăviilor pe care le provoacă atît în sînul populaţiei paşnice, cît şi în cel al maselor soldăţeşti anonime, mînate ca vitele pe pămînturi străine, îşi îndreaptă glasul Anton Ingolič, şi glasul său continuă să răsune şi astăzi ca o

chemare împotriva tentativelor imperialiste, care pun sub semnul întrebării însăşi existenţa şi viitorul omenirii. De altfel deportarea scriitorului este încă o încercare a autorităţilor fasciste de a-l reduce la tăcere. O încercare brutală, ca atîtea altele pe vremea aceea, cînd pentru crezul lor politic, tinerii scriitori erau deportaţi şi în loc de premii şi decoraţii pentru activitatea lor, primeau cătuşe şi lanţuri, iar dacă mai apucau să compară în faţa justiţiei fasciste, n-o făceau pentru a-şi apăra tinereţea, ci convingerile progresiste şi comuniste. Dar şi în această situaţie, Ingolič găseşte căile şi mijloacele pentru continuarea activităţii literare şi cetăţeneşti. Acumulînd zbuciumul şi clarviziunea cîtorva generaţii de înaintaşi, scriitorul devine şi mai receptiv la suferinţele din jurul lui. Operele sale sînt acum produsul suferinţei şi luptei, sensibilitatea sa — expresia sensibilităţii colective frămîntate, cu un univers specific, dureros, cu nădejdi incerte, zbuciumat ca un ocean în furtună. Şi în încăierarea aceasta pe viaţă şi pe moarte, în care biruia clasa chemată de istorie să conducă destinele ţării, scoasă la mezat şi vîndută ca o marfă imperialismului prusac, în faţa acestui „spectacol" al contrastelor sociale monstruase, glasul scriitorului capătă noi rezonanţe, trezind conştiinţele şi avertizîndu-le că teama şi şovăiala nu fac altceva decît să-l umilească pe om şi să-l facă vulnerabil. Este momentul în care se produce definitiv divorţul dintre artist şi societatea strîmb alcătuită, stupidă, mărginită şi profitoare. Încercările prin care trece zilnic îl pun în faţa unor întrebări alarmante. Chinuitoarea întrebare cu privire la chemarea şi datoria creatorului în marele duel dintre cele două lumi, în faţa sacrificiilor imense pe care le face poporul, în frunte cu cei mai buni fii ai săi — partizanii din munţi, nu-i dă pace o clipă. Credinţa lui în triumful raţiunii, al omeniei asupra barbariei rămîne nezdruncinată. El se ridică împotriva silniciei fascismului care seamănă moarte pe pămînt, transformîndu-l într-o împărăţie a morţii şi stigmatizează cu sarcasm viciile organice ale societăţii burgheze vîndute, aflate în plină putrefacţie, continuînd să o demaşte şi în anii următori, cînd burghezia dominantă se pregătea să părăsească secena istoriei în

„corabia" naufragiată a camarilei regale falimentare, care-și pusese toate speranțele în „supremația" hitleristă. Este perioada maturizării politice și artistice a remarcabilului scriitor, cînd creația sa începe să se distingă prin profunzime, prin orizontul ideologic și emoțional. Acum prind contur operele sale cele mai răscolitoare, excepționala serie a culegerilor de povestiri, a nuvelelor sau a romanelor cum sînt: *Setea, Vîrful Vinsk, Culesul viilor, Înainte de răsăritul soarelui, Cotitura* și altele. Scriitor deosebit de viguros (povestitor, nuvelist, romancier, dramaturg, scenarist, eseist, memorialist), Ingolič simte nevoia să se reverse pe mai multe canale, trecînd cu ușurință de la o modalitate epică la alta.

În operele sale antirăzboinice, printre care se numără și povestirea *Portocala* sau nuvela *Disonanța unei zile de toamnă*, autorul zugrăvește cu predilecție destinul omului simplu, lovit de coșmarul unei existențe cumplite, în încercarea sa de adaptare în fața tuturor relelor pe care le aduce războiul, lipsit de apărare și în fața păsărilor de oțel — simbol al distrugerii — care își varsă din cer ploaia de gloanțe și bombe, și pe lîngă marile distrugeri, provoacă răni adînci în sufletele fragede ale copiilor, pe care îi îmbătrînește înainte de a se fi împlinit, cum este cazul eroinei principale, Iva, din povestirea *Portocala*. Dar peste tot și peste toate străbate voința de neclintit a celor mulți, mai puternică decît fierul și oțelul, scriitorul aducînd pe primul plan dragostea și solidaritatea umană, care sfidează pericolele din orașele și satele patriei sfîșiate de împușcături și înțesate de patrule.

În anii care urmează războiului, Ingolič își reia catedra de limbă și literatură slovenă și desfășoară o intensă activitate politică și obștească. Este pe rînd deputat de Ptuj, apoi al orașului Maribor, iar mai tîrziu își exercită și mandatul de deputat în Skupščina Populară a Sloveniei. De asemeni conduce Asociația Scriitorilor Sloveni și numeroase colegii redacționale.

În noile condiții, scriitorul își lărgește pe zi ce trece, tematica. În operele sale răzbate un suflu nou, proaspăt, el zugrăvește chipurile oamenilor noi. Visurile nerealizate din tinerețe

își regăsesc întruchiparea în destinul contemporanilor săi, ai constructorilor noii societăți. Cărțile sale sînt tot atîtea imnuri închinate muncii, căci în procesul muncii omul își demonstrează forța morală și spirituală, descoperind în ea izvorul veșnic al tinereții, al dragostei și nobleței sufletești, al dăruirii de sine, pentru că scriitorul are pentru muncă un adevărat cult. În acest sens el este exponentul cel mai credincios al omului față de muncă, față de această activitate umană care constituie forța materială a vieții, dar încorporează totodată în ea și actul creației care, în ultimă instanță, este dăruire de sine, în continuă luptă cu instinctele oarbe ale naturii umane.

Credincios artei sale, Ingolič își continuă drumul de scriitor-militant pentru eliberarea și fericirea deplină a omului. El nu rămîne insensibil nici la destinul compatrioților săi, care sînt nevoiți să bată drumurile colbuite ale lumii, sau să-și macine plămînii prin minele de cărbuni și de fier ale Europei pentru o bucată de pîine, departe de cei dragi, fără o rază de speranță și supuși nu raerori unei deznaționalizări pe cît de lente, pe atît de sigure. Acest întreg cortegiu de suferințe este zugrăvit cu rară măiestrie în romanele sale, printre care amintim: *Labirinturi negre, Cerul patriei, Unde sînteți voi, Lamutovilor* și *O rîndunică peste ocean.* În ele autorul surprinde conflicte de un rar dramatism și creează compoziții largi, cu destine umane ieșite din comun, desfășurate pe spații întinse. Ele sînt rodul unor îndelungate și perseverente investigații, al unor lungi și interesante călătorii, căci piciorul lui Ingolič a călcat prin cele mai îndepărtate colțuri ale lumii, a străbătut în repetate rînduri Europa, pămîntul de la un capăt la altul, îndepărtata Siberie... Și din contactul direct, din întîlnirile sale cu cei mai diferiți oameni și cu cele mai diferite pături ale societății, el a adunat impresii de neuitat, pe care apoi le-a reflectat în operele sale.

Realist uneori pînă la cruzime, scriitorul își poartă cititorii pe multiplele coordonate ale tragismului unei lumi și a unor biografii sufletești prădate nu o dată cu brutalitate, trezind în ei setea pentru vîltoarea unor întîmplări pasionante, de care te desparți cu regret după ce ai întors ultima filă a cărții.

Largă este paleta artistică a scriitorului, iar galeria personajelor sale, de-a dreptul impresionantă. Dintre acestea, un loc deosebit în creația sa ocupă chipul luminos, de o rară frumusețe și prospețime al fetei sau al femeii slovence — simbol al tinereții și purității sufletești, al frumuseții și bunătății omenești. De aceea galeria personajelor feminine ni se pare mult mai bogată și poate de un pitoresc unic în literatura slovenă. Chipul femeii îl întîlnim în cele mai diverse ipostaze. Ea poate fi de o candoare și o naivitate care poate fi întîlnită numai în dragostea curată a fetei de la țară, cazul Bredei din nuvela *Dragoste interzisă*, de o voluptate a durerii și resemnării dezarmante la *Zebica* din povestirea cu același nume, de sacrificiu și dăruire maternă fără rezerve la Silva din nuvela *Glas omenesc*.

Ar fi cu neputință, ca în spațiul pe care ni l-am propus, să ne lansăm într-o analiză mai detaliată a creației remarcabilului scriitor sloven. Lăsăm cititorului plăcerea ca pe parcursul lecturii să descopere valențele acestei opere prestigioase și unică în felul ei, prin umanismul ei cald și vibrant.

Zestrea literară lăsată de Anton Ingolič este impresionantă : zeci și zeci de romane, culegeri de nuvele și povestiri, piese de teatru, scenarii de film, eseistică și memorialistică, precum și numeroase cărți destinate celor mai tineri cititori, sînt rodul unei activități literare de peste cinci decenii. Și demn de reținut este, se pare, și faptul, că autorul nu și-a spus încă ultimul cuvînt. Dublat de o experiență de viață puțin obișnuită și dotat cu o putere de muncă pe care i-ar invidia-o și cei mai tineri confrați ai săi, el continuă să scrie și să publice carte după carte, îmbogățind an de an patrimoniul literar al patriei sale. Ingolič este unul din cei mai populari scriitori iugoslavi, iar operele sale datorită faptelor dramatice, a mișcării personajelor și măiestriei cu care sînt scrise, datorită limbii alese și încărcăturii emoționale a frazei, nu rareori se constituie în veritabile *best-seller*-uri. Dar, cum este și firesc, toate acestea au fost cu putință și datorită unui climat favorabil culturii, într-o țară, în care trăsătura distinctivă a literaturii contemporane constă într-o coexistență echilibrată a tuturor tendințelor și expresiilor manifestate în timp, la care se adaugă și tradiția antebelică, coexistență care explică dealtfel varietatea și bogăția acestei literaturi, rod al ideilor, talentului și dăruirii fiecărui scriitor în parte.

Opera lui Anton Ingolič și-a căpătat de mult dreptul la existență. Ea a pătruns masiv în manualele școlare și se studiază în școlile de toate gradele. Cercetători și scriitori, critici și istorici literari ca Mitja Mejak, France Zadravec, Dimitrije Vučenov, Muris Idrizović sau ca academicianul Anton Slodnjak i-au închinat numeroase studii și i-au îngrijit în nenumărate rînduri opera, editată în tiraje uriașe, printre care și o ediție bogată în zece tomuri, cuprinzînd o parte din creațiile sale.

Tradusă în zeci de limbi și răspîndită pe diferite meridiane ale lumii, această operă pătrunde tot mai mult în tezaurul culturii universale, cucerind mințile și inimile cititorilor de pretutindeni, iar apariția acestei cărți sub egida Colecției „Bibliotecii pentru toți" a Editurii Minerva constituie încă un pas spre literatura sloveană, atît de puțin cunoscută la noi, drept semn al prieteniei și prețuirii poporului vecin, de care ne leagă sentimentele și năzuințele cele mai trainice.

MIHAELA DEȘLIU și
VALENTIN DEȘLIU

TABEL CRONOLOGIC

1907 *5 ianuarie*. În Spodnja Polskava, sat risipit pe coastele muntelui Pohorje, s-a născut Anton Ingolič. Părinţii, ţărani săraci, curînd se vor muta în Maribor, al doilea oraş, ca mărime, al Sloveniei, unde vor deveni meseriaşi, tatăl — tîmplar, iar mama — croitoreasă.

1910 Poetul clasic sloven Anton Aškerc (1856—1912) publică cel de al cincilea volum din seria *Poeme*.
Se naşte la Slap scriitorul, traducătorul şi scenaristul sloven Ciril Kosmač.
S-a născut la Tuzla scriitorul sîrb Meša Selimović.
Apare la Belgrad prima ediţie a romanului *Sînge stricat* de Borisav Stanković, scriitor clasic sîrb (1876—1927).

1911 Ivo Andrić (laureat al premiului Nobel) debutează cu poezie în revista *Bosanska vila (Zîna Bosniei)*.

1912 Vede lumina rampei comedia *Onomastica veselă* a scriitorului clasic sloven France Bevk (1890—1970).

1912 *14 iulie* S-a născut la Split, Mira Mihelič — romancier, dramaturg, traducător.

1913 *14 aprilie* Se naşte, la Grgar, poetul, dramaturgul şi traducătorul sloven Matei Bor.

Vine pe lume prozatorul, dramaturgul, scenaristul și gazetarul sloven Ivan Potrč.

1914 A văzut lumina zilei, la Trepča, prozatorul sîrb Mihailo Lalić.
Se stinge din viață poetul și prozatorul clasic croat Antun Gustav Matoš (n. 1873).

1915 1 ianuarie S-a născut în satul Hašani de la poalele muntelui Grmeć scriitorul bosniac ***Branko Ćopić***.

1916 Apare volumul de poezii ***Stele căzătoare*** al poetului clasic sloven Alojz Gradnik (1882—1967).

1917 S-a născut poetul croat Mak Dizdar.

1918 Este perioada în care Anton Ingolič frecventează cursurile școlii elementare din satul natal. În ultimul an al școlii scrie prima sa poezie.

1 decembrie Se proclamă regatul sîrbilor, croaților și slovenilor, care unește majoritatea popoarelor iugoslave într-un stat sub domnia regelui sîrb Petru I, regent devenind fiul său Alexandru.

11 decembrie Se stinge din viață, la Ljubljana, scriitorul clasic sloven (poet, prozator, dramaturg și publicist) Ivan Cankar (n. 1876).
Ivo Andrić își publică prima carte de poeme în proză, intitulată *Ex Ponto* (după *Epistolae ex Ponto* ale lui Ovidiu).

1919 Se naște poetul croat Jure Kaštelan.
Vede lumina zilei, la Maribor, poetul sloven France Filipič.
Andrič publică mai multe scrisori sub titlul ***File roșii***, un adevărat act de acuzare la adresa stării sociale de atunci, și un strigăt de decepție al generației căreia primul război mondial i-a sfărîmat toate iluziile.

1920 Poetul clasic sloven Igo Gruden (1893—1948) își publică volumul de poezii ***Cîntecele mării***.
Poetul, dramaturgul și romancierul clasic sloven Stanko Majcen (1888—1970) scrie drama de răsunet ***Înmormîntarea***.
S-a născut poetul și romancierul macedonean Slavko Janevski.

1921 Anton Ingolič începe să urmeze cursurile școlii medii din Maribor, în speranța că va deveni tehnician sau chiar inginer, pentru ca într-o bună zi să-l poată ajuta pe tatăl său în modernizarea atelierului de tîmplărie sau chiar transformarea lui într-o întreprindere mai mare, ceea ce n-a reușit însă niciodată. În schimb în anii care au urmat s-a dedicat literaturii, scriind proză și devenind, în 1923, unul din fondatorii foii literare ***Žarki***. Curînd începe să publice proză scurtă în mai multe publicații și mai cu seamă la cele școlare, amenințate adeseori cu desființarea din cauza lipsei mijloacelor financiare și a promovării unei literaturi cu un pronunțat caracter social.

1922 Se naște cunoscutul poet Vasko Popa.
Vede lumina zilei poeta croată Vesna Parun.
Ivan Cankar își publică drama ***Suflete romantice***.

1923 Se naște poetul sloven Peter Levec.
Se stinge din viață prozatorul sîrb, Ivo Čipiko.
Apare culegerea de nuvele ***O mie și una de morți*** a scriitorului croat Miroslav Krleža.
S-a născut, la Štip, poetul macedonean Aco Šopov.
Se stinge din viață poetul, prozatorul, criticul și eseistul clasic sloven Josip Stritar (n. 1836).

1924 Se naște poeta slovenă Ada Škerl.

Ivo Andrić își ia doctoratul la Graz, cu dizertația *Dezvoltarea vieții spirituale în Bosnia în timpul dominației otomane*.
22 martie S-a născut, la Konjica, poetul sloven Ivan Minatti.
Se naște, la Šempolaj, prozatorul sloven Alojz Rebula.

1925, 17 februarie S-a născut, la Ljubljana, prozatorul și dramaturgul sloven Andrej Hieng.
4 iulie Se naște, la Ponikve, poetul sloven Ciril Zlobec.
Se stinge din viață poetul croat Antun Branko Šimić.
S-a născut, la Sisak, prozatorul, scenaristul și publicistul sloven Beno Župančić.

1926, 27 mai Moare, la Tomaj, poetul clasic sloven Srečko Kosovel.
Se naște, la Devetaci, scriitorul sîrb Mladen Oljača.
Apare volumul de poeme *De profundis* al poetului clasic sloven Alojz Gradnik.
S-a născut poetul sloven Lojze Krakar.
Apare volumul de versuri *Dragostea păsărilor* al clasicului sloven Gustav Krklec.

1927—1932 Anton Ingolič, în ciuda unor mari privațiuni, se înscrie la École de préparation des professeurs de français a l'étranger și, concomitent, frecventează cursurile de romanistică ale Sorbonei. După obținerea diplomei de profesor de franceză, se întoarce în țară unde-și continuă studiile, absolvind și cursurile de slavistică ale Universității din Ljubljana.

1927 Apare trilogia *Semne pe cer* a scriitorului sloven France Bevk.
Apare postum primul volum de poezii al poetului Srečko Kosovel.

Se stinge din viață romancierul sîrb Borisav Stanković.
Apare culegerea poetică *Un om în noapte* a clasicului Miran Jarc.

1928 Se naște poetul sloven Tone Pavček.
Apare volumul de poezii *O plimbare prin cer* al clasicului sloven Gustav Krklec.
S-a născut poetul croat Slavko Mihalić.
Poetul, romancierul, publicistul și traducătorul sîrb, Siniša Paunović își editează poemele în proză, *Rugile poetului*.

1929, 6 ianuarie În Iugoslavia este instaurată dictatura monarho-fascistă și începe prigoana împotriva comuniștilor, 113 dintre ei fiind uciși în cursul lunii iulie.
S-a născut la Istanbul, Mateja Matevski, apreciat poet macedonean, traducător din poezia franceză, sloveană, sîrbo-croată și albaneză. Cunoscut și la noi cu volumul *Iezere*, în tălmăcirea Carolinei Ilica (1979).
Anatomie își intitulează primul său volum de poeme în proză, poetul, romancierul și publicistul sîrb Oskar Davičo (n. 1909).

29 septembrie S-a născut, la Maribor, poetul, dramaturgul și traducătorul sloven Janez Menart.

26 octombrie Se naște, la Zgornija Javoršica, poetul sloven Dane Zajc.

29 noiembrie Se naște, la Rogatec, poetul, romancierul și dramaturgul sloven Branko Hofman.

1930, 18 noiembrie Se naște, la Ljubljana, poetul sloven Gregor Strniša.
S-a născut, la Kratovo, poetul și prozatorul macedonean Cane Andreevski, deosebit de apreciat și pentru cărțile sale destinate celor mai tineri cititori. Este cunoscut și la

noi, din presa literară, unde i s-au publicat numeroase poezii.
Se naşte, la Lokve, poeta Florica Ştefan, cunoscută traducătoare de poezie şi proză românească.

1931, 21 octombrie Se naşte, la Maribor, poetul şi romancierul sloven Kajetan Kovič.
Apar *Versurile alese* ale poetului Srečko Kosovel.
Branislav Nušić publică, la Belgrad, *Doamna ministru*, comedie în patru acte şi comediile într-un act : *Musca, Doi hoţi, La avocat, Şoarecele, Străinul, Chiria, Analfabetul* şi *Detto*.
S-a născut, la Skopje, cunoscutul povestitor, romancier şi eseist macedonean, Blagoja Ivanov.
Se naşte, la Belgrad, poetul sîrb Ivan Lalić, traducător din poezia germană, franceză şi engleză.
S-a născut în satul Lazaropole, poetul şi publicistul macedonean Ante Popovski.

1932 Prestigioasa revistă *Ljubljaski zvon* (Clopotul Ljubljanei) publică prima nuvelă a lui Anton Ingolič, intitulată *Casa numărul 52*. Începînd cu această dată, scriitorul începe să publice regulat în paginile publicaţiilor literare slovene, în special a celor progresiste.

S-a născut prozatorul sloven Vladimir Kavčič, autorul cunoscutului roman *Singur* (1959).
S-a născut prozatorul sloven Pavle Zidar.
Apare, la Belgrad, *Mister Dolar*, comedie în patru acte de Branislav Nušić şi opere alese, în 20 de volume.
Se naşte, la Zagreb, prozatorul sîrb Bora Ćosić.

1933 Se naşte, la Pobrežje, poetul sloven France Fostnerič.

Branislav Nušić editează comedia *Belgradul de altădată şi de acum*. În acelaşi an este ales membru al Academiei sîrbe.

Cu acest prilej, ţine un discurs despre marele său înaintaş, dramaturgul sîrb Jovan Sterie-Popović.
Miroslav Krleža publică *Motive din cîmpia mea, Legende, Drame*.

16 februarie Se naşte, la Ljubljana, poetul, dramaturgul şi publicistul sloven Veno Taufer.

12 decembrie S-a născut, la Belgrad, poeta slovenă Saša Vegri.
Se naşte la Skopje, cunoscutul poet, prozator şi traducător macedonean Vlado Urošević.

1935 Revista *Ljubljanski zvon* începe să publice primul roman al scriitorului Anton Ingolič, *Pămînt şi oameni*, care se editează la Maribor, în anul 1936, fiind intitulat : *Grădinarii*.

Branislav Nušić publică la Belgrad comediile : *Uiej* şi *Porcul*. Apare a doua ediţie, revăzută a *Operelor alese* în 25 de volume.

1936 Anton Ingolič este numit profesor la liceul din Ptuj.
Sub egida Editurii Evalit din Ljubljana, vede lumina tiparului nuvela *Anii tineri* de Anton Ingolič, autobiografică în parte, închinată vieţii şi luptei unei învăţătoare de ţară.
Se joacă la Ptuj drama *Căi întortocheate* a aceluiaşi autor.

S-a născut, la Skopje, scriitoarea macedoneană Olivera Nikolova. Din cărţile sale dedicate copiilor, la noi a apărut volumul *Zoki-Poki*, în tălmăcirea lui Valentin Deşliu, în anul 1968, Editura Tineretului.
Apare, la Belgrad, *Doctor în filozofie*, comedie în patru

acte de Branislav Nušić. În același an Nušić publică *Răposatul*, comedie în trei acte și un prolog.
Desanka Maximović își publică volumul *Versuri noi*.
Poetul și prozatorul croat Ivan Goran Kovačić publică volumul de nuvele *Anii mîniei*.

1937 Vede lumina zilei poeta croată Marija Čudina.

1938 Apare nuvela lui Anton Ingolič, *Acolo sus, pe deal*, în revista Ljubljanski zvon.
Revista de tineret *Naš rod (Generația noastră)* publică nuvelele *Zebica*, *Orfanii* și povestirea *Ochi stinși* de Anton Ingolič.

19 ianuarie Se stinge din viață, la Belgrad, Branislav Nušić, lăsînd neterminată comedia *Puterea*.

1939 A. Ingolič publică romanul *Obștea* închinat proletariatului agrar. Volumul apare sub egida editurii Slovenska matica din Ljubljana.

Se tipărește în condiții de ilegalitate la Samobor (Croația) culegerea de poezii *Zorile dalbe* de Kočo Racin, în limba macedoneană. Volumul apare și la noi în anul 1978 sub egida editurii Cartea Românească, în tălmăcirea lui Dumitru M. Ion.

1940 Apare, la Editura *Modra ptica* din Ljubljana, romanul *Pe plute* al lui A. Ingolič, în care se descrie viața plină de riscuri a plutașilor de pe Drava.
Apare nuvela *Orfanii*, de Anton Ingolič.

Se naște poetul croat Tito Bilopavlović.

1941—1944 Anton Ingolič este deportat de către fasciști, împreună cu întreaga sa familie la Ćuprija, în Serbia, iar după eliberarea Belgradului se mută aici și organizează o serie de emisiuni radiofonice închinate Sloveniei.
Strîns legat de mișcarea de eliberare a poporului, A. Ingolič a scris în această perioadă mai multe cărți de nuvele și povestiri, în care descrie atrocitățile săvîrșite de ocupanții fasciști, lupta popoarelor iugoslave pentru eliberarea întregului teritoriu al țării.

Poetul și istoricul literar sloven Anton Vodnik publică volumul de versuri *Prin livezi*.

1941 S-a născut poetul croat Željko Vučićević.

1942 Se stinge din viață poetul clasic sloven, Miran Jarc (n. 1900).

1943, 13 mai Se naște, la Trate, poetul sloven Tone Kuntner.
A murit poetul croat Ivan Goran Kovačić.

1944, 22 februarie Se stinge din viață poetul sloven Karel Destovnik-Kajuh.

1945 Vede lumina tiparului romanul *Matevž Visočnik*, de Anton Ingolič.
Apare nuvela *Înainte de răsăritul soarelui* de Anton Ingolič.

Marele scriitor Ivo Andrič publică romanele *Podul de pe Drina*, *Cronica Travnikului* și *Domnișoara*, primele două fiind cunoscute și cititorului român.
În același an îi apare și volumul de *Nuvele alese*.

1945 Academicianul Slavko Janevski (poet și prozator macedonean) publică volumul de versuri *Șiragul sîngeros*.

Apare poemul de largă respirație *Podul* al academinianului Blaže Koneski, cunoscut poet și traducător, lingvist, profesor universitar, primul președinte al Academiei de Științe și Arte a Macedoniei.
Vede luminile rampei drama *O lume fără ură* a scriitoarei slovene Mira Mihelič.
Scriitorul sloven Ivan Potrč publică drama *Trădătorul.*

1946 Apare romanul *Setea,* de Anton Ingolič. Editura Mladinska Knjiga din Ljubljana publică piesa de teatru în trei acte, *Tinerii activiști* de Anton Ingolič.
Sub egida editurii Mladinska Knjiga apare nuvela *Brigada de șoc* de A. Ingolič.
Editura Slovenski Knjižni zavod din Ljubljana publică romanele *Vîrful Vinsk, Setea* și *Culesul viilor* ale aceluiași autor, care într-o nouă ediție a aceluiași an apar în două volume sub titlul *Vîrful Vinsk.*
În toamnă, Anton Ingolič se mută cu întreaga familie la Maribor.

1946 Apare culegerea de nuvele *Pîine și fericire,* de scriitorul sloven Ciril Kosmač.

Apare volumul I de opere complete al poetului clasic sloven Srecko Kosovel.
Apare o nouă ediție a romanului *Sînge stricat* de Borisav Stanković, în colecția „Realiști sîrbi" a editurii Prosveta — Belgrad.

1946—1953 Anton Ingolič își exercită mandatul de deputat în Skupšcina Populară a Sloveniei, precum și în Comitetul din Maribor.
1947 Editura Knjižni zavod, Ljubljana, publică *Gogoșile,* comedie în trei acte de Anton Ingolič.
Apare ediția I a volumului de nuvele și povestiri : *Povestea cu elefantul vizirului* de Ivo Andrić, care a văzut lumina tiparului și în tălmăcire românească (1966) ; traducători : Gellu Naum și Voislava Stoianovici.

1948 Sub egida editurii Mladinska Knjiga apare romanul *Drumul barajului,* de A. Ingolič.
Vede lumina tiparului, la Celje, *Batoza,* piesă în trei acte, și *Cununa de lauri,* piesă într-un act de același autor.
Anton Ingolič scrie scenariul de film *Pe pămîntul meu,* distins cu mai multe premii. În anul următor, scenariul vede și lumina tiparului.

Apare romanul *Pămînt pustiu,* de scriitorul sîrb Siniša Paunović.

1948—1952 A. Ingolič conduce revista *Nova Obzorja.*

1949 11 iunie Se stinge din viață marele poet sloven Oton Župančič.

1950—1955 Anton Ingolič este președintele Asociației oamenilor de cultură din Maribor.
Apar, la Ljubljana, *Piatra de hotar* și *Adălmașul,* piese de teatru în trei acte, de Anton Ingolič.
Sub egida editurii Mladinska Knjiga apare volumul de nuvele și povestiri *Cotitura* al aceluiași autor.

1950, 18 septembrie Se stinge din viață marele prozator sloven Prežihov Voranc.

1951 Apare, la Maribor, romanul lui Ingolič, *Greva.*

La Editura Kočo Racin, din Skopje, a apărut primul roman macedonean, *Satul de după șapte frasini,* de Slavko Janevski.
Apare romanul *Soarele-i departe* al scriitorului sîrb Dobrica

Ćosić, în care sînt redate momentele dramatice prin care trece un detașament de partizani încercuit de inamic.

1952 A. Ingolič publică romanul *Omul de la graniță.*

1953 Apare volumul de nuvele și povestiri *Pe panta soarelui,* de A. Ingolič.

Se produce debutul editorial al poetului Vasko Popa, cu volumul de versuri *Scoarța.*

1954 Apare romanul *Cuibul tîlharilor* al scriitorului macedonean Gheorghi Abadjiev.

Ivo Andrić publică nuvela sa *Curtea blestemată.*
Apar, într-o ediție jubiliară, *Nuvele alese* I—II ale lui Ivo Andrić.
Casa de editură *Zora* din Zagreb începe tipărirea *Operelor complete* în 36 de volume ale scriitorului croat Miroslav Krleža. În același an, Academia de Științe și Arte din Zagreb a editat bibliografia operelor scriitorului compusă din 99 de titluri.

1955 Apare, la Ljubljana, *Riscul,* nuvelă de A. Ingolić. În toamna aceluiași an, Ingolič se mută cu întreaga familie la Ljubljana.

1955—1975 A. Ingolič întreprinde în fruntea unor delegații de scriitori o serie de călătorii în Cehoslovacia, Austria, Franța și U.R.S.S., Statele Unite, Sudan, Etiopia, Egipt, Grecia, Italia, R.F.G. și R.D.G., Belgia, Olanda etc., care se concretizează în cele din urmă în cîteva cărți interesante.

1956 Apare, sub egida Editurii Prešernova Družba, nuvela *Băiatul cu două nume,* de A. Ingolič.
Publică nuvela *Valea pustie.*

Vede lumina tiparului, La Maribor, volumul de nuvele și povestiri *Acolo sus, pe deal,* al aceluiași autor.

Scriitorul sloven Ciril Kosmač publică nuvela *Balada trompetei și a norului,* după care a turnat și un film de lung metraj.
La Skopje apare *Uriașul,* prima culegere de povestiri a cunoscutului scriitor macedonean, Meto Jovanovski.
Vede lumina tiparului volumul de versuri *Mireasma pămîntului,* al cunoscutei poetese Desanka Maximović.

1957 Apare la Editura Obzorje din Maribor, povestirea *Tačko în lumea cea mare,* de A. Ingolič.

Editura Kočo Racin publică romanul lui Meto Jovanovski *Vînătoarea de fluturi.* Romanul de factură satirico-umoristică este prima lucrare de acest gen în literatura macedoneană.

1958 Apare romanul lui Ingolič, *Unde sînteți voi, Lamutovilor ?*
Editura Mladinska Knjiga publică nuvela *Asociația secretă P.G.C.,* de A. Ingolič.

Apare, la Belgrad, excepționala carte a lui Siniša Paunović, intitulată, *Scriitorii văzuți de aproape,* în care autorul aduce date inedite din viața marilor clasici iugoslavi.

1959 Apare *Te văd, Veronika,* un nou volum de nuvele și povestiri de A. Ingolič.

Siniša Paunović publică volumul de *Povești negre.*
Desanka Maximović publică volumul de versuri *Sclavul viselor.*
Editura Nolit din Belgrad publică *Fabulele* clasicului sîrb Milan Vukasović.

1960 A. Ingolič publică romanul *Labirinturi negre*.
Apare, la Maribor, volumul *Cerul patriei*, de A. Ingolič.

1961—1962 A. Ingolič este președintele Asociației scriitorilor sloveni, ani îndelungați membru al P.E.N.-clubului sloven și a numeroase colegii redacționale.

În anul 1961 scriitorului Ivo Andrić i se decernează Premiul Nobel pentru literatură.
Apare volumul de versuri *Rădăcinile vîntului*, al poetului sloven Kajetan Kovič.

1962 Apare, la Ljubljana, romanul *Tinerețe pe trepte*, de Anton Ingolič, ecranizat și de Televiziune.
Ingolič publică *Ochii*, un nou volum de nuvele și povestiri.
La Ljubljana apare cartea pentru copii *Tonček-Balonček*, de Anton Ingolič.

Poetul sloven Lojze Krakar publică volumul de versuri *Culoarea pelinului*.

1963 Începe, la Maribor, editarea *Operelor alese în 10 tomuri* ale lui Anton Ingolič și se încheie în anul 1967.
Anton Ingolič este distins cu „Leul de aur" la Festivalul filmului de la Veneția din anul 1963, pentru scenariul scris tot de el după nuvela sa *Riscul*.

Editura Borec din Ljubljana publică romanul *Oarbă în surghiun*, de Katja Špur.

1964 Apare nuvela lui Ingolič *Cei unsprezece supraviețuitori*.

A. Ingolič își publică notele de drum *În America, la ai noștri*, care apar sub egida Editurii Mladinska Knjiga.

Apare, la Skopje, romanul lui Meto Jovanovski *Povara pămîntului*, o adevărată frescă a societății macedonene după încheierea primului război mondial.
Apar în patru volume, la Ljubljana, operele lui Ciril Kosmač (romane, nuvele, povestiri).
Desanka Maximović publică volumul de poezii *Cer iertare!*
Apare, la Maribor, *Cîntecul meu*, o culegere antologică de aleasă ținută, din creația poetului Srečko Kosovel, îngrijită și prefațată de Lino Legiša. O selecție din poezia clasicului sloven a apărut și în românește, în tălmăcirea lui Radu Cârneci (1975, Editura Univers).
Poetul Tone Pavček publică volumul de versuri *Oceanul captiv*.
Apare, la Ljubljana, volumul de versuri *Căutătorii de mărgăritare* al poetului Lojze Krakar.
În colecția „Biblioteca pentru toți" apar patru din comediile lui Branislav Nušić: *Un individ suspect*, *Doamna ministru*, *O familie* și *Răposatul*; traducător: Mirco Jivcovici.

1965 Pe lîngă alte decorații, lui A. Ingolič i se decernează înaltul ordin al *Frăției și Unității*, cu cununa de aur.

Apare, la Skopje, în limba macedoneană, prima ediție a romanului *Brumă pe florile de migdal*, după ce a fost publicat în revista *Sovremenost*. Prima oară (1960) romanul a văzut lumina tiparului la Ljubljana, în limba slovenă.
Scriitorul sloven Branko Hofman publică romanul *Iubire*.
La Ljubljana apare o frumoasă culegere de *Povești populare slovene*, culeasă și îngrijită de Alojz Bolhar.

Apare volumul de versuri *Muriți, morților* al cunoscutului poet și traducător sloven Lojze Krakar.
La Ljubljana vede lumina tiparului o masivă ediție a *Integralelor* lui Srečko Kosovel.
Apare la Ljubljana, *Luceafărul* de Eminescu în traducerea poetului sloven Jože Šmit.
Ciril Kosmač publică la Ljubljana culegerea de nuvele *Din valea mea*.

Apare, la Ljubljana, o voluminoasă istorie a literaturii slovene de la începuturi și pînă în zilele noastre, al cărei autor este academicianul Anton Slodnjak.

1966 Ingolič își publică romanul *O rîndunică peste ocean*. *Intîlnire siberiană* și-a intitulat Ingolič notele de drum, pe care le-a publicat sub egida Editurii Mladinska Knjiga.

Editura Misla din Skopje publică un volum de versuri semnat de poetul Cane Andreevski. Cartea intitulată *Plaiuri* a constituit, la apariție, un adevărat eveniment editorial.
Olivera Nikolova, binecunoscută și apreciată prozatoare macedoneană, publică volumul de nuvele și povestiri *Zi de odihnă*, primit cu un deosebit interes atît de critica literară, cît și de cititori.
Vede lumina tiparului, la Ljubljana volumul de versuri *Pîinea noastră cea de toate zilele*, al poetului sloven Tone Kuntner.

1967 Apare, la Ljubljana, romanul *Liceana*, de Anton Ingolič.

Apare, la Ljubljana, sub egida Editurii Mladinska knjiga, romanul pentru tineret *Colega*, de Katja Špur.

La editura Pomurska založba din Murska Sobota vede lumina tiparului volumul de versuri *Balada Rawensbrük-ului*, de Katja Špur.
Dramaturgul macedonean Tome Arsovski publică, sub egida Editurii Kultura-Skopje, un volum cuprinzînd mai multe piese de teatru, printre care se numără și drama de succes, *Paradoxul lui Diogene*.

1968 A. Ingolič publică romanul *Fremătați, pădurile mele!*

Apare, la Koper, volumul de versuri *Cîntecele urii și iubirii* al poetului Ciril Zlobec.

1969 Vede lumina tiparului romanul lui Ingolič, *Fata din Chicago*.

Apare o nouă culegere din poezia clasicului sloven France Prešeren (1800—1849).
Tone Kuntner publică volumul de poeme *Mărul sălbatic*.
A apărut la Ljubljana, într-o ediție de lux, cartea autobiografică *Tinerețea mea* a scriitorului sloven France Bevk.
Slavko Mihalić publică volumul de poezii *Ultima seară*.
Apar *Vechile texte bosniece*, lucrare fundamentală, deosebit de apreciată, a poetului bosniac Mak Dizdar, în care sînt adunate scrierile vechi de pe monumentele funerare ale sectei bogomililor.
Apare, la Ljubljana, o nouă ediție a nuvelei *Argatul Jernej* a clasicului sloven Ivan Cankar, cu un bogat aparat critic semnat de Dr. Bratko Kreft; lucrarea a văzut lumina tiparului și în tălmăcire românească, în 1973, sub semnătura lui Valentin Deșliu.

1970 Apare o nouă ediție a *Operelor alese* ale lui A. Ingolič, intitulată *Grădinarii*, în două tomuri.

La Ljubljana, apare într-o ediţie excepţională, de lux, *Orfeu nemuritor*, o mare şi reprezentativă antologie de poezie slovenă, cuprinzînd creaţia poetică de la începuturi şi pînă în zilele noastre (peste 1300 de pagini).
A apărut volumul de versuri *Legături*, de Katja Špur, cunoscută poetă, prozatoare, publicistă şi traducătoare din mai multe literaturi, printre care se numără şi cea românească.
Apare la Zagreb, într-o ediţie monumentală, *Cartea de aur a poeziei croate de la începuturi şi pînă azi*, alcătuită de Vlatko Pavletić şi care include aproape 200 de poeţi clasici şi contemporani.

17 septembrie. Se stinge din viaţă scriitorul clasic sloven France Bevk.

Apare, la Maribor, romanul *Fum* de Pavle Zidar.

1971 Ingolič publică romanul *Echipa suspendată*, în care descrie destinul tragic al unor alpinişti sloveni. Apare volumul de *Povestiri vesele şi triste*, de A. Ingolič.

Apare, la Koper, romanul *Fratele meu, Sfîntul*, de Ciril Zlobec.
A apărut, la Ljubljana, romanul *Foc şi cenuşă* de Mira Mihelič.
Editura Misla din Skopje tipăreşte culegerea de povestiri *Primele agonii ale omului*, de Meto Jovanovski. Cartea a văzut lumina tiparului întîi la Zagreb (Editura Naprijed, 1967).
Academia Macedoneană de Ştiinţe şi Arte editează prin tehnica fototipiei *Psaltirea din Sinai*, manuscris glagolitic din secolul al XI-lea care se păstrează la mănăstirea Sfînta Catherina din Sinai.

Apare la Maribor, în tălmăcirea Katjei Špur, romanul lui Laurenţiu Fulga, *Alexandra şi infernul*.

1972 Ingolič publică romanul *Onduo, flăcăul meu negru*. Apare romanul lui Ingolič, *Prin Viaţă*.

Editura Mladinska Knjiga publică volumul de poezii *Pămîntul mort*, al poetului sloven Tone Kuntner.
Apare, la Skopje, sub egida Editurii Kultura, o selecţie din creaţia poetică a lui Gellu Naum. Versiunea macedoneană este semnată de poetul şi traducătorul Taško Sarov, iar postfaţa de Ştefan Aug. Doinaş.
Scriitorul şi dramaturgul macedonean Tome Arsovski publică, în cadrul Editurii Makedonska Kniga — Skopje, volumul intitulat *Povestiri paradoxale*.
Apare, la Ljubljana, Lexiconul dramaturgiei slovene în 3 volume.
Editura Makedonska kniga din Skopje scoate de sub tipar 10 volume din creaţia populară macedoneană adunată de vestitul folclorist Marko Cepenkov (1829—1920), pe care acesta n-a apucat să le vadă publicate. O parte din masiva culegere a apărut în anul 1954, sub redacţia academicianului Blaže Koneski.
Cîteva selecţii se pot semnala şi la noi : *Ţane şi Zmeoaica*, (Editura tineretului, 1967), *Siljan Cocostîrc* (1975) şi *Basme populare macedonene şi slovene* (1977), Editura Ion Creangă, colecţia „Poveşti nemuritoare", tălmăcite de Mihaela şi Valentin Deşliu.

1973 *Galera scufundată* este titlul unui alt roman din viaţa unor copii de pe ţărmul Adriaticii, semnat de Anton Ingolič.

Editura macedoneană Kultura din Skopje publică o masivă şi reprezentativă antologie de proză scurtă românească, în tălmăcirea lui Taško Sarov.

Meto Jovanovski publică, la Skopje, romanul *Prostănacii*.
În cadrul Editurii Naşa kniga — Skopje apare romanul istoric pentru copii şi tineret, *Dragoste dureroasă* de Vidoe Podgoreţ; tradus şi în româneşte de Valentin Deşliu.

1974 Anton Ingolič publică romanul *Diamante, peşti şi samovar*.
Romanele: *Unde sînteţi voi, Lamutovilor? Cerul patriei* şi *O rîndunică peste ocean*, ale scriitorului A. Ingolič, apar într-o nouă ediţie — trilogie — intitulată *Patria în inima mea*.

Tome Arsovski publică un nou şi masiv volum de piese de teatru, printre care şi drama *Apus de soare peste ţara lacurilor*. Culegerea apare la Editura Misla — Skopje.
În cadrul colecţiei „Pleiada poetică" a Editurii Makedonska kniga apare o culegere reprezentativă din creaţia eminesciană. Antologia, traducerea şi prefaţa aparţin poetului şi traducătorului Taško Sarov.

1975 Apare romanul istoric *Strămoşii*, de Anton Ingolič.

Se stinge din viaţă scriitorul Ivo Andrić.
Editura Libertatea din Panciova publică volumul de versuri *Rădăcina*, de Florica Ştefan.
Tot în 1975, poeta Florica Ştefan publică un alt volum de versuri intitulat *Orar*, la Editura Matica Srpska din Novi Sad.
În colecţia *Drama* a Teatrului Naţional Macedonean vede lumina tiparului comedia *O scrisoare pierdută* a lui I. L. Caragiale, în tălmăcirea lui Taško Sarov.
Sub egida Editurii Matica Hrvatska, la Zagreb, apare *Cartea de aur a literaturii universale pentru copii*.
O selecţie din creaţia poetică a lui Ştefan Aug. Doinaş publică Editura Misla — Skopje, în tălmăcirea lui Taško Sarov.

1976 Apare romanul istoric *Ardeau rugurile*, de Anton Ingolič.

Katja Špur publică, la Ljubljana, tălmăcirile romanelor *Pădurea spînzuraţilor*, de L. Rebreanu şi *Moartea lui Orfeu*, de Laurenţiu Fulga.
Bogdan Popović publică, la Belgrad, cea de a XIV-a ediţie a *Antologiei noii lirici sîrbeşti*.
Apare, la Belgrad, *Dicţionarul jargonismelor sîrbeşti*, începînd cu jargonul arhaic şi pînă la cel din zilele noastre — din mediul şcolarilor, studenţilor, militarilor, sportivilor etc. Lucrarea, semnată de Dragoslav Andrić, este destinată în primul rînd scriitorilor, traducătorilor, lingviştilor, psihologilor şi criminaliştilor.

1977 Anton Ingolič publică volumul de povestiri pentru copii — *Păsări fără ciocuri*.

Apar, la Belgrad, în 3 tomuri, *Basmele populare ale popoarelor iugoslave*.
În cadrul Editurii Kultura — Skopje apar *Operele alese* în 8 volume (din seria romanelor şi a volumelor de povestiri) ale scriitorului Kole Čašule.
Apare, la Ljubljana, o nouă ediţie a *Cîntecelor aşteptării*, de Tone Seliškar (prima ediţie a apărut în 1937).
Editura Prosveta — Belgrad publică cea de a XXI-a ediţie a romanului *Soarele-i departe* a scriitorului partizan sîrb Dobrica Ćosić, închinat tovarăşilor săi de luptă, cu o prefaţă de Svetlana Velimir-Janković.
Scriitoarea macedoneană Olivera Nikolova publică, la Skopje, un nou roman pentru copii şi tineret, întitulat *Sunetul meu*.
Slobodan Selenić publică, la Belgrad, *Antologia dramei contemporane sîrbeşti*; tot el semnează şi prefaţa.

1978 Pe lîngă multe alte premii, pe care le-a primit în decursul anilor, Anton Ingolič este distins pentru

întreaga sa operă literară cu Premiul Republicii Slovenia, care poartă numele marelui clasic France Prešeren.

Academia Slovenă de Științe și Arte editează *Lexiconul literar*, sub redacția lui Anton Ocvirk.
Editura Prosveta din Belgrad publică ediția III-a a *Micii enciclopedii iugoslave* în 3 tomuri.
Apare primul număr al revistei *Ogledalo* (Oglinda), organ al Asociației traducătorilor din Macedonia, condus de Ilija Korubin, care este și președintele Asociației, secretariatul de redacție revenindu-i traducătorului și criticului literar Taško Širilov.
Miodrag Pavlović, publică la Belgrad, cea de a IV-a ediție a *Antologiei poeziei sîrbești* (sec. XIII-XX). Tot el semnează și amplul studiu care însoțește lucrarea.
Scriitorul macedonean Blagoja Ivanov publică, la Editura Kultura, romanul *Un an și o viață întreagă*.

1979 Editura Mladinska knjiga din Ljubljana publică volumul autobiografic al lui Anton Ingolič, *Povestirile dimineții mele*.

La Zagreb apare ediția II-a a *Nostalgiei luminii*, poezii alese de Tin Ujević ; volumul apare sub redacția lui Vlatko Pavletić.
Apare, la Ljubljana, monografia *Sloveni celebri*, sub redacția lui Josip Vidmar.
Milorad Blečic publică, la Belgrad, ediția II-a, adăugită, a antologiei *Cum s-a născut poezia revoluționară iugoslavă*. Printre autorii antologați se numără și Oton Župančič, Matej Bor, Oskar Davičo, Desanka Maximović, Vasko Popa, Florica Ștefan, Blaže Koneski, Slavko Janevski, Vesna Parun, Gane Todorovski și alții.
Editura Misla din Skopje publică *Valea vulturilor*, un nou roman de Meto Jovanovski.

Scriitorul sloven Beno Župančič publică volumul de povestiri *Praful de aur*.
Editura Mladinska knjiga publică o amplă lucrare colectivă — *Antologia eseiștilor sloveni*, cu o prefață semnată de J. Kos.
Apare, la Belgrad, într-o ediție de lux, o nouă *Antologie a poeziei populare sîrbești*.
Editura I. Cankar din Ljubljana publică un masiv volum din creația poetului sloven contemporan, Janez Menart, cu prilejul împlinirii vîrstei de 50 de ani ; lucrarea este însoțită de un bogat aparat critic.
Scriitorul sloven Marijan Rožanc publică romanul *Iubire*.
Apare, la Ljubljana, romanul *Maja*, de Nada Kraiger.
Poetul Cane Andreevski publică o interesantă antologie a poeziei de dragoste macedonene. Tot el semnează prefața și notele biobibliografice.
Editura Matica Srpska din Novi Sad publică volumul II al Lexiconului scriitorilor iugoslavi.
Apare, la Zagreb, *Lexiconul* membrilor Asociației Scriitorilor din Croația.
Editura Nolit, din Belgrad, publică sub îngrijirea lui Milivoj Solar o lucrare selectivă, intitulată *Teoria modernă a romanului*.
Sub egida Editurii Pomurska založba din Murska Sobota apare romanul *Orgolii* de Augustin Buzura, în tălmăcirea cunoscutei scriitoare și traducătoare slovene, Katja Špur.
În cadrul colecției „Biblioteca pentru toți" a Editurii Minerva apare, la București, o culegere selectivă din opera scriitorului macedonean Meto Jovanovski, cuprinzînd mai multe nuvele și povestiri, precum și romanul *Brumă pe florile de migdal*, care dă și titlul volumului ; versiunea românească, prefața și tabelul cronologic aparțin lui Valentin Deșliu.

1980 Apare romanul *Zilele de lucru ale sorei Marija*, de Anton Ingolič.

Anton Ingolič publică volumul autobiografic *Scrisul meu.* Lucrarea este însoţită de o amplă biobibliografie a autorului.

Se stinge din viaţă scriitorul sloven Ciril Kosmač (n. 1910).
Apare, la Zagreb, *Antologia celor mai tineri poeţi croaţi.*
Editura „Mladinska knjiga din Ljubljana publică romanul *Zile şi nopţi* de Beno Župančič.
Alojz Bolhar publică o nouă antologie a basmului popular sloven.
În cadrul Editurii Naža Kniga din Skorpje apare trilogia *Ţigănuşul alb,* de Vidoe Podgoreţ.
Apare volumul de proză fantastică *Pe tărîmul celălalt,* al scriitorului sloven Marijan Tomšič.
La Ljubljana, vede lumina tiparului o nouă antologie — *Cartea de aur a poeziei slovene,* sub îngrijirea poetului Ivan Minatti.
Editura Prosveta din Belgrad publică un interesant volum, intitulat *Poezie şi magie,* datorat lui Zoran Glusčević.
Se stinge din viaţă scriitorul sloven Leopold Suhodolčan (n. 1928).
Mira Alečković publică, la Belgrad, *Poeme* în 3 volume.
Antologia poeziei suprarealiste a Belgradului anilor 1924—1933, însoţită de un amplu studiu, publică Branko Alexić sub egida Editurii Rad — Belgrad.
Editura Borec din Ljubljana publică volumul de nuvele *Ochii ei,* de Pavle Zidar.
Apare, la Belgrad, interesanta lucrare *Pictorii naivi ai Iugoslaviei.*
Editura Nolit din Belgrad publică *Poeme* în 5 volume de Desanka Maximović.
Sub egida Editurii Slovenska Matica, apare, la Ljubljana, volumul de versuri *În faţa furtunii,* de Edvard Kocbek.
O nouă *antologe a poeziei filozofice iugoslave contemporane* publică, la Belgrad, Vito Marković.

Se stinge din viaţă prozatorul sloven Beno Župančič (n. 1925).
Apare, la Ljubljana, o nouă culegere antologică a basmului sloven, sub îngrijirea lui Alojz Bolhar.
Tantadruj se intitulează noua culegere de nuvele şi povestiri a scriitorului sloven Ciril Kosmač. Cartea, care poartă titlul uneia din nuvele, apare sub egida Editurii Mladinska Knjiga, îngrijită fiind de Helga Glušič, care semnează şi prefaţa.

M.D. şi V.D.

LICEANA FERUNA

1

Cînd a intrat în clasă, lecția începuse de mult. Nemulțumit, profesorul Zelen tăcu la mijlocul explicațiilor asupra calculului diferențial, își cercetă ceasornicul de la buzunarul vestei, încruntă din sprîncene și se adresă Ferunei cu asprime :

— De ce ai întîrziat zece minute la ora mea ?

Feruna stătea în spațiul liber dintre pupitrele din față și catedră și nu știa ce să răspundă. Încă de la început, de la prima oră o cuprinsese spaima în fața acestui om înalt, palid, care semăna atît de mult cu „săptămîna strîmbă", pe care copiii o „scriu" cu degetele crispate cînd pășesc în școala primară. Ochii spălăciți, zîmbetul artificial și pantalonii întotdeauna călcați impecabil — totul, absolut totul amintea la el matematica. Iar pe ea tocmai această matematică o îngrozea. Să-i răspundă acestui om că a venit împreună cu mama sa și că nu au putut să meargă mai iute cu vacile pe drumul înțesat de căruțe și oameni ? Că nu a putut să se strecoare mai repede prin mulțimea care se îmbulzește pe străzile înguste ale orașului, că tocmai aceste străzi ticsite de lume, cuprinse de o neobișnuită însuflețire, pe care acest vechi orășel o cunoaște doar o dată pe an, o imobilizaseră și ea nu reușise să se desprindă, oricît de mult ar fi vrut ? Că în acest moment, cînd tot mai aude larma de

bîlci a străzii, îi pare rău că îndeobşte a mai venit la şcoală ?

Zelen scoase catalogul din sertarul catedrei, luă tocul şi şuieră printre dinţi :

— Deci, ai hoinărit printre tarabe ?

— Da, răspunse înţepată, Feruna.

— Absenţă nemotivată ! hotărî profesorul, o trecu în catalog, apoi cu un „deci" îşi continuă ideea exact de acolo, de unde o întrerupsese la intrarea Ferunei.

Fata se aşeză în bancă, scoase din servietă cîteva foi, căută un creion şi privi spre tablă. Dar nu văzu nimic, şi nici nu-şi auzi profesorul şi colegii, continua să se gîndească la zarva de afară, care pătrundea chiar şi prin ferestrele închise. Da, acest orăşel fără viaţă, astăzi arată ca un furnicar ; străzile lui de obicei goale şi pustii sînt pline de mişcare şi strigăte, la răspîntii şi în pieţe s-au înghesuit una într-alta tarabele acoperite cu cele mai diferite mărfuri, iar în faţa mănăstirii s-au oprit cîteva duzini de căruţe încărcate cu varză şi ceapă.

Era foarte departe de cifre şi matematică, în clipa cînd îşi auzi numele.

— Am spus să se ridice Şegula, repetă Zelen.

Ea îşi adună foile, sări repede, se îndreptă către tabla cea neagră şi scrise tot ce-i dictă profesorul.

— Şi acum, rezolvă !

Începu să rezolve problema, dar cifrele dansau în faţa ochilor ei, din stradă se răspîndea o zarvă înăbuşită, iar rumoarea care venea dinspre bănci o prevenea că a început-o greşit. Se opri pentru o clipă, se agăţă cu toate forţele de tablă, îşi muşcă buzele şi-şi închise ochii. Cînd îi deschise, jos, în stradă, zarva încetase, iar în faţa ei cifrele stăteau nepăsătoare. Feruna le cercetă cu repeziciune, înţelese cum trebuie rezolvată problema, şterse repede tot ce greşise şi o luă de la capăt. Dar la mijlocul problemei profesorul o întrerupse :

— Am intrat în cea de a treia lună de cînd a început şcoala şi dumneata tot nu ai caiet de matematică. (Se înţelege, el sublinie cuvîntul „matematică".) De ce nu ai ?

— Maică-mea nu are bani, răspunse Feruna şi continuă să rezolve problema.

— N-are doi dinari ?

— N-are, domnule profesor ! spuse Feruna mai tare decît se cuvenea.

— Asta să le-o spui negustorilor din piaţă, i-o întoarse profesorul tăios. Nu ai caiet, fiindcă de la început nu te-a interesat matematica.

Feruna se opri din calcul.

— Mama mea într-adevăr nu are bani, spuse ea jignită, fără să-l privească pe profesor. Dacă va vinde varza şi ceapa, mîine voi putea să-mi cumpăr caiet.

— Nu mai comenta, ci mai bine rezolvă problema !

Feruna ar fi vrut să continue, dar nu mai putea găsi legătura logică. Şi nu înţelese nici atunci cînd profesorul o trimise în bancă şi încasă un doi de toată frumuseţea.

Ora următoare intră în clasă profesorul Belko, un uriaş cu o barbă zbîrlită, încărunţită. El se aşeză comod în spatele catedrei şi cu un glas egal, monoton începu să vorbească despre situaţia din Croaţia şi Ungaria în perioada „Bulei de aur". Feruna nu-l auzea, trăgea cu urechea la zarva de jos şi se întreba îngrijorată : „Oare cît va cîştiga mama ?" Aveau atîta nevoie de bani ! Nu numai pentru caietul de matematică ! Cîtă vreme tatăl ei fusese în viaţă, de bine de rău, se descurcaseră ; el lucra la castel, ca al doilea supraveghetor de vînătoare. Dar de şase ani încoace, de cînd îl aduseseră mort din pădure, pentru ea şi maică-sa viaţa devenise tot mai grea. Şi cum ar fi putut s-o scoată la capăt doar cu opt prăjini de pămînt arid, cu o mică grădină în faţa colibei şi cu cîţiva pomi fructiferi bătrîni în spatele ei ? Cît timp cea-

pa se vînduse bine, o mai duseseră tîrîş-grăpiş, dar de doi ani, de cînd scăzuse preţul la un dinar şi jumătate cea mai frumoasă funie de ceapă şi la jumătatea de dinar varza, deseori nu mai aveau bani nici de sare. De fapt mama ei se ducea la muncă ; la castel primea cîte cinci dinari pe zi, fără mîncare, dar nici banii ăştia nu-i lua regulat.

Ora a treia, Vičar, tînărul profesor de slovenă, aduse caietele şi scrise pe tablă titlul tezei.

Feruna citi : „Nu am învăţat pentru note, ci pentru viaţă" (cugetare pentru cei dintr-a opta [1], înainte de bacalaureat).

Transcrise titlul şi rămase cu ochii ţintă în caiet. Îşi adună gîndurile, încercînd să răspundă la întrebarea pe care şi-o pusese de-atîtea ori : „Ce-am învăţat în liceu ?"

Şi îşi răspunse ca-ntotdeauna : nenumărate date şi evenimente din istorie şi literatură, denumiri şi cifre din geografie, fizică şi ştiinţele naturii, duzini întregi de formule din chimie şi matematici şi cîteva sute, poate cîteva mii de cuvinte franţuzeşti, latineşti şi nemţeşti. Merită oare toate acestea sutele de mii de paşi pe care i-a parcurs în cei şapte ani şi trei luni de şcoală pe căldură, pe ploaie, zăpadă sau ger din îndepărtatul sat Lukovci, la opt kilometri distanţă de liceu ? Ce atîrnă mai mult în balanţă — ştiinţa sau mizeria pe care-o îndurase în anii aceştia ?

„Curînd se va vedea sfîrşitul" îşi zise ea cu uşurare. Încă puţin şi va părăsi această clădire neprimitoare, va păşi în viaţă.

În viaţă ? În clipa următoare surîse amar. Nu citise oare, în urmă cu două săptămîni, că în ţară sînt peste două mii de învăţători absolvenţi fără slujbă, şi aproape tot atîţia care au terminat universitatea ? Cei care au numai bacalaureatul, nici nu mai contează !

---

[1] Clasa a XII-a de astăzi.

Atunci unde o aşteaptă această viaţă pentru care se chinuieşte mai bine de şapte ani, şi împreună cu ea — şi maică-sa ?

Acolo, în Lukovci, în coliba de lîngă castel, care e toată putrezită, gata să se dărîme ? Pe cele opt prăjini de pămînt, care nu rodesc nici măcar atît cît să poată mînca o dată pe săturate cu maică-sa, pe pămîntul moşiei, unde supraveghetorul te mînă de la spate ? Acolo ?

Închise caietul.

— Hai, Šegula, începe ! o îndemnă încurajator Vičar, care plimbîndu-se prin clasă, ajunsese lîngă ea.

Šegula scria teze foarte frumoase, chiar excepţionale.

— Dacă o faci de excepţional, vei avea la mine pe întregul trimestru media excepţional.

Feruna zîmbi cu amărăciune. Cum să obţină o notă excepţională în starea în care se afla ?

Dar după o clipă deschise din nou caietul. Oare într-adevăr şcoala nu-i dăduse nimic ? Oare totul fusese în zadar ? Totuşi ea învăţase să privească lucrurile în mod critic, să analizeze, să gîndească ! Acolo, acasă, se supuneau orbeşte soartei, se împăcau cu foamea şi suferinţa, iar ei şcoala îi deschisese ochii ; acum înţelege de ce există această suferinţă, poate aprecia cine se face vinovat de asta ; mintea ei este atît de limpede, tinereţea atît de viguroasă, că ar fi putut să lupte nu numai pentru sine, ci şi pentru aceia care erau fără slujbă şi fără pîine, undeva departe de adevărata viaţă. Da, pentru această problemă, pentru această mare problemă a pregătit-o la urma urmelor şcoala, cu toate că nu a urmărit acest scop.

Luă tocul şi începu să scrie. Scria repede, pe nerăsuflate. Cînd predase caietul, ochii îi străluceau.

În recreaţie o cuprinse din nou nelinişte : oare cum mergea vînzarea ? Oraşul e inundat de ceapă şi varză, va reuşi oare mama ei să vîndă măcar jumătate de căruţă ? De-ar putea să se ducă să-i dea o mînă de ajutor ! Poate că împreună vor reuşi să vîndă ceva. Hotărî să-l

roage pe dirigintele Żelen s-o învoiască de la ultimele două ore, dar mai apoi se răzgîndi. Îl știa cum e, degeaba și-ar fi răcit gura! Atunci ce să facă? Mama ei e bolnavă, nici măcar nu poate vorbi tare, dar mi-te să strige.

Clopoțelul sună de intrare. Intră în clasă dezorientată. Pînă acum niciodată nu se folosise de vreun șiretlic, de ce să nu încerce măcar o dată — îi trecu prin minte, în timp ce se așeza în bancă.

Cînd intră profesorul Murn, un om în vîrstă și bun la suflet, ea se prefăcu că îi este rău. El o lăsă imediat să plece. Feruna se gîndea să lipsească numai de la ora lui, dar profesorul îi zise să-și ia manualele și să plece acasă.

Șuvoiul mulțimii o tîrî în jos, pe stradă, de-a lungul tarabelor acoperite cu velințe, cu pantofi, umbrele, paltoane, ceasuri, ciorapi și cu tot felul de mărfuri, pînă la căruțele cu ceapă.

— N-ai vîndut nimic? o întrebă disperată pe maică-sa, cînd o zări lîngă căruța plină, ținînd în mîini cîteva funii din cea mai bună ceapă.

— Nici-o căpățînă! Am lăsat și cu cincisprezece parale, dar nimeni nu vrea să cumpere.

— Apăi, de, cine să cumpere ceapă?

— Nici nu se uită la ea.

Fata privi în jur. Vînzătorii de ceapă stăteau înțepeniți pe lîngă căruțe și priveau deznădăjduiți spre cumpărători.

Atunci cineva răspîndi zvonul că Seierfeld, negustorul, cumpără varză cu treizeci de parale kilogramul. S-ar putea să ia două vagoane. Printre vînzătorii de ceapă se produse învălmășeală. Începură să se foiască de colo-colo și să strige, unii se duseră repede după cai și vaci, iar două femei mai în vîrstă își mînară singure căruțele. Feruna trase o fugă pînă la gară, dar înțelese că nu era adevărat. Nimeni nu voia varză. Orașul cu cei patru mii de locuitori ai săi se aprovizionase în ultimele săptămîni, iar

mulți dintre orășeni cultivau de asemenea varză, deoarece jumătate dintre ei erau și agricultori, și viticultori.

Feruna stătea lîngă căruță, ținea în mîini cîte două funii de ceapă și din timp în timp îi îndemna pe trecători:

— Varză! Varză! Ceapă! Cumpărați ceapă!

Degeaba.

Clopotul bătu de prînz. Oamenii începură să plece pe la casele lor. Străzile deveniră pustii. Înjurînd, vînzătorii de ceapă, părăseau orașul cu căruțele pline. Bătrîna se pregătea și ea să plece, dar Feruna aruncă ceapa în căruță, îi spuse maică-si s-o aștepte și alergă spre prima casă.

— Vă rog, nu doriți să cumpărați niște varză?

— Nu, noi mîncăm foarte puțină varză, îi răspunse cu aroganță doamna îmbrăcată cu o rochie de un roșu țipător, închizîndu-i ușa în nas.

De opt ori Feruna bătu și întrebă în zadar, iar a noua oară vîndu cincizeci de verze cu douăzeci de parale bucata. Apoi iarăși bătu și sună de vreo zece ori, dar degeaba. În cele din urmă mai vîndu ceva. Intră și în magazinul pe lîngă care trecea în fiecare zi, cînd se ducea și se întorcea de la școală.

— E, de vreme ce domnișoara oferă, voi cumpăra un vagon de ceapă și trei vagoane de varză! îi răspunse negustorul, un om de vîrstă mijlocie. Aduceți-le, aduceți-le! și se întinse către mîinile Ferunei.

Ea își trase mîinile și ieși în stradă. După întîmplarea asta neplăcută o încercă un sentiment penibil ori de cîte ori îl vedea pe omul acesta rotofei, cu obrajii roșii, în pragul magazinului, care îi zîmbea dulceag și o saluta foarte amabil. În ultimele săptămîni aproape că nu trecea zi ca el să nu stea în fața magazinului și să n-o însoțească cu priviri impertinente, pînă cînd nu dispărea după colț.

Feruna mai colindă cîteva străzi și în cele din urmă vîndu toată varza și toată ceapa. Tîrziu, noaptea, se întoarse cu maică-sa în Lukovci cu căruța goală și cu două sutare, precum și cu un pumn de monezi mărunte.

2

În dimineața următoare, Feruna intră în clasă cu un alt moral. Dacă în ziua precedentă nu ar fi avut îndrăzneală, n-ar fi vîndut nimic cu maică-sa.

Prima oră aveau chimia. Nici nu terminară bine rugăciunea, și profesorul o chemă la tablă. Ea înțelesese întrebarea, dar nu putu răspunde. Venise foarte tîrziu acasă de la tîrg și fusese atît de obosită, că deîndată se culcase ; iar dimineața trebuise să pornească încă de la ora șase.

— Știi sau nu știi ? mormăi profesorul de chimie.

— Nu știu, domnule profesor, i-o întoarse ea.

— Și de ce nu știi ?

Eleva tăcea.

— Cum o să-mi știi, cînd ieri erai vînzătoare de ceapă ! zise el în batjocură și așteptînd ca elevii să-l susțină, privi clasa care abia rîse la aluzia lui.

Cînd intră dirigintele, era pregătită sufletește.

— Șegula, spune-mi, ieri într-adevăr ți-a fost rău ? o întrebă el aspru, în timp ce pășea pe podium.

— Nu ! răspunse ea scurt.

— Deci, ai avut obrăznicia să-l minți pe domnul profesor Murn ? De ce ai făcut asta ?

Un timp Feruna privi în tăcere pe profesorul Zelen, apoi răspunse calm, dar hotărît :

— Trebuia s-o ajut pe maică-mea.

— Spune, Șegula, care îți este, de fapt, profesia ? țipă profesorul cu o voce tare, respingătoare.

— Feruna nu răspunse.

— De vreme ce ești aici, în clasa a opta, înseamnă că ești elevă, nu-i așa ? continuă profesorul mai calm. Mai întîi l-ai mințit pe domnul profesor Murn, iar după asta i-ai deranjat pe cetățenii orașului cu varza și ceapa dumitale. Pentru o clipă pe fața lui uscată apăru un zîmbet șters. Ați mai auzit vreodată ca o elevă din clasa a opta să alerge din poartă în poartă și să ofere varză și ceapă ? Ai fost pînă și la domnul primar ! E oare decent pentru o fată, care de opt ani frecventează liceul, în timp ce noi ne străduim s-o facem intelectuală ?

Feruna continuă să tacă, numai fața ei îngustă păli ușor, iar ochii căprui îi scăpărară.

Cum în clasă nimeni nu reacționă la cuvintele lui, după o scurtă tăcere Zelen conchise :

— Avînd în vedere că pînă acum nu ai fost pedepsită, îți dau cea mai ușoară sancțiune — observație în catalog.

De data aceasta Feruna nu se mai putu stăpîni. Ieși afară din bancă și spuse cu glas tare :

— Am mințit. Recunosc. Asta se întîmplă pentru prima oară de cînd merg la școală. Am vîndut varză și ceapă. După ce-și trase răsuflarea, ea continuă și mai tare : Domnule diriginte, dumneavoastră spuneți că asta nu e decent pentru o elevă dintr-a opta. Dar vă întreb, oare este decent pentru o elevă dintr-a opta să parcurgă în fiecare zi opt kilometri pînă la școală și să fie veșnic flămîndă ? Iar cînd se întoarce de la școală, să muncească la cîmp, să hrănească porcii și să pască vacile și în același timp să învețe matematici superioare și alte materii ? Poate că pentru dumneavoastră asta este decent și demn, fiindcă știți doar atîta, că sînt elevă într-a opta, cu numărul matricol șaisprezece, dar nu știți că în spatele acestei cifre se ascunde un om, un om tînăr, care...

Feruna continuă să vorbească. Tot ceea ce se adunase în ea în ultimii ani, acum se revărsă. Dar dirigin-

tele o întrerupse brutal. Lovi catedra cu palma și țipă strident :

— Taci din gură și stai jos !

Feruna se așeză resemnată.

3

Urmă o întreagă anchetă.

Consiliul profesoral nu era în unanimitate. Topolnik, tînărul profesor de franceză, declară în ședință că în haosul vieții contemporane școala oferă prea puțin elevului și se îngrijește foarte puțin de el. Šegula dintr-a opta, în toți acești ani a fost o elevă bună, chiar premiantă. Niciodată nu a fost pedepsită, dimpotrivă — deseori lăudată. Dar ne-am întrebat noi cum trăiește ea în afara școlii ? E al optulea an de cînd bate un drum lung, de aproape două ceasuri, de la coliba sărăcăcioasă, în care trăiește cu mama sa în mizerie și lipsuri. Oare într-adevăr e un păcat să-ți ajuți mama bolnavă și să vinzi varză și ceapă ? Nu ! Asta e un gest mare și demn, pentru care merită toată lauda. Colegul nostru, domnul Zelen n-a avut dreptate cînd a procedat atît de nepedagogic ; ba a mai și pedepsit-o pe deasupra. Dacă s-a folosit de o minciună și pentru a se justifica a folosit unele cuvinte care nu fac cinste unui elev, noi trebuie s-o înțelegem că nu a putut proceda altfel în situația fără ieșire în care se afla. Pe scurt : eleva nu e vinovată, nu trebuie pedepsită, ci dimpotrivă, să fie ajutată !

Luă cuvîntul directorul, subliniind că, în conformitate cu circulara ministerului, pe care o primiseră la începutul anului școlar, eleva Verona Šegula trebuia încă din septembrie să se mute în oraș sau să părăsească liceul ; dar pentru că îi cunoaște situația tot așa de bine, ca și colegul Topolnik, el i-a permis să continue să vină la școală de la o distanță atît de mare, deși circulara interzice elevilor să călătorească pînă la școală cu un mijloc de transport mai mult de douăzeci de kilometri și să meargă pe jos mai mult de șase kilometri ! Acum ar fi trebuit să execute fără crîcnire susmenționata circulară, dar cum îi sînt cunoscute greutățile prin care trece tineretul de astăzi, așa cum dealtfel le sînt cunoscute și colegilor mai tineri, care mai adineauri au fost de partea colegului Topolnik, nu va proceda în consecință, ci va supune la vot propunerea profesorului Zelen : mustrare în fața întregului corp profesoral. Tăcu o clipă, îi privi pe profesorii din stînga, apoi pe cei din dreapta sa și întrebă sec :

— Cine e pentru ?

Mai întîi ridicară mîinile Zelen, apoi profesorul de chimie, care cu puțin înainte de asta mormăise ceva la adresa tineretului care se răzvrătește din te miri ce, profesorul de religie și Belko ; generația mijlocie ezită o bucată de vreme, se gîndea și cumpănea lucrurile, dar în cele din urmă votă „pentru“, iar cei mai tineri — în afara profesorilor de gimnastică și muzică — erau de partea lui Topolnik. Directorul numără pe îndelete mîinile ridicate : „Patru, cinci, șase, șapte... Mai e cineva ?“ Glasul directorului devenea tot mai aspru. Se mai ridicară cîteva mîini. „Doisprezece... Numai doisprezece ?“ Atunci ridică mîna și profesorul Vičar. „Treisprezece. Destul !“ După un minut de tăcere anunță sever și oficial : „Eleva Verona Šegula, din clasa a opta, se pedepsește cu mustrare în fața întregului corp profesoral pentru minciună și comportare necuviincioasă !“

4

Pentru Feruna școala deveni un adevărat iad. Curînd după această întîmplare Zelen o strigă la tablă și o „frecă“ atît de mult, că fata primi din nou un doi ; o luă

la refec și profesorul de chimie pe „zarzavagioaica rău-vrătită“ cum o numise el, și dacă nu ar fi fost cîțiva colegi și profesori care o simpatizau și, înainte de toate, dacă n-ar fi avut o voință de fier, pentru a putea continua cu orice preț școala, Feruna ar fi căzut în disperare și ar fi dat bir cu fugiții !

Acasă însă era și mai rău. Iarna se instală încă înainte de sfîrșitul lui noiembrie, iar la începutul lui decembrie căzu zăpadă pînă aproape de genunchi. Cu încălțămintea sa peticită, ca vai de ea, biata fată se lupta cîte două ceasuri prin nămeți ca să ajungă în oraș și se întorcea toată înghețată și obosită acasă, în coliba întunecoasă și rece, deoarece nu aveau destule lemne ca să facă focul ca lumea, și nici gaz ca, seara, după ce-și mai trăgea sufletul după drumul lung și epuizant, să poată lua în mîini manualele.

Dacă ar fi putut mama ei să ducă undeva mai departe și să vîndă această ceapă ! Dar abia reușea s-o scoată la capăt și cu puțina treabă a casei. Cu încălțămintea asta Feruna nu mai putea merge în oraș și unde mai pui că trebuiau găsiți de undeva și bani pentru gaz ! Doar peste cîteva săptămîni va sosi și sfîrșitul trimestrului și ea trebuie să-l termine fără note slabe ! Dacă nu-și scrie temele, dacă nu învață și dacă nu e atentă în oră... Trebuie să se apuce foarte serios de învățat. Dar... Nici un dar ! Ea căuta cu orice preț o ieșire.

Și o găsi ! Luă cu împrumut din sat o sanie cu un cal și o porni cu ceapa.

În primul sat, dincolo de oraș, opri calul în fața unei cîrciumi și ridică cu mîinile-i înghețate cîteva funii de ceapă. Dar în cîrciumă nu se găsi nici un cumpărător. Traversă strada. Abia își mai mișca picioarele. În dreapta și în stînga se ridicau garduri înalte, așa că în curți nu se vedea nimic. Mult timp stătu la îndoială, înanite de-a deschide prima poartă. Cînd intră în bucătăria caldă, o încercă o singură dorință — să se așeze. Dar nici aici,

și nici în următoarele trei-patru case nu vîndu nimic. În fața celei de-a cincea case încă din curte o izbi un miros puternic de friptură ; în mijlocul bucătăriei, pe o măsuță mică zăcea despicat în două un purcel, iar pe plită o tigaie uriașă sfîrîia ademenitor...

— Nu cumpărăm ! răspunse stăpîna casei, care nu-și vedea capul de treburi, fără să-i pese de propunerea Ferunei.

— Dați-mi puțină friptură, iar eu am să vă dau două funii de ceapă, scăpă, aproape fără voie, Feruna.

Gospodina mai ceru o funie, după care îi tăie o bucată destul de mare de friptură pe care o dădu Ferunei, împreună cu niște varză acră și pîine, iar gospodarul îi turnă un pahar cu vin. Feruna uită de toate chinurile prin care trecuse în ziua aceea. Oare cînd mîncase ultima dată friptură ? Oare cînd mai stătuse într-o bucătărie atît de bine încălzită ? Cînd o mai înconjuraseră mirosuri atît de îmbietoare ? Cînd ?...

Apoi Feruna luă casele la rînd și abia după ce străbătu astfel jumătate din sat, reuși să vîndă douăsprezece funii de ceapă. Către prînz luă drumul spre satul următor. Și acolo vînzarea merse foarte prost. În cel de-al treilea sat o prinse noaptea. În schimbul a trei funii de ceapă căpătă o cină în casa unui țăran și rămase acolo, peste noapte, cu calul.

În ziua următoare ocoli încă patru sate, vizită mai mult de o sută de case, unde își oferi marfa rugîndu-se de oameni, iar seara numără cu chiu, cu vai ceva mai mult de cincizeci de dinari !

A treia zi se întorcea spre casă cu jumătate din ceapă nevîndută și doar cu un singur sutar în buzunar. Încă de dimineață bătea un vînt rece și-i umplea ochii cu zăpadă, iar către prînz începu să ningă atît de tare, că abia mai vedea drumul. Înghețată, sleită de puteri, stătea pe capra saniei, care se tîra încet pe drumurile înzăpezite.

Abia cînd se apropie de oraş şi luminile vitrinelor îi orbiră ochii, ea începu să-şi revină : banii n-or să-i ajungă nici pentru cele mai necesare lucruri. Înţelese că nu avea ce căuta acasă cu ceapa nevîndută. Fără să şovăie, ea coti pe străduţa de lîngă liceu. Opri calul, coborî din sanie şi cu paşi nesiguri intră într-un magazin.

— Am o jumătate de căruţă cu ceapă, cumpăraţi ?

— Ceapă ? Am atîta ceapă, că se va împuţi. Dar negustorul continuă numaidecît cu glas mieros : Aaa, dumneavoastră eraţi, domnişoară ? Iertaţi-mă, nu v-am recunoscut. De la dumneavoastră voi cumpăra, se-nţelege.

Feruna se lăsă pe scaunul, pe care i-l puse negustorul lîngă sobă. Ea nu-i auzea vorbele, nici nu băga în seamă oamenii care intrau şi ieşeau, simţea doar căldura dulce, care se revărsa din sobă, picurîndu-i somnul pe pleoape. Cine ştie cîtă vreme ar mai fi stat aşa, dacă negustorul n-ar fi prins-o de mînă şi n-ar fi dus-o în camera vecină de lîngă magazin ; acolo el o aşeză la masa pe care se afla un vas cu ceai.

Mai tîrziu Feruna niciodată nu putuse să-şi amintească amănunţit, cu exactitate tot ceea ce urmase, de parcă s-ar fi întîmplat undeva la graniţa dintre viaţa reală şi coşmarul cel mai cumplit.

5

Cînd în ziua următoare închise după sine poarta grea a liceului, fapta ei i se păru necugetată ; cu toate astea urcă scările.

— Vii din voiaj de nuntă, că eşti fără cărţi ? o întrebă batjocoritor profesorul Vičar.

Tot sîngele i se urcă în cap, simţi cum îi fuge pămîntul de sub picioare şi totul în jur — profesorul, băncile, colegii şi colegele, într-o clipă totul se învălmăşi. Şi totuşi Feruna găsi puteri ca să ajungă pînă la bancă şi să

se prăbuşească în ea. Îşi reveni abia cînd auzi glasul ofensat al profesorului :

— Ai putea să-mi spui măcar, de ce ai întîrziat.

Feruna se ridică, dar nu reuşi să scoată nici măcar un singur cuvînt.

— Eh, în cazul acesta o să te lămureşti cu domnul diriginte, spuse profesorul Vičar ; după ultima ei teză, pe care îi pusese numai „suficient", el nu mai era deloc amabil cu Feruna ; acum scrise repede ceva în jurnalul clasei şi continuă lecţia.

— Ai fost bolnavă ? o întrebă încet colega de bancă.

Feruna nu răspunse. Nici în timpul recreaţiei, care veni repede, ea nu răspunse la întrebările curioase ale colegelor. După ce sună clopoţelul, intră în clasă profesorul de germană. Extemporal, se gîndi ea, văzînd în faţa sa, pe bancă, caietul roşu. Îl deschise, copie de pe tablă titlul, dar nu-l înţelese şi nu ştiu ce să scrie. Pînă la sfîrşitul orei privi ţintă foile goale liniate cu roşu.

Cînd în ora a treia apăru în clasă profesorul Zelen, îi veni pur şi simplu să fugă. Dar în clipa următoare Zelen se aplecă asupra ei cu ochii lui inexpresivi.

— Verona Šegula, bilet de motivare ! Pentru ultimele trei zile şi pentru cele douăzeci de minute de întîrziere de la prima oră de astăzi ! Sau va trebui să fac plîngere în scris.

— Feruna, inventează ceva, îi şoptiră fetele.

Se ridică în picioare cu greu.

— Am fost bolnavă, răspunse ea, fără să-şi ea privirea de la profesor. Nici astăzi n-aş fi venit, dar m-am temut că voi face prea multe absenţe. Cînd am plecat, mama nu era acasă, ca să-mi iscălească motivarea.

— Ai grijă ca data viitoare s-o aduci.

La mijlocul lecţiei profesorul o strigă din nou.

— Vreau să te întreb dacă doreşti să-ţi îndrepţi nota. N-aş vrea să rămîi cu impresia că te persecut.

Feruna se ridică şi rămase în picioare ca paralizată.

— Scuzați-mă, azi nu pot ! Și în clipa următoare izbucni într-un hohot de plîns.

Surîsul artificial dispăru de pe fața lui Zelen.

— Sînt de douăzeci de ani profesor, dar așa ceva încă nu mi s-a întîmplat, țipă el. Acum, la sfîrșit de trimestru ridic elevul ca să-și îndrepte nota slabă, iar el îmi spune că nu poate... O fac pur și simplu din milă... Nu știu ce să mai...

Clasa interveni :

— A fost bolnavă.

Dar Zelen continuă netulburat și încheie :

— ...Atunci vei putea, mai curînd va trebui să poți în celălalt trimestru sau, eventual, la anul !

Următoarele două ore trecură, fără să înțeleagă exact ce se întîmplă în jurul ei. Răsuflă ușurată, cînd clopoțelul anunță sfîrșitul cursurilor.

În coridor o aștepta omul de serviciu al școlii cu ordinul de a se prezenta la cancelaria directorului.

— Ce mai vor de la mine ? Nu le ajunge ?

Și totuși porni pe coridor, ciocăni la ușa imensă, vopsită în maro și intră.

Abia cînd pentru a treia oară zise „bună ziua", directorul își ridică ochii din corespondență și privi spre ușă.

— A, dumneata ești Šegula ? Apropie-te !

Feruna făcu cîțiva pași spre biroul încărcat cu dosare și cărți. După ce îi ținu un discurs lung, în care enumeră toate abaterile și notele slabe pe care le luase în ultima vreme, directorul o avertiză pe Feruna, ca în termen de trei zile să se mute obligatoriu în oraș.

„S-a terminat ! S-a terminat !" năvăliră parcă din toate direcțiile o mulțime de voci, în clipa în care părăsea biroul directorului.

Mușcîndu-și buzele ea ieși repede în stradă și alergă prin oraș. Se opri abia departe în cîmpie, în mijlocul zăpezii.

„Și-acum, încotro ?" se întreabă deodată ea. Școala e închisă pentru ea, acasă e întuneric și frig, aici de asemenea — zăpadă și ger. Totul a fost în zadar.

Istovită, Feruna ajunse pînă la calea ferată. Dar cînd se așeză pe șinele reci, care vibrau ușor, o cuprinse frica. Se ridică repede și privi speriată în jur. De nicăieri nici un sunet — domnea o liniște mormîntală. Și parcă de undeva veni ecoul unei voci care răsună sec, oficial : „Obligatoriu în trei zile ! Ai înțeles, Feruna Šegula ?" Cuvintele se îngrămădeau, iar fețele se schimbau. „Ferunițo, rămîi la mine, cămăruța va fi a ta. E călduroasă și luminoasă, ai să poți învăța. Du acasă căruța și calul și întoarce-te, Ferunițo..." Și din nou : „Obligatoriu în trei zile, Feruna Šegula..."

Duduitul care creștea, acoperi glasurile contradictorii și monstrul negru care se apropia, alungă fețele acelea cînd amenințătoare, cînd ademenitoare. Șinele trosneau din ce în ce mai tare... Îngrozită, Feruna deschise ochii larg...

În clipa următoare țîșni de pe linii.

— Nu, Nu ! Vreau să trăiesc ! țipă ea în mijlocul tunetului asurzitor. Ridică mîinile spre fețele încremenite din spatele ferestrelor, care zburară pe lîngă ea. „Fie ce-o fi ! strigă ea în urma fantomei negre. Voi trăi ! Voi trăi ! Voi trăi !"

Și se întoarse în oraș.

1934

ZEBICA

1

De opt ani Zebica slugărea la Lesjak în Pohorje. În primii ani ca păstoriță, iar mai tîrziu ca porcăreasă. De patru ani încoace ea făcea munca cea mai umilitoare. De trei ori pe zi trebuia să hrănească treizeci de porci, la fiecare două zile să le rînească, să le schimbe paiele și de două-trei ori pe lună să le aducă vier. Deseori ea dormea pe patul de scînduri din crescătoria de porci, ca să poată supraveghea scroafele gestante și să ajute la fătarea lor; de foarte multe ori trebuia să ia de la ele purcelușii goi, lipicioși, ca să nu-i strivească, ori să-i mănînce, și săptămîni la rînd să-i hrănească cu lapte. Dacă vreuna din scroafe se îmbolnăvea — și asta se întîmpla deseori — din nou trebuia ca zile și nopți să vegheze în crescătoria de porci, să le înfășoare în cearceafuri ude sau să le doftoricească într-un fel. Dacă murea vreuna din ele, Lesjak și nevastă-sa o ocărau de zor, de parcă ea ar fi fost vinovată de asta.

— Apăi da, dacă o supraveghează doar cu ochii ei sașii, bineînțeles că va crăpa! nu odată spunea Lesjak în astfel de momente.

În timpul verii, cîteodată pînă seara tîrziu, alerga prin lanuri și prin păduri în căutarea porcilor care dărîmau întruna gardul cel mare de lemn și se răzlețeau care încotro prin coaste și văgăuni, în timp ce ea curăța cocinile, iar argatul care trebuia să-i păzească, se cățăra prin copaci sau dormea dus.

Într-o după amiază aproape toți porcii fugiră în pădurea din apropiere. Zebica îi striga momindu-i cu hrană, și ei încet-încet începură să se întoarcă. Pînă seara adună toți porcii în afara Lisokăi cu cei patru purcei ai ei. Lesjak turbă de-a binelea, aruncă după Zebica cu o scurtătură și-i schilodi piciorul drept. Chinuită de durere ea se tîrî prin dealuri și văi strigînd atît de tare, că ecoul se răspîndea departe în jur: „Lisoka, găți-găți-găți! Lisoka, găți-găți-găți!"

Străbătu întreaga pădure, lanurile și pășunile din apropiere, cu toate că abia își tîra piciorul care o durea îngrozitor. Continuă să înainteze tot mai sus spre munte, dar la un moment dat, cățărată pe o stîncă, nu-și mai putu menține echilibrul și alunecă așa de tare, încît căzu și rămase nemișcată.

Nu știa cîtă vreme zăcuse acolo. Cînd își reveni, luna își revărsa valurile de lumină. Era atîta liniște în jur, încît auzea cum îi coace piciorul lovit. Dar nu avea timp să se mai gîndească la durere. Se ridică și începu să strige din nou cu o voce disperată: „Lisoka, găți-găți-găți! Lisoka, găți-găți-găți!"

Nu trecu mult și se auzi un grohăit vesel. Ciuli urechile. Venea dinspre Loparnikovi, a căror căsuță era la poalele muntelui. Cu ultimele puteri coborî coasta, trecu prin vîlcea și cînd se apropie, privi spre cocina deschisă. De acolo se arătă Lisoka cu cei patru purceluși ai ei.

Zebica nu mai știa ce să facă de bucurie. Cel mai mult o iubea pe Lisoka. Era cea mai mare și mai bătrînă scroafă din crescătorie. Fata se tîrî în urma ei și începu să vorbească cînd cu Lisoka, cînd cu purceii. Dar se împiedică din nou și căzu. Lisoka se apropie și-i dădu atîta tîrcoale, pînă cînd Zebica se sprijini de ea și se ridică. Atîrnînd cu întregu-i trup de scroafă, ea continuă să se

tîrască înainte. Lisoka mergea încet și grohăia, vrînd parcă s-o liniștească pe Zebica.

De atunci Zebica începu să șchiopăteze. La început asta o împiedică la muncă, dar curînd se obișnui, ba, o dată Lesjak o lăudă: „Ia, uitați-vă la haložanka[1] noastră, de cînd i-am „mîngîiat“ piciorul, a devenit și mai vrednică! Aleargă așa de iute prin văi și dealuri, că n-ai cum s-o prinzi!“

Și într-adevăr, nu avea astîmpăr, tot timpul alerga. Era scundă de felul ei, dar altfel destul de plinuță. Buza de iepure o urîțea acum mult mai tare decît în ceilalți ani, deoarece gura i se mărise prea mult, iar ochii ei cenușii priveau, vorba argatului Știan, „în același timp spre crescătorie și spre blidul cu jganți[2]. Zebica simțea că lumea o disprețuiește, iar copiii își băteau joc de ea pe față. În primii ani mînca împreună cu membrii familiei, mai tîrziu — cînd crescu și deveni fată mare — la masă îi era mai greu, decît la cea mai grea muncă. Se bucură nespus de mult cînd stăpîna începu să-i lase mîncarea în bucătărie. Nimeni nu se miră de asta. Luni la rînd nimeni nu aduse vorba despre ea, numai stăpînul și stăpîna vorbeau cu ea, atunci cînd îi dădeau vreo poruncă sau cînd o certau; doar vreun nou argat, nou angajat sau păstor o mai sîcîia o vreme sau rîdea de ea. Socoteau că nici nu merită să intre în casă, să stea între oameni și că locul ei e la crescătoria de porci, unde de fapt și trăia.

Ea însăși înțelese că nu are altă ieșire. Și totuși uneori îi venea atît de greu, că ar fi vrut să se plîngă și ea cuiva. Dar cui? Și cum nu găsea pe nimeni, intra în crescătorie, la porci, și plîngea acolo. Cîteodată, ceva puternic răbufnea în ea și atunci îi venea să urle lumii

[1] Locuitor din regiunea Haložija — Slovenija.
[2] Mîncare națională din Slovenija, asemănătoare mămăligii cu brînză și unt.

întregi că și ea e ființă omenească, că și ea vrea să stea de vorbă cu cineva, să rîdă, să se veselească și să plîngă împreună cu oamenii, să stea cu ei la masă, să se îmbrace frumos și să meargă în zilele de duminică la biserică, ori la local, unde să danseze. „Și eu doresc toate astea, era gata să strige. Și eu tînjesc după cineva care să mă privească cu dragoste și duioșie, ca vreun flăcău să se oprească și sub fereastra mea! Și eu sînt fată, tînără, sănătoasă, am douăzeci de ani!“

Dar ea nu putea să-și împărtășească tulburarea decît porcilor, de care avea grijă, de la ei să aștepte compătimirea? Mama ei decedase cu ani în urmă, cînd născuse cel de-al optulea sau al nouălea copil. Nu-și văzuse tatăl, de cînd murise maică-sa. Atunci a fost și ea la înmormîntare, deși ar fi dorit să rămînă acasă, dar tatăl ei o alungă, sub pretextul că acum în casă va fi o povară și mai mare ca înainte, cînd o trimiseseră să argățească în Pohorje.

Îi lăsară în grijă doar porcii. Și-i mai lăsară ceva — bășica de porc, unde, de cînd mama ei murise, își păstra banii agonisiți. Deseori își număra banii și atunci își închipuia, ce-i drept, destul de tulbure viitorul, care avea să fie mai frumos.

Poate că ar fi rămas pînă la sfîrșitul vieții la Lesjak, în Gabrovec, să aibă grijă de porcii lui, și pe lîngă ei treptat ar fi putut să se îndobitocească rămînînd străină față de tot ce e omenesc, dacă într-o noapte tîrzie de toamnă nu s-ar fi întîmplat ceva, care trezi sufletul ei inert.

Culesul viilor era în toi. Pentru ea era cea mai frumoasă vreme din timpul anului. Măcar cîteva ceasuri pe zi avea prilejul să trăiască printre rîsete și cîntece. Îi amintea de culesul viilor din plaiul ei natal.

Atunci se petrecu ceva nemaipomenit. În timpul nopții, cînd storceau strugurii și beau must, cîntau și voci-

ferau înveseliţi, argatul vecinului începu să glumească cu Zebica. În cea de-a treia noapte, el o îmbrăţişă şi-i şopti la ureche aşa cum fac de obicei flăcăii. El nu era nici tînăr şi nici frumos, dar cu ea pînă atunci nici un bărbat nu vorbise atît de cald, şi de aceea porni după el fără să ezite cînd o scoase din pivniţă afară în noaptea cu lună. Zebica tremura în braţele argatului şi rîdea tot timpul. Cînd se aşezară pe maldărul de frunze uscate de la capătul pădurii, pentru prima oară ea observă cît de frumoasă e noaptea luminată de lună şi cît de albi sînt norii din jurul lunii. Pentru prima oară auzi cum cîntă de vesel greierii şi cum cîntecul lor se împleteşte cu cîntecul nopţii de toamnă. Şi tot pentru prima oară simţi cît de frumos e să fii om, să poţi vedea şi auzi toate acestea, şi în inima ta să porţi încă ceva, pentru care să nu poţi găsi cuvinte.

— Frantz, nu-i aşa că şi eu sînt fată ca şi Pavla, Polona, Mitzka şi celelalte ? întrebă ea deodată.

Argatul îngăimă ceva şi-şi vîrî mîna în sînul ei.

— Vezi doar, că sînt la fel, tot aşa rîd şi mă bucur, trăiesc...

Zebica ar fi vrut să mai vorbească. Avea atîtea lucruri de spus, dar argatul devenea nerăbdător şi tot mai brutal. Zebica îl îmbrăţişă şi-i şopti la ureche :

— Frantz, întîi sărută-mă !

Argatul o privi, apoi rîse :

— Unde să te sărut ?

— Unde ? se miră Zebica. Pe gură, se înţelege.

— Pe buza de iepure, nu-i aşa ? Nu, asta n-o mai fac !

În aceeaşi clipă stelele se stinseră, greierii amuţiră, toate cîntecele se stinseră. Şi omul nu mai exista. Zebica se ridică, îl lovi peste faţă pe argat, alergă acasă, îşi adună hainele într-o boccea, ascunse între ele băşica în care îşi ţinea banii, aruncă o privire spre crescătoria de porci şi dispăru în noapte.

2

După întîmplarea asta se angajă la o cîrciumă de lîngă şoseaua cea mare. Şi aici avea în grijă porcii şi cele două vaci, dar cîteodată trebuia să servească şi clienţii, mai ales dimineaţa devreme, cînd cîrciumăreasa dormea, şi căruţaşii se opreau încă din zori în faţa cîrciumei şi cereau de băut. Aici ea înţelese şi mai bine ce reprezintă. Numai beţivii se întindeau spre sînii ei mari, o puneau să bea cu de-a sila, îi aruncau vorbe murdare şi o îndemnau să se culce cu ei. Dar Zebica respingea atît de brutal pe orişicine, că după cîteva săptămîni cîrciumăreasa o alungă. Iarna o petrecu din nou în Pohorje, iar primăvara se duse în vale şi începu să lucreze la o moară mare de lîngă Dravinja. Apoi munci încă la patru moşieri, iar în al treilea an, de cînd părăsise Gabrovec, îşi găsi de lucru la o mare moşie de la poalele Pohorjei.

În primul an ajutase numai „porcăresei", aşa o numeau pe servitoarea care se îngrijea de porci. Dar cînd boierul se convinse că Zebica se pricepe bine la treaba asta, ea însăşi deveni „porcăreasă". Într-o singură noapte prestigiul ei crescu. Argaţii care pînă mai ieri îşi bătuseră joc de ea, pe faţă, începură să se poarte serios şi chiar prietenos. Cei care o urau şi o alungau de la masă, iar în timpul iernii îi luau păturile şi-i dădeau cea mai grea muncă, dintr-odată deveniră binevoitori cu ea. Nu era treabă uşoară să fii „porcăreasă" în Pohorje. Avea dreptul să poruncească nu numai ajutoarelor sale, ci şi celorlalţi argaţi ori de cîte ori era necesar, iar vechilul stătea de vorbă cu ea aproape zilnic şi se sfătuia în orice problemă legată de creşterea porcilor ; pînă şi moşierul se oprea din mers şi o întreba cum o mai duc „elevii" ei. Cel puţin o dată pe săptămînă el controla împreună cu ea cele două crescătorii, unde grohăiau peste optzeci de rîturi de diferite mărimi şi vîrste. Ceva mai mult. „Porcăreasa", ce-i drept, avea aceeaşi simbrie cu ceilalţi

argați, dar mai avea și venituri suplimentare. În fiecare iarnă ea primea cîte un godac, iar în anii mai buni — și cîte doi. Țăranii care aduceau porcii la vierul conacului îi dădeau și ei cîte ceva. Nici măcelarii, care veneau în fiecare lună, nu o uitau. Însuși moșierul își desfăcea deseori punga și-i lăsa cîte ceva, mai ales cînd dădea cu ochii de vreun exemplar mai frumos.

Autoritatea ei creștea și în sat. În după amiezile de duminică țărăncile o pofteau pe la casele lor, o ospătau, îi lăudau priceperea și îi cereau sfatul în tot felul de probleme. Se întîmpla să audă deseori: „Purcei ca ai Zebicei nu afli nicăieri!“

Nu spuneau „purceii boierului“, ci „purceii Zebicei“.

La început se simțea stingherită. Socotea că este un nou mod de-a fi înjosită și disprețuită. Dar curînd înțelese că vorbesc cu ea la fel ca și cu ceilalți oameni, că o socotesc un om adevărat, cît despre îngrijitul porcilor, chiar că era mai pricepută decît oricare altă femeie.

Nu știu cum se făcu, dar firesc, și cu totul întîmplător, ea își cumpără haine de sărbătoare, pantofi noi, o basma înflorată și începu să meargă regulat duminica la biserică. De asemeni începu să se oprească tot mai des în fața oglinzii. Nu se mai rușina de ea însăși. E drept, gura nu-i era frumoasă, dar în ochii ei, care priveau, ce-i drept, puțin sașiu, era atîta căldură și dăruire calmă, statornică, încît mișcau pe oricine. Nici fața ei parcă nu mai era atît de mare și cu aerul acela îndobitocit, ca atunci cînd se afla în Gabrovec; grijile o lungiseră, siguranța în sine o înnobilase, iar pletele ei blonde erau invidiate pînă și de cele mai frumoase fete. În afară de asta era întotdeauna gata să zîmbească fermecător ca o fetișcană, și deși avea douăzeci și șase de ani, parcă acum intra în viață. Cu un astfel de surîs aproape că nu se observa trupul ei îndesat, faptul că șchiopăta de piciorul drept.

Tot mai des se întîmpla să-i zîmbească vreunul dintre numeroșii argați, să-i spună vreo glumă ori vreo vorbă duioasă, s-o invite duminica la local sau undeva la iarbă verde. Zebica era neîncrezătoare, cu toate că ar fi dorit să primească invitația.

Nici nu veni bine vremea cositului, că sosi un argat nou, un mare șugubăț și tare bun la suflet. La început Zebica nu-i acordă atenție, ba chiar îl certă de mai multe ori, deoarece în fiecare duminică se îmbăta. În loc să-i răspundă, Jernej rîdea și îi ajuta ori de cîte ori avea timp liber. Curînd neîncrederea ei se destrămă și apropierea lui îi deveni tot mai agreabilă. Nu trecu mult și căpătă un sens și viața ei. Un sens pe care pînă atunci nu numai că nu-l cunoscuse, dar nici nu-l bănuise măcar. În timp ce, înainte de asta, oricînd și orice-ar fi făcut se gîndea numai la porci, acum întodeauna și oriunde, chiar și atunci cînd era cu porcii, se gîndea numai la Jernej. Toamna se duse cu el la cules de vie și într-o noapte i se dărui.

— Zebica își va pierde mințile, vorbeau în batjocură oamenii de pe moșie, deoarece ea umbla de colo-colo ca o somnambulă.

Da, Zebica nu mai vedea pe nimeni în afară de Jernej. Dacă duminica îi spunea să meargă cu el, acolo sus, pe deal, în Pohorje, ea pornea deîndată, dacă îi spunea să rămînă acasă, rămînea, ori dacă îi spunea să-i dea o coroană, i-o dădea fără cea mai mică ezitare.

Către iarnă însă începu să se frămînte, fiindcă înțelese că nu poate avea copii. Nu pentru că l-ar fi dorit tocmai acum, dar își zicea că totuși nu e femeie ca toate femeile. Jernej rîdea de ea și-i spunea că trebuie să fie mulțumită, dacă vor rămîne fără copii. Către sfîrșitul iernii el deveni atît de ciudat că uneori, scîrbită, i se ura de toate. Veșnic îi cerea bani și se îmbăta pînă și în zilele de lucru. În cele din urmă fu dat afară. Din ziua aceea fu nevoită să-i dea și mai mulți bani. Povesteau

ceilalți cum se lăuda prin cîrciumi că o folosește numai ca să doarmă cu ea și că în felul acesta cîștiga mai mult decît dacă s-ar fi dus undeva să muncească chiar și ca vătaf. Zebica, se înțelege, nu dădea crezare acestor vorbe, dar era îngrijorată și se chinuia în asemenea hal, că începu să neglijeze porcii. Aproape zilnic administratorul îi făcea observații pentru cine știe ce neregulă, iar moșierul n-o mai lăuda ca altădată. Se întîmpla ca vreo scroafă să-și stîlcească purcelușii, administratorul o prevenea că o va da afară dacă nu-și vede de treabă. Zebica era mai necăjită ca oricînd. Se atașă și mai mult de Jernej, îi dădea tot ce-i cerea. Dar simțea că asupra ei se lasă ceva întunecat, înspăimîntător.

Într-o zi din nou o rugă să-i dea o coroană.

— Zebico, asta e ultima, insista el, deoarece ea se codea. Chiar mîine mă duc la Brestje, unde am mai lucrat. În cîțiva ani vom economisi atîția bani, că ne vom putea lua.

El îi înșiră tot felul de povești și atîta se învîrti în jurul ei, că în cele din urmă femeia îi destăinui unde e ascunsă bășica, ba chiar i-o și arătă. Numărară împreună banii și căzură de acord cînd și unde vor face nunta și unde vor merge ca dijmași, dar nu înainte de a-și cumpăra tot ce este necesar unei gospodării.

După două zile Jernej porni la drum. Seara nu se întoarse să-i spună dacă și-a găsit sau nu de lucru. Nu veni nici în ziua următoare. Îl așteaptă toată săptămîna.

— Unde ți-e flăcăul, Zebico? începură s-o ia peste picior oamenii.

— A spălat putina, asta e!

În cele din urmă hotărî să plece să-l caute. Dar cînd vru să ia niște bani din bășică, în ea nu mai găsi decît frunze uscate.

Speriată de moarte, începu să scotocească prin paie. Dar banii nu mai erau la locul lor. Fugi în curte și începu să-și smulgă părul din cap, să plîngă, să dea din mîini

și să răcnească disperată. Greutatea care o apăsase în ultimele săptămîni, acum o copleși cu totul. Încă înainte de-a veni în fugă argații și servitoarele, ea fugi în uliță. La Brestje îi răspunseră că nici nu trecuse pe-acolo. Că îndeobște nu-l cunoșteau, fiindcă niciodată nu lucrase în satul acela. Înțelese că de ceea ce se temuse, nu scăpase: Jernej îi șterpelise toți banii. Se prăbuși sub greutatea durerii și se topi în întuneric.

3

După cîteva luni își reveni, dar nu mai era capabilă să îngrijească de porci. O perdea neagră se lăsase dintr-o dată peste conștiința ei. Rămase la moșie pînă în primăvară, dar într-o noapte dispăru și-și găsi de lucru nu prea departe, la un țăran. De atunci, în doi ani ea își schimbă de cinci ori stăpînii. O lună-două muncea fără cusur, dar apoi dintr-odată ceva parcă-i tăia elanul și era cu neputință să o mai faci să lucreze. Rătăcea pe străzi și vorbea despre Jernej și despre banii ei. Într-o zi de primăvară rămase din nou fără lucru. Murdară și zdrențăroasă, umbla din sat în sat. Nimeni n-o vroia la muncă permanentă. Nici aceia care o cunoșteau. În cele din urmă se opri în Zalesje, un sat mare din valea Pohorjei. Aflase că mai au nevoie de un păstor și se duse la primar.

— Pe tine, Zebico, să te angajăm? se miră primarul.

— De ce nu? îi răspunse ea.

După îndelungi învoieli, în cele din urmă, primarul fu de acord. Dar mai rămînea o piedică: din cauza despicăturii buzei de sus ea nu putea să sufle în corn, cu toate că încercase toată după amiaza. Pînă la urmă cineva îi aduse un clarinet vechi, din care Zebica reuși să scoată sunete mai puternice decît și-ar fi închipuit.

Astfel ea deveni păstorița satului și împreună cu Rožir, care avea cincizeci de ani, ducea la păscut cireada

mare de vaci, boi și viței în izlazul comunal. Se scula în zori, ajuta Smrecinikovilor, unde dormea, la îngrijirea porcilor, înhăța clarinetul și-o pornea spre casa țăranului al cărui rînd era să hrănească păstorii. Rožir o și aștepta acolo. După ce mîncau, porneau amîndoi pe ulițele satului, dar în direcții diferite. Tot drumul Rožir suna din corn, iar Zebica sufla în clarinet. Sufla atît de tare, că fiecare o auzea și deîndată intra în grajd după vite. Acestea ieșeau fără grabă în ulița satului. Zebica sufla în clarinet, pocnea din bici și mîna vitele în jos, prin sat. Cu fiecare casă, cireada creștea. Boii mergeau alene, vacile mai bătrîne, de asemenea, nu se grăbeau, dar în juninci și viței parcă dădea strechea! Se buluceau unul în altul, cînd spre pîrîul ce curgea de-a lungul uliței, cînd în vreo curte, astfel că ea trebuia să alerge neîncetat, să pocnească din bici și să strige cît o ținea gura. La capătul satului ea ajungea din urmă cireada lui Rožir. Însoțită de mugetul vitelor, alergătura ei devenea acum și mai mare. Dar cu toate astea, în fiecare dimineață ei reușeau să scoată cireada pînă la pîrîul din afara satului, îl traversau cu răbdare, apoi treceau printr-o pădurice și ajungeau la izlazul comunal, scăldat de soare, care cobora la vale către drumul cel mare, în stînga pînă la albia adîncă a pîrîului, iar în dreapta pînă la pădure. În schimb peste zi nu aveau prea multă alergătură, mai ales în primele luni, cînd iarba era înaltă și deasă.

La prima vedere munca lor era mereu aceeași, grijile unele și aceleași, dar zilele nu semănau între ele. Asta o mai alina pe Zebica. Nu numai pentru că în fiecare zi se hrănea în case diferite, întîlnea alți oameni, le observa obiceiurile și afla ce gătesc gospodinele, dar în fiecare zi se întîmpla cîte ceva nou, care trezea la viață cugetul ei împietrit. De fapt, însuși timpul, căruia pînă atunci nu-i acordase atenție, o obligă să privească viața cu un ochi mai lucid. Stătea de vorbă zilnic cu Rožir. De nenumărate ori. Apoi aveau grijă de cireadă. Această turmă numeroasă se schimba neîncetat, alerga flămîndă și însetată, sătulă și adăpată, întotdeauna vie. Ba chiar însuși Rožir „veșnicul văcar“, cum îl numeau oamenii. Ca înfățișare el era foarte neglijent, îmbrăcat în zdrențe, ca și Zebica dealtfel, iar ca statură ceva mai înalt decît ea, dar știa să povestească atît de frumos, că l-ai fi ascultat zi și noapte. Stăteau la pîrîu sau la marginea pădurii și-și povesteau, mai exact Rožir povestea, iar Zebica doar asculta și încuviința dînd din cap.

— Vezi vaca aceea sură? descria el fiecare vită în parte. Este a Rodnikovilor, cu casa aia mare din mijlocul satului, unde am mîncat săptămîna trecută carne și salată. Rodnik a cumpărat-o cu vreo douăzeci de ani în urmă. Oamenii îl luaseră atunci peste picior, deoarece era cea mai mică și mai prăpădită junincă din sat. Iar după doi ani rămaseră cu gurile căscate: un astfel de uger, care ajungea aproape pe pămînt și lapte ca al ei nu mai găseai nicăieri! Acum e bătrînă, dar să fii atentă luna viitoare, cînd ne-om duce din nou să mîncăm la ei, să vezi cît lapte dă! Acu' e foarte potolită, dar de-ai ști ce zănatecă a fost în tinerețe! Odată păstorii au sîcîit-o prea tare și ea s-a năpustit asupra lor. Franc Dorič, la care vom merge poimîine, era foarte greoi și ea l-a izbit în așa hal, că bietul om a zburat în pîrîu și și-a rupt mîna dreaptă. În fiecare an fată cîte un vițel. Dar ce viței! Vezi juninca aia? Aia neagră? E fiica ei...

Și astfel, ascultîndu-l pe Rožir, Zebica cunoștea nu numai cireada, ci și țăranii, viața lor. Rožir îi povestea și despre sine: nu-și aducea aminte nici de maică-sa, nici de taică-său. Pînă la vîrsta de cincisprezece ani trăise în casa lui Strgar, apoi devenise păstor. Zece ani mai tîrziu se căsătorise în Zaleščak, cale de o jumătate de ceas de Zalesje. Agonisise cu chiu cu vai o colibă și o bucată de pămînt. Curînd venise pe lume Micka, fata lor, care acum lucra în Stara Gora. Dar nu mult după

asta soția lui murise. Îndeobște fusese bolnăvicioasă și cu mult mai în vîrstă decît el.

Cu cît pășunatul se apropia de sfîrșit, cu atît Rožir devenea mai vorbăreț. Uneori îi povestea lucruri atît de hazlii, că ea murea de rîs sau, de rușine, se făcea roșie ca racul. Deseori el aducea vorba în așa fel, ca ea să priceapă ce gînduri îi dau tîrcoale noaptea în coliba lui singuratecă. Dar Zebica se făcea că nu înțelege încotro bate.

La sfîrșitul pășunatului adunară ceea ce li se cuvenea : pentru fiecare vită cîte un mertic de grîu. Zebica se îndreptă cu partea ei spre casa Smrečnikovilor, iar Rožir spre coliba sa din Zaleščak.

— Treci odată să mă vezi ! o invită el.

Smrečnikovii o suportară pe Zebica doar atîta timp cît avură de lucru prin curte și prin casă. Curînd însă începură să se uite la ea chioriș și să-i scoată ochii pentru fiecare dumicat. Așa se face că într-o duminică ea se hotărî să se ducă la Rožir și să-și descarce sufletul. Rožir îi aduse pîine, cîrnați și vin.

— Șezi și mănîncă ! îi spuse el simplu.

În timp ce afară crăpau pietrele de ger, în odăița din coliba lui Rožir era foarte plăcut și cald. Zebica mînca încet și bea în răstimpuri, iar Rožir îi povestea cîte-n lună, și-n stele, pînă cînd, în cele din urmă, sfîrși prin a-i vorbi despre ceea ce îl muncea încă din toamnă.

— Acolo, în sat, te privesc cu dușmănie, iar eu mă chinuiesc aici de unul singur. De ce trebuie să fie așa ?

Mai tîrziu, după ce deșertă cîteva pahare, el îi zise de-a dreptul :

— Rămîi aici ! N-o să-ți pară rău.

Zebica tăcea, deși propunerea lui Rožir îi plăcuse. Și ea se gîndise la asta. Și deși se însera, nu se grăbea să plece. Cînd Rožir intră în bucătărie să pună oala cu varză la fiert, ea se duse după el, o luă din mîinile lui și o puse pe foc. Rožir aduse cartofii. Zebica îi spălă, îi curăță și-i puse în cuptor. În tot răstimpul acesta Rožir se învîrtise în jurul ei, zîmbise mulțumit și o lăudase. Cînd Zebica puse mîncarea pe masă, el începu să spună rugăciunea, iar ea îi urmă exemplul. După cină Rožir rămase în odăiță, iar Zebica duse vasele în bucătărie și le spălă.

Cînd se întoarse, Rožir se și vîrîse în pat.

— Vezi, e destul loc pentru amîndoi ! arătă el zîmbind. Unde ai să pleci pe un astfel de ger !

O clipă Zebica șovăi, dar după asta se dezbrăcă în tăcere, suflă în lampă și se culcă lîngă el.

4

Abia acum, la cei treizeci de ani ai ei, Zebica se simți om : nimeni nu-i mai poruncea cum trebuie să muncească, nu o mai privea cît mănîncă, cînd se scoală și cînd se culcă. Avea și ea bărbat, așa cum avea, să zicem, Lesjačka din Gabrovec sau moșiereasa din Potočje. Avea chiar propria-i colibă și o bucată de pămînt.

Dar curînd se iviră și primele greutăți. Zebica avea treizeci de ani, șchiopăta ușor într-adevăr, la față nu era frumoasă, dar cu toate că era scundă, era toată numai vlagă. Iar Rožir era cu douăzeci de ani mai în vîrstă decît ea și bolnăvicios de cînd se știa. În primele luni de viață conjugală, ce-i drept, el parcă întinerise, dar curînd după asta începu să se șubrezească. Nu e de mirare de ce Zebica deveni îmbufnată și certăreață, veșnic cu capsa pusă. Colac peste pupăză, nici fata lui Rožir, Micka, nu le dădea pace. În ajunul nunții lor ea sosi pe nepusă masă și toată ziua țipă la Rožir, o numi pe Zebica „împuțita sașie", îi scuipă pe amîndoi și mai ales pe el, fiindcă la bătrînețe nu mai știe ce-i aia rușine și a căpiat după o „ciumă porcească". După această scenă Micka nu mai apăru cîteva luni ; dar în primăvară veni din nou, întoarse

toată coliba pe dos, o ocărî și pe Zebica, și pe Rožir, iar la plecare le luă din untură, făină și bruma de parale pe care el agonisiseră. De fiecare dată Zebica își păstra sîngele rece, dar cînd veni și a treia oară, trînti ivărul la ușă chiar sub nasul ei. Micka însă era puternică, se opinti de cîteva ori și ușa putredă se căscă de perete! Dar nici Zebica nu se lăsă. Se traseră de păr și se bătură, țipară și zbierară, de fapt înveseliră întregul Zaleščak. Puțin după asta însă Micka zbură pe ușă și căzu în mijlocul uliței. Turbată de-a binelea, ea nu mai avu altceva de făcut decît să spargă geamurile ferestrelor și să plece cu mîinile goale.

Se iviră însă și alte greutăți. Zebica, care din servitoare devenise peste noapte proprietară de colibă, se mînia foarte tare ori de cîte ori găinile vecinilor intrau în livada și grădina ei cu flori. Cu atît mai mult, cu cît și ea avea trei găini, un cocoș și cîteva rațe. De multe ori pe la prînz, cînd păștea vitele cu Rožir, ea dădea o fugă pînă în Zaleščak. Se înțelege, de fiecare dată găsea cîte-o găină străină în curtea ei. Turbînd toată, începu să arunce cu pietre, ori cu vreun lemn și să țipe atît de tare, că o puteai auzi de la o poștă. Cu cît se iritau mai tare zaleščanii, că această „împuțită porcăreasă“ din Halozje își permite să arunce în ei cu noroi, cu atît devenea ea mai arțăgoasă și mai nerușinată.

În mai puțin de o jumătate de an Zebica se transformă într-atîta, că nici Rožir n-o mai putea recunoaște. Partea cea mai proastă era, că începuse să bîrfească țărăncile. Rožir știa foarte bine cum trebuie să se comporte un om; oricît ar fi fost de rea mîncarea pe care o primea în casele oamenilor, el nu vorbea niciodată despre asta. Și de aceea era în relații bune cu toată lumea. În schimb Zebica nu putea să-și țină gura. La început femeile o încurajară, o traseră de limbă, curioase să afle ce se întîmplă în celelalte case, dar mai tîrziu, cînd înțeleseră că în afară de cinci-șase gospodine nici

una nu știa să gătească bine, se aruncară asupra ei cu tot felul de reproșuri.

— Tocmai haložanka asta sașie să ne învețe pe noi cum să gătim? Ea și Rožir al ei nu merită nici măcar lăturile noastre!

Într-o seară de vară cînd se întoarse din sat, Zebica observă că una din rațe îi dispăruse. O căută îndelung și în cele din urmă o găsi în livada vecinilor cu piciorul rupt. Se făcu roșie de mînie.

— Găinile, curcile și rațele voastre pot să scurme în grădina mea, să-mi calce iarba și trifoiul, în schimb rața mea dacă intră în grădina voastră, sînteți gata s-o ucideți. O singură găină dacă mai intră în grădina mea, n-o mai vedeți vie!

Zebica începu să vină pe-acasă la întîmplare, pe neașteptate, fie înainte, fie după prînz, lăsînd toate vitele în seama lui Rožir. În cele din urmă reuși cu o prăjină să omoare curcanul vecinilor. Dar numai după cîteva zile își găsi în prag cocoșul cu beregata sfîrtecată.

Toamna, cînd porniră să adune ceea ce li se cuvenea, ici-colo le aruncară: „Vă dăm, dar pentru ultima oară, să știți!“

Într-o noapte de ianuarie Zebica fu trezită de un pîrîit asurzitor. Cum deschise ochii, observă o lumină puternică în odaie. La început se gîndi că se crăpase de ziuă, dar îndată după asta simți ceva greu în piept, aruncă velința de pe ea și sări în picioare. Casa era plină de fum, iar afară flăcările își încolăceau limbile. Înhăță hainele, îl trase pe Rožir din pat și țîșni spre antreu. În clipa următoare o învălui un nor de fum, în timp ce deasupra ei flăcările pîrîiau amenințător.

— Foc! Foc! începu să țipe ea și, pe pipăite, asemenea orbilor, căuta ivărul de la ușa de-afară. Cu chiu, cu vai îl nimeri. În urma ei, din colibă, sări și Rožir. Constatară îngroziți că întreaga colibă era cuprinsă de flăcări. Nu se mai puteau întoarce în odaie. Alergau înne-

buniţi în jurul casei, salvară purcelul, găinile, scoaseră din flăcări cîteva lucruri mărunte, în timp ce ţipau scoşi din minţi : „Foc ! Foc !“

Multă vreme nu se arătă nimeni. De fapt destui oameni observaseră incendiul, dar văzînd unde arde, se culcaseră din nou să doarmă. Cîţiva inşi care veniră, nu putură salva nimic, deoarece coliba era de lemn, cu acoperiş de paie, iar prin apropiere nu era nici un izvor.

5

Zebica şi Rožir se mutară în pivniţă. Găinile şi purceluşul îl luară de asemenea cu ei, deoarece nu aveau altă soluţie. Rožir despărţi colţul stîng pentru orătănii şi purcel, iar pe lîngă peretele din dreapta făcu o laviţă înaltă de-o palmă. Pivniţa era fără ferestre şi dacă voiau să aibă lumină, trebuiau să deschidă uşa. Bîrlogul lor de obicei era luminat de focul care aproape toată ziua licărea în vatra joasă de lîngă uşă. Din fericire, cu cîteva zile înainte de incendiu duseseră la moară sacii cu secară şi porumb, le rămase de asemenea tot ceea ce fusese în pivniţă : cartofi, ridichi, morcovi, untură şi nişte cîrnaţi. Cu toate că Rožir făcuse o deschizătură destul de mare în tavan, deasupra vetrei, totuşi jos era întotdeauna fum. Pînă şi purceluşul alerga grohăind, înnebunit prin încăpere, căci se îneca din cauza fumului. Curînd Rožir se îmbolnăvi şi zăcu aproape două luni. Nu după mult timp hrana pentru purceluş se isprăvi şi fură nevoiţi să-l taie. Acum aveau ce mînca, dar în pivniţă viaţa lor devenea tot mai grea. La sfîrşitul lui februarie, cînd zăpada începu să se topească, apăru un alt necaz : tot tavanul începu să curgă. Zebica astupa zilnic găurile cu lut, acoperea totul cu scînduri, dar nici asta nu ajuta prea mult, deoarece deasupra tavanul era atins de foc, iar în cîteva locuri ars de-a binelea.

Vecinii nu le dădură nici un fel de ajutor, deoarece Zebica învinuia de incendiu, cînd pe unii, cînd pe alţii, aşa că nu trecea bine săptămîna şi apărea jandarmul în Zaleščak. Şi totuşi din Zalesje venea cîte cineva ca să le-aducă pîine sau lapte. Au fost păstori buni, Rožir a muncit treizeci şi şase de ani bătuţi pe muchie şi nu trebuie să fim atît de răi cu ei, spuneau oamenii.

Amîndoi rămaseră foarte surprinşi cînd într-o zi de aprilie în faţa pivniţei opri o căruţă încărcată cu grinzi de brad, iar în spatele ei, zîmbitor, se arătă Lesjak din Gabrovec.

— Ei, Zebico, cum merg treburile ? începu el vorba. Am coborît nişte material lemnos în Planica şi de aceea ţi-am adus şi ţie aceste grinzi.

Lesjak cercetă coliba incendiată, îi povăţui ba de una, ba de alta şi printre altele zise, că acum în Gabrovec nu se mai găsesc porci ca aceia pe care i-au avut pe vremea ei ; de cîteva ori privirea i se opri asupra piciorului drept al Zebicei. Înainte de-a pleca, adăugă :

— Zac nişte scînduri vechi, la noi, în spatele ariei de treieriş. Cum am drum pe-aci, cum ţi le aduc.

Şi într-adevăr, după două săptămîni el sosi cu două căruţe încărcate cu scînduri şi ţigle.

Pînă atunci Zebica şi Rožir nici nu îndrăzniseră să se gîndească la refacerea colibei ! Cu ce bani ? Nu aveau decît cinci coroane şi nişte mărunţiş — atît cît s-o scoată la capăt pînă la începutul păşunatului. Rožir nu asigurase coliba şi n-avea de unde primi bani. Tot pămîntul de l-ar fi vîndut, şi nu le-ar fi ajuns. Şi din ce ar fi trăit toată iarna ? De aceea pentru început hotărîseră să refacă doar acoperişul pivniţei, să pună nişte scînduri în chip de podea, să tencuiască pereţii, să facă o ferestruică la uşă, să refacă vatra şi să zidească de bine de rău un coş. Dar acum, după ce primiseră atîta material lemnos şi ţigle, începură să se gîndească şi să vorbească numai despre asta, cum să-şi facă o nouă colibă.

Şi cînd erau cu cireada, care în ciuda celor întîmplate le fusese din nou încredinţată, discuţia se învîrtea tot în jurul construcţiei.

Ori de cîte ori era nevoie, Zebica se scula în zori şi mergea să muncească la cîmp, iar în restul timpului împreună cu Rožir ciopleau grinzile. La început le era foarte greu, deoarece nu aveau unelte potrivite. După cînă aduceau lut şi nisip de la gropile din apropiere. Vechea colibă fusese din lemn, pe cea nouă vroiau s-o facă din lut. În fiecare săptămînă construcţia înainta cu cîte-un cot. Dar curînd pe Rožir îl lăsară puterile şi Zebica fu nevoită să muncească singură.

— Ei, cum îţi înaintează palatul, Zebico ? o luau peste picior în sat.

— N-aveţi grijă, îmi ridic eu coliba şi fără ajutorul vostru !

Şi totuşi către sfîrşitul toamnei cînd unii, cînd alţii le veniră în ajutor, aducîndu-le ba nişte cuie, ba cîte-o bucată de fier sau ceva asemănător. Administratorul moşiei din Potočje le trimise un dulgher. Aşa că, înainte de-a cădea zăpada, coliba avea acoperiş. Podeaua deocamdată lipsea, în loc de ferestre se căscau deschizăturile fără tocuri şi geamuri, lipseau şi uşile, în afara celei de la intrare, care însă era făcută din scînduri negeluite. Prin deschizăturile ferestrelor şi uşilor, pe care le astupaseră cu snopi de coceni vîntul iernii sufla atît de puternic, şi înăuntru intra atîta zăpadă, că soba nu avea putere să încălzească odăiţa. Fură nevoiţi să se mute din nou în pivniţă, unde acum era mai cald, după ce construiseră deasupra ei coliba. Acum nu se mai temeau de ploi. De cîteva săptămîni nu mai coceau pîine, deoarece vînduseră grîul, pentru a-şi putea procura lucrurile cele mai necesare : ferestre şi uşi. Şi cîteva scînduri, din care Rožir făcu o masă şi o bancă.

Treptat-treptat coliba îşi căpătă aspectul firesc. Făcură şi coteţ, iar în toamna următoare Zebica cumpără

un purcel. După doi ani dormeau din nou în pat, într-o odaie văruită, în care soarele pătrundea încă de dimineaţă şi o umplea de atîta lumină, că părea mai frumoasă şi decît cele mai somptuoase încăperi ale castelului Potoški.

De fapt cel mai mult dormea Rožir. Uneori iarna nu se ridica din pat cîte o zi întreagă. Iar Zebicei, pentru că nu mai avea griji, îi dădură tîrcoale din nou gînduri fierbinţi. N-o mai prindea somnul. Rožir nu observa chinurile femeii sau poate se făcea că nu le observă. În primăvară, la începutul păşunatului de cîteva ori îl udă ploaia. Cu toate că era bolnav şi neputincios, se tîra pînă în sat şi la păşune, pînă cînd într-o zi se întinse pe izlaz. Zebica îl aduse cu mare greutate acasă. Iar după cîteva zile, cînd se întoarse de la păşune, îl găsi ţeapăn.

6

Un timp Zebica scoase singură vitele la păşune, dar pînă la urmă îi dădură un ajutor. Pe Tonč. Aşa se numea păstorul. N-avea mîna dreaptă, dar era un tînăr foarte vesel. Curînd ţăranii observară că Zebica începu să se îmbrace mai îngrijit. Şi Tonč, care abia împlinise douăzeci de ani, de asemenea observă că Zebica e totuşi durdulie şi bine făcută, cu toate că are un defect la faţă şi un picior şchiop.

Cînd după cîteva zile scoaseră cireada la păşune şi mergeau alene în urma ei pe lîngă pădure, una din vite sări şanţul şi o luă spre pădure. Zebica, care era aproape, fugi după ea. Cînd se întorcea, Tonč îi strigă :

— Aşteaptă, Zebico !

El sări şanţul şi se apropie de ea. Stătu o clipă nehotărît, dar după asta o luă de mînă.

— Ei, Zebico ? o întrebă el mai mult cu privirea decît cu vorba.

Zebica îi zîmbi şi o luă spre desişul pădurii.

De atunci ei nu se mai plictisiră la pășune. Tonč era tînăr, Zebica dornică de dragoste, iar pădurea aproape. Nu trecură nici trei săptămîni și Tonč dormea în locul lui Rožir.

Acum Zebica era într-adevăr bine. Avea colibă și bărbat tînăr. În fiecare dimineață și la prînz ea sufla în clarinet în așa fel, că o auzeau pînă și în satul vecin.

Într-o seară de vară amîndoi se întoarseră mai tîrziu. Rămaseră mirați, cînd observară încă de departe că în colibă e lumină. Alergară în grabă într-acolo. Dar cînd ajunseră la cîțiva pași, începură să se furișeze ca niște pisici spre ferestre, presupunînd că în colibă sînt hoți. Ascultară îndelung, dar era liniște, iar la geamuri erau agățate zdrențe, așa că nu puteau să se uite în odaie. Încercară să deschidă ușa, dar aceasta era zăvorîtă. Începură să bată ; nu după multă vreme o bucată de cîrpă de la primul geam se ridică și Zebica o zări pe Micka, pe care n-o mai văzuse de mult.

— Aha, ai venit, în sfîrșit. Hai, intră, să ne socotim ! îi strigă Micka.

— Hoața-hoațelor ce ești, stai că-ți arăt eu ! Cum de îndrăznești să intri în casa mea ! strigă Zebica.

Micka deschise. Zebica îl trase după ea și pe Tonč.

— Afară din casa mea !

— Ei, nu te grăbi ! se rățoi Micka. Vedem noi dacă e a ta sau a mea. Dar ăsta cine mai e ? arătă ea spre Tonč, care nu știa ce să zică.

— Asta nu e treaba ta și cară-te cît mai repede de-aici, îi răspunse Zebica.

Se auziră țipete și zbierete. În cele din urmă Tonč fu nevoit să se amestece. O scoaseră cu sila pe Micka afară, dar nopțile nu le mai fură calme ca înainte.

Cîteva zile Micka nu se arătă. Cînd veni din nou, aduse un document din care Tonč înțelese că proprietara averii lui Rožir nu e numai Zebica ci și Micka. Încă în aceeași zi Micka găsi undeva un pat și-l instală lîngă peretele liber.

Zebica nu avea cum să se împotrivească. Dar n-o lăsă pe Micka să pună mîna pe nimic, nici pe vase, darămite pe mîncare.

Cum așa ? Oare cartofii nu rodiseră în pămîntul părintesc ? Asupra lor ea avea aceleași drepturi ca și Zebica.

Zău ? Dar ce, muncise Micka pămîntul ? Rožir fusese bolnav, toată munca o făcuse Zebica. De aceea totul e al ei. Dar Micka nici că se sinchisea de vorbele ei. Cînd nu se ducea la muncă, ea își pregătea prînzul din ceea ce se găsea în colibă. Zebica însă nu se lăsă. Vîndu toate produsele, iar vasele le ascunse la loc sigur.

După toate probabilitățile, se vedea că Zebica va învinge. De aceea într-o seară veni cu ea și Tonč, care de cînd se întorsese Micka dormea din nou în sat. Dar Micka n-ar fi vrut să se certe în fața lui, flăcăul nu era chiar așa de rău, cu toate că îi lipsea mîna dreaptă. Dar cînd văzu că el se dezbracă și se culcă lîngă Zebica, nu mai răbdă. Începu să scuipe și în cele din urmă puse mîna pe mătură, hotărîtă să-i izgonească.

— N-o să-mi murdăriți casa ! Afară, afară cu voi !

Atunci se înfurie și Tonč. Se năpusti asupra ei vrînd să-i facă vînt pe ușă. Dar Micka era mai voinică decît el și amîndouă mîinile îi erau zdravene. Ea îl îmbrînci așa de tare, că el se împiedică. Dar pînă la urmă, împreună cu Zebica reușiră să o pună la pămînt, o bătură bine și se culcară.

Din clipa aceea însă nu mai avură pace.

Dar cel mai cumplit lucru pentru Zebica fu, cînd constată că Tonč îi ia apărarea din ce în ce mai rar și mai nehotărît. Ba, în ultima vreme, deseori îi dădea dreptate Mickăi. Zebica pîndea fiecare cuvînt al lor, fiecare privire. Mai ales seara din ajunul Anului Nou, cînd se duseră împreună la local și Tonč dansă mai mult cu

Micka. Iar noaptea, cînd se întoarseră acasă, el se învîrti atîta pe lîngă patul celeilalte, că Zebica trebui să-l tragă cu de-a sila în patul ei. Iar la cîteva seri după asta, cînd se trezi, Tonč nu mai era lîngă ea. Sări ca arsă spre peretele din faţă. Flăcăul era în patul Mickăi !

Nici în iad nu s-ar fi simţit mai rău. Acum era una singură contra doi. Nu putea nici să mănînce ca lumea. Micka îi şterpeli toată untura şi tot ce era mai bun, şi gătea numai pentru ea şi pentru Tonč. Şi lucrul cel mai trist, acum ea era nevoită să-l privească pe Tonč veşnic lîngă Micka. Cum spunea ceva, cum o băteau măr.

Într-o noapte, după ce află că ei îi luaseră şi păşunatul, se duse tiptil în bucătărie, aduse de acolo un vas mare cu apă aproape fiartă şi îl deşertă peste Micka şi Tonč. Cei doi săriră din pat urlînd. Micka o prinse pe Zebica de plete, iar Tonč trase din mîinile ei vasul de fier şi-l repezi cu toată puterea în capul ei.

— Blestemată „tîrîtură porcească" ! Cel puţin acum ai să te astîmperi !

În aceeaşi clipă Zebica leşină.

7

Dar nu muri.

După o săptămînă şi ceva ieşi afară în dimineaţa de primăvară timpurie. Doar ici-colo mai stăruia cîte-un petec de zăpadă murdară, care se topea la adierea vîntului cald. Zebica începu să scormonească zăpada cu un băţ de alun şi se porni pe rîs. Din cauza buzei de iepure şi a privirii saşii rîsul ei aducea mai degrabă cu un bocet. Cînd ajunse în uliţa principală din Zalesje, ea muşcă de capătul mai subţire al băţului, iar celălalt capăt îl ridică în sus, de parcă ar fi ţinut în mînă clarinetul, şi începu să sufle şi să fluiere de zor :

— Vu-vu-vu ! Vu-vu-vu !

După un timp repezi băţul prin aer tăind în toate direcţiile şi începu să ţipe :

— Unde te duci, Belka ? Întorce-te, Cerna, aici ! Hei, Breznikova, ia-o înainte ! Dolinarova, după ea ! Mă auziţi sau nu ? Ptrrr !

Şi din nou începu să sufle în „clarinet".

Cum ajunse în mijlocul satului, uită de vaci şi de clarinet. Şchiopătînd, îşi continuă încet drumul, şi un zîmbet amar îi urîţi şi mai tare chipul...

1935

OCHI STINŞI

Matija Brenk era invalid. Chiar cu o săptămînă înainte de sfîrşitul războiului aproape de el explodă o grenadă, îi umplu ochii cu praf şi nisip şi-i împăienjeni privirea. Curînd îl încadrară într-un grad de invaliditate de douăzeci la sută. Cu timpul însă vederea îi slăbi şi mai tare, acum nu mai putea să mai deosebească un pantof de damă, de unul bărbătesc şi asta îl făcu să lase la o parte sula şi sforile smolite ; prin douăzeci şi cinci, opt ani după primul război mondial îi recunoscură un procent de optzeci la sută de invaliditate. Începu să primească în fiecare lună bani frumoşi, şi în plus mai scotea cîte ceva şi din munca cîmpului ; de aceea nimeni nu se miră de vizitele tot mai dese pe care i le făcea Zala, care în cele din urmă îl aduse în faţa altarului. Dar această femeie, cu douăzeci de ani mai tînără decît el, avea foarte multe trebuinţe, aşa că pensia deveni foarte mică. Curînd Matija nu mai putu munci la cîmp, şi-apoi nici pămîntul pe care-l avea nu era de-ajuns. Cu toate astea el nu-i dădea voie tinerei femei să meargă la lucru pe la casele străine. Începu să prindă peşte în rîul din apropiere. În asta era neîntrecut încă din tinereţe ; aducea peşte destul de mult acasă, ba mai şi vindea. Era o mîncare bună, iar îndeletnicirea asta oricum îi aducea şi ceva bani. Dar din păcate, nu dură mult. Îl

prinse moşierul din satul vecin, proprietarul castelului. Prima oară îi luă numai peştele şi-l sperie cu judecata, a doua oară anunţă autorităţile şi Matija fu reţinut trei zile. Lucrurile însă nu se opriră aici. Nu trecu mult şi îi luară pensia sub pretext, că potrivit legilor în vigoare n-o merită, deoarece a comis delictul de furt. Matija le trînti cîteva cuvinte cam tari, dar adevărate şi drept urmare, iar ajunse o vreme la arest. După asta vederea i se înrăutăţi şi mai tare — nu mai putea recunoaşte omul, la un singur pas, dacă era în faţa lui, îi distingea doar conturul, îl vedea ca o umbră. Zala îl ducea de mînă din birou în birou, îi făcea tot felul de cereri şi plîngeri, dar totul fu zadarnic. Soldatul Brenk, care luptase patru ani de zile pe frontul rusesc şi italian, îndurase foame şi sete, pierzîndu-şi acolo tot ce avea mai scump — lumina ochilor — îşi pierdu acum şi pensia, fiindcă îi luase cîteva kilograme de peşte moşierului. Unui îmbuibat, care în timpul războiului cu ajutorul prizonierilor ruşi transformase livezile şi poienile mlăştinoase din jurul Zatišjei în cele mai fertile cîmpii şi astfel se îmbogăţise. La numeroasele lui cereri-plîngeri îi răspunseră în cele din urmă, că în cazul lui e valabil un alt paragraf : el nu a orbit din cauza rănii căpătate pe front, ci pur şi simplu de boală şi bătrîneţe.

Curînd după asta şi Zala începu să-l ocolească.

— Ce ai de gînd ? îi zise ea cînd orice speranţă de pensie era pierdută.

Cu mîinile ei albe, care timp de cinci ani de zile nu ştiuseră ce-i aia munca grea, ea îşi netezi pletele şi se privi în geamul ferestrei. Avea o faţă proaspătă şi plinuţă ; ultimii doi ani o întineriseră, cu toate că uneori îşi plîngea de milă că are un bărbat aproape orb. În schimb îi plăcea că oamenii o invidiau pentru viaţa pe care o dusese, viaţă cu care nu se puteau lăuda nici cele mai bogate ţărănci. Iar acum să se ducă tocmai la ele ? ! Trîn-

ti fereastra și-i spuse cu asprime : „Și totuși va trebui să te-apuci de ceva".

Matija, care și-așa era un bătrîn mărunțel, la auzul acestor cuvinte se făcu și mai mic. Ar fi vrut să-i spună că ani de zile s-a îngrijit de ea și că atîta cît îi mai rămăsese de trăit ar fi putut și ea cît de cît să muncească, dar nu îndrăzni. Capul încărunțit îi căzu în piept, ochii lui tulburi, odinioară atît de vii fixară podeaua și se trezi bolborosind mai mult pentru sine, decît pentru Zala, care între timp ieșise din odaie : „Da, va trebui să mă apuc de ceva".

„Dar de ce anume ?" se întreba el trist.

De fapt, singurul lucru pe care l-ar mai fi putut face era să taie tufișuri, dar cu puterile care-i mai rămăseseră, abia dacă și-ar fi scos de tutun. Ce-i drept, ar fi putut să pască și vreo văcuță.

Pînă la urmă Zala fu nevoită să muncească la vecin. La început, în fiecare seară i se plîngea lui Matija. Apoi, treptat-treptat se obișnui, dar începu să se întoarcă din ce în ce mai tîrziu și tot mai rar schimba cîte o vorbă bună cu el.

Matija o aștepta în prag, pînă-i auzea pașii pe drum. Îi zîmbea cu bunătate, se ridica și o saluta cu căldură : „Bună seara, Zala ! Ai întîrziat cam mult !"

Iar ea îi răspundea brutal : „Am tras pînă acuma, ca un bivol".

Apoi el se învîrtea îndelung în jurul ei, pînă cînd ea, agasată, îl îmbrîncea : „Nu fi caraghios ! Măcar tu, lasă-mă în pace !"

Matija nu mai putu obține nimic de la ea. Zăcea de fapt de unul singur și cu ochii săi tulburi fixa tavanul. Dar nu vedea absolut nimic, cu toate că uneori prin fereastră intra luna și odaia se lumina ca ziua în amiaza mare. Asculta respirația adîncă și calmă a Zalei. Odată nu se putu stăpîni și se duse la ea. Femeia se trezi și-l îmbrînci din nou cît colo !

— La tine n-am liniște nici cînd dorm. Bine, atunci ori tu vei dormi afară, ori eu în altă parte.

Din noaptea aceea el se stăpîni. Nu, ea nu va dormi în altă parte. Așa cel puțin toată noaptea o să fie alături, iar el o va veghea. I se păru că între ei se vîrîse cineva, nu observase pe nimeni, dar simțea asta tot mai mult. Cînd Zala dormea calm în patul ei, lui i se părea că acel cineva dormise lîngă ea. Întotdeauna cînd ea era acasă, el îl simțea între ei. Pur și simplu șade acolo, lîngă sobă, sau în altă parte și privește spre ea. Cîteodată și ea se duce spre el, bărbatul o cuprinde de mijloc și-i șoptește ceva la ureche, iar ea începe să rîdă.

— Acum ce ai ?!

Matija se ducea într-acolo unde i se părea că stă necunoscutul.

— Nu am dreptul nici să rîd ?! se mînia Zala. Ai înnebunit, sau ce ai ?

Într-o noapte, cînd ea se întoarse foarte tîrziu, el o prinse disperat de mînă.

— Zala, nu minți, ai fost cu el !

El n-o vedea, nu-i distingea nici umbra măcar, dar simțea că arde ca odinioară, cînd încă dormea cu ea.

— Astfel de prostii nu mă interesează defel, îi răspunse ea în bătaie de joc.

De atunci Matija nu-și mai putu găsi locul nicăieri. Bocănea cu toiagul său greu prin potecile înguste dintre cîmpii și pășuni și ciulea urechile în toate direcțiile. Dacă auzea cumva în apropiere glasuri omenești, se ascundea și rămînea așa, la pîndă, ceasuri întregi.

— Matija, iar te duci la pescuit ? îl luă peste picior odată vecinul.

Matija se opri.

— Ce ? Ce ?

Dar celălalt nu mai spuse nimic, rîse doar și-și văzu de drum. Rîsul acesta îi spuse lui Matja mai mult decît orice cuvînt. De aceea continuă să pîndească cu o și

mai mare încăpăţînare, pînă cînd ajunse în cîmp; de acolo pînă la urechea lui veni în zbor rîsul ei vesel, sonor. El se furişă în porumbul din apropiere. Curînd începu să distingă unele voci.

— Tu, Zala, poţi să rîzi şi să faci ce vrei, deoarece bărbatul tău e orb! N-o să vadă nimic nici dacă-ţi vei aduce un alt bărbat în pat, îi strigă o femeie.

— Apăi... atîta mi-a mai rămas... răspunse Zala. Un dinar nu mai aduce acasă. Uită-te la mine cum am ajuns!

— Nu e nici o belea dacă Matija nu te îmbracă, se va găsi el altul.

După asta femeile schimbară vorba şi începură să discute verzi şi uscate, aşa cum se întîmplă deseori la cîmp.

În dimineaţa următoare Matija ieşi din casă în timp ce Zala încă mai dormea. Porni la drum, străbătu două sate, iar în al treilea bătu la prima poartă, îşi scoase căciuliţa şi se rugă umil:

— În numele Domnului, miluiţi-mă cu ceva. Mi-am pierdut amîndoi ochii în război...

Cuvintele îi ieşiră greu din gură, de parcă cineva le-ar fi tăiat unul cîte unul din trupul lui. Ruşinat, el primi prima monedă dăruită.

Seara cînd se întoarse, Zala era acasă.

— Azi ai venit devreme, îi zise el vesel şi deşertă pe masă un pumn de monede. Uite, asta am cîştigat!

Zala luă banii şi după ce-i numără, zise:

— Dacă reuşeşti să vii în fiecare zi cu suma asta, să ştii că n-o vom duce prea rău. Numai să ai grijă să te duci mai departe, nu pe-aici, prin apropiere, ca să nu afle lumea.

De-aci-ncolo ea nu mai fu atît de brutală. Ba mai mult, găsea chiar şi cîte-o vorbă bună pentru el. Pînă şi de la lucru se întorcea mai devreme. Într-o seară, cînd stăteau în pat amîndoi, ea zise dintr-odată:

— Nu mi-am închipuit că mai ai atîta putere.

Multă vreme Matija repetă în minte cuvintele ei, dar nu ştia cum să le interpreteze. În orice caz ele îl înviorară şi chiar i se păru că celălalt, care pînă atunci stătuse între ei, acum se ascunsese undeva.

Într-o noapte, nu după multă vreme, ea îi zise direct:

— Matija — ea nu-l mai strigase pe nume de pe vremea cînd îşi pierduse pensia — mersul pe jos te oboseşte prea tare?

De data asta el înţelese.

Începu să meargă prin satele îndepărtate şi să cerşească cu şi mai mult zel. Lipsea de acasă cîte două-trei zile, dar în schimb venea cu mai mulţi bani. Cînd căzu zăpada, el găsi într-un sat îndepărtat un băiat care să-l însoţească. Acum nu se mai întorcea acasă cu săptămînile. Iar cînd venea, Zala îl întîmpina binevoitoare şi îl ospăta cu cele mai bune bucate.

Aşa trecu iarna. Între timp Matija se istovi, iar Zala se făcu şi mai frumoasă, se rotunji şi mai mult.

În primăvară cineva din satul vecin îl întrebă:

— Matija, cum îl vei boteza?

— Pe cine? rămase cu gura căscată bătrînul.

— Cum pe cine, copilul!

Matija nu mai întrebă nimic şi nici nu-i răspunse omului. O luă grăbit spre casă.

La întrebările lui, Zala îi răspunse candid:

— Nu eşti mulţumit?

Matija ar fi fost mulţumit, dacă asta nu s-ar fi întîmplat aşa, pe nepusă masă şi într-un mod atît de ciudat. De mult îşi dorea el un copil, dar acesta nu mai venea. De unde şi pînă unde tocmai acum, la bătrîneţe? Cum?

Între ei apăru din nou cel de-al treilea.

Toiagul de cerşetor zăcea prăfuit lîngă soba de teracotă, nu mai avea puteri să-l ia. Dar Zala nu-i dădu pace:

— Apăi, tu, ce gînduri ai? Vom avea copil, și n-avem un ban! Cară-te mai bine de-acasă și ai grijă să vii cu ceva!

Matija se tîrî pînă-n izlaz, se culcă în iarbă și-și îndreptă privirile spre cer. Fugea de oameni; i se părea că-și vor bate joc de el.

Dar vecinul lui îl descoperi și aici.

— Ei, ce faci, Matija? îl întrebă el rîzînd. Zala nu se mai duce la Smolej. Tu ești cel care nu-i dă voie, sau el n-o mai vrea?

Bătrînul nu-i răspunse nimic, dar nu dorea nici să-l deseoasă.

— Azi unde ai lucrat? o întrebă el pe Zala cînd se întoarse seara acasă.

— La Rotar.

— De ce nu te mai duci la Smolej?

Zala nu se tulbură, îi răspunse cu tonul cel mai firesc:

— Plătesc foarte puțin, în schimb te pun să muncești mai mult ca oriunde. Tu-l știi pe-ăl bătrîn, dar nici ăl tînăr nu e mai breaz. Iar eu nu trebuie să mă obosesc prea mult.

Matija tatona lucrurile întruna și cînd socotea că a descoperit adevărul, ea din nou îi scăpa printre degete. În gîndurile lui, se oprea tot mai des la copil. „Și de ce n-ar fi al meu?“ își zise el în cele din urmă. Se mai întîmplă și așa: în primii ani nimic, iar mai apoi o companie întreagă, vin unul după altul, chiar și la bătrînețe. Se înțelege, poate fi și al meu. Numai că... asta e... Copilul e ceva minunat, își alungă el din minte gîndul cel rău. Numai să vină copilul, despre care Zala spune că e al meu! Să vină odată pe lume!“

După ce hotărî că lucrul cel mai bun ar fi să nu se mai gîndească la paternitate, ci numai la copil, el luă din nou în mînă toiagul de cerșetor și desaga.

— Tu mai bine să-mi stai acasă, doar știi, pentru copil! îi zise el Zalei, înainte de-a păși pragul.

— Matija!

Poate că ea ar fi vrut să mai spună ceva, dar el, tulburat, dădu din toiag și-o porni la drum.

Mergea pe marginea străzii, bocănea cu toiagul și se oprea de cîte ori în apropiere hurducănea vreo căruță sau duduia vreun automobil. Cel mai mult îi plăcea să meargă cu soarele în față, să-i încălzească ochii. Așa reușea să prindă măcar puțină lumină. La pensia sa nu se mai gîndea, o uitase, așa cum uitase culoarea florilor cu care se împodobiseră merii din jurul lui. Se gîndea numai la copilul, pe care Zala avea să-l nască.

În cele din urmă Matija îi auzi glasul.

Fața bătrînă, zbîrcită, se destinse într-un zîmbet fericit. Se îndreptă spre copil și-l mîngîie cu degetele lui ciolănoase. Micuțul avea o față caldă și moale.

— Ce păcat, Matija, că nu poți să-l vezi, se auzi de lîngă fereastră glasul moașei. Are ochii tăi.

Matija zîmbi trist.

— Vrei să spui, cum i-am avut cîndva, zise el pe gînduri, apoi continuă cu vioiciune: Măcar ai lui de nu s-ar stinge atît de iute, cum s-au stins ai mei!

Matija mîngîie încă o dată copilul pe frunte și adăugă:

— Ai mei s-au stins, iar ai lui s-au aprins.

Cînd spuse aceste cuvinte, în odaie se lăsă o liniște adîncă. Zîmbetul batjocoritor al moașei îngheță, copilul închise ochii și adormi, iar Zala prinse mîna lui Matija și-i șopti:

— Matija, Matija!

Apoi îi trase mîna spre pieptul ei... Ar fi vrut să-i spună ceva, ceva care de multă vreme îi stătea pe suflet, dar Matija nu-i dădu această posibilitate.

— E al nostru, se înțelege că-i al nostru, zise el cu convingere, are ochii sănătoși, o să vadă și pentru mine, Zala, și pentru mine. Ăsta e cel mai important lucru, acum, Zala, ăsta e lucrul cel mai important!

1935

PE DEAL

Tîrziu după amiază am pornit cu bicicleta spre Halozje. La început am mers repede pe şoseaua care şerpuia printre casele de la periferie şi abia cînd am ieşit la drum întins, printre cîmpiile şi livezile ce se întindeau pînă sub dealurile joase ale Halozjei, mi-am continuat drumul mai liniştit.

Frunzele merilor şi a celorlalţi pomi de la marginea şoselei se îngălbeniseră de mult şi cădeau una după alta. În timp ce mergeam pe lîngă cîmpiile, de pe care se adunaseră cocenii de porumb în stoguri mari, frunzele foşneau în bătaia vîntului. Printre stoguri se hîrjoneau copiii gălăgioşi sau se jucau de-a v-aţi ascunselea. Ici-colo păşteau cîteva vite, în timp ce pe cîmp oamenii se grăbeau să-şi termine treaba, deoarece soarele se rostogolea spre apus şi trebuiau să se ducă acasă. Cei mai mulţi dintre ei scoseseră cartofii, iar unii culegeau porumbul şi îl cărau spre căruţele care aşteptau pe drumeagul dintre tarlale. Multe dintre ele erau culese şi deasupra lor zburau stoluri de grauri.

Ajungeam din urmă pe muncitorii care se întorceau de la oraş, pe ţăranii care se grăbeau spre casele lor, la fel şi vitele, pe care păstorii le mînau spre sat. Întîlneam în cale căruţe încărcate cu cartofi, porumb sau dovleci,

dar şi mai des cu cîte unul sau două butoaie. Călare pe butoi stătea beat cîte un ţăran podgorean, fluiera uşor sau pocnea din bici şi se bucura de recolta pe care o transporta acasă. Prin furnicarul acesta abia dacă reuşeam să descopăr vreun haložan, care cu cîte-un coş mare în spate se îndrepta spre casă tîrşîindu-şi picioarele. Dusese în oraş dis-de-dimineaţă struguri, din care vînduse o parte în piaţă, iar după asta o pornise pe la casele oamenilor, pînă cînd vînduse totul. Poate că mai rămăsese ceva în coş, poate că strîngea în buzunar puţinii dinari agonisiţi, ca să nu-i piardă cumva.

Începeam să disting în zare dealurile acoperite cu vii, străjuite pe-alocuri de elegantele vile ale bogaţilor. Ici-colo cîte o fereastră parcă lua foc de la soarele care cobora spre asfinţit. Mă apropiam repede de satul pitit între dealuri.

De la primele case, dinspre cotitură, apăru un grup de oameni. Am încetinit viteza. Cînd înţelesei că e vorba de o înmormîntare, am sărit de pe bicicletă şi mi-am continuat drumul pe jos.

Cortegiul funerar era modest. În fruntea lui mergea un bătrîn gîrbovit cu o cruce în mîini. În urma lui se tîrau cinci-şase copii îmbrăcaţi în haine ponosite, iar la o distanţă oarecare păşea alene un tînăr preot împreună cu paracliserul bisericii ; preotul îşi încrucişase mîinile, dar privirea îl trăda că era cu gîndul departe de cel mort, pe care-l purtau pe umeri patru bărbaţi voinici, doar la cîţiva paşi în urma lui, într-un sicriu încropit la repezeală. Cortegiul se încheia cu cîteva femei în basmale negre care însoţeau o bătrînă uscăţivă. Bătrîna spunea rugăciunea, iar femeile repetau cuvînt cu cuvînt după ea. Printre picioare li se împiedica o fetiţă mărunţică şi din cînd în cînd izbucnea în hohote de plîns. În urma lor cîţiva bărbaţi îşi frămîntau căciulile în mîini şi priveau absenţi. Probabil că nimeni, exceptînd fetiţa care

plîngea, nu-şi dădea seama că decedatul este condus spre lăcaşul veşnic, modest şi singuratic, aşa cum modestă fusese desigur însăşi viaţa lui. La cîţiva paşi în urma procesiunii, mergeau doi orăşeni şi discutau aprins despre preţurile vinului. La prima vedere nu puteai să-ţi dai seama dacă şi ei participă, sau nu, la înmormîntare. Unul din cei doi, mai scund şi mai îndesat, mă privi şi mă salută. Mi se păru că-l cunosc, dar nu puteam să-mi aduc aminte de unde.

Cînd cortegiul o coti la dreapta spre cimitir, mă urcai din nou pe bicicletă.

M-am abătut în prima cîrciumă. Cîrciumăreasa vorbăreaţă îmi spuse că au dus-o pe ultimul său drum pe servitoarea domnului Jelovšek, proprietar a trei case în oraş şi a unor întinse podgorii în Halozje ; însuşi Jelovšek venise la înmormîntare. După înmormîntare, potrivit obiceiului, oamenii urmau să vină aici să mănînce.

I-am aşteptat.

Primul intră Jelovšek, omul care mă salutase pe drum, după el năvăliră zgomotoşi vreo şase-şapte bărbaţi şi se aşezară în jurul mesei de lîngă uşă. Jelovšek mă salută din nou, după care se aşeză la capătul celălalt al mesei mele şi porunci cîrciumăresei să aducă mîncare şi băutură. El şi aşa era destul de băut.

Cînd cîrciumăreasa puse vinul în faţa lui, el o prinse de mînă şi spuse mai degrabă sieşi, decît ei :

— Să mai zică cineva că nu am grijă de podgorenii mei. Iau parte pînă şi la înmormîntările lor. *Frau Murko, wer hat das schon gemacht ? Wer ?* [1]

— Bine aţi făcut, domnule Jelovšek, îl lăudă cîrciumăreasa şi se îndepărtă.

Apoi se întoarse cu un castron de supă acrită şi cu doi litri de vin. Oamenii luară lingurile în mîini şi începură să mănînce în tăcere. Între timp se întoarseră de la înmormîntare şi ceilalţi ; aceştia priveau lacom prin

[1] Doamnă Murko, cine a mai făcut aşa ceva ? Cine ? (germ.).

fereastră în cîrciumă, dar nimeni nu intră. Cei din cîrciumă îşi sorbiră în grabă supa, umplură din nou paharele şi le dădură peste cap.

— Să-i fie ţărîna uşoară ! Tare s-a mai chinuit, săraca ! zise cineva cu o voce răguşită.

— Ca şi noi toţi, dealtminteri ! adăugă un altul.

— Ce ştiţi voi de chinuri ? le aruncă cu dispreţ Jelovšek, deoarece ultimele cuvinte îi întrerupseră moţăiala. La lucru veniţi atunci cînd vă chem eu, şi munciţi ceea ce vă cer tot eu. Dacă v-aş da podgoriile mele, în mai puţin de-o săptămînă aţi veni la mine să mă rugaţi să le iau înapoi.

El se întoarse spre mine şi încheie printr-o privire dispreţuitoare spre cei de lîngă uşă :

— *Diese Leute wissen nicht, was Sorgen und Kummer sind* [1] *!*

Oamenii care fuseseră la înmormîntare, desigur tot podgoreni-muncitori, fură de acord, iar unul din ei oftă resemnat :

— Stăpînii ştiu ce şi cum trebuie să fie !

După asta se ridicară, şi întrucît zăboviră un timp la uşă, Jelovšek le strigă :

— Duminică am să vă plătesc. Veniţi sus, la vie !

Ţăranii mulţumiră şi porniră. Jelovšek bău şi cel de-al treilea iuz [2] de vin şi aţipi din nou.

Curînd în cîrciumă intrară şi alţi oameni ; cei mai mulţi dintre ei erau ţărani din Polje, care duceau acasă mustul ; veniră şi nişte orăşeni care se întorceau de la neamuri, unde fuseseră la culesul viilor. Femeile se agăţau de gîtul bărbaţilor şi insistau să danseze, deşi cîrciumăreasa susţinea că gramofonul din colţ e stricat. Bărbaţii se lansaseră în discuţii lungi, fără sens, care se terminau cu clinchet de pahare şi exclamaţii : „Slavă Dom-

[1] Aceşti oameni nu ştiu ce înseamnă grijile şi suferinţele (germ.).

[2] Un sfert de oca (cca. 300 gr.).

nului !“ Afară se lăsă încet înserarea. Curînd, cîrciuma se goli ; rămăseseră doar doi-trei localnici şi noi doi cu Jelovšek. El se trezi din nou, comandă o jumătate de vin, îşi spuse numele şi-şi întinse paharul spre mine. Mirat, ciocnii cu el. Începu să mă întrebe dacă am fost vreodată la culesul viilor în Halozje şi mă invită la via lui.

— Mîine vom culege ultimul sort, iar seara vom sărbători sfîrşitul culesului. *Das ist bei uns etwas Besonderes*[1] ! Veniţi !

N-am refuzat. Chiar mă ademenea o plimbare nocturnă prin vii. Am rugat-o pe cîrciumăreasă să aibă grijă de bicicleta mea. Jelovšek îşi aprinse felinarul şi clătinîndu-se pe picioare, îmi făcu semn să pornim. Cînd ajunserăm în drum, m-am îndoit că va putea continua mai departe. Dar, ca prin minune, de cum ieşirăm din sat şi o luarăm în sus pe drumul îngust, pasul lui deveni mai sprinten şi mai sigur ; începu să meargă atît de iute, că eu abia puteam să mă ţin după el. Curînd ajunserăm la o rîpă adîncă, unde era atît de mult noroi, că numai printr-o minune am rămas cu pantofii în picioare ! Cu tot felinarul lui Jelovšek nu vedeam nimic, în jur domnea un întuneric de nepătruns şi numai după foşnetul copacilor am înţeles că mergeam prin pădure.

Jelovšek tăcu îndelung şi abia cînd am pornit în sus, pe poteca abruptă şi strîmbă, a început să vorbească :

— Mă bucur, că aţi acceptat să veniţi. Scuzaţi-mă că nu vorbesc bine slovenește, dar ne vom înţelege. *Sie verstehen gewiss auch Deutsch*[2].

— Nu sînteţi sloven ? l-am întrebat eu.

— Şi da, şi nu. Bunicul meu a fost chiar haložan. Şi tatăl meu a fost sloven, dar mama — nemţoaică. Am urmat şcoala germană. *Sie wissen es ja, wie es früher war*[3]. Acum vorbesc mai mult nemţeşte, soţia mea nu

[1] La noi asta e ceva nemaipomenit (germ.).
[2] Dumneavoastră probabil că înţelegeţi nemţeşte (germ.).
[3] Ştiţi cum era înainte (germ.).

ştie slovenește, de fapt la noi în oraş se vorbeşte mai mult nemţeşte.

Apoi am mers o bună bucată de drum, fără să scoatem o vorbă. Jelovšek se grăbea în sus, de parcă ar fi vrut să cucerească o cotă. Gesticula aşa de tare cu mîna dreaptă, că felinarul dansa în întuneric ca un artist de circ, îndreptîndu-şi lumina cînd pe faţa lui roşcovană şi transpirată, cînd pe pantalonii plini de noroi pînă la genunchi şi doar din cînd în cînd spre potecă. De aceea călcam prin noroi, ne împiedicam în pietre, şi intram aşa de rău prin băltoace, că stropi mari săreau în toate direcţiile. În cele din urmă am ieşit pe un platou. O vreme, drumul ne duse pe creasta netedă a dealului, din mai multe locuri se auzeau sperietoarele de ciori, unele zuruiau surd la intervale mai mari iar altele zdrăngăneau ţipător în bătaia vîntului. Jelovšek explica a cui e cutare sau cutare vie, cît e de mare, cît produce şi cum e lucrată. Eu nu vedeam nimic, numai cînd mă izbeam de vreun par, înţelegeam că merg printre vii.

— Dar viile dumneavoastră cum sînt ? l-am întrebat eu, căci am înţeles că aşteaptă această întrebare.

— *Danke*[1] ! începu el, oprindu-se la fiecare pas. N-o să fie nici pe jumătate din ceea ce recoltam într-un an bun. Am două hectare de vie, din care scot uneori şi şaizeci de butoaie, dar în anul acesta nu voi scoate nici măcar treizeci.

— Deci e adevărat că veţi fi în pagubă, aşa cum se plîng oamenii ?

— *Aber nein*[2] ! Ce pagubă ? Munca, impozitul, transportul şi celelalte cheltuieli pe care le am cu viile se ridică în total pînă în jur de cincisprezece mii, iar din vin am să iau treizeci. Şi, drept să vă spun, cincisprezece mii vor fi sigure, venit neto. Adăugaţi la astea cinci mii din mere şi două-trei din rachiu. *Gewiss ist das nicht viel*

[1] Mulţumesc (germ.).
[2] O, nu (germ.).

im Vergleich mit den früheren Jahren [1], cînd cîştigul neto era de cinci-şase ori mai mare. Pagube? *Nicht zu denken* [2]! Crezînd probabil că nu mă convinsese, după puțin timp continuă: Dar, se înțelege, viile cer îngrijire, cer muncă. *Ohne das ist nicht* [3]. Moşierul din Polje, care e haložan, ia de pe aceeaşi suprafață aproape la jumătate, fiindcă nu le stropeşte la timp, nu le îngraşă şi nu are nici vițe de soi. Şi-apoi nici vinul nu ştie cum să-l vîndă, îl dă uneori în faza de must, ori vinde pur şi simplu strugurii! Eu, în schimb, îl țin pînă în primăvară. Am, ce-i drept, şi relații foarte bune. Graz, Viena! *In ganz Österreich geht mein Wein. Man muss die Sache Verstehen, mein lieber Herr* [4], iar oamenii nu înțeleg nimic din toate aceste lucruri.

O luarăm pe pantă în jos. Mă agățam de tufişuri şi mă izbeam de pomii fructiferi, iar Jelovšek mergea tot aşa, sigur de el. Nu departe de noi lătră un cîine. Cînd ajunserăm într-o vale îngustă, drumul deveni şi mai abrupt. Şi era aşa de strîmt că puteai să-ți proptești capul de genunchi. Jelovšek trase adînc aerul în piept şi-mi spuse solemn:

— Acum, *Herr* profesor, sînteți pe pămîntul meu! Acolo e pădurea mea, în spatele ei acareturile, iar de cealaltă parte sînt podgoriile *Alles ist mein* [5]! Am moştenit ce-i drept ceva şi de la tatăl meu, dar cea mai mare parte mi-am cumpărat-o, singur mi-am agonisit-o. *So muss man arbeiten, dann hat man etwas* [6]. Încă puțin şi vom ajunge acasă. Am să vă torn vin cît vreți şi din care vă place. *Sie werden ja selbst sehen* [1]. Mă bucur că ați venit. Nu-mi faceți observație că nu pot să mă exprim corect. Am auzit că sînteți foarte sever şi că le pretindeți elevilor dumneavoastră să ştie foarte bine sloveneşte. Aşa şi trebuie! *Die Muttersprache muss man Können* [2].

Mergeam încet în sus prin livadă. Ici-colo printre pomi strălucea cîte-o stea, dar lumina ei nu era destul de puternică, ca să pătrundă pînă la noi.

— *Da sind wir jetzt* [3]! Scuzați-mă că drumul a fost atît de rău. *So ist halt bei uns in Kollos* [4].

Ne-am oprit în fața unei clădiri destul de mari, atît cît se putea observa în întuneric. Jelovšek mă făcu să mai merg încă puțin şi îmi explică unde e o cramă, unde e alta, pînă unde se întinde o vie şi pînă unde alta. Vorbea tare şi gesticula din mîinile sale scurte, dar eu în afară de întuneric nu vedeam nimic. În cele din urmă scoase din buzunar o cheie şi o pornirăm spre casă. Înainte de a intra îmi şopti aproape misterios:

— *Ja, richtig, Herr Professor* [5], să nu uit! Anul acesta am s-o înscriu pe fiică-mea la liceu. Învață foarte bine, toți Jelovšekovii sînt capete deştepte; numai cu slovena nu prea merge bine, *die Mutter spricht nur Deutsch* [6]. O ştie, *aber nicht grammatikalisch. Sie verstehen ja* [7]. Nu fiți prea sever!

Abia acum înțelesesem sensul anumitor lucruri. Hotărîi deîndată să-mi iau măsuri de prevedere.

— Se va prezenta la examen de admitere în fața comisiei, precizai eu.

---

[1] Într-adevăr, asta nu e mult, dacă se compară cu anii dinainte (germ.).
[2] Nici vorbă de aşa ceva (germ.).
[3] Fără asta nu se poate (germ.).
[4] Vinul meu se cumpără în întreaga Austrie. Omul trebuie să-şi facă bine meseria, dragă domnule (germ.).
[5] Totul este al meu (germ.).
[6] Aşa trebuie lucrat, şi atunci omul poate avea ceva (germ.)

[1] O să vă convingeți singur (germ.).
[2] Limba maternă trebuie ştiută (germ.).
[3] Am ajuns (germ.).
[4] Aşa e la noi în Halozje (germ.).
[5] A, da, domnule profesor (germ.).
[6] ... mama ei vorbeşte numai nemțeşte (germ.).
[7] ... dar nu vorbeşte gramatical. Înțelegeți, nu-i aşa? (germ.).

— *Ich hab'nur so gesagt. Wir werden drüber noch sprechen* [1]. Poftiți și scuzați, dacă e cumva deranj! *Meine Frau kann das viel besser* [2].

Îmi făcu loc să trec înainte. Am așteptat puțin pînă să descuie camera. În cele din urmă am putut să mă așez pe canapeaua de lîngă perete și să privesc în jur, în timp ce gospodarul aprindea lampa, care atîrna din tavan. Camera era spațioasă, umplută cu tot felul de mobile. Canapeaua era tapițată cu catifea roșie, masa și scaunele de lîngă ea erau în stil tirolez, bufetul — după ultima modă, patul era dintr-un lemn de esență moale, ferestrele aveau perdeluțe țărănești, lîngă una din ele — o măsuță cu un gramofon aproape nou, iar lîngă cealaltă — o masă cu un aparat de radio, model mai vechi, iar în colț — o adevărată sobă țărănească din zid. Și mai ciudate erau tablourile de pe pereți : cîțiva sfinți, trei litografii cam dulcege, un șir întreg de portrete, un tablou imens în ulei, din acelea pe care le vindeau emigranții ruși. Deasupra ușii se înfoia un fazan împăiat, iar în colț, unde se găsea, de obicei, în casele țărănești, crucea — capul unui cerb cu niște coarne neobișnuit de mari ; în imediata lui apropiere, pe perete, era agățată o armă de vînătoare și poate încă ceva, care la prima vedere nu l-am putut observa. Jelovšek se întindea printre toate aceste lucruri, încercînd să aprindă lampa. Abia acum am putut să-l cercetez mai bine. Avea probabil vreo cincizeci de ani, nu era chiar atît de gras, cît mi se păruse la început, numai capul îl avea cam mare pentru statura lui măruntă, era roșcovan la față, iar obrajii netezi îi luceau, de parcă ar fi fost unși cu untură. Ochii lui mici se ascundeau adînc în grăsimi. Aerul cald din cameră îl ameți în așa hal, că începu să se împleticească ; căuta ba una, ba alta și se scuza întruna :

[1] Eu am zis doar așa. În privința asta vom mai discuta (germ.).
[2] Soția mea e foarte pricepută (germ.).

— *Warten Sie, alles wird noch klappen* [1]! N-am nimic mai de doamne-ajută aici, deoarece haložanii fură totul. *Das ist ein Hungervolk* [2].

Cum nu găsi nimic de mîncare în bufet, îmi zise că are ceva pus de o parte afară ; ieși din cameră și mă lăsă multă vreme singur. Între timp am dascoperit și alte lucruri interesante : printre altele și albumul de familie, din care puteam să aflu cu exactitate cum se numește stăpînul casei. El nu era Jelovšek, ci Johann Jellauschegg. În album am găsit multe nume cunoscute. Musafirii descriau foarte detaliat cum în ziua cutare sau cutare s-au bucurat de ospitalitatea „distinsului domn Johann Jellauschegg", cum au fost fascinați de dealurile frumoase haložene, cum au gustat din vinul dulce „al lui Jellauschegg" și cît de bine au petrecut. Într-un cuvînt, mîncaseră și băuseră pe săturate.

În cele din urmă Jelovšek se întoarse și puse în fața mea, pe masă, farfurii cu carne de porc afumată și o bucată de pîine albă.

— *Etwas hab'ich doch gefunden* [3]. Vă rog, poftiți!

Pentru mine asta era suficient. Apoi el aduse vin. Băurăm. Vorbea neîncetat ; îmi explica ce a moștenit, cum în anul acesta sau în celălalt a vîndut vinul. Numai cifre, care odată cu anii se măriseră, se și transformaseră într-un cîmp frumos, într-o casă cu două etaje, într-o vie mare...

— *So geht es im Leben, wenn man die Sache versteht* [4], spunea el mișcat de propriile sale cuvinte. Se înțelege, trebuie să se muncească, să se facă socoteli. Mi-au ajutat și cele două soții. *Die zweite ist eine goldende Frau.* [5]

[1] Așteptați, totul va fi în ordine (germ.).
[2] Asta e un popor înfometat (germ.).
[3] Și totuși am găsit cîte ceva (germ.).
[4] Așa merge viața, atunci cînd omul își cunoaște bine meseria (germ.).
[5] Nevasta mea de-a doua e un om de aur (germ.).

Podidindu-l plînsul, îmi povesti despre prima lui soție și despre fiul său, pe care i-l născuse, după asta despre cea de-a doua soție și despre fiica pe care o avea de la ea. Cînd îmi destăinui neobișnuita lui fericire, de care avusese pînă acum parte, el începu să plîngă în hohote. Dar curînd își șterse lacrimile și începu să bea din nou.

— *Lasen wir das! Schön ist das Leben* [1].

Împiedicîndu-se, se duse la gramofon și-l învîrti. În cameră se răspîndi o muzică plăcută de dans cu niște cuvinte fără sens. Evident fu mișcat și de ea. Bucuros nevoie mare, scoase un chiot și se învîrti. După asta se apropie de mine și începu să vorbească pe șoptite, rugător:

— *Herr Professor, darf ich bitten?* [2]

— Ce doriți? m-am mirat eu.

— *Sie sind so lieb, so freundlich* [3]. O să-mi permiteți, deoarece sîntem deja... Să bem „bruderschafft".

Cu toate că eram împotrivă, am acceptat neobișnuitul „bruderschafft". De fapt și pe mine mă cam amețise vinul. Am ridicat paharele în mîini, am băut pînă la fund, iar el m-a îmbrățișat vesel și cu buzele unsuroase m-a sărutat pe obraji.

— *Ich bin Johann! Und du?* [4]

— Eu sînt Tone!

— *Hör, Toni!* [5]

— Nu, mă numesc Tone...

— *Tone, Toni, das ist alles eins* [6].

Se îmbătase în asemenea hal, că nu mai putea să se scoale de la masă, nici mîna nu și-o mai putea ridica.

[1] Să lăsăm astea! Viața e frumoasă (germ.).
[2] Domnule profesor, pot să vă rog ceva? (germ.).
[3] Sînteți atît de amabil, atît de plăcut (germ.).
[4] Eu sînt Johann, dar tu? (germ.).
[5] Ascultă, Toni! (germ.).
[6] Tot una e (germ.).

Se apleca deasupra mesei și își vorbea mai mult sieși, decît mie; la început n-am dat atenție la ceea ce trăncănește, dar după aceea mi-am ascuțit auzul.

— *Ja, so ist unser Leben* [1], mormăia el. Veselă și tristă. Am înmormîntat-o, alta ca ea nu mai găsesc...

— Pe cine ați înmormîntat?

— Pe Liza, fiica podgoreanului. Haložancele *sind so abgemagert* [2], dar Liza a fost o femeie și jumătate!

Deodată sări în picioare și începu să se învîrtească de parcă ar fi fost vrăjit. Dar pe neașteptate se uită la icoana sfîntului Boštjan care era agățată deasupra canapelei. Și deși era beat, privirea lui nu șovăi, în schimb se clătină atît de tare, încît mi se păru că este gata să se prăbușească în orice moment. Fața lui căpătă trăsături rigide, atît cît era cu putință în cazul obrajilor lui grași și a ochilor mici. Aproape cu evlavie, el șopti:

— *Verzeih! Sei nicht böse! Ich hab' dein und unser Ziel vergessen* [3].

Ca un păcătos care se căiește se prăvăli pe canapea... L-am privit un timp mirat, apoi am început să rîd zgomotos. Rîsul meu l-a iritat, mi-a aruncat o privire turbată și mi-a strigat mînios:

— *Schäm' dich! Jetzt ist nicht Zeit zum Lachen* [4]!

N-am putut să-mi explic schimbarea lui neașteptată. Deîndată continuă mai calm:

— *Was meinst du von der Politik? Was bist du? Maček oder Jevtić?* [5] Sau ești cu negrii? [6]

[1] Da, așa e viața noastră (germ.).
[2] ... sînt niște slăbănoage, niște stîrpituri (germ.).
[3] Iartă-mă! Nu te supăra pe mine! Am uitat țelul tău și al nostru (germ.).
[4] Ai puțină rușine! Acum nu e momentul să rîzi (germ.).
[5] Cu politica cum stai? Cu cine ești? Cu Maček sau cu Jevtić? (germ.) (*Maček* — politician burghez croat, șef al partidului agrarian; B. Jevtić — politician sîrb din Iugoslavia antebelică).
[6] Adepții partidului Clerical reacționar al lui Korošec.

Întrucît nu i-am răspuns clar și precis, el țipă isteric:

— *Ich bin gegen Pfaffen, Juden und Kommunisten! Und du?* [1]

Cu cît îi spuneam mai mult să lăsăm la o parte politica, cu atît mai insistent devenea el. Vorbea despre „noua Germanie", despre „marea Italie", despre Spania „eliberată". Numai ici-colo mai scotea cîte-o vorbă slovenă. Se aprindea tot mai tare; în cele din urmă se ridică solemn, umplu paharul ochi, îl ținu în mîna dreaptă întinsă în fața sa și își opri privirea asupra sfîntului Boštjan.

— *Ich bin ein Deutscher! Heil Hitler!* [2] strigă el și ridică paharul.

Dădu peste cap paharul, înhăță cuțitul de bucătărie care zăcea în fața lui, îl agită prin aer și îl înfipse în masă cu toată forța de care era capabil!

— *Sieg, Heil!* [3] zbieră el.

Apoi cu mîna dreaptă ridicată și trupul țeapăn, îl salută pe sfîntul care se zvîrcolea în chinuri.

Atunci am observat că din palma lui Jelovšek curge sînge. Am sărit la el și l-am prins de mîna dreaptă. Ultimele lui trei degete erau tăiate adînc.

— V-ați tăiat! Stați, dați-mi o batistă să vă leg degetele! am strigat eu și am încercat să-i rețin mîna într-a mea.

Dar Jelovšek o trase, o vîntură prin aer și stropi cu sînge mobilele, pereții, tablourile. Pînă și pe sfîntul Boštjan căzură cîteva picături.

— *Wir werden siegen!* răcnea el. *Alles wird noch deutsch! Alles wird Hitler, nicht mehr Maček, Jevtić und Korošec! Nur Hitler!* [4]

---

[1] Îi urăsc pe papi, evrei și comuniști! Dar tu? (germ.).
[2] Eu sînt german! Trăiască Hitler! (germ.).
[3] Pentru victorie! (germ.).
[4] Noi vom învinge! Totul va deveni nemțesc! Peste tot va fi Hitler, și nu Maček, Jevtić sau Korošec! Numai Hitler (germ.).

N-am mai dat atenție cuvintelor lui. Sîngele începu să șiroiască din degetele lui. Cu mare greutate l-am determinat să se așeze pe canapea. Am turnat rachiu peste rănile lui. N-a scos un sunet, deși îl ardea ca focul, desigur. Sîngele nu se oprea. I-am legat degetele cu batista, dar după o clipă sîngele trecu prin ea. Am luat prosopul, cu el am legat degetele tăiate, iar cu batista i-am strîns brațul deasupra cotului. În cele din urmă sîngele se opri. Jelovšek se făcu alb ca varul și în clipa următoare leșină. Abia am reușit să-l readuc în simțiri. Cînd văzu că e legat, începu să plîngă de teamă că va muri.

— *Nein, nur nicht sterben!* [1] repeta el. Am de toate, de ce să mor? *Soll die alte Donajca sterben!* [2]

L-am liniștit. El mă ascultă ca un copil, se culcă și adormi curînd. Am deschis fereastra și am ieșit din casă.

Afară se crăpa de ziuă. Niște „clăi" nedefinite se înălțau din semiîntuneric, luau formă și se transformau în dealuri mici. Pe vîrful celor mai apropiate apăreau case și căscioare, iar sub ele podgoriile. De jur împrejur domnea liniștea, numai undeva departe, prin văi, la intervale mari cîntau cocoșii. Dimineața era răcoroasă, iar dinspre vii venea o adiere ușoară. M-am așezat pe banca din fața casei. Pe lîngă ea trecea un drum, dar de cealaltă parte începea primul rînd de vițe. Și cum frunzele erau foarte îngălbenite, aproape uscate, printre ele se vedea fiecare ciorchine de strugure în parte. Strugurii erau negri, cu boabe mari. Chiar azi îi vor culege, îmi trecu prin minte, îi vor strivi, îi vor stoarce. Cel mai frumos ciorchine îl va lua stăpîna casei și îl va duce acasă, la oraș. Podgorenii, care munciseră toată vara la vie și o păziseră, îl vor putea admira doar cîteva ceasuri.

---

[1] Nu, numai să nu mor! (germ.).
[2] Mai bine să moară bătrîna Donajca! (germ.).

Aş fi vrut să plec şi să-l las pe stăpînul casei în voia lui, dar mă temeam să nu i se întîmple din nou ceva, şi-apoi voiam să-i cunosc şi pe lucrătorii săi. Am luat-o spre capătul de sus al viei. Între timp se lumină aşa de tare, că se arătară colinele din depărtare, iar pe cele mai apropiate puteam deosebi pomii, parii din podgorii şi lanurile de porumb. Se contura de asemenea şi diferenţa dintre casele de pe culme ; chiar pe creasta celui mai apropiat deal trona o casă mare, boierească, cu paratrăsnet, balcon, verandă şi grădină cu flori, iar puţin mai jos, sub bătrînul prun se ghemuise o colibă scundă, acoperită cu paie, ale cărei ferestruici arătau ca nişte pete negre. Curînd şi pe dealurile îndepărtate se profilară casele mari, boiereşti, ale proprietarilor de vii din oraş ; ele tronau acolo pe vîrfuri ca nişte castele contemporane, iar colibele modeste ale muncitorilor podgoreni nu ieşiseră încă din ceaţă. Printre colinele abrupte şi printre livezile de pomi fructiferi se ascundeau casele de lemn mai mari sau mai mici, cu acoperişuri de paie. Acestea erau casele ţăranilor. Pentru ei nu era loc pe culme, trebuiau să taie pădurea şi să-şi ridice căsuţele acolo, unde ceaţa se risipeşte mai anevoie, iar zăpada se topeşte primăvara tîrziu, unde nu pătrunde mult soare.

Cercetai şi casa lui Jelovšek. La prima vedere ea nu se deosebea de casele boiereşti de pe dealurile vecine. Era acoperită cu ţigle, avea paratrăsnet, ferestre mari şi totuşi se putea observa că odinioară fusese casă ţărănească şi că abia mai tîrziu a fost renovată şi extinsă. Cîndva aici fusese gospodar un haložan oarecare, dar Jelovšekovii, care se pricepeau foarte bine la negoţ, îl alungaseră din casă şi de pe pămînturile lui. Se pare că şi coliba podgoreanului fusese odinioară o proprietate de sine stătătoare. Via lui fusese alcătuită din două parcele separate la vremea lor, acum însă se întindea pe toată colina, o despărţea doar rîpa adîncă, peste care treceau două poduri de lemn.

M-am întors la bancă cu un surîs amar. Din cameră se auzea o respiraţie egală.

Dealurile şi văile se însufleţeau treptat. Cocoşii cîntau tot mai des, acum se auzeau şi glasuri omeneşti. Jos, în vale, cineva se pregătea să înhame caii la căruţă şi striga la ei, undeva şi mai aproape se auzeau izbiturile unei securi. Pe colina vecină se zăreau nişte oameni ; făceau zgomot cu ciuberele şi cu alte vase de lemn. Undeva se spălau butoaiele. Răsăritul se înroşea ; soarele se chinui îndelung să iasă dintre nori, pînă cînd în cele din urmă se eliberă şi începu să plutească în imensitatea cerului albastru ca o uriaşă minge roşie, aprinzînd ferestrele caselor şi căsuţelor din jur.

Sosi dimineaţa.

Pe neaşteptate îl auzii pe Jelovšek strigînd :

— *Herr Professor !* Domnule profesor... *wo sind Sie ? Wo ist jemand ?* [1] Micka ! Micka !

Am intrat în casă. Jelovšek zăcea pe canapea. Avea o faţă disperată. Nu putea înţelege ce se întîmplase cu el. Susţinea că nu-şi aminteşte absolut nimic, ceea ce nu era însă de crezut, deoarece prea era speriat şi numai din cînd în cînd scotea cîteodată un cuvînt nemţesc.

— Ce va zice nevastă-mea ? se plîngea el. *Mein Gott*, Dumnezeule, Dumnezeule ! De mult nu m-am mai îmbătat în aşa hal. Cînd e beat, omul e ca porcul. *Und wie schaut es da aus ?* [2] Ca în cocină. Vă rog, duceţi-vă pînă la căsuţa din vale şi chemaţi-o pe Micka să vină şi să cureţe, înainte de-a veni ai noştri !

Am pornit, după ce-l eliberai de strînsoarea pe care i-o făcusem deasupra cotului. Cînd ajunsei la uşă, mă opri :

— Vă rog, nici un cuvînt soţiei mele, despre cele întîmplate ! Şi în general, nimănui ! Spuneţi că m-am rănit în timp ce tăiam pîinea ! *Mein Gott, so etwas !* [3]

---

[1] Domnule profesor !... Unde sînteţi ? E cineva pe-aici ? (germ.).
[2] Ce privelişte e aici ? (germ.).
[3] Dumnezeule, de neînchipuit aşa ceva ! (germ.).

După ce am traversat livada, drumul coti în stînga pe lîngă pădurea de stejari şi între copacii de la marginea pădurii apăru deîndată o colibă lungă şi scundă. Am înconjurat-o repede.

În clipa următoare am simţit că mi se taie picioarele. Pe pragul tindei am observat o bătrînă neobişnuit de slabă. Îşi sprijinea coatele de genunchi, capul şi-l proptise de palme şi privea fix înainte. Faţa îi era mai albă decît peretele din spatele ei şi atît de costelivă, că sub pometii ieşiţi se întindeau cearcăne ca nişte pete mari şi negre. Basmaua galbenă, spălată, de pe capul ei o făcea şi mai înspăimîntătoare. M-am apropiat tulburat. Abia cînd am ajuns lîngă ea şi i-am dat bineţe, m-a auzit şi m-a observat. Se întoarse încet spre mine — acum vedeam că pe faţa ei cadaverică numai ochii mai erau vii — şi începu să vorbească liniştit :

— Bine să dea Dumnezeu !

M-am mirat că în glasul ei era atîta viaţă. Încurajat, i-am spus de ce venisem.

— Mai bine să intre domnul în casă şi s-o strige, eu mă mişc greu.

Bătrîna se îndepărtă atît, cît să pot trece pe lîngă ea. Atunci am observat picioarele ei desculţe ; erau mai slabe decît picioarele unui copil de zece ani. Era îmbrăcată într-o rochie ponosită în ultimul hal, la vremea ei albastră, acum albită de tot. M-am oprit într-o încăpere strîmtă, care servea desigur şi de bucătărie, şi de antreu. Cu toate că am ciocănit foarte uşor, uşa a scîrţîit şi s-a deschis singură.

— Intraţi, spuse bătrîna din prag. Micka nu mai doarme de trei nopţi !

În odaie era aşa de întuneric, că abia după un timp am observat două paturi ; pe patul din dreapta zăcea o femeie de vîrstă mijlocie cu o fetiţă foarte slabă. Femeia dormea cu gura căscată şi nici măcar nu mişcă la apariţia mea. Am privit nedumerit în jur. Încăperea era strîmtă şi atît de scundă, că propteam tavanul cu capul. Patul din dreapta era vopsit, iar cel din stînga — făcut din scînduri negeluite. Ambele paturi erau fără cearşafuri, pe ele erau doar cîteva zdrenţe. Podeaua era de lut, ce-i drept, măturată, dar cu găuri şi mai neregulată decît suprafaţa curţii din faţa colibei. Încurcat, mi-am aruncat privirea spre nenumăratele icoane, cu care erau acoperiţi aproape toţi pereţii şi nu am îndrăznit s-o strig pe Micka, în mijlocul acestei sărăcii lucii.

— Strigaţi-o ! Micka, auzi, Micka ! se auzi din nou glasul bătrînei din prag.

Femeia se trezi ; îşi frecă ochii somnoroasă şi sări din pat : cum mă observă, îşi încheie bluza la piept şi-şi înfipse privirea întrebătoare într-a mea. I-am explicat de ce venisem.

— Îndată, îndată ! zise ea şi se întinse spre fusta cu care era învelită fetiţa.

Am ieşit în faţa colibei.

— Grele zile am apucat. Să ne-ajute Dumnezeu ! oftă bătrîna cînd trecui pe lîngă ea.

— Ieri pe fata dumneavoastră au înmormîntat-o ? o întrebai eu oprindu-mă în mijlocul curţii.

— Da, pe-a mea, a mea. Pe a mai mică, dar ea se îngrijea cel mai mult de mine, răspunse bătrîna şi ochii îi lăcrimară.

— De ce era bolnavă ?

— De oftică, dragă domnule. O boală cumplită. Să ne ferească Dumnezeu ! Tăcu o vreme, în timp ce Micka ieşi din casă şi luă drumul spre livadă, iar după aceea continuă : cît s-a schimbat săraca, n-am cuvinte să vă spun. Numai eu ştiu... şi bunul Dumnezeu... Pînă în ultima zi am dormit împreună.

— Împreună ? am întrebat eu mirat.

— Cîtă bucurie mi-a adus ea ! Am născut-o cînd credeam că nu vom mai putea avea copii. La început a fost foarte slăbuţă, dar cum a terminat şcoala, s-a îndreptat.

Toți întorceau capetele s-o privească, ori de cîte ori trecea pe drum, în sus. Eh, Liza, Liza, acum n-o să mai dormim împreună!

Lacrimile şiroiră pe fața ei zbîrcită. Îi spusei cîteva cuvinte obişnuite, liniştitoare, dar cuvîntul potrivit n-am reuşit să-l găsesc. Şi totuşi bătrîna îmi era recunoscătoare şi pentru atît.

— Vă mulţumesc, domnule! zise ea.

— N-aţi chemat un doctor? am întrebat eu din nou şi m-am aşezat pe laviţa de sub mărul uriaş.

— Aşa s-a întîmplat, începu să povestească bătrîna după ce-şi şterse şi ultima lacrimă. A răcit în timpul praşilei din primăvară. Ştiţi doar ce vreme a fost anul acesta. În fiecare zi ploi, iar munca trebuia terminată. Curînd după asta nu se simţise bine, începuse să tuşească şi nu mai cînta ca înainte. „Ce s-a întîmplat, Liza?" am întrebat-o. „N-am nimic, mamă", mi-a răspuns ea şi a continuat să meargă la muncă, pînă cînd într-o zi o udă din nou ploaia. I-am fiert ceaiuri, dar nu i-au ajutat. „Mergi la doctor!" i-am zis, dar ea nu s-a dus. După asta a venit stăpînul, pentru prima oară a intrat sub acoperişul nostru, şi i-a adus medicamente. Ea lua medicamentele, dar nu se mai putea scula. Nici stăpînul n-a mai venit, oricum era prea tîrziu pentru ea. Miercuri adormi somnul de veci.

Bătrîna tăcu, mă privi un timp, apoi adăugă:

— Ce m-o fi apucat să vă povestesc toate astea! Că doar aveţi şi alte griji...

— Vorbiţi, vorbiţi!

Bătrîna mă privi cu recunoştinţă, îşi puse mîinile pe genunchi şi continuă:

— Ea mă liniştea, că bunul Dumnezeu îi hărăzise o moarte atît de frumoasă. De m-ar ferici şi pe mine cu o astfel de moarte! Încă de la Înălţare ea începu să zacă, dar nu s-a văitat niciodată. Noaptea, adeseori o întrebam: „Liza, te doare ceva?" „Nimic nu mă doare, mamă. Dumneata dormi", mă liniştea ea. Dar miercuri după prînz s-a culcat pe partea stîngă. Asta se întîmpla pentru prima oară. Pînă atunci zăcuse întoarsă întotdeauna spre perete. Mă uit la ea şi mi se pare că ceva nu este în regulă. Iar ea gemea: „Doare, mamă, doare! Mi-a întins mîna şi a zis: Adio, mamă! Adio!" Am strigat-o pe Micka. Şi-a luat rămas bun şi de la ea. Dar tot îşi mai rotea ochii prin odaie, ca şi cum ar fi căutat pe cineva. „Pe cine cauţi?" am întrebat-o eu. „Trezika, Trezika!" gemu ea. Cînd observă că nu este lîngă noi, închise ochii. Micka se duse să caute copilul. Ea deschise ochii încă o dată şi strigă: „Trezika, Trezika!" După asta îi închise pentru totdeauna.

Bătrîna mai adăugă că Trezika venise foarte tîrziu, că nu putuseră să vină toate neamurile la înmormîntare, deoarece acum munca cîmpului era în toi, că ea se dusese s-o conducă numai pînă la părul din spatele colibei, pentru mai departe n-o ajutaseră puterile.

Între timp soarele se ridicase pe cer şi acum lumina coliba, cîteva raze poposiră, mîngîietoare şi pe chipul bătrînei. Faţa ei parcă era mai costelivă, iar ochii şi mai vioi. Sus, în podgorii era agitaţie. Şi dinspre vîlcea venea zarvă. Ceva mai la vale de colibă, către capătul fîşiei înguste, trecea un drum. Cîţiva oameni mergeau grăbiţi pe el. În pădure păsările începură să cînte. Din uşa deschisă, care probabil că ducea spre grajd, ieşi în zbor singura găină. Coliba avea şi un pic de streaşină, dar sub ea nu erau decît nişte crengi uscate.

— Nădăjduiesc că bunul Dumnezeu a chemat-o la el, zise bătrîna privind spre cer. Cu puţin înainte de a se stinge, Dumnezeu a dăruit-o cu un vis frumos, foarte frumos. Luni, era încă întuneric, m-a zgîlţîit de umeri şi mi-a zis: „Mamă, tot mai dormi?" „Nu, nu dorm. Ce-i Liza?" i-am răspuns eu şi m-am sculat. Ea s-a ridicat în capul oaselor şi a început să-mi povestească: „Am visat, mamă, că păşteam vaca mai la vale de coliba noas-

tră. Şi deodată a început să tune atît de tare, că pămîntul se cutremura. M-am speriat şi am vrut să fug. Dar atunci am observat că din deal se rostogoleşte în jos o minge mare. Cînd ajunse aproape de mine, de undeva s-a auzit o voce puternică : «Pentru cine trăieşti ?» Cuprinsă de frică am răspuns : «Pentru bunul Isus Hristos». «Pe cine iubeşti ?» m-a întrebat încă o dată acelaşi glas. «Pe bunul nostru Isus Hristos», am răspuns eu. M-a întrebat şi a treia oară." Aici bătrîna tăcu. Vedeţi, a treia întrebare mi-a zburat din cap. Dumnezeule, cum am putut să uit ? Dar dacă nu-mi voi mai aduce aminte ?!

Biata femeie era foarte dezamăgită. Am încercat s-o consolez, atît cît m-am priceput. Ea s-a liniştit puţin şi a continuat :

— Cînd a răspuns şi la a treia întrebare, mingea s-a deschis, această minge, se înţelege, nu era altceva decît pămîntul nostru şi din ea a ieşit însuşi Isus Hristos. Atît de frumos a privit-o, că de fericire a început să plîngă. După asta s-a trezit. Cu puţin înainte de moarte ea şi-a amintit de acest vis.

Supunerea oarbă a bătrînei în faţa destinului care o chinuise toată viaţa îmi strînse inima de durere. Aş fi vrut să mă ridic şi să-mi iau rămas bun, dar mă opri fetiţa, care se arătă în prag şi mă pironi cu privirea ei întrebătoare. De îndată ce bătrîna o simţi în spatele ei, se întoarse spre copilă şi-i porunci :

— Trezika, sărută mîna domnului !

Fetiţa se apropie şi se întinse spre mîna mea. Eu însă am oprit-o. Uimită, ea nu ştia ce să facă. De vreo cinci sau şase anişori, ea avea un păr de aur şi o faţă plinuţă. Rochia îi era mare, era limpede că nu fusese cusută pentru ea.

— A cui e ? am întrebat eu, după ce copilul fugi undeva în spatele colibei.

— A ei, a Lizei !

— A Lizei ?

— E nelegitimă, preciză bătrîna şi adăugă : Bunul Dumnezeu i-a iertat această greşeală. Cît s-a mai chinuit sărăcuţa şi din cauza asta.

— Dar cine e tatăl ? îmi scăpă din gură fără să vreau.

— Nimeni nu e trecut în actul de naştere.

Ea nu îndrăznea să spună cine e adevăratul tată.

— De ce ?

— Apăi, stăpînul atîta s-a ţinut de capul ei, că pînă la urmă n-a mai putut să i se împotrivească. Ştiţi cum e.

— Jelovšek îi este tată ? am exclamat eu indignat.

— N-a lipsit mult ca stăpîna să ne alunge, a continuat bătrîna. Şi totuşi ne-au lăsat în colibă. Abia acum faţa i se întunecă ; cu o voce, în care nu mai era umilinţa de mai înainte, ea mai degrabă gemea, decît povestea. Dar cel mai trist lucru e, că totuşi trebuie să părăsim coliba.

— Cum aşa ?

— Liza n-a mai putut munci toată primăvara, iar eu din toamna trecută nu pot să mă mişc mai departe de părul ăla de colo. Am îngropat-o pe Liza. Acum numai Micka mai merge la muncă. Ei spun că atîta nu-i deajuns. Dar eu singură nu voi putea ieşi din colibă, va trebui să mă scoată, la fel ca pe Liza.

Priveam consternat la bătrînă cum povestea în cuvinte amare despre nedreptatea pe care poate că niciodată n-o simţise atît de puternic, ca în acest moment.

— Sîntem aici de treizeci de ani, iar acum ne alungă din colibă. Ieri stăpînul i-a spus din nou Mickăi că nu va mai aştepta mult. Închipuiţi-vă, domnule, asta e dreptate ?

Ea se ridică încet. Abia acum am văzut că e numai piele şi os.

— N-are inimă. Ne-a trimis ieri puţină pîine şi carne, dar astă-noapte a venit la noi, şi Micka a trebuit să i le dea înapoi. Desigur că a fost vreo femeie la el.

M-am apropiat de bătrînă, de parcă aş fi vrut să-i dezvălui că eu am fost acela care mîncase toată pîinea şi carnea, că eu l-am salvat pe stăpînul lor, în loc să-l las să moară de hemoragie. Dar am dat numai din mînă şi am spus cu un oftat :

— Sînteţi o sfîntă... Am să-l găsesc eu... La revedere...

Am luat-o în sus, grăbit prin livadă.

Cînd am ajuns pe colină, ultimii culegători porniseră spre vie. În faţa casei stătea o femeie neobişnuit de grasă, de vîrsta lui Jelovšek, îmbrăcată într-o rochie albastră din mătase şi cu şorţ alb de bucătărie. Am citit deîndată pe faţa ei că e „frau Jelovšek". Un timp îi urmărise pe culegătorii de struguri, iar după aceea îşi întoarse privirile spre casă. Atunci m-a observat. A pornit spre mine şi încă de departe mi-a întins mîna.

— *Sie sind, Herr Professor...* [1]

— Da doamnă ! i-am răspuns eu răspicat.

— *Gleich hab'ich mir gedacht* [2].

Ea îmi scutură mîna. Abia acum îmi deveni foarte clară diferenţa dintre această femeie îndopată, întotdeauna sătulă şi odihnită şi sluga săracă de acolo, din vale.

— *Ich werde mit Ihnen Deutsch sprechen, slowenisch kann ich nur dialektisch, nur für unsere Leute...* [3], adăugă ea zîmbind.

Am vrut s-o întreb unde e bărbatul ei, dar n-am putut-o opri.

— *Sie können aber slowenisch sprechen, nur langsam und wie möglich dialektich* [4] *!*

— De cîţi ani sînteţi aici ? am reuşit s-o întreb.

---

[1] Dumneavoastră sînteţi domnul profesor... (germ.).
[2] Exact aşa mi-am închipuit şi eu (germ.).
[3] Am să vorbesc cu dumneavoastră nemţeşte, deoarece sloveneşte ştiu numai dialect, numai pentru localnici... (germ.).
[4] Dumneavoastră puteţi să-mi vorbiţi sloveneşte, dar rar şi pe cît posibil în dialect (germ.).

— *Von Geburt aus, aber meine Eltern waren Deutsche und ich verkebre nur in deutscher Gesllschaft* [1].

Nu-mi era clar cum în cincizeci de ani — cel puţin aşa arăta — învăţase numai atîta slovenă, cît să poată porunci slugilor sale, podgorenilor şi podgorencelor.

În cele din urmă îmi zise că bărbatul ei plecase la oraş. Avea să se întoarcă pe la prînz, jos în sat au automobil. După asta începu să-l scuze în faţa mea pentru comportarea lui din noaptea trecută ; se plîngea, că altfel ar fi om bun, dar că n-ar trebui să se îmbete. Mă rugă să dau uitării, dacă ceva a fost nelalocul lui şi să mă simt ca la mine acasă. Dacă vreau, pot să mă duc şi singur la vie sau să intru în casă, să deschid radioul sau gramofonul. După amiază vor sosi oaspeţi şi n-am să mă plictisesc. După toate astea mă conduse în camera mea şi-mi servi micul dejun. Cafea şi pîine albă cu unt. Curînd după asta o fetiţă de vreo nouă anişori îmi aduse struguri proaspeţi, abia rupţi.

— *Das ist unsere Traute*, mi-o prezentă ea pe fetiţă, *im nächsten Herbst könnt Ihr sie bekommen, wenn es gut geht* [2].

Traute, o fetiţă bucălată, roşie în obraji, cu codiţe lungi pe umeri, îmi aruncă o privire neîncrezătoare, dar cînd înţelese că nu sînt chiar atît de fioros, după cum mi se dusese vestea, puse în faţa mea strugurii şi mă salută :

— Stima mea, domnule profesor !

Chiar şi numai din aceste patru cuvinte mi-am dat seama că ea nu ştie bine sloveneşte, avea o pronunţie dură şi punea accentul greşit.

Hotărîsem să-i trîntesc lui Jelovšek ceea ce merită şi după asta să plec.

---

[1] De la naştere, dar părinţii mei au fost nemţi şi eu mă mişc numai printre nemţi (germ.).
[2] Asta e Traute a noastră... poate o primiţi toamna viitoare, dacă totul va merge bine (germ.).

În cele din urmă m-au lăsat singur cu Micka. Femeia făcea curățenie, tocmai ștergea de zor praful de pe mobile. Deși podeaua fusese spălată și ferestrele deschise încă din zori, în cameră tot mai duhnea a vin. Voiam s-o întreb pe Micka multe, dar stăpîna își făcea tot timpul de lucru în antreu. Mi-am băut cafeaua și am mîncat doi ciorchini de struguri. Tocmai cînd hotărîsem să ies, Micka dădea jos icoana sfîntului Boštjan ca să curețe petele de sînge.

— Cum o fi ajuns sîngele atît de sus ? întrebă ea. Am pufnit în rîs și i-am spus că m-am bătut cu stăpînul ei. În aceeași clipă privirea mi-a căzut pe dosul icoanei.

— Ia stai, asta ce mai e ?

Am luat icoana din mîinile ei.

M-a străfulgerat cu privirea-i de oțel însuși Adolf Hitler. De uimire, era cît pe-aci să scap icoana din mîini. Abia acum am înțeles căința lui Jelovšek și promisiunea lui în fața acestei icoane în care de fapt el nu vedea pe sfîntul Boštjan, ci pe însuși Hitler, întors cu fața spre perete.

— Iar acum, să stea așa ! am zis eu și am atîrnat portretul în așa fel, că Boštjan se întorsese cu fața spre perete.

— Să stea, zise și Micka, de fapt nici nu știu cum e mai bine. Uneori o pun așa, alteori invers. Mare sfînt trebuie să fie acest om pentru ei.

Am ieșit din casă. Aveam nevoie de aer. După un vechi obicei al meu, îmi plăcea să pătrund în sufletul oamenilor, dar după atîtea descoperiri, și asta dintr-odată, pur și simplu m-am zăpăcit. Acum soarele era sus, pe bolta cerului fără nori. În fața casei se jucau copiii podgorenilor, dar cel mai tare se auzea glasul lui Traute. Pînă atunci ei se fugăriseră, dar cum Traute nu reușise să prindă pe nimeni, începuse să țipe că trebuie schimbat jocul. Unii propuneau un joc, alții — altul. Traute nu asculta pe nimeni și repeta cu încăpățînare :

— O să ne jucăm de-a prințesa și piticii !

Copiii tăcură și o ascultară cu gura căscată, cînd ea începu să împartă rolurile.

— Voi trei veți fi piticii, voi două, slugile, iar eu voi fi prințesa. Tu îmi vei duce umbrela de soare, tu — această carte, iar voi mergeți să căutați rădăcinile cele dulci și să-mi găsiți prințul care s-a pierdut în pădure. Trebuie să mi-l găsiți cît mai iute, deoarece el mă va scoate din locurile acestea noroioase de peste șapte mări și șapte țări.

Traute își îndeplinea de minune rolul ; pășea în vîrful picioarelor cu capul ridicat sus și poruncea cu dispreț slugilor sale. Dar ceilalți copii de fapt nu știau ce au de făcut. Trezika ținea în mîini, neîndemînatică, umbrela de soare și pășea cu o și mai vizibilă stîngăcie în fața „prințesei", îi venea mai curînd să plîngă, decît să rîdă. În drum spre pădure piticii se rostogoleau prin livadă și rîmau pămîntul cu nasurile, doar-doar or găsi vreo rădăcină dulce. Dar cel mai greu lucru pentru ei fu să găsească pe prințul cel pierdut. Se sfătuiră îndelung la marginea pădurii, în ce fel s-o mulțumească pe prințesă. Ea devenea din ce în ce mai capricioasă, mai nerăbdătoare și striga să-i fie adus deîndată prințul. În cele din urmă băieții născociră ceva. Îl gătiră la repezeală cu verdeață și cu flori pe cel mai înalt dintre ei. Prințul era desculț, pantalonii îi avea legați cu o amărîtă de sfoară, iar cămașa îi era ruptă și murdară. În schimb era împodobit ca o brezaie : cu un snop de papură în jurul capului, la gîtul lui străluceau o mulțime de fragi roșii. Pînă și din pantaloni îi ieșeau tot felul de flori, iar în mîini, ținea o ramură de castan. El pășea timid spre prințesă, iar piticii veniră să o anunțe :

— Iată-l pe prințul dumneavoastră ! În carne și oase !

Prințesa se bosumflă și le strigă disprețuitor :

— Ce prinț ? Asta e Vanček al lui Hrgalet, și nicidecum prinț. Haložanii îndeobște nu pot fi prinți.

Jocul se sfîrşi într-o deplină dezamăgire atît pentru prinţesă cît şi pentru copiii podgorenilor. Ei rămaseră în livadă şi cu lacrimi în ochi priveau cum fiica stăpînului porni supărată spre vie, fiindcă ei nu ştiuseră cum să se joace. Am pornit după ea. M-am oprit deasupra viei, iar ea a luat-o la fugă spre maică-sa, care mergea în spatele culegătorilor de struguri. Stăpîna ridica fiecare frunză de la viţele de vie, scormonea cu băţul pămîntul şi căuta boabele căzute.

— Cine a cules aici ? ţipă ea, după ce găsi o boabă.

Culegătorii ridicară privirile spre ea. Unul strigă numele cuiva, iar doamna dădu din băţ şi porunci într-o limbă pocită :

— Vino aici aduni ! Totul adunat cum trebuie, nimic afară nu rămîne ! Banii voi iubiţi, nu-i aşa ? Şi eu iubesc disciplină !

O fată măruntică, prost îmbrăcată fugi spre stăpînă, şi în timp ce ea îi da porunci aspre, adună cele cîteva boabe pe jumătate mucegăite.

Puţin mai înainte culegătorii cîntaseră, dar după aceste cuvinte aspre începură să muncească pe tăcute şi cu mai multă rîvnă. Erau vreo cincisprezece inşi. Se îmbrăcaseră mai frumos ca deobicei. Ca de sărbătoare. „De ce oare ? m-am întrebat eu. Doar culesul viilor nu este sărbătoarea lor, ci a stăpînului şi a stăpînei. Iar ei, amîndoi, cu acest prilej se îmbrăcaseră mai prost, vezi, dragă Doamne — pentru cei din Halozje era destul şi aşa. Oare asta nu rămăsese încă din acele vremi cînd, strămoşii acestor culegători erau încă proprietarii podgoriilor şi în timpul culesului se îmbrăcau cu ce aveau mai frumos, fiindcă această zi era pentru ei o adevărată sărbătoare ?"

Între timp stăpîna se dusese cu fiica ei în partea cealaltă, unde încă nu se culesese, ca să rupă cei mai frumoşi ciorchini, pentru musafiri. Culegătorii se înviorară pe neaşteptate. Unul din ei trînti o glumă şi toţi pufniră în rîs. După asta o femeie mai în vîrstă începu să spună

o poveste destul de lungă. Unii o ascultau, iar alţii, fără s-o tulbure, discutau între ei.

Oamenii, unul după altul, duceau coşurile la teasc. Încovoiaţi, aproape de pămînt, ei păşeau încet pe poteca îngustă şi gîfîiau cînd ajungeau sus de tot. De la teasc venea un miros plăcut de must.

Am pornit fără nici-un ţel printre viile risipite pe colină. În aer plutea zvon de glasuri şi de cîntece. În faţa cramelor i-am întîlnit pe podgorenii care cărau coşuri încărcate cu struguri. Aproape toţi erau beţi, cel puţin într-o zi ca asta îşi puteau permite să bea fără plată. Dar buna dispoziţie nu putea camufla sărăcia care luni şi ani în şir le stafidise feţele, le supsese sîngele, şi nu putea să-i scape de mizeria care încă de mîine avea să-şi arate din nou colţii.

La capătul povîrnişului tocmai se închidea casa unor bogătaşi : se închideau ferestrele şi, cu mare grijă, se încuiau şi uşile. De două ori verificară dacă e încuiat bine peste tot şi abia după aceea o luară pe povîrniş în urma podgoreanului care gîfîia sub încărcătura unei desăgi şi a unui coş imens. Şi ceilalţi — domnul, doamna şi cei doi copii ai lor — duceau fiecare cîte ceva. Înapoiau vasele, tacîmurile, feţele de masă şi celelalte lucruri pe care le aduseseră cu ei cu cîteva zile în urmă şi fără de care aici, în Halozje n-ar fi putut să mănînce şi să doarmă civilizat.

După o săptămînă sau două se vor închide şi celelalte case boiereşti, stăpînii vor pune sub cheie cu mare grijă mustul în pivniţe sau îl vor transporta la oraş, iar haložanii vor rămîne „stăpîni" pe propria lor soartă. Curînd, sub ploile toamnei, totul în jur va fi înconjurat de băltoace şi noroi, o ceaţă deasă se va tîrî peste aceste dealuri, atît de vesele acum, şi o tăcere de moarte va stăpîni împrejurimile. Doar sperietoarele de ciori din viile culese vor mai da din mîinile lor lungi, pînă cînd în cele din urmă le vor ridica de acolo. Curînd după asta va

cădea și zăpada. Se va instala o iarnă lungă, grea. Pînă în primăvară nimeni din oraș nu va mai veni prin Halozje. Și de ce-ar veni? Mai plăcut e, se înțelege, să stai într-o cameră caldă acasă și să bei din gustosul vin haložan.

Nu departe de clădire mă ajunse din urmă un bărbat înalt de vîrstă mijlocie, își scoase pălăria din cap și mă salută politicos. La fel făcu și băiețelul care-l însoțea. Omul ducea pe umăr un mai, iar băiatul o boccea.

Răspunsei la salutul lor și întrebai bărbatul unde se duce.

— La treieriș! În Polje, în Pohorje, unde se va găsi de lucru, îmi răspunse el, fără să se oprească.

Aș fi vrut să vorbesc cu el, despre orice ar fi fost să fie, numai să-mi scot din cap gîndul obsedant, care mă trimetea întruna la Jelovšekovi, de aceea mi-am grăbit pasul și i-am oferit o țigară omului din fața mea care era atît de sărăcăcios îmbrăcat.

— Cît vei lipsi de-acasă?

— Depinde de grîu. Două-trei luni. Găsim din ce în ce mai greu de lucru. Acum sînt peste tot batoze. Într-o vreme treieram și vînturam grîul pînă în primăvară.

Din cuvintele lui am înțeles că a bătut destul drumurile.

— Și cu băiatul ce faceți?

— Am să-l tocmesc ca păstor. Am prea multe guri de hrănit acasă.

— Ești podgorean?

— Nu sînt. Am o colibă și o bucată de pămînt, dar nu-mi ajunge; mai ales în anul acesta care a fost atît de rău.

Între timp ajunserăm în vîrful dealului; el se opri și arătă cu mîna spre vîlceaua din stînga, între două dealuri mai scurte.

— Uite, acolo, în vale, e casa mea! I se vede o parte din acoperiș.

Privii mai atent și descoperii coama acoperișului de paie. Coliba arăta la fel cu aceea în care locuia bătrîna slugă a lui Jelovšek, poate chiar mai rău.

Își luă rămas bun de la mine și porni la vale cotind spre povîrnișul abrupt. Băiatul mergea în urma lui la cîțiva pași și întorcea capul mereu, ca să mai zărească măcar o dată acoperișul casei lor.

De undeva venea în zbor sunetul de prînz al clopotelor. Din vîrf, de unde stăteam, se dezvăluia în jur haosul în care încremeniseră nenumăratele coline; se vedea cum coboară pe pantele abrupte la vale și cum urcă și mai abrupt în continuare, unindu-se în lanțuri întortocheate, cum se rup de ele la un moment dat și pornesc în direcții diferite. Din vîrful uneia dintre ele parcă-mi trimitea salutări biserica Gori. Mi-am adus aminte de Fecioara Maria din acele locuri, care luase sub oblăduirea sa regi și regine, printre care și pe destrăbalata Barbara Ogrská, și conți în frunte cu Herman al doilea Celjski, cu toate nelegiuirile lui, prinți și prințese care nu făcuseră nimic pentru slava Atotputernicului, căpetenii și nobili care își ascundeau sufletele negre sub scuturile strălucitoare. Omul simplu din Halozje care pusese umărul la ridicarea bisericii, iar pentru păstrarea ființei ei nu odată stătuse cu pieptul în fața năvălirii otomane, el, robul stăpînilor răsfățați și nemiloși, care avea nevoie cel mai mult de ocrotire, nu era sub oblăduirea ei. Oare cîți pelerini — care sute de ani fuseseră însetați de liniște și ajutor și veniseră să i se închine din Halozje, Polje sau Pohorje — nu se întrebaseră de ce pentru ei nu e loc sub aripa ei ocrotitoare?

Aveam intenția de-a mă întoarce la prînz la Jelovšekovi, cum promisesem doamnei, dar mi-am adus aminte de bătrînă. Cine știe ce mănîncă biata femeie? Multă vreme m-am tot gîndit cum să-mi repar greșeala pe care o făcusem fără să vreau. Cînd am văzut pe dealul îndepărtat cunoscuta cîrciumioară „La birt“, m-am îndreptat

într-acolo să iau masa şi să-i cumpăr ceva şi bătrînei, să mănînce şi ea ca lumea.

Abia tîrziu după amiază m-am întors înapoi pe un alt drum.

Cînd am ajuns la coliba din vale, aici nu mai era soare, iar printre meri începuseră să se împletească primele pete de întuneric.

Bătrîna şedea tot aşa, pe prag, de parcă nu se mişcase de-acolo. Cum mă văzu îşi ridică privirea, dar nu mă recunoscu deîndată. Cînd m-am apropiat de ea, a strigat bucuroasă :

— Dumneavoastră sînteţi ? Mai curînd mi-am zis că va veni moartea să-mi dea de veste, decît dumneavoastră.

I-am pus în poală pîinea şi bucata de friptură, învelită în ziar. Ea începu să-mi mulţumească cu atîta recunoştinţă că mi se făcu ruşine. Mîngîia pîinea albă şi pachetul cu mîinile ei uscăţive şi ochii îi străluceau de fericire. Nu ştiam că poţi ferici un om doar cu atîta lucru.

— Pentru că azi dimineaţă m-aţi ascultat aşa de atent, am să vă povestesc şi despre cea de-a treia întrebare ! îmi zise ea după un timp.

M-am aşezat pe bancă şi bătrîna a continuat :

— Prima întrebare fusese : „Pentru cine trăieşti ?“ A doua : „Pe cine iubeşti ?“, iar a treia : „Pentru cine mori ?“ Liza răspunsese : „Pentru bunul Isus Hristos“. Vedeţi, asta visase ea. Nici unul dintre copiii mei nu a avut o moarte atît de frumoasă !

— Cîţi copii aţi avut ? am întrebat-o.

— Zece. Atîţia mi-a dăruit bunul Dumnezeu. Şase i-a şi luat la el ; doi au murit încă din primul an. Unul a pierit în război, altul a venit din război bolnav şi s-a mîntuit de chinuri abia după trei ani. Pavel a murit într-un accident, la fabrică, iar acum s-a dus şi Liza a mai mică.

— Dar ceilalţi unde sînt ?

— Fiecare îşi cîştigă pîinea unde poate, povestea bătrîna cu o voce ostenită. Micka a rămas cu mine, Neža se găseşte în Malekovo, Tina în Drakslerjevo, iar Matja munceşte în Polje, ca argat, e cam slab de minte, săracu' !

— Dumnevoastră aţi trăit întotdeauna aşa de rău, ca acum ? am întrebat-o eu, cînd bătrîna a căzut pe gînduri, uitînd desigur de mine, de prezenţa mea.

— Dar cum altfel ? se miră ea.

În cuvintele ei nu mai era nici umbră măcar din revolta aceea care-i clocotise în piept către sfîrşitul discuţiei pe care o purtaserăm de dimineaţă, doar cu cîteva ceasuri mai devreme.

— La început am locuit în Radlovo, iar aici sîntem de mai bine de treizeci de ani. Avem de ales ? Oriunde am fi, trebuie să muncim. Ne-am deprins cu răul. Rabd orice, numai asta nu e drept, că vor să ne alunge din colibă. Nu mai am multe zile de trăit, ar putea să mă lase, pînă închid ochii. Bătrîna îşi ridică privirile spre cer şi continuă smerită : Multe am mai tras. De aceea bunul Dumnezeu o să mă cheme la el şi mă va răsplăti pentru toate. Nu-i aşa, domnule ? Dumneavoastră sînteţi învăţat, ştiţi mai multe decît mine, fiindcă eu n-am fost la şcoală. Ce ziceţi, bunul Dumnezeu o să mă ia la el ?

Privirea caldă şi smerită a bătrînei se ţintui în mine ; ea aştepta confirmarea credinţei sale, care în schimbul vieţii ei atît de grele aici, pe pămînt, îi promitea o alta mai frumoasă pe lumea cealaltă ; cu această credinţă trăia bătrîna, de cînd începuse să înţeleagă viaţa din jurul ei.

— Dumneavoastră ce spuneţi ? m-a întrebat ea din nou, deoarece eu nu-i răspunsesem.

Să-i spun oare că e înşelătoare credinţa ei, că nu va primi nimic din ceea ce aşteaptă ? Să-i zdrobesc şi ultima speranţă care îi mai rămînea ?

Ce era să fac, am zis ca ea şi i-am întins mîna. Abia acum am simţit cît de mică era mîna ei, slabă, ca de copil.

Am strîns-o uşor de tot. Iar bătrîna, pînă să-mi dau seama, îmi sărută mîna cu buzele ei uscate, tremurînde.

— Vă rog, nu, nu ! am strigat foarte surprins şi am vrut să-mi trag mîna, dar ea o strîngea aşa de tare, că dacă aş fi încercat s-o fac în continuare, să o smucesc cît de cît, aş fi trîntit-o la pămînt.

— Vă mulţumesc, domnule, că aţi venit ! Şi pentru tot ce aţi adus, vă mulţumesc. Să vă răsplătească Dumnezeu şi pe lumea asta, şi pe cealaltă. Am să mă rog pentru dumneavoastră.

Am plecat tulburat. Nimeni încă nu-mi sărutase mîna. De aceea această primă sărutare nu o voi uita niciodată.

Mă urcam în sus printre livezile de meri. Întunericul se îndesise într-atît de mult, că se conturau doar spinările dealurilor vecine. Ici-colo ferestrele caselor boiereşti îşi risipeau luminile. Şi la Jelovšek era lumină. În încăperea teascurilor tinerii învîrteau piatra, iar din coş mustul se scurgea cu spumă cu tot în vasul adînc, iar de acolo prin ţuţuroi — direct în pivniţă, care era chiar sub încăperea teascurilor. Stăpînul lipsea. Aflai de la podgoreni că ultima oară îl văzuseră după prînz, dar că de atunci nu mai apăruse. Aş fi vrut să am cu el o discuţie între patru ochi şi apoi să-mi văd de drum. Dar în situaţia asta trebuia să intru în casă.

În antreu mă întîmpină stăpîna, mirată că nu venisem nici la prînz şi nici după aceea. Salonul era înţesat de oaspeţi. Doamna făcu pe loc prezentările. N-am reţinut numele lor, doar profesia unora dintre ei. Doi negustori. un director de bancă, un funcţionar superior, un reprezentant comerical din Graz, două doamne de vîrstă mijlocie, o femeie frumoasă cu ochii negri, din Austria şi cîţiva tineri. Stăpîna casei mă aşeză între negustorii care discutau în slovenă, ceilalţi se întreţineau mai mult în limba germană, doar din cînd în cînd se mai auzea cîte o vorbă slovenă. Musafirii erau într-o bună dispoziţie, unii dintre ei apucaseră chiar să se afume. Frumoasa

femeie, de pildă, se amuza pe canapea cu reprezentantul comercial, funcţionarul superior făcea curte în acelaşi timp celor două doamne, cineva învîrtea manivela gramofonului, doar negustorii purtau o convorbire serioasă, dar în compania lor greu puteai lua cuvîntul. De fapt nici n-am încercat. Încă de la intrare am observat că din nou îl întorseseră pe Hitler spre perete şi că sfîntul Boštjan îşi arăta rănile însîngerate.

Trecu destulă vreme pînă să apară Jelovšek. Avea mîna legată, dar el era într-o bună dispoziţie. Îl luară în zeflemea că nu este în stare nici măcar pîine să taie. El rîse cu gura pînă la urechi, îmi făcu cu ochiul şi ne îmbie cu vinul. Aduseră cina. Gustări, supă, două feluri de friptură, diferite garnituri şi salată, tort, fructe, cafea, compot, dulciuri şi un sort nou de vin. Un adevărat banchet. Cu amărăciune mi-am adus aminte de bătrîna care acum zăcea desigur în pat şi se gîndea la răsplata care o aştepta pe lumea cealaltă. Pe cînd îmbuibaţii aceştia nu mai aveau nevoie să se gîndească la raiul ceresc, căci îl aveau chiar aici, pe pămînt. Vinul era tare, pur şi simplu te ameţea. Doamnele se luau la întrecere, doar-doar vor intra în graţiile domnului director, două perechi dansau învîrtindu-se ameţitor printre scaune, negustorii vorbeau întruna fără să se asculte unul pe altul, iar Jelovšek umplea paharele, se răsucea în toate direcţiile şi repeta :

— *Meine Herren und Damen, jetzt seid ihr an der Quelle, trinkt* [1] ! Domnule profesor, beţi vă rog ! Astăzi sărbătorim culesul viilor, cea mai frumoasă zi a anului !

Îmi venea să mă ridic şi să spun tot ce ştiam despre bătrîna care aşteaptă cu smerenie moartea, despre podgorenii-muncitori, care aşteaptă cu groază în suflet iarna, cînd luni la rînd nu vor avea pîine, despre cei din colibe care caută de lucru prin Polje şi Pohorje, iar copiii lor

---

[1] Scumpele mele doamne şi scumpii mei domni, acum sînteţi în faţa izvorului, să bem (germ.).

pasc vitele altora și slugăresc pe la casele bogătașilor, să amintesc și de țăranii care încă mai au norocul să stea pe pămîntul părintesc, care însă, pe zi ce trece se împuținează văzînd cu ochii. Îmi venea să le vorbesc despre toate astea, dar cînd am privit mai atent în jurul meu și am observat fețele îndobitocite de beție, cuvintele îmi înghețară pe buze. Aveau să-mi rîdă în nas : *Schauen's auch des Professor ist betrunken*[1] ! Iar mîine aveau să uite totul. În schimb căutai un moment prielnic să vorbesc cu stăpînul casei. Simțeam însă că mă evită. Deseori ieșea afară și se întorcea imediat. Făcea tot felul de scamatorii, se îmbrăca în paltoanele doamnelor care erau de față, le imita vocile și gesturile și astfel îi distra pe toți. Era un mare „poznaș" cum întărea „frau Jelaušeg", chipurile, „herr Jelaušeg" de mult nu mai fusese într-o atît de bună dispoziție. Cînd ieși din nou, mă luai după el. L-am găsit punînd fitilul în felinar.

— *Jetzt werde ich einen Mordscherz machen*[2] ! Să vedeți ce ne vom mai distra !

Deși nu credeam să am succes, l-am invitat în fața casei. Afară era un întuneric aproape deplin, numai prin ferestrele închise cu obloane mai răzbătea o șuviță de lumină.

— Ce e, domnule profesor ? m-a întrebat mirat Jelovšek.

— Am vorbit cu sluga dumneavoastră...

— Ei, și ce v-a spus baba ? rîse zgomotos Jelovšek.

— Mi-a spus, că o alungați din colibă, am început eu mai întîi reținut, dar fața buhăită și privirea lui provocatoare mă scoaseră din țîțîni. Treizeci de ani v-a muncit. V-au muncit și copiii ei, iar acum o alungați din colibă !

— *Nur langsam, Herr Professor !* începu el, rîzînd. *Sie sind Fachmann in der Schule, aber da verstehen Sie*

[1] Vedeți, și domnul profesor s-a îmbătat (germ.).
[2] Am să fac o glumă grozavă (germ.).

nicht[1]. Dacă Donajca a trăit treizeci de ani în coliba mea, trebuie să-mi fie recunoscătoare că am tolerat-o atîta timp. Să nu credeți că a dus-o rău, de vreme ce a ajuns la optzeci de ani ! Eu n-am să ajung niciodată la anii ei. *Und auch Sie gewiss nicht*[2]. Dacă n-aș fi avut inimă — spunînd toate astea el își duse mîna la piept — de mult aș fi alungat-o, de cînd nu mai putea munci. I-am dat coliba lui Donaj cu condiția ca toți trei să muncească. Dar de trei ani încoace muncesc numai Micka și Liza, iar din primăvara asta numai Micka. Am fost nevoit să angajez oameni străini, și să le plătesc cîte opt dinari pe zi, asta înseamnă cîte trei dinari mai mult decît le plătesc argaților. Gîndiți-vă și dumneavoastră ce pierdere am. Altul în locul meu de mult i-ar fi alungat. *So ist die Geschichte, lieber Herr Professor ! Ich bin ein sozialer Mensch*[3] !

El se rezemă de zid și mă privi triumfător.

— Le dau chiar mai mult decît sînt obligat. Pînă și înmormîntarea Lizei o voi plăti, adăugă el.

— Ei îi datorați mult mai mult. Tocmai pentru ea ar trebui s-o lăsați pe bătrînă în colibă.

— De ce tocmai pentru ea ? întrebă el nesigur.

— Dumneavoastră știți mai bine de ce, i-am răspuns eu tăios.

— Aha ! făcu Jelovšek, și din nou un surîs larg inundă fața lui grasă. Dumneavoastră nu-i cunoașteți pe haložani. De fapt nimic nu a fost pe gratis !

— Dar Trezika ?

— Dracu știe de la cine e. *Nichts bin ich ihr schuldig geblieben*[4]. Liniștiți-vă, domnule profesor. Să intrăm

[1] Mai ușurel, domnule profesor... Dumneavoastră sînteți specialist la școală, dar aici nu înțelegeți nimic (germ.).
[2] Desigur că nici dumneavoastră (germ.).
[3] Așa stau lucrurile, domnule profesor ! Eu sînt un om social (germ.).
[4] Nu i-am rămas dator cu nimic (germ.).

înăuntru. *Jetzt ist keine Zeit zum debattieren*[1]! Mai întîi de toate voi face o glumă strașnică, iar după asta vom desface șampania. Veniți!

Jelovšek vroia să mă tragă după el. Cu pumnii strînși am reușit să scap de el. Și totuși simțeam că nu trebuie să plec așa; trebuia să fac ceva.

Am pornit către ușa care ducea spre încăperea teascurilor. Mustul curgea încet. În colțul unde se afla ușa care dădea spre cealaltă aripă a construcției, în jurul unei mese stăteau cei de la teascuri și jucau cărți. Lampa de gaz afumată arunca o lumină bolnavă pe fețele lor palide și uscate. Din cînd în cînd vreunul dintre ei striga și ridica ulciorul de pe masă. Cineva începu să cînte despre delușorul cel vesel. La început cîntă singur, dar curînd i se alătură și ceilalți:

Acolo sus pe deal
S-a-ntins vița de vie.
Și-acum abia se ține
Încovoiată de ciorchini...

După aceea continuară cu cîntecul greierușului care cîntă și-i cheamă pe toți la cules de struguri, apoi cu căluții care se opintesc să care vinișorul, pentru ca în cele din urmă să-ncheie chiar cu cîntecul vinului. Toată noaptea aveau să vegheze aici, să păzească mustul care curge în crama încuiată. Iar la miezul nopții aveau să desfacă coșul și să preseze încă o dată și mai puternic borhotul, pentru ca din el să se scurgă și ultima picătură dulce... Abia în zori puteau să pornească spre casele lor.

Și totuși, nu știam ce să fac. Am pornit spre via casei boierești. În aceeași clipă de jos se deschise ușa și cîteva siluete în alb țîșniră afară făcînd un haz nebun. Auzii o voce veselă care mă chema să mă duc să văd o glumă nemaipomenită. Dar eu nu m-am mișcat din loc.

[1] Nu e timp acum pentru discuții (germ.).

Grupul porni cu felinarul, în jos spre povîrniș. Cînd se îndreptară spre colibă, mă cuprinse o presimțire. Te pomenești că Jelovšek vrea să se distreze pe seama bătrînei.

Am luat-o la fugă după ei. I-am ajuns abia jos, în fața colibei.

Erau trei inși. Îmbrăcați în halate albe, lungi. Primul ducea un felinar. Cel de-al doilea, chiar Jelovšek, ducea o sticlă de vin, iar al treilea — o bucată de pîine albă.

— Ce-aveți de gînd să faceți? am întrebat eu ieșindu-mi din fire.

— Mergem în vizită la bătrînă, rîse Jelovšek. Ea e credincioasă și-o să creadă că însuși bunul Dumnezeu i-a trimis astea. Veniți cu noi să vedeți cum se va ruga și închina!

— Să nu faceți una ca asta! am strigat eu și l-am înhățat pe omul care ducea pîinea.

În acest timp, cei doi apucaseră să intre în curte. L-am lăsat pe omul cu pîinea și am alergat către ceilalți. Jelovšek abia terminase de pocit cîteva cuvinte latinești și-acelea mormăite, de neînțeles. Deodată însă tăcu și se trase din fața bătrînei care continua să șadă în prag.

M-am uitat mai atent la ea.

Privea înainte, undeva departe, cu ochii larg deschiși. Basmaua îi căzuse pe spate, așa că în lumina slabă se arătă creștetul ei gol, fața îi era acum și mai cadaverică. Nu mișcă, și nici ochii nu-i tresăriră.

— Ce s-a-ntîmplat? am întrebat eu cu o presimțire sumbră.

— *Ich weiss nicht, sie ist so unheimilch*[1], zise Jelovšek și-și țuguie buzele ca un copil rîzgîiat căruia, cineva, cu o lovitură, îi stricase cea mai frumoasă jucărie.

M-am apropiat de bătrînă și i-am luat mîna.

În aceeași clipă i-am dat drumul.

Era înghețată.

— E moartă! E moartă! am strigat eu îngrozit.

[1] Nu știu nimic, e atît de sinistră (germ.).

Atunci din casă, doar în cămaşă de noapte, năvăli Micka.

— Mama dumitale a murit... abia am reuşit eu să îngăim.

Am privit-o încă o dată pe bătrîna moartă, care în cele din urmă scăpase de tot ce-i rău, apoi pe fiică-sa, care încă nu putea înţelege ce se petrece şi pe Jelovšek, care probabil că pentru prima oară în viaţă zîmbea îndobitocit şi fără să-şi dea seama că zîmbetul acesta al lui se transformase în groază. Cu paşi ca de plumb, o luai la întîmplare prin bezna grea a nopţii.

1938

DRAGOSTE INTERZISĂ

1

Breda stătea aplecată peste fereastră şi privea grîiele în pîrgă, de-a lungul cîmpiilor, pe lîngă care zbura trenul. Vîntul legăna holdele asemenea unei mări nesfîrşite, peste care abia trecuse furtuna lăsînd în urma ei să se mai zbată ultimele valuri. Dar corabia lipsea ; se ciocnise şi se scufundase. Rămăsese doar o scîndură ruptă, pe care Breda vroia să se salveze.

Îşi frecă ochii şi-şi pipăi părul întunecat, aproape negru, hotărîtă să alunge sentimentul neplăcut, de care nu putea scăpa, de cînd trenul părăsise oraşul şi pornise prin cîmpie. Se trase de la fereastră şi-şi privi tovarăşii de drum. În coridorul îngust din faţa compartimentului stăteau doi cunoscuţi de-ai ei, elev şi elevă, şi vorbeau în şoaptă, din compartiment se revărsa chicoteala nestăvilită a unei femei grase, care-şi ştergea cu o batistă mare faţa transpirată, cutremurîndu-se toată de rîs. În coridor, cu toată fereastra deschisă, era un aer insuportabil. Breda se aplecă din nou în afară. Cu mare greutate reuşi în cele din urmă să-şi îndrepte în altă parte şuvoiul gîndurilor.

Zilele la care visase şi se gîndise ani în şir cu teamă şi bucurie, în sfîrşit sosiseră, erau în faţa ei. Îşi atinsese scopul pe care şi-l pusese în minte încă de la vîrsta de zece ani, cînd îl convinsese pe tatăl său s-o înscrie în liceu. Cît de greu a fost drumul pînă la el ! Pînă şi drumul de acasă pînă la şcoală nu a fost uşor. Pînă la

gară, ce-i drept, nu făcea mai mult de-o jumătate de oră, iar călătoria cu trenul dura tot cam atîta, în schimb așteptarea în oraș era insuportabilă. Cîteodată trenul sosea cu o oră înainte de începerea școlii, alteori cursurile se terminau cu două ore înainte de plecarea lui. De obicei venea acasă pe la trei după masă, iar cînd avea și vreo oră după amiază, atunci se întorcea tocmai seara. La început și școala îi fusese străină. În primul an termină cu o corijență. Tatăl, nemuțumit, îi spusese că va trebui să se întoarcă la școala primară. Dar maică-sa îi luase apărarea și după ce susținuse examenul de corijență, se înscrisese în clasa a doua. Acum era și mai greu. Materialul se îngrămădea, date, nume deosebite și străine, cuvinte neînțelese o chinuiau tot mai mult. I se părea că se dărîmă un munte de nisip și alunecă tot mai mult în jos revărsîndu-se la picioarele ei. Se scula la ora patru și învăța tot drumul pînă la gară. În recreații, în timp ce colegele ei se distrau, ea se ascundea în vreun colț și repeta cuvintele franțuzești. Se scula cu cartea și se culca tot cu ea. Cu toate astea simțea din ce în ce mai mult că va suferi un eșec. Tocmai atunci se îmbolnăvi mama ei. Și cum Nežika, sora ei mai mică, nu putea să-i ajute, Breda fu nevoită să pună mîna pe mătură și să gătească mîncare pentru întreaga familie. Și, drept rezultat, la sfîrșitul anului școlar aduse cinci note slabe.

— Am știut eu că nu ești bună de școală ! zise tatăl ei.

Cuvintele lui erau aspre și mînioase, cu toate că îl durea și pe el. Era fochist la căile ferate și ținea ca măcar fiicele lui să aibă un viitor mai bun.

— Las-o să mai încerce o dată, îi luă apărarea mama ei. Știi cum a fost anul acesta, nici n-a avut cînd să învețe. Eu nădăjduiesc, totuși, că în curînd voi părăsi patul și atunci va avea mai multă vreme pentru carte. Las-o să meargă, de vreme ce dorește atît de mult !

Breda repetă clasa, dar mama ei nu se însănătoși. Starea îi devenea din zi în zi mai rea și cînd, într-o zi,

pe la mijlocul iernii, Breda se întoarse de la școală, o găsi fără suflare. Nici nu mai spera că se va putea întoarce la școală. Dar într-o seară tatăl ei îi spuse : „Breda, apucă-te de învățătură ! Asta a fost dorința mamei tale. Dealtfel va fi singurul lucru pe care am să pot să ți-l dau."

Fata își dădu toată silința, își încordă puterile și încheie cu bine anul școlar. Se înscrie în clasa a treia. Între timp tatăl ei se recăsători. Curînd mama vitregă se plînse că ea nu poate să facă față la atîta muncă, și, de aceea, Breda trebuie să rămînă acasă. Și cînd te gîndești că la școală începuse anul foarte bine. În cele din urmă începuse să-i placă. Școala devenise pentru ea ca un cămin cald, plăcut, lecțiile pînă nu de mult străine și necunoscute, dintr-odată îi deveniseră dragi și i se părură agreabile, atrăgătoare. Dar mama vitregă bombănea neîncetat ca Breda să rămînă acasă, deoarece nu putea munci singură cu Nežika și că era păcat de banii care se dădeau pe cărți și caiete. Cînd Breda a trebuit să intre în clasa a patra, în casă izbucni un adevărat război. Tatăl însă interveni hotărît și în cele din urmă Breda termină gimnaziul cu rezultate bune.

— Breda, unde vei învăța în anul următor ? a întrebat-o dirigintele, cînd i-a înmînat diploma.

Breda nu știa ce să-i răspundă.

— Înscrie-te în clasa a cincea ! Dacă vei continua tot așa, vei ajunge chiar premiantă.

Dar acasă nici nu vroiau să audă de așa ceva. Mama vitregă repeta întruna că trebuie să rămînă acasă, tatăl ei susținea să facă o școală de scurtă durată pentru a deveni vînzătoare, iar Breda visa la școala normală.

Trenul se opri scrîșnind din frîne. Breda tresări. Femeia, care mai înainte de asta rîsese atît de zgomotos, coborîse. Cînd cîmpia începu să se miște din nou și să alerge pe lîngă ea, se cufundă din nou în gînduri.

Toată vacanța sperase că se va aranja ceva, că pînă la urmă se va putea duce la școala normală. Plîngea și se ruga, dar în zadar. Acasă nu era prea mult de lucru, mai ales după ce mama vitregă își reveni după naștere. Tatăl bombănea că să se ducă măcar undeva la muncă în vreun magazin, dar femeia lui nu-i îngădui nici atît. Noroc cu mătușa, care veni, de Paști, în vizită la ei și reuși să-i convingă. Așa că în anul următor se înscrise la școala normală. Și începu să viseze la clipa cînd va părăsi școala ca învățătoare. Atunci mama vitregă n-o va mai privi chiorîș că mănîncă pîinea pe care nu a cîștigat-o, și nici cu ură, nu o va mai certa la fiecare pas, nu, ea va deveni independentă și se va duce într-un sat oarecare, unde va primi o clasă de copii cu păr cîrlionțat. Abia atunci va începe viața pentru ea.

Așa se gîndea ea pe vremea aceea și i se părea, că cei cinci ani vor trece ca vîntul. Dar anii au trecut încet, foarte încet. Cu școala nu mai avea nici un fel de greutăți, iar în cel de-al treilea an fu chiar premiantă, de asemenea și în următorii doi ani.

— Totul a trecut ! strigă ea și trase cu buretele peste cei cinci ani, în care mama vitregă bombănise și se luase de ea la fiecare pas, cinci ani de lipsuri și de muncă încordată, și își aminti cum primise diploma de învățătoare.

— Felicitări, domnișoară Plavec ! îi întrerupse gîndurile un bărbat tînăr, care tocmai se urcase în tren.

— Mulțumesc ! zise ea și surîse nedefinit.

— Nu vă bucurați ? Acum sînteți independentă și veți începe o viață de sine stătătoare.

— Ce independență ! Surîsul ei vag se transformă într-un rictus amar. Speranțele de plasare sînt mici.

Bărbatul îi adresă cîteva cuvinte de îmbărbătare și intră cu prietenul său care-l însoțea în primul compartiment, iar Breda rămase cu gîndurile sale.

Da, așa era : va putea ea oare într-adevăr să se elibereze din condițiile grele de-acasă, să intre în viață și să trăiască independentă ? Oare va primi o clasă de ștrengari cîrlionțați ? Oare diploma pe care o poartă cu sine e într-adevăr de învățător ?

La toate aceste întrebări nu putea să-și răspundă în altfel decît cu nu, din păcate încă nu !

Cîțiva dintre cunoscuții ei, care absolviseră înainte, așteptau de doi ani. Și dacă așa se va întîmpla și cu ea, atunci toată strădania ei nu fusese zadarnică ? Nu este și ea acum pe aceeași treaptă, unde fusese cînd absolvise gimnaziul, sau acolo, unde fusese cînd terminase școala primară ? Nu-i mai rămînea decît să intre în comerț sau să învețe croitoria...

Cînd, cu cîteva ceasuri în urmă, părăsise școala, pe scări o oprise însuși directorul și îi spusese : „Plavec, anunță-mă imediat după ce-ți înaintezi cererea pentru obținerea unui post ! Voi încerca să intervin pentru dumneata ; se înțelege, va trebui să aștepți puțin. În acest timp o să te odihnești, ai nevoie de odihnă.“

„Să mă odihnesc ! surîse ea amar. Unde să mă odihnesc, acasă ?“

Livezile și păduricile știute o smulseră din gîndurile întunecate. Cu cît se apropia mai mult de gara ei, cu atît mai mult o cuprindea sentimentul plăcut al eliberării și ușurării. Orice s-ar întîmpla, își zise ea, în cele din urmă, școala s-a terminat. Pînă acum, pe lîngă toate celelalte, mai trebuia să și învețe.

— Ravensko !

Trenul se opri. Breda se trase de la fereastră și sări din tren. O cuprinse sentimentul plenitudinii. Era conștientă că realizase ceea ce cu ani în urmă hotărîse să obțină în ciuda tuturor piedicilor și greutăților. Ea știa foarte bine ce se spunea la început în sat, cînd se împotmolise cu învățătura — că nu e bună pentru așa ceva, că mai bine ar face dacă s-ar duce la muncă. Chiar și

mai tîrziu, cînd începuse să meargă mai bine, tot nu încetaseră să o bîrfească. Iar acum ? Obţinuse mult peste aşteptări. Repetenta de odinioară terminase şcoala normală cu calificativul „excepţional".

— Felicitări, Breda ! Felicitări ! îi strîngea mîna cînd unul cînd altul dintre cunoscuţi.

Breda le surîse tuturor din inimă şi se îndrepta spre casă înaintînd de-a lungul căii ferate. Pe aici, pe acest drumeag îngust, mersese ea zece ani în şir la gară, pe orice vreme. De aici pornise spre şcoală cu o teamă ascunsă în suflet, iar mai tîrziu cu bucurie, pentru că la şcoală se simţise mai bine decît acasă. Acum toate trecuseră. Urmăreşte calmă cum lanurile se leagănă în valuri, cum oamenii adună fînul de prin livezi, are prilejul să se bucure de cireşul încărcat de lîngă drum, nu trebuie să se mai gîndească la nimic, se poate dedica vieţii care freamătă în jurul ei.

Mergea dreaptă pe drum şi privea în toate direcţiile. Vîntul îi flutura pletele, ochii îi erau larg deschişi. Pe faţa ei juca un surîs blajin. Cînd ajunse la rîu, unde se scălda de obicei, alergă în sus spre pădluricea care se ridica în apropiere, căută un loc mai ferit între brazii deşi, se dezbrăcă iute şi sări în apă. Alerga prin apă, înota, plescăia şi se zbenguia ca un copil.

După ce se scăldă, se îmbrăcă din nou şi porni grăbită spre casă. Bucuria n-o părăsi nici cînd o zări în grădina din faţa casei pe mama sa vitregă. Îi dădu veselă bineţe şi trecu pragul casei. Buna sa dispoziţie nu se spulberă nici cînd observă că mama vitregă nu-i răspunse la salut şi nici n-o întrebă de diplomă. Mîngîie pe cel mai mic dintre copii, care stătea culcat în căruciorul din antreu — ceilalţi doi, Gela de trei ani şi Tonček de cinci, se fugăreau prin curte — intră în bucătărie ca să-şi ia mîncarea de prînz din cuptor, unde i-o lăsau de obicei. Dar găsi cuptorul gol.

— Unde e mîncarea ? o întrebă el pe mama vitregă care tocmai intra pe uşă.

Aceasta se opri în faţa fetei şi începu să strige :

— Ţi-am mai spus : cum termini şcoala, nu-ţi mai gătesc. De cinci zile ai terminat cu examenele. Să-ţi cauţi îndată de lucru. Vezi bine că nici pentru noi nu mai e destul loc, şi nici pîinea nu ne mai ajunge ! Cît aduce taică-tău pe lună ?

Breda intră în odaie, îşi puse bine diploma şi vru să se schimbe. Dar nici asta nu fu pe placul mamei vitrege, o femeie mică de stat şi grasă. Căuta cearta cu lumînarea.

— O fată atît de mare trebuie să fie de ajutor părinţilor săi ! zbiera ea. Îmi ajung cei trei ai mei, curînd vei împlini douăzeci de ani şi tot mai eşti piatră în casa mea !

— Încetează, te rog ! îndrăzni Breda. Azi nu vreau să mă cert cu dumneata !

— Ce, am să tac în faţa ta ? şi zicînd aceasta, se aruncă asupra fetei, dar în aceeaşi clipă pe prag apăru tatăl ei. Femeia se întoarse repede spre el : Ai auzit-o, nerecunoscătoarea ? Eu, mama ei de-a doua, eu care am făcut atîtea sacrificii, pentru ca ea să poată merge la şcoală, să tac ? Tone, dacă ea nu pleacă din casă, atunci plec eu !

Plavec frămînta nehotărît în mîini chipiul de feroviar şi, cînd încercă să vorbească, din gura femeii se revărsă un şuvoi de cuvinte :

— Nu pot să-mi cumpăr nici măcar un şorţ mai de Doamne-ajută. Uite ce-am ajuns ! Cîteodată, om sînt şi eu, poftesc la o gură de vin, dar pot să-mi permit ? Se înţelege, pentru ea întotdeauna s-au găsit bani. Îţi spun, nu mai pot ! Deîndată să se ducă să-şi caute slujbă şi să place ! Nici-o bucată de pîine nu va mai primi de azi încolo ! Să elibereze şi patul, ca să nu mai doarmă Tonček pe laviţă.

— Mica ! reuşi în cele din urmă Plavec să ia cuvîntul. O să mai răbdăm puţin. Cînd va primi de lucru, nici ea n-o să te uite.

— N-o să mă uite, cum să nu, ca şi Nežika ! Şi pentru ea m-am sacrificat, iar acum, de cînd are slujbă, nici nu mai dă pe-aici !

Plavec încerca să o convingă că o muncitoare în fabrică la oraş cîştigă abia atît cît să-şi ducă traiul de pe o zi pe alta.

— Ce-am avut de spus, am spus ! De mîine, să plece ! o ţinea una şi bună mama vitregă.

De data asta lui Plavec îi sări ţandăra, trînti chipiul de pămînt şi se răsti :

— Aici am şi eu un cuvînt de spus. Breda va rămîne acasă, pînă cînd va primi slujbă, un post de învăţătoare, indiferent dacă e sau nu pe placul tău !

Mica încercă să mai spună ceva, dar se lăsă păgubaşă, şi ieşi îmbufnată din odaie. Cu ochii plini de lacrimi, Breda rămase în faţa tatălui său, care privi un timp în jur stînjenit, apoi luă în mîini diploma fiicei sale. Silabisi cuvînt cu cuvînt şi surîsul bucuriei i se întipări pe faţă.

— Păcat că maică-ta nu mai e în viaţă, cum s-ar mai fi bucurat !

Amintirea ei alungă surîsul de pe faţa lui, privi răvăşit pe fereastră. Aceleaşi sentimente o încercau şi pe Breda. Stătură multă vreme aşa. Şi abia într-un tîrziu se abătură din drumul lung în care Breda o întîlnise pe mama ei cea bună, iar Plavec pe soţia duioasă.

— Fata mea, mai rabdă puţin ! Cu o diplomă ca asta nu vei aştepta prea mult.

Cu mîna lui aspră, butucănoasă, care aruncase vagoane întregi de cărbuni în focarul locomotivei, el o bătu neîndemînatec pe umăr şi părăsi odaia. După ce paşii lui amuţiră, ieşi şi Breda. Ea ocoli casa, pentru a nu se întîlni cu Mica şi porni spre calea ferată.

Bucuria, care cu puţin mai înainte îi inundase inima, dispăru fără urmă. Din nou — la fel ca şi în tren — gîndurile negre o înfăşurară ca o plasă deasă. Acum îi era şi mai greu. Cum va trăi acasă, dacă nu va primi slujbă curînd ?

Porni spre pădurice. Aici se aşeză pe o buturugă şi privirile i se îndreptară spre apa în care mai adineauri se scăldase şi se bucurase ca un copil. Nu mai avea nici urmă din bucuria năvalnică de mai înainte. Se mistuise în gîndurile ei negre şi apăsătoare.

Nu o mai interesa soarele care apusese şi nu-i păsa nici de întunericul care începuse să se lase în jurul ei. Se ridică abia cînd gîndurile ei negre îi arătară drumul din pădurice spre calea ferată. Dar cînd dădu cu ochii de liniile reci care se întindeau mute şi dispăreau în bezna adîncă, scăpă un geamăt înăbuşit : „Nu ! Nu !“

Orice s-ar întîmpla, nu trebuie să-şi piardă nădejdea. Dacă nu i se va da un post de învăţătoare, va primi orice altă muncă. Are diplomă excepţională şi asta e foarte important. Dar şi mai important e că s-a obişnuit să rabde şi să muncească.

O luă înapoi pe drum şi se grăbi spre casă. În depărtare şuieră un tren ; nu-i dădu atenţie. Nu-l învrednici nici măcar cu o privire cînd trecu pe lîngă ea.

2

Ca să poată înainta cererea pentru obţinerea unei slujbe la stat, Bredei îi trebuiau bani, pe care tatăl ei îi dădu pe ascuns. Destui bani. Dar îi trebuia mai ales timp pentru a-şi putea aduna documentele necesare. Cînd în cele din urmă îşi înaintă cererea, răsuflă uşurată.

„Aşa, acum nu-mi mai trebuie altceva decît un petec de hîrtie, cu care să mă trimită la o şcoală oarecare !“

Acasă se împăcase într-un fel cu Mica, în timpul vacanţei meditase doi elevi şi cu prima ocazie îi dăduse

din puținii ei bani. Era ceva și faptul că nu mai mînca la prînz acasă. Nici nu simți cînd trecu vacanța. Dimineața se ducea în oraș, după amiază ajuta în casă, iar în timpul liber se ducea să se scalde la rîu. Aici se adunau elevii din sat. Toți erau mai tineri decît ea, majoritatea copii de feroviari. În mijlocul lor uita de atmosfera încordată din casă și în jurul său vedea acum doar soare și bucurie.

Dar cînd începu școala și meditațiile se terminară, realitatea crudă din nou își înfipse tăișul în ea; ce să facă acum? Ce-i drept, mama vitregă o lăsase un timp în pace, doar îi dăduse jumătate din banii cîștigați, iar către începutul toamnei avusese destulă treabă în grădină și mai ales la cîmp, căci luaseră un petec de pămînt în arendă, așa că, mîinile Bredei erau binevenite. Dar cînd frunzele copacilor păliră și începură să cadă, cînd de pe ogoare fu adunat și ultimul rod, Mica deveni din nou arțăgoasă și nu trecea o zi fără hîrîială și scandal.

— Ei, ce ai de gînd? începea ea de fiecare dată. Caută-ți ceva!

Breda înțelese că nu va putea rămîne peste iarnă acasă. Dar unde să se ducă? Ce știa să facă ea, decît ceea ce învățase la școală? Acolo învățase istorie și literatură, geografie și științele naturale, limba germană și sîrbo-croata, muzică, pedagogie și filozofie. Învățase cum trebuie să-i deprindă pe copii să folosească tabla înmulțirii, să-i inițieze în tainele desenului, să le insufle dragoste pentru scris și citit, pentru muzică... Dar cine îi va da de lucru cu aceste numeroase cunoștințe, dar totuși atît de sărăcăcioase? Cum să se ducă vînzătoare, cînd nu știe să deosebească stofa cehoslovacă de cea englezească? Cum să se angajeze la vreun avocat sau la judecătorie, cînd nu știe să scrie la mașină? Cum să se ducă funcționară la fabrică sau la vreun magazin, cînd habar n-are cum se face o scrisoare comercială? Și, îndeobște, va putea ea oare să găsească o astfel de slujbă,

cînd atîția oameni cu studii de specialitate sînt fără plasament? Ea știe un singur lucru: să-i învețe carte pe micuții neștiutori. Ea are o singură bucurie și o singură dragoste: dragostea pentru căpșoarele mici de copil.

Cu gînduri contradictorii ea se duse la fostul ei director, care o ajutase de cîteva ori în alte împrejurări.

— Breda, va trebui să aștepți. Înainte de noul an bugetar ne răcim gura de pomană. După asta, vor numi destui, după cîte-am auzit. Am să te am în vedere. Nu se poate să nu se ia în considerație situația dumitale socială și diploma dumitale excepțională.

Deci, pînă în aprilie nici nu poate fi vorba, își spuse ea cu un surîs amar, în timp ce închidea ușa cabinetului directorial.

Se întoarse acasă distrusă.

— Ce-ai făcut? o întrebă mama vitregă.

Breda îi povesti.

— Încă atunci, cu ani în urmă, am spus că și de vei termina școala, tot n-o să faci nimic! se înfurie Mica. Dacă m-ai fi ascultat, acum ai fi fost în rîndul lumii, de mult ai fi avut bucata ta de pîine. Și pentru tine, și pentru noi ar fi fost mai bine. Ai fi devenit croitoreasă și ai fi cîștigat bani frumoși, sau ai fi lucrat în vreun magazin. Și totuși, de ceva trebuie să te-apuci!

Puțin mai tîrziu tatăl ei o găsi plîngînd în spatele casei.

— Nu pune și tu atîta la inimă! îi vorbi el blajin. O să rabzi cumva pînă în aprilie. Și Mica de asemenea. Ai să vezi, va deveni și ea mai binevoitoare cu tine!

Ar fi vrut să mai adauge ceva, dar zîmbi stingherit și plecă la treburile lui.

Breda nu-i înțelese zîmbetul, dar cuvintele lui calde o mai liniștiră. Porni spre oraș, hotărîtă să-și găsească o muncă pe măsura ei. După îndelungi căutări, găsi un pensionar bătrîn care se învoi s-o ia ca servitoare, dacă știa să gătească. „Pentru asta am învățat matematică, fi-

lozofie, pedagogie și literatură, ca să fac patul și să gătesc unui pensionar infirm?" îi trecu prin cap, în timp ce stătea rezemată de fereastra vagonului și privea cîmpia pustie.

Ca să nu vină devreme acasă, rătăci o vreme pe ulițe. Ceața se tîra aproape de pămînt și se furișa prin cîmpii și livezi. Nu întîlni nici un suflet. Călătorii care sosiseră cu trenul se grăbiseră să ajungă cît mai repede pe la casele lor. În jurul ei era liniște și pustiu. Abia cînd ajunse în dreptul școlii auzi voci. Se opri și privi spre ferestrele mari din care răzbăteau glasuri de copii. Ici-colo, în fereastră se arăta cîte-un căpșor cu păr cîrlionțat și în clipa următoare se ascundea. Se înțelege, afară era ceață și frig, iar în clasă — cald și plăcut. Breda își închipuia cît de frumos trebuie să fie în clasă. Copiii se joacă și discută, iar învățătoarea stă la catedră sau printre ei și-i privește cum se bucură de viață.

Sună clopoțelul. Școala amuțește treptat. După puțin nu se mai aude nimic altceva decît glasul învățătoarei.

Le scrie pe tablă un nou cîntecel, își închipuia Breda, copiii se miră și o privesc. Le explică fiecare cuvînt în parte. Acum cineva citește, apoi citesc împreună, în cor. Unul din copii citește rău și de aceea trebuie să repete. Acum însă merge mai bine. Din nou cu toții. Ce n-ar fi dat să fie și ea acum acolo, în clasă, și nu aici, în stradă! Oh, oare cînd va avea și ea o clasă? Oare o va avea vreodată?

Îndurerată, porni în goană spre casă.

Acasă, cîteva zile stătu ca pe ghimpi. Își luă inima în dinți și se duse în oraș la Nežika.

— Ia-mă la tine, pînă cînd voi găsi ceva! o rugă ea cu deznădejde.

După trei zile de alergături și căutări găsi în cele din urmă meditații la copilul unor părinți mai bogați, care se învoiră să-i dea în schimb o msaă de prînz și una de seară. După-amiezile le petrecea la stăpînii săi cu

feciorașul leneș și rîzgîiat iar diminețile cu Nežika în cămăruță, în curte sau rătăcea prin oraș. Încerca să citească, îndeletnicire care pînă nu demult fusese bucuria ei cea mai mare, dar de obicei nu ajungea mai departe de primul capitol. Zilele i se înșirau încet, iar săptămînile semănau cu anii bisecți. Curînd sosi iarna și în odăiță se cuibări gerul. Sufla așa de tare din curte, că fură nevoite să închidă și ușa exterioară care nu avea geam; încăperea nu avea fereastră și atunci nu le rămînea decît ori să stea pe întuneric, ori să aprindă lampa. Pe la mijlocul iernii, într-o dimineață, veni tatăl ei. Se întristă, cînd văzu cum trăiește fiică-sa. O întrebă de una, de alta și în cele din urmă îi spuse pentru ce a venit.

— N-ar fi mai bine să te-ntorci acasă? Nu poți să rămîi aici. Nici măcar pat nu ai!

— Dumneata știi cum e acasă.

— Mica e cam bolnavă, chiar se va bucura, dacă vei veni. Și ieri mi-a spus că nu are pe nimeni — o invită tatăl ei.

— Am să mai rabd. Încă trei-patru luni și voi primi slujbă.

O cunoștea bine pe mama vitregă. O zi, două avea să fie bună cu ea, iar după aceea și-ar fi dat din nou arama pe față.

Dar Pentru Breda era din ce în ce mai greu. Cămăruța nu se putea încălzi, iar părinții băiatului începură să se eschiveze, deoarece odrasla lor adusese două note slabe, cu toate că Breda făcea tot ce putea. Susțineau că va trebui să găsească un bărbat, de care fiul lor să se teamă mai mult. De aceea nu mai refuză propunerea tatălui său, cînd veni din nou s-o invite să se întoarcă acasă; el sublinie că și Mica vrea ca ea să se întoarcă.

În cele din urmă se hotărî și se duse. Mica era gravidă în ultimele luni, iar în afară de asta răcise foarte tare și într-adevăr abia se mai ținea pe picioare.

— Cred că merit şi eu să-mi dai o mînă de ajutor, măcar atîta lucru ! îi zise ea.

Breda luă asupra sa tot greul casei : ducea de mîncare tatălui său la gară şi avea grijă de copii. Cel mai mult îi plăcea să ducă prînzul la gară. Aici privea cum vin şi pleacă trenurile. Feţe solemne, pline de importanţă priveau din vagoane. Dumnezeu ştie de unde veneau şi încotro se duceau. Mulţi bărbaţi o fixau stăruitor, dar ei nu aveau de unde să ştie de ce ochii ei erau trişti, de ce dispăruse surîsul de pe faţa ei micuţă. Poate că vreunul dintre ei tocmai în clipa aceea se gîndea la asta, dar impiegatul dădea semnalul şi trenul pornea înainte. Breda aştepta trenul următor. O, se gîndea ea cîteodată, oare cîte tone de cărbune a aruncat pînă acum tata în gura de foc a locomotivei, şi cum ar mai arunca dacă ar şti că trenul aduce numirea fiicei lui ca învăţătoare. Locomotiva ar pufăi şi ar zbura ca vîntul. Dar trenurile goneau unul după altul, iar hîrtiuţa albă, care ar fi salvat-o, nu mai venea.

Înainte de asta nu simţise niciodată nevoia să aibă prietene. Avea atîta treabă şi trebuia să înveţe atît de mult, că nici nu avea timp să se gîndească la ele. Nici băieţii n-o interesau. Din cînd în cînd primea cîte-o scrisorică, simţea cîte o privire mai insistentă, dar nu dădea atenţie nimănui. Se simţea, ce-i drept, măgulită cînd tinerii întorceau capetele după ea, dar atît şi nimic mai mult. Îşi spunea că pentru aşa ceva va avea timp destul, după ce va termina şcoala.

Dar în aceste luni de iarnă se simţea singuratică şi gîndul de-a avea un om apropiat, căruia să i se poată plînge, o stăpînea tot mai mult. Seara, cînd se culca, nu se gîndea numai la numirea pe care o va primi în învăţămînt, ci şi la acest lucru, şi asta cel mai mult. Oare cum ar fi fost, dacă ar fi avut pe cineva, la care ar fi putut să se gîndească, să-i scrie scrisori lungi, să le citească pe-ale lui şi să discute cu el ? El — al cărui nume încă nu-l ştia şi al cărui chip nu-l cunoştea — era lîngă ea, cuprinzînd-o cu mîna de mijloc, o îmbrăţişa şi o săruta, iar ea simţea cum toată se înfioară...

Uneori, dimineaţa era mai obosită decît seara. Deveni neliniştită şi privea neîncetat pe fereastră, de parcă ar fi aşteptat pe cineva. Începu să meargă şi mai des la gară. Cîteodată îşi închipuia cum soseşte în gară un bărbat tînăr, cum coboară din tren şi o invită la el. Poate că se va întîmpla o nenorocire şi ea îl va scăpa de primejdie, poate că trenul va deraia şi ea îl va găsi acolo pe linie, rănit, îl va îngriji, iar apoi el o va lua cu sine. Se va duce cu el undeva departe. Şi cît de frumos va fi atunci, cît de frumos...

Dar aştepta în zadar. Trenul sosea, stătea cîteva minute, în afară de cunoscuţi nu cobora nimeni şi doar în trecere dacă îi mai arunca cineva o privire.

Între timp Mica născu, acum se simţea mult mai bine şi începu din nou să-şi arate colţii, dar Breda nu mai punea totul la inimă. Zăpada se topi, se arătă pămîntul negru al ogoarelor, brazii verzi şi pădurea îşi aruncară haina albă de zăpadă. Acum Breda se abătea şi mai des pe la gară şi rămînea acolo timp mai îndelungat. În ultima vreme îl privea şi pe tînărul impiegat de mişcare, omul care dădea semnalul de pornire. La început îl privise absent, dar cu timpul nu mai îndrăzni să-l privească deloc. Era înalt, bine făcut, cu mustăţi mici şi foarte serios. Iar cînd într-o zi o salută politicos şi îi zîmbi, ea se înroşi, se tulbură toată şi nu reuşi să-i răspundă la salut. Toată noaptea fu neliniştită şi se temea că în ziua următoare nu o va învrednici nici măcar cu o privire. Dar el o salută din nou. Ea îi răspunse, se înţelege, cu faţa în flăcări. Cînd după cîteva zile se duse spre seară la magazin, îl întîlni pe drum. Cu cît se apropia mai mult de el, pasul îi devenea mai greu. I se păru chiar că nu

mai știe nici să meargă. Iar cînd trecură unul pe lîngă altul, el o salută atent scoțîndu-și pălăria. Bredei i se păru că vrea să-i spună ceva, dar nu se opri. La întoarcere spre casă îl întîlni din nou aproape în același loc. De data aceasta el se opri și îi vorbi.

— Nu vă e frică pe un drum atît de lăturalnic ?

Breda se opri și îi răspunse mai firesc decît și-ar fi putut închipui :

— Cunosc drumul.

— Iar mie, aceste meleaguri îmi sînt destul de necunoscute, continuă tînărul cu o vizibilă dorință de a continua discuția. Sînt aici abia de o lună...

— Cum vă place la noi ? îl întrebă Breda, pentru că altceva nu fu în stare să născocească.

— Îmi place. E frumos aici. Numai că deocamdată nu cunosc pe nimeni. Sînt singur, răspunse tînărul impiegat. Dacă-mi permiteți, Metod Dornik mă cheamă ! adăugă el.

Breda îi întinse mîna prezentîndu-se la rîndul său.

Asta a fost tot.

Întreaga noapte se gîndi la el, la clipele unei noi întîlniri, cînd vor putea discuta mai mult. Încă a doua zi tînărul intră în vorbă cu ea, în timp ce fata îl aștepta pe tatăl său. Seara, cînd își făcu din nou drum la gară, el o conduse pînă aproape de casă. Îi povesti despre locul lui natal și îi spuse că aici a început să lucreze pentru prima oară ; și Breda îi vorbi despre situația ei. După asta se văzură încă de cîteva ori și discutară îndelung. Nu trecură nici două săptămîni și ea primi o scrisoare, în care el i se destăinuia spunîndu-i că o iubește. În pădurícea de lîngă pîrîu, unde cu luni în urmă se scăldase, după cîteva zile îi confirmă încă o dată că o iubește, o îmbrățișă și o strînse la pieptul său.

Bezna care stăruise pînă atunci în sufletul Bredei se destrămă ca prin farmec. În jurul ei totul se trezea acum

la viață. Cîmpia își arăta peria verde uriașă, iar copacii își desfăceau frunzele. Și în sufletul fetei încolțea speranța. Sosea luna aprilie și odată cu ea posibilitatea obținerii unei slujbe.

3

Așteptarea împreună cu un alt om nu mai părea atît de lungă, ba chiar era plăcută. Zilele treceau repede, și fiecare zi parcă era mai frumoasă decît cea precedentă. Speranța unei munci mai intense și visurile de viitor nu puteau să se compare cu ceea ce Breda trăia acum. Pînă și casa îi deveni mai dragă. Știa să rabde și să fie chiar amabilă cu mama vitregă reușind să aplaneze încă din fașă orice neplăcere. Se ducea zilnic la gară ca să citească ziarele. Acolo putea să vorbească cu Metod sau măcar să schimbe cîteva cuvinte cu el.

— Tot nu ai nici o veste ? îi zîmbea el de fiecare dată, cînd o vedea. Prea curînd nu cred să mă părăsești. Dar tu parcă nu ești de acord cu asta ?

Drept răspuns Breda îl privea cald, în clipa aceea într-adevăr nu se mai gîndea la slujbă și îndeobște nu se mai gîndea la nimic, decît la el, nu-i mai păsa de nimic. Dar acasă număra ceasurile care o despărțeau de momentul cînd va putea să verifice din nou dacă nu i-a venit vreo înștiințare.

Iarba crescu înaltă, copacii se îmbrăcară în floare, începură să bată vînturile calde, totul în jur mirosea a proaspăt și a viață nouă, dar despre numirea Bredei tot nu se auzea nimic. Serile erau calme și îmbătătoare. Deseori Breda rămînea cu Metod lîngă izvor. Își lăsa capul pe umărul lui și, visătoare, îi asculta glasul lăsîndu-se pradă fiorilor dulci. Dar deseori, tocmai cînd îi era lumea mai dragă, asemeni unui pumnal, o împungea gîndul obsedant : dar slujba ? O va avea vreodată ?

Orice i-ar mai fi spus după aceea Metod, nu mai avea puterea să-i redea liniştea, pacea sufletească.

Acasă din nou începură certurile.

— Dacă aştepţi postul acela de învăţătoare, o să aştepţi mult şi bine! repeta Mica. Caută altceva. Nu vezi cum trăim?

Nu scăpa nici un prilej şi îi dădea să înţeleagă că e de prisos şi că ar face bine să-şi caute orice fel de muncă, numai să nu mai stea acasă. Nemaiavînd încotro, Breda se duse din nou la oraş, la fostul ei director.

— Nu se poate face nimic înainte de noul an şcolar! îi zise el în cele din urmă. Am auzit că numirile se vor face la sfîrşitul vacanţei mari sau la începutul lui septembrie. Aşa cum au promis, vor numi cîteva sute de candidaţi. Ai răbdare. Eu am şi vorbit pentru dumneata şi am să vorbesc din nou!

Breda rămase trei zile la Nežika. Sora ei locuia în aceeaşi odăiţă. În zadar căută de lucru.

— Intru în fabrică! hotărî ea în a treia zi, seara.

— În nici un caz, Breda! Îţi aminteşti cum arătam înainte de a veni la oraş? Şi uite cum am ajuns! Tu care eşti mai firavă decît mine, ai să te extenuezi de tot.

Ea căută în garderob portofelul şi îi dădu trei sute de dinari.

— Uite, ţine! Cînd vei căpăta slujbă, ai să mi-i dai înapoi.

— Ce să fac cu ei?

— Cumpără-i Micăi o rochie şi fiecărui copil cîte ceva şi ai să vezi că pînă la toamnă o să te lase în pace.

Breda luă cu mare greutate banii. Ştia cît se chinuia Nežika pînă cîştiga un ban! În cele din urmă se duse în oraş şi cumpără tot ce-o sfătuise sora ei. Mica într-adevăr se linişti.

— Nu ţi-aş fi zis nimic, încercă ea să se scuze, în timp ce privea materialul de rochie, dacă tatăl tău ar

fi cîştigat ceva mai mult, dar aşa, singură vezi cît de greu o ducem.

După cîteva săptămîni şeful de gară o rugă pe Breda să o mediteze pe fiică-sa care era în clasa întîia şi se împotmolise rău de tot.

— Se pare că foarte curînd va veni ziua despărţirii noastre, îi spunea Metod cînd în glumă, cînd în serios.

La slujbă nu se mai gîndea atît de mult, se mai liniştise, cît despre ziare nu se mai ducea în fiecare zi să le citească, acum o cuprinsese însă altă nelinişte. Cînd Metod o îmbrăţişa şi o săruta, ea tremura toată ca frunza în vînt şi toată noaptea după asta simţea pe buze, buzele lui fierbinţi şi mîinile puternice în jurul mijlocului.

Într-o duminică, după amiaza, ea se scăldă în bulboana de lîngă pădure. Cu ea erau şi cîţiva copii din sat, dar aceştia plecară la un moment dat acasă şi rămase singură. Tocmai cînd vroia să se îmbrace, apăru surîzînd Metod. Cînd îl văzu vru să se ascundă, dar el se aruncă asupra ei şi o acoperi cu sărutări.

— Lasă-mă să te văd cît eşti de frumoasă, îi repeta el nemaiputîndu-se stăpîni.

Ea la început se apără, dar apoi tot mai mult o cuprinse o beţie puternică, nestăvilită.

— Breda, Breda mea... repeta Metod şi o strîngea tot mai tare la piept.

Pe neaşteptate îi trecu prin minte: în toamnă va primi numirea şi abia atunci va deveni independentă. Se desprinse din mîinile lui. El se repezi după ea, iar ea fugi, înapoi spre bulboană şi ca să se salveze, sări în apă. Cînd o îmbrăţişară valurile reci, ea tresări din cauza frigului, iar Metod rămase înfierbîntat pe mal şi nu ştia dacă să plece jignit sau să ia latura comică a lucrurilor.

Nu aduseră niciodată vorba de această întîmplare, dar simţeau că între ei există ceva, ceva pe care de data aceasta reuşiseră să evite, dar care mai devreme sau mai

tîrziu avea să izbucnească din nou tîrîndu-i inevitabil după sine.

Curînd Breda începu iarăşi să meargă la gară să răsfoiască ziarele, doar-doar va descoperi titlul acela, pe care de atîtea ori îl văzuse în gîndurile sale şi care i se părea mai frumos decît titlul celui mai frumos roman :

NUMIRI DE NOI ÎNVĂŢĂTORI

Dar în ziar se înşirau tot felul de titluri, unele mai ţipătoare decît altele, dar ceea ce Breda şi sute de colegi şi colege de-ale ei aşteptau, lipsea. Către sfîrşitul lui august fiul cîrciumarului, pe care-l meditase în timpul vacanţei, îşi luă corijenţa. N-avea altă soluţie, decît să aştepte. Venea sfîrşitul zilelor lipsite de griji, pe care le petrecuse în timpul verii cu Metod şi peste toate se ridica din nou o singură problemă : cînd va fi numită ?

Ţăranii începură să adune recolta din cîmp, frunzele se îngălbeneau, păstorii aprindeau focuri, iar Breda devenea tot mai nerăbdătoare. Tocmai atunci una dintre colegele ei îi scrise că în curînd vor începe angajările şi că vor fi numiţi şi o parte dintre colegii promoţiei lor. „Dar cine vor fi fericiţii ? îi scria colega ei, de undeva din valea Prekmurje, unde schimbase manualele cu sapa şi grapa. Oare nu se va întîmpla în aşa fel, încît tocmai noi, cei care sîntem cei mai nevoiaşi, cei mai îndreptăţiţi, să rămînem acasă, iar cei mai înstăriţi să primească locuri bune ?"

Din nou pentru Breda deveniră importante doar clipele acelea, cînd se ducea la gară şi cerceta ziarul sau atunci cînd îl privea pe Metod în ochi, încercînd să citească în ei ce mai e nou. Restul orelor din zi erau pentru ea un timp inutil şi chinuitor de lung.

Era o dimnieaţă cenuşie, ceţoasă, cînd se duse mai devreme ca de obicei să citească ziarele. Cîmpul era aproape pustiu, numai ridichile de toamnă mai aşteptau

să fie culese. Stoluri de ciori zburau deasupra cîmpiei şi croncăneau ţipător.

Cum venise devreme, nu-l întîlni pe Metod. De fapt era mai bine să cerceteze singură întîi ziarele. Tot drumul se grăbise, iar cînd se apropiase de chioşc, unde de obicei primea ziarele, picioarele îi deveniră grele, ca de plumb.

— Au sosit ? întrebă ea.

— Da, chiar adineauri. Uite-le ! îi răspunse cunoscuta ei şi îi întinse două cotidiene.

În primul ziar, care era de opoziţie, nu era nimic. Începu să-l răsfoiască aproape fără interes pe celălalt, dar cînd întoarse ultima pagină, picioarele i se înmuiară de tot şi în faţa ochilor îi jucă titlul, pe care îl aşteptase atîta vreme :

DOUĂ SUTE DE NOI ÎNVĂŢĂTORI

Alergă cu privirea peste rîndurile cu nume. Dar în prima clipă nu putu să citească nici unul. Abia după un timp îşi mai reveni şi o luă de la început. Citea repede. Ici-colo întîlnea cîte un nume cunoscut, găsi şi numele unei colege. Abia acum îşi dădu seama că numele erau înşirate după alfabet. Sări repede peste cîteva rînduri şi se opri spre sfîrşitul coloanei : Petrovič, Podmolec, Pušnik, Robnik..." Cum ? Ce ? Nu e ?

Se întoarse spre numele care începeau cu litera P. Dar nu-şi găsi numele între ele. Mîinile îi tremurară ; simţi cum îi fuge pămîntul de sub picioare. Căută şi printre celelalte nume, poate că din greşeală îl puseseră în altă parte. Din nou nimic. Cu ochii plini de lacrimi o luă din nou de la început. Citi cu atenţie fiecare nume ; găsi numele a trei colege de-ale ei, fiicele unor părinţi bogaţi, dar pe al său nu-l găsi pe nicăieri.

— Ce citeşti atît de interesant ? o întrebă vînzătoarea.

Breda îi întinse ziarul. În clipa următoare lacrimile îi umplură ochii, simţi că se sufocă, îi venea să strige.

— Numirile ? se miră vînzătoarea și începu să citească în grabă numele. Cum de nu ești printre ei ? strigă ea, cînd ajunse la ultimul nume.

Breda nu răspunse, dădu să plece, dar se clătină pe picioare.

În aceeași clipă apăru Metod.

— Bună dimineața, Bre...

Cînd îi văzu fața, cealaltă jumătate din nume îi rămase în gît. El o prinse de mînă, Breda se agăță cu disperare de el și izbucni într-un hohot de plîns. Dacă n-ar fi susținut-o la timp, s-ar fi prăbușit la pămînt. Nu mai înțelegea nimic, nu mai vedea, încerca doar o durere cumplită.

Metod o liniștea, îi spunea să nu se agite, poate că nu-și observase numele. Cînd după puțin timp se mai liniști, luă și el ziarul și cu răbdare citi toate numele la rînd. Din păcate așa era : numele ei lipsea.

— Poate că astea nu sînt toate numele, zise el în cele urmă. Stai puțin, oare sînt două sute ? Ia să le numărăm.

Începură să numere. Într-adevăr, erau numai o sută șaptezeci.

— Probabil că pe ceilalți îi vor anunța mîine și, printre ei, bineînțeles că vei fi și tu.

Puțin mai liniștită, Breda se întoarse acasă. Ziua fu îngrozitor de lungă, iar noaptea și mai lungă. A doua zi dimineața ea era la gară cu mult înainte de sosirea trenului. Cînd luă ziarul în mîini, îl desfăcu și mai nerăbdătoare decît în ziua precedentă. Într-adevăr pe pagina a treia descoperi coloana cu restul de nume. Le cercetă fulgerător. Nimic ! Încă o dată ! Nu, numele ei nu era printre ele. Erau numai bărbați care își făcuseră stagiul militar.

Nu simți cînd îi căzu ziarul din mîini. Porni pe uliță fără nici un țel.

Nu mai avea lacrimi, ca să plîngă. Simțea o gheară în gît, în timp ce mergea spre casă pe linia de cale ferată. Era atît de obosită, că-i venea să se culce pe terasament și să nu se mai ridice niciodată de-acolo.

4

Acum acasă pentru ea nu mai era viață. O alunga de acolo nu numai mama vitregă, dar și tot ceea ce o înconjura. Gîndul la Metod o amărî și mai mult, aproape că se simțea vinovată în fața lui. Cîte planuri de viitor nu-și făcuseră ei doi, și acum tocmai din cauza ei, fiindcă nu obținuse slujbă, totul se năruia.

Directorul îi scrise că intervenise pentru ea, dar că nu reușise... În schimb aflase că la primăvară se vor face noi numiri, poate atunci. Să nu-și piardă nădejdea !

Breda zîmbi amar. Da, directorul e un om tare bun și profesorii sînt idealiști, dar ce pot face ei ? Au pregătit-o și i-au dat o diplomă, mai departe sînt neputincioși. Poate că unii dintre ei tot așa au așteptat ani la rînd pînă să fie numiți și au trecut prin aceleași greutăți prin care trece și ea acum. Cui să se adreseze ? Tatăl ei nu cunoștea pe nimeni. Și totuși cînd se gîndi cîți oameni influenți și importanți călătoreau cu trenul, pe care tatăl ei era fochist ! Dar dacă tatăl ei și-ar încrucișa brațele chiar în toiul iernii ? Atunci trenul s-ar opri în mijlocul cîmpiei înzăpezite, vagoanele ar crăpa de ger și călătorii în cojoace groase ar veni să vadă ce s-a întîmplat. Iar tatăl ei ar arunca lopata la picioarele lor și ar striga : „Uite, domnilor, încălziți-vă singuri sau dați-i de lucru Bredei mele !“ Poate că cineva dintre ei s-ar fi apropiat și l-ar fi întrebat de numele ei, l-ar fi notat în carnetul său și i-ar fi întins mîna tatălui ei. „Domnule fochist Plavec, liniștiți-vă, încă din luna aceasta

va primi numirea. Nu ne lăsaţi, vrem să ne continuăm drumul !" Oho, cum ar mai fi aruncat atunci tatăl ei cărbunii, cazanul ar fi clocotit, iar trenul ar fi zburat în noapte !

Of, cît sînt de proastă, se trezi dintr-odată ea la realitate, asta nu se va întîmpla niciodată, aşa ceva îndeobşte nu se poate întîmpla.

Discuţiile cu Metod se transformară în reflecţii care se învîrteau întruna în jurul slujbei, pînă şi sărutările nu mai aveau savoarea de altădată. De fapt Metod, în ciuda celor întîmplate, îi propunea să se căsătorească, vor trăi într-un fel, mai ales că după un an i se va mări salariul. Dar înţelegea şi el că lucrul acesta este imposibil. Nu avea nici o mie de dinari, era doar un biet stagiar şi amîndoi ar fi fost nevoiţi să o ia de la lingură. De la cei de acasă nu puteau să aştepte vreun spirijn ; nici el care era fiul unui funcţionar mărunt, şi cu atît mai puţin ea, cu toate că tatăl ei şi mai cu seamă mama vitregă n-ar fi avut nimic împotriva acestei căsătorii.

Începu să citească anunţurile. Curînd găsi ceva corespunzător.

Caut educatoare pentru băiat. Leafă 250 de dinari.

Oferta să fie însoţită de fotografie. Pentru educatoare.

Ea se duse în oraş, se fotografie şi trimise oferta sa.

Între timp găsi un alt anunţ. Scrise o nouă ofertă şi alătură fotografia. Trecu o săptămînă, apoi încă una, dar răspunsul nu venea.

În cele din urmă primi răspuns la prima ofertă. Tulburată, deschise scrisoarea. Iar cînd fotografia căzu din mîinile ei, nici nu mai vru să citească scrisoarea. Abia după o lungă ezitare o citi. Era scrisă la maşină şi domnul a cărui semnătură nu se putea descifra, se scuza că nu-i răspunsese deîndată, deoarece fusese la mare... dar angajase o nemţoaică...

După cîteva zile găsi şi al treilea anunţ :

Caut educatoare. Învăţătoarele cu diplomă au întîietate.

Să vină personal şi să se prezinte la adresa pe care o va comunica redacţia !

Îşi luă ultimii bani care îi mai rămăseseră din vacanţă şi plecă cu primul tren. După multe căutări găsi casa : era o cafenea mică de la periferia oraşului. O doamnă tînără, într-o ţinută ţipătoare şi fardată exagerat, o primi cu amabilitate. O servi chiar cu o cafea.

— Am doi copii, domnişoară, explică ea, dumneavoastră sînteţi din provincie, nu-i aşa ? o întrebă ea.

— Da, din Ravensko.

— Minunat ! Parcă înadins aproape de gară. Este foarte frumos la dumneavoastră, cîmpie, ba chiar şi muntele e aproape. Fetiţa e de şase ani, la toamnă va merge la şcoală şi aş dori s-o pregătiţi puţin. Mă bucur că sînteţi învăţătoare şi că aveţi şi o diplomă atît de bună ! Cercetă îndelung diploma şi după asta continuă. Aveţi pămînt ?

— Avem doar grădină, răspunse Breda, mirîndu-se de ce îi pune atîtea întrebări.

— Bine, foarte bine. Să vedeţi cum stau lucrurile la noi : băiatul are patru ani. Cu el n-o să aveţi prea mult de lucru. Şi de aceea veţi ajuta la bucătărie şi veţi face curăţenie şi prin camere. Vă veţi descurca, nu-i aşa ?

Breda dădu din cap afirmativ, gata să accepte orice fel de muncă.

— Cîteodată, cînd avem mulţi clienţi, să zicem, sîmbătă seara, veţi da o mînă de ajutor şi în cafenea, nu-i aşa ? Vin domni de o rară fineţe şi petrecem de minune !

La aceste cuvinte ea îi făcu cu ochiul. Breda se înroşi toată, cu toate astea dădu din cap în semn de acceptare ; dacă nu are altă ieşire, o va face şi pe-asta.

— Aşa, atunci puteţi începe deîndată, încă de azi, dacă v-aţi adus lucrurile. Veţi avea o leafă de două sute de dinari, dacă vă veţi dovedi multilaterală din toate

punctelele de vedere. La aceste cuvinte ea zîmbi cu subînțeles. Și-atunci, mai tîrziu, aș putea să adaug ceva.

Breda nu știa ce să zică. Îi venea să-și înhațe geanta și să fugă. Dar cu toate astea o privi calm pe doamna care pornise să-i caute camera. Ea se găsea undeva în pod, și era îmbibată cu un astfel de miros, că Bredei i se făcu rău.

— Aici veți dormi. Și încă ceva. Era să uit. Știți, cu copiii e greu, aici văd lucruri care nu sînt de nasul lor. De aceea în timpul primăverii și al verii îi veți lua la dumneavoastră pentru niște săptămîni la odihnă, și dumneavoastră veți avea nevoie de puțină odihnă, iar pentru copii va fi nemaipomenit să respire aer curat. Se înțelege, în tot acest timp vă veți primi leafa în întregime.

— Ce părere aveți, doamnă ? întreabă ea nesigur. Dar pentru copii ?...

— Eh, ce-i cu copiii ? surîse doamna. Cît mănîncă doi gîndăcei ? Iar de dormit, pot dormi oriunde !

— Nu, asta nu se poate. La noi acasă nu pot primi pe nimeni ! răspunse Breda cu ușurare, fiindcă regreta tot mai mult că venise aici.

— Ei bine, în cazul ăsta îmi pare rău, domnișoară.

Și astfel Breda se întoarse acasă și fără bani, și fără slujbă.

— Angajază-te atunci ca servitoare, o alungă din casă Mica. Ce tot îți păzești atîta mîinile !

Tocmai hotărîse să se ducă la biroul prestărilor de servicii pentru a se angaja ca servitoare, cînd primi răspus la cea de-a doua ofertă a sa. Scrisoarea era din Osijek și o anunța să plece deîndată într-acolo : leafă 350 dinari și casă-masă pentru un singur copil.

Breda stătea la îndoială. Să se ducă atît de departe, între oameni necunoscuți ? Dar Mica se mînie : „Dar unde crezi că vei primi o slujbă mai bună ? Pentru un singur copil trei sute și cinzeci de dinari și pe lîngă asta casă-masă ! Cine cîștigă la noi atîta ?“

Seara tîrziu Breda sosi în Osijek. Cînd coborî în gară și începu să se uite întrebător în jur, de ea se apropie un bărbat înalt și îi vorbi în limba croată.

— Scuzați-mă, nu cumva sînteți Breda Plavec, sau cam așa ceva ?

— Eu sînt, răspunse Breda.

Acesta era omul care o angaja. Viitorul stăpîn, frizerul. Îi luă geamantanul, cu toate protestele ei și trecu în partea stîngă. O întrebă cum călătorise și multe alte lucruri mărunte. Cînd sosiră acasă, o conduse întîi în sufragerie și îi oferi șuncă și pîine. El se așeză în fața ei și o cercetă cu o vădită satisfacție.

— După fotografie nu mi-am putut închipui că sînteți atît de frumoasă ! îi spuse el printre altele.

Breda se simțea din ce în ce mai stingherită, în cele din urmă îndrăzni și întrebă unde e doamna.

Frizerul se foi pe scaun și dădu din mînă : „N-am. Adică am, dar sînt despărțit. Mi-a fost imposibil să trăiesc cu ea.“

Breda lăsă pe masă furculița și cuțitul. Îi pieri pofta să mai mănînce. Frizerul îi povestea ce vagaboandă fusese nevastă-sa și că din cauza asta se despărțise de ea. Și fără femeie îi era greu, firește, trebuia să găsească pe cineva care să se îngrijească de copil.

— Dar veniți să vedeți copilul ! El o conduse în camera vecină. În pătucul de copil era un băiețel cu păr negru, cîrlionțat. Micuțul dormea, nu-i păsa de ei. Vedeți, ea a fost vinovată, altfel tribunalul nu mi l-ar fi dat mie. Copilul este foarte bun și n-o să aveți probleme cu el. Veniți să vă arăt și camera dumneavoastră !

Intră prin dormitor și deschise o ușă mică.

Odăița era frumoasă, toată în covoare și cu perdele. Dar Breda se îngrozi cînd înțelese că stăpînul ei va dormi în camera vecină.

— Sînteți obosită, n-o să vă rețin. Culcați-vă ! și în cele din urmă își luă rămas bun de la ea ; dar înainte de-a ieși o măsură încă o dată din cap pînă-n picioare.

Breda se aruncă pe pat. Era albă ca varul, capul îi bubuia. Dar cînd își reveni puțin, strînse pumnii făcîndu-și curaj: „Am să încerc!“ Se apropie de ușă și o încuie. Din camera altăurată frizerul rîse: „Nu vă temeți de mine, domnișoară Breda! Dormiți liniștită! Noapte bună!“

Credea că nu va putea închide ochii toată noaptea, dar adormi imediat. O trezi o bătaie puternică în ușă. Cînd ieși din camera sa, era ziua în amiaza mare. Dar stăpînul doar îi zîmbea. El îi spuse ce are de făcut, îi explică unde se găsește una-alta și plecă. Breda rămase singură cu copilul curios care se obișnui foarte repede cu ea. Cînd la prînz se duse cu el și cu tatăl lui la birtul din apropiere — doar cîteva zile urmau să mai mănînce în oraș — clienții localului o priveau în așa fel, că ea nici nu îndrăzni să-și ridice privirile de la masă. Stăpînul ei se duse ba la unul, ba la altul și zise: „E slovencă!“ După asta oamenii deveniră și mai curioși. Nu-și mai dezlipiră ochii de la ea.

După masă ea se duse cu copilul la plimbare prin oraș. Peste tot doar case cu un etaj sau două și numai într-un singur loc, în centru, în jurul brazilicei se profilau cîteva case înalte, frumoase, iar de-a lungul Dunării domnea o însuflețire neobișnuită. Oamenii îi erau cu totul străini, cei mai mulți dintre ei vorbeau unguresște și nemțește.

Seara stăpînul fu și mai amabil decît în cea precedentă. Îi povesti din nou cît fusese de nefericit cu nevasta-sa, că este foarte singur, și că ar dori să aibă pe cineva, cu care să poată împărți totul.

— Mă bucur foarte mult că am avut noroc, că am făcut o alegere atît de fericită, îi povestea el. Am auzit că slovencele sînt gospodine desăvîrșite și vesele din fire. Aș fi vrut să nu fiți numai guvernantă, ci și gospodină, ba chiar mai mult, prietena mea!

El își apropie scaunul și o învălui cu o privire caldă. Breda se trase înapoi, se ridică și vru să se retragă. El

îi strînse mîna și-i ură noapte bună. Dar cînd încuie iarăși ușa, el pufni din nou în rîs.

Așa trecură cîteva zile. Breda stătea ca pe jăratec. S-ar fi întors deîndată, dar banii îi ajungeau doar pînă la Zagreb. Lui Metod nu-i scrisese încă nimic. Dar la sfîrșitul săptămînii tocmai cînd vru să plece la culcare, frizerul o cuprinse în brațe.

— Ei, Breda, nu te teme de mine! Mai stai puțin cu mine!

Ea se smuci, dar el o prinse și o sărută. Fata scăpă din nou, fugi în camera ei și se încuie. La început vroise să intre la ea cu de-a sila, apoi căutase să o înduplece cu vorbe frumoase, pînă cînd în cele din urmă se duse să se culce.

A doua zi dimineața Breda părăsi casa frizerului fără să-și ia rămas bun. Își cumpără bilet doar pînă la Zagreb și plecă.

În tren călători cu un domn mai în vîrstă. Acesta era foarte vorbăreț, îi punea tot felul de întrebări, cu toate că ei nu-i ardea de discuții și ar fi preferat să privească mai curînd cîmpia înzăpezită. Iar domnul vroia să știe ba una, ba alta și în cele din urmă află totul.

— Domnișoară, spuneți-mi încă o dată numele dumneavoastră și mai dați-mi și alte date! În curînd voi merge din nou la Belgrad, acolo am cunoscuți, poate că voi reuși să fac ceva pentru dumneavoastră. Am auzit de asemenea că un anumit număr de învățători vor fi numiți de „banovina“ [1] dintr-un fond special, din așa numitul fond de asistență socială. În orice caz mai bine, decît nimic. Și în Ljubljana am cunoscuți influenți, voi aranja ceva.

Breda îi povesti totul, dar nu mai spera nimic. Cînd se despărțiră, în Zagreb, îi mulțumi totuși. La despărțire domnul îi vîrî în mînă o hîrtie împăturită. Erau

[1] Unitate administrativă din Iugoslavia antebelică.

două sute de dinari. Fata se grăbi să-i înapoieze, dar omul nici nu vru să audă.

— Opriți-i, domnișoară, îi spuse el. Nu vreau nimic în schimbul lor. Eu nu sînt frizerul din Osijek. Aveți nevoie de banii aceștia ca să puteți ajunge acasă ! Iar altă dată să nu mai plecați atît de departe singură !

Și cum acasă nu mai avea trai, se duse din nou la Nežika. Toată săptămîna căută de lucru, în cele din urmă o primi un negustor de la periferia orașului.

— Hai, am să te angajez, deși nu cunoști nici stenografia și nici mașina de scris, zise el, bătînd din degete pe birou. Și de îndată te vei înscrie la ambele cursuri ! Vei lucra la casa principală. Cînd nu vei avea de lucru la casă, vei face scrisori, la început, se înțelege, de mînă. În plus îți mai dau casă și masă cum dau și celorlați funcționari. La birou vei lucra de la șapte dimineața la șatpe seara. Deocamdată am să te plătesc... Scrise ceva cu creionul pe masă. Am să văd la sfîrșitul lunii cum am să te pot folosi, zise el în cele din urmă și-și duse creionul înapoi la ureche. Soția mea, care de asemenea lucrează la birou, are să te introducă în probleme. Poți începe chiar acum ! Iar la ușă, adăugă : Eu mă ocup și de unele activități sociale și culturale și aș dori să lucrezi în asociațiile noastre. Cîteodată sînt și rău, dar la mine vei avea mîncare bună. Iar acum, la treabă !

Și astfel ajunse în lumea cifrelor, pe care le ura dintotdeauna. Număra banii, îi făcea fișicuri și-i ducea la poștă sau la bancă. Seara, cînd se culca obosită — dormea împreună cu camerista — cifrele dansau prin fața ochilor ei, chiar și atunci cînd închidea ochii și ațipea. Încă din prima săptămînă se înscrise la cursurile de stenodactilografie, mergea la gimnastică și la asociația corală, așa cum dorea negustorul. Nu-i rămînea timp nici măcar să răspundă la scrisorile lungi ale lui Metod. Zi și noapte o urmărea teama ca nu cumva să fi greșit undeva calculele. Niciodată în viața ei nu avusese mai mult de

cîteva zeci de dinari. Cînd îi cădea un sutar în mînă era un eveniment foarte rar, iar mia o vedea poate la doi ani o dată, pe cînd aici zilnic prin mîinile ei treceau zeci de mii de dinari. Ea îi primea și îi preda. Seara, cînd închideau magazinul, ceilalți, după ce mîncau, plecau la plimbare, iar ea trebuia să răspundă la birou și să numere banii. Numai duminica după amiază era liberă. Dar atunci se ducea acasă.

Cînd trecu luna, negustorul puse în fața ei trei sute de dinari.

— Ești harnică și serioasă, dar încă nu-ți pot încredința orice muncă. Pentru moment îți dau numai atît !

Breda luă banii. Erau puțini, dar erau primii pe care-i cîștiga din slujbă permanentă. Se așteptase la mai mult, ea făcea totul în magazin, și de foarte multe ori după cină îi medita pe cei doi copii ai negustorului care mergeau la școală. După ce își plăti datoriile, nu-i rămaseră nici măcar o sută de dinari. Dar spera că nu va rămîne mult timp printre cifre. Se întîlnise cu fostul director și el îi spuse că *banovina* va numi cîțiva învățători.

Veni primăvara ; de fapt Breda nu o simțea nici în birou și nici în magazin, ci doar în scrisorile lui Metod. Munca nu o mai obosea, se obișnuise, acum putea să se gîndească și la ceea ce îi făcea plăcere : la Metod. Dar între ei se așezase o ușoară umbră. Uneori se întîmpla să fie scump la vorbă, rar scotea cîte un cuvînt frumos și ceasuri întregi se plimbau prin oraș sau stăteau în casă, iar după asta o îmbrățișa și o săruta pătimaș.

La mijlocul lui octombrie fură din nou numiți aproape optzeci de noi învățători și învățătoare, dar nici de data asta numele ei nu figurase printre ei. În afară de colegele ei din promoțiile precedente fuseseră numite cinci colege de clasă și chiar două care își luaseră examenele cu un an mai tîrziu după ea.

— Oare într-adevăr sînt osîndită să rămîn veșnic printre cifre ? oftă ea în ziua aceea.

5

Iarna se apropia pe nesimţite. Breda se împăcase cu gîndul că va trebui din nou să aştepte pînă în primăvară. Dar într-o zi de noiembrie, cînd se aştepta mai puţin ca oricînd, poştaşul îi înmînă un plic mare. Surprinsă, ea îl luă şi-l desfăcu în grabă. Era de la *banovina*. Inima îi tresări cînd citi că e numită din fondul social la şcoala primară din Brezovec.

În sfîrşit ! La început înţelese doar atît : că e numită, că se va duce învăţătoare, să-şi exercite profesiunea pentru care se pregătise cu atîta dragoste. Nu o interesa unde se află Brezovec şi ce salariu va primi, important era că prin acest petec de hîrtie devenea învăţătoare.

Abia cînd luă din nou în mînă numirea, se opri asupra numelui Brezovec. Pînă atunci nu auzise de această localitate. După îndelungi căutări, găsi pe hartă micuţul sat, la o mare distanţă de Ptuj. Dar această constatare nu-i întunecă bucuria. Important era să-şi exercite profesia, care-i cel mai scump lucru din lume pentru ea. Apoi se întoarse din nou la numire şi continuă să citească. Cînd ajunse la salariu, se opri : va primi un salariu de şase sute de dinari pe lună. Învăţătorii numiţi de minister primeau mult mai mult, iar la asta se mai adăuga şi o indemnizaţie pentru locuinţă şi încălzire.

Şi cu toate astea, intră fără nici o şovăire la negustor şi-i arătă cu mîndrie numirea.

— Am fost numită, domnule Mohorko !

— Numită... unde ? se interesă negustorul.

— Va trebui să-mi dau demisia, continuă cu bucurie Breda. Peste cinci zile trebuie să mă prezint la post.

— Aşa ? Abia acum înţelese negustorul despre ce era vorba. Luă numirea şi o privi. În aceeaşi clipă o aruncă cu dispreţ pe masă. Nu trebuie să primeşti aşa ceva. E la patru-cinci ore de Ptuj şi-apoi cum ajungi la Brezovec ?! Nici un fel de autobuz ! Pe jos sau cu căruţa. Un

sat amărît, izolat de lume ! Printre munţi, nu vezi decît pietre, iar oamenii sînt sălbatici şi beţivi. Îi cunosc, am avut de-a face cu ei. Şase sute de dinari, asta e leafă ? Închipuie-ţi, şase sute şi nimic altceva ! Ce-o să-ţi rămînă ? Nici un dinar !

De fapt Breda simţea că este foarte mult adevăr în cuvintele lui amare, dar o durea faptul că vorbeşte cu atîta dispreţ la adresa profesiunii ei.

— Se înţelege că mă voi duce ! De ce nu ? Totuşi va fi mai bine decît la dumneavoastră !

— Mai bine ? zîmbi negustorul. La mine casă-masă şi trei sute de dinari ; iar acolo, în fiecare zi vei mînca ridichi şi cartofi, vei dormi cine ştie în ce vizuină şi n-o să-ţi rămînă nici un fel de ban. În fond, cum doreşti ! N-o să te reţin ! Numai că vei rămîne pînă cînd am să-ţi găsesc un înlocuitor şi... să pui în ordine tot ce este mai important.

Cu totul altfel îşi închipuise ea acest moment, momentul numirii în învăţămînt ! La bucuria ei se adăuga acum şi multă amărăciune. Cu toate acestea, scrisoarea pe care o scrise în aceeaşi seară lui Metod, fu un adevărat cîntec.

A doua zi negustorul o întrebă din nou :

— Ce ai hotărît, domnişoară ?

Ea hotărîse încă de cînd păşise în prima clasă de liceu.

— Nu te pripi, mai gîndeşte-te ! Foarte curînd, la întîi îţi mai adaug o sută de dinari. Aşa că vei avea patru sute, casă şi masă, ceea ce este egal de fapt cu şase sute de dinari, pe cînd acolo vei primi să zicem şase sute, dar atît, nimic altceva, şi în afară de asta vei fi la capătul lumii.

După prînz începu din nou :

— În fond, ce reprezintă profesia de învăţător ? Arată-mi mie un învăţător, care are ceva ? Dar ia uită-te la noi, negustorii ! Cine în zece ani nu are casă, avere,

ori e un leneș, ori e un prost. Cîți învățători au reușit în treizeci de ani să se pricopsească cît de cît? Iar cît privețe postul ăsta al dumitale dat de *banovină*, nici nu se știe cît va dura. Cum se va termina fondul acesta „al milei", cum o să te trezești în stradă. Fii rezonabilă și mai rămîi cîțiva ani la mine, în acest timp am să-ți găsesc un negustor; veți deschide un magazin și vei trăi ca o contesă. E adevărat, va trebui să muncești, dar în schimb vei avea un viitor.

În parte, acesta era adevărul, dar Breda nu se gîndise niciodată să aibă casă, să fie bogată; se gîndea numai cu ce bucurie se va dedica copiilor, cum va aprinde în ei lumina științei netezindu-le drumul spre viață. Pentru prima oară îi veniră în minte și alte lucruri. Metod va dori să fie mutat aici, în oraș, și se vor căsători, atunci cînd ea va primi o leafă mai mare și va căpăta atîta experiență, că va avea posibilitatea să se ducă și în altă parte, dacă nu va putea rămîne aici. Doi comis-voiajori îi și dăduseră să înțeleagă că, dacă vrea, ei ar putea să-i găsească o slujbă mai bună. Trebuia să recunoască că în cazul acesta aveau posibilitatea să se căsătorească mai devreme și să o ducă mai bine. Cine poate ști ce reprezintă într-adevăr acel ținut, iar din leafa aia amărîtă chiar că n-o să-i rămînă nimic. Și cine știe cînd va primi o slujbă de la stat?

Cînd, în ziua următoare stăpînul ei îi zise că are toate șansele să devină un negustor încercat, vrînd parcă să-i facă în ciudă, ea îi răspunse hotărît: „Mîine plec!"

Cum nu putea s-o mai rețină cu vorba bună, începu s-o amenințe cu preavizul de cinsprezece zile. Dar Breda nu voia să audă nimic; sîmbătă își luă rămas bun și plecă.

De cînd Breda primise slujbă, Mica devenise amabilă. Numai că, în timp ce ea era de părere că ar fi mult mai bine să rămînă la negustor, tatăl ei îi spuse să muncească acolo unde are chemare. Seara se plimbă îndelung

cu Metod de-a lungul liniei de cale ferată. Își spuseră multe lucruri, dar ceea ce îi despărțea, nu pomeniră.

În ziua următoare Breda plecă la drum. Dar cum în Ptuj căruțașii îi cerură prea mulți bani, porni pe jos. Vremea era cețoasă și cerul de plumb prevestea ninsoare. Fata grăbi pasul pe drumul mocirlos care șerpuia printre cîmpiile goale, dar curînd coti spre o vîlcea îngustă, înconjurată de dealuri joase, acoperite cu vii. Geamantanul se făcea tot mai greu și mîinile i se înmuiau. Mergea tot mai încet și locurile i se păreau tot mai neprimitoare. Întîlnea oameni puțini, și ei erau cu fețele supte și trăsături aspre, așa că uneori, în trecere pe lîngă ei, se dădea la o parte mai mult decît era necesar. Oare se va descurca la școală? se întreba ea. Trecuseră mai mult de doi ani, de cînd terminase școala. În tot acest timp se ocupase de lucruri care nu aveau nici un fel de legătură cu învățămîntul. Unde își va găsi o cameră? Ce fel de oameni or fi colegii?

Către seară ajunse în Brezovec. Biserica, magazinul, cîrciuma și ceva mai încolo — școala, cîteva case, totul în jur numai dealuri, pe care stăteau cocoțate mai multe căscioare acoperite cu paie. Școala era mică și părăginită. Păși în clădire tulburată. Bătu la cîteva uși pînă descoperi locuința directorului. Așteaptă îndelung, pînă cînd ieși o servitoare grasă și îi spuse că domnul director nu e acasă; dacă e ceva important, se va duce să-l caute, să aștepte. Breda lăsă geamantanul jos și așteptă în fața ușii. În coridor era curent și mirosea a closet. Într-una din clase omul de servici muta băncile și mătura, în rest, peste tot domnea o tăcere surdă și rece. În cele din urmă în fața școlii se auziră pași mari și apăsați. Intră un bărbat înalt cu o față prelungă, rigidă. Breda se apropie și se prezentă.

— Ați fi putut veni mai devreme, zise directorul aspru și indiferent.

Breda se scuza, dar directorul nici măcar n-o asculta. Fără să-i spună vreun cuvînt, el o porni pe coridor. Intrară într-o cămăruță îngustă, care probabil că era cancelaria profesorilor. Abia după ce îi întinse ordinul de numire și diploma sa, el catadicsi să-i spună cîteva cuvinte.

— Veți preda la clasa a patra, după amiază, deoarece nu avem destule săli de clasă. Veți începe chiar de mîine. Înțelegeți-vă cu colegul Marn, care pînă acum a predat la clasa dumneavoastră !

El puse numirea și diploma pe masă, fără măcar să le privească, și se întinse după ziar. Breda continua să stea în fața lui și să aștepte. Ceea ce-i spusese, era totuși foarte puțin ! Și fiindcă fata nu pleca, el repetă :

— Cum v-am mai spus, Marn o să vă lămurească în toate problemele. Veniți mîine dimineață și înțelegeți-vă cu el ! Și încă ceva : pentru dumneavoastră sînt în vigoare toate instrucțiunile valabile pentru orice slujbaș al statului. Dar și în această problemă o să vă lămurească tot colegul dumneavoastră.

— Dar unde voi locui, domnule director ? întrebă pe neașteptate Breda.

Directorul o privi plictisit din spatele ziarului.

— În școală n-aveți dreptul la locuință, dar de fapt nici nu există așa ceva. Va trebui să vă căutați singură și s-o plătiți.

— Înțeleg, îngăimă Breda, dar eu sînt pentru prima oară în ținutul acesta.

Abia acum o învrednici cu o privire.

— Iar eu mă gîndeam că sînteți din împrejurimi. Ziarele au anunțat că din acest fond vor numi învățători locali. Mergeți și întrebați la magazin sau la cîrciumă, în altă parte nu cred să puteți găsi !

Breda luă geamantanul, în cancelarie ;

Breda luă geamantanul, îi mulțumi și dădu să iasă, dar la ușă se opri puțin, ar fi vrut să-l întrebe pe director dacă poate lăsa geamantanul în cancelarie ; dar se răzgîndi, își luă rămas bun și porni.

Între timp, afară totul se albise. Fulgi mari de zăpadă ca niște zdrențe cădeau atît de des, că nu se putea vedea nimic pe uliță. Cu ochii plini de lacrimi ea intră în cîrciumă. Aici nu aveau cameră de închiriat. O îndreptară spre negustor. Negustorul, care se vedea că e un mare bețiv, o primi zgomotos.

— Aha, dumneavoastră sînteți noua noastră învățătoare ! Îmi pare bine ! Am așteptat-o cam mult. Și ați parcurs pe jos atîta drum ? Oho, sînteți o mare eroină ! Dacă știam, trimiteam servitorul să vă ia. Deci, doriți cameră ? Nu știu ce să vă spun, scumpă domnișoară. Și am, și nu am. Casa am făcut-o pentru mine, nu pentru alții. Dar dacă așa stau lucrurile, poate că voi accepta. Păreți o fată curată. Astă vară a murit nevastă-mea și într-adevăr nu-mi trebuiesc atîtea camere. Ce mai tura-vura, am să vă dau o cameră.

El o conduse prin magazin la primul etaj, iar aici, dintr-un coridor îngust, trecură într-o cămăruță ticsită cu lăzi și damingene ; de fapt fereastra dădea spre stradă, dar în fața ei se afla un copac, așa că odăița era destul de întunecoasă.

— Am să vă dau această cămăruță, zise negustorul mărinimos.

— Oare în altă parte nu se poate găsi o locuință ? întrebă nesigur Breda.

— Dacă nu punem la socoteală clădirea școlii și cea a casei parohiale, casa mea e cea mai mare din sat, așa că... dar mă rog, cum doriți...

Nu-i mai rămînea nimic de făcut Bredei, decît să primească și chiar să-i mulțumească din inimă.

Apoi se duse la cîrciumă să aranjeze într-un fel cu mîncarea. Afară zăpada se așternuse pînă la glezne. Nici la cîrciumă nu se învoiră cu una cu două. Se scuzară

că nu sînt obişnuiţi să gătească pentru ore fixe şi pentru oameni mai deosebiţi, dar în cele din urmă îi convinse să-i dea în schimbul sumei de patru sute şi cinzeci de dinari din mîncarea pe care o gătesc pentru ei. Moartă de oboseală, ea se aşeză la o masă goală. Încăperea cîrciumei, pustie în clipa aceea, era mare, cu mese lungi înşirate pe lîngă pereţi. Ea se sprijini cu coatele pe masă, îşi puse capul în palme şi se uită pe fereastră, dar nu văzu decît mantia albă a zăpezii. La un moment dat avu senzaţia că de undeva o fixează cînd chipul aspru al directorului şcolii, cînd faţa perfidă şi bine hrănită a negustorului. Această imagine fu însă înlocuită de colibele sărăcăcioase căţărate pe dealurile abrupte, în nări simţi aerul încins al şcolii. O cuprinse o jale atît de mare, că nu lipsi mult să izbucnească într-un amarnic hohot de plîns.

Aşteptă pînă seara tîrziu, cînd veniră, în sfîrşit, să-i spună că odaia e pregătită. Porni obosită spre casa negustorului, se încuie în cămăruţă, se aruncă aşa cum era, îmbrăcată, pe pat şi plînse ca un copil.

În zilele următoare se mai linişti. Colegul Marn, un învăţător mai în vîrstă, om însurat, îi explică tot ceea ce trebuia să ştie, ba chiar o şi încurajă :

— Domnişoară, nu vă pierdeţi cumpătul ! Aşa e la început, e greu, mai ales pentru dumneavoastră care aţi venit acum, în timpul iernii, dar să vedeţi cît este de frumos la noi primăvara şi vara...

Directorul nu se interesa de ea, de parcă n-ar fi fost egală cu celelalte învăţătoare, dar de fapt nici nu-l prea vedea prin şcoală, deoarece ea preda după amiaza ; doar la cîrciumă se mai întîlneau cîteodată, dar acolo el îşi avea anturajul său. În şcoală muncea şi soţia lui, vorbea de sus cu ea, din fericire se întîlneau şi mai rar, decît cu bărbatul ei. În schimb negustorul Rupel îi ieşea întruna în cale. Mai ales cînd era beat nu se putea descotorosi

de el, iar beat era în fiecare zi. Intra zgomotos în camera ei, se aşeza pe fotoliu şi-i înşira vrute şi nevrute. Era fericită numai în orele de şcoală, pe care le petrecea în clasă, cu copiii. Ce-i drept, predarea lecţiilor mergea mult mai greu decît îşi închipuise, dar ea simţea cum i se dezvăluie tainele, despre care la şcoala normală nici măcar nu se vorbea, şi vedea cu ochii rezultatele muncii sale. O durea numai sărăcia elevilor. Ei veneau de pe dealurile îndepărtate, prin zăpadă şi ger în haine subţiri şi cu încălţămintea ruptă, fără gustare, iar pe unii dintre ei nici după ce se întorceau de la şcoală nu-i aştepta o mîncare caldă.

Pe la mijlocul lui decembrie o vizită Metod. Asta pentru ea fu o sărbătoare la care visase săptămîni la rînd. Aştepta cu nerăbdare vacanţa de Crăciun şi toate gîndurile ei zburau la vremea cînd va putea din nou fi cu el.

Într-o seară înainte de vacanţă, cînd se întorcea de la cină — afară bătea un vifor năprasnic — chiar în faţa uşii de la intrare cineva o strînse puternic în braţe. Tocmai vroia să strige, cînd două buze bărbăteşti se lipiră de ale ei.

— Metod ! oftă ea.

— Breda ! şopti el. Nu pot trăi fără tine !

Ea îl conduse în odăiţa ei. O vreme stătură unul în faţa celuilalt, fără să scoată un cuvînt. Ochii Bredei străluceau ca boabele de rouă pe iarbă, în timp ce Metod era plin de zăpadă şi ud tot, iar ochii îi ardeau ca focul, pe care nu-l putea stinge nici viforul cel mai cumplit.

Aşa cum sosise seara, neobservat, tot aşa plecase dimineaţa, în zori. Iar Bredei acea zi de şcoală i se păruse dumnezeiască, nu mai simţi mirosul acela neplăcut, pînă şi directorul i se păru că-i zîmbeşte prietenos, dealurile parcă o mîngîiară, încălzindu-se împreună cu ea la soarele care se arătase către prînz ; Rupel glumea şi el binevoitor, iar copiii erau atît de dulci, că-i venea să-i ia pe fiecare în parte să-i îmbrăţişeze şi să-i mîngîie.

6

Zilele și săptămînile Bredei se scurgeau în neștire, ca într-un vis. Abia cînd se topi zăpada și ulițele deveniră noroioase, ea începu să se trezească la realitate. Abia acum observă privirea lui Rupel, insistentă și batjocoritoare, aluziile lui interminabile. O speria fața severă a directorului. Dar scrisorile lui Metod îi risipeau gîndurile negre, neașteptata lui venire o făcuse fericită, cu toate că acum nu se mai lăsa în voia dragostei ca la început.

Cînd într-o seară către sfîrșitul lui martie se pregătea să se culce, în camera ei năvăli Rupel. Era atît de beat, că abia se mai ținea pe picioare. Un timp încercă să-și păstreze echilibrul cu mîinile, dar apoi se prăbuși în fotoliu. Speriată, Breda se opri lîngă masă, iar Rupel ședea crăcănat în fotoliu și rîdea.

— De vreme ce nu te temi de prietenul dumitale de ce te-ai speria de mine !

Breda se duse după apă și într-adins întîrzie mai mult, dar cînd se întoarse îl găsi pe Rupel în aceeași poziție. Încercă cu binele să-l facă să iasă — în casă erau numai ei doi — zise cît putu de natural :

— Aș vrea să mă culc.

— O, dar poți să te culci ! rîse batjocoritor Rupel. Dumneata te culci și cînd prietenul dumitale e în cameră. Dar fotoliul e al meu, nu ți l-am dat cu chirie ; eu am să dorm în fotoliu, iar dumneata în pat !

Breda vru să iasă din cămăruță, dar el sări cu o neașteptată vioiciune în fața ușii.

— N-o fă pe mironosița, îi rîse el în nas. Știu totul. Dacă nu ești rezonabilă, am să povestesc totul domnului director sau de-a dreptul la *banovină*. Vei zbura de aici în doi timpi și trei mișcări !

Era atît de tulburată, că nu se simțea în stare să facă un pas și nici să vorbească, iar Rupel arunca cu noroi în tot ce avea ea mai frumos și mai sfînt. Deși abia se ținea pe picioare, pe neașteptate se repezi asupra ei, dar fata făcu la rîndul ei un salt, îl îmbrînci pe negustor și fugi pe coridor.

Din seara aceea nu mai avu liniște. Curînd după asta o chemă directorul în cancelarie. Stătea în spatele mesei, asemeni unui semn de mirare și, cu o plictiseală fățișă, se uita în ziar. Abia cînd îl salută pentru a doua oară, lăsă ziarul din mînă și vorbi fără s-o privească.

— Domnișoară, am auzit niște lucruri neplăcute despre dumneata. Dacă mai aud ceva, voi fi nevoit să comunic mai sus. Te previn ! Noi, învățătorii, trebuie să fim exemplu nu numai cu știința, ci și cu viața personală. Ești liberă !

Ea nu îndrăzni să amintească despre asta în scrisoarea sa către Metod, iar cînd băiatul veni din nou, nu-l mai duse în odăița ei.

— Nu mă mai iubești ? o întrebă Metod neliniștit.

— Te iubesc, te iubesc ca întotdeauna ! îl încredință ea.

Și fiindcă părea atît de nefericit, îl conduse o bună bucată de drum. Cînd se despărțiră, ea îl rugă cu lacrimi în ochi :

— Metod, nu mai veni la mine !

În cele din urmă îi povesti totul. Metod o liniști, dar cînd se întoarse, teama ei nu era mai mică.

Curînd după asta, cînd într-o zi intră în școală, o cuprinse amețeala și i se făcu așa de rău, că fu nevoită să se sprijine de perete, ca să poată ajunge pînă în clasă. Își mai veni în fire abia după ce stătu un timp în fața geamului deschis. La fel păți și în următoarele zile. Nu se simțea bine deloc, iar cînd intra în școală simțea că i se întoarce stomacul pe dos, cu mare greutate ajungea la fereastra deschisă. La început a crezut că îi va trece, dar nu-i trecu. Dimpotrivă, îi era din ce în ce

mai rău. Abia într-un tîrziu, îngrozită, înțelese ce se întîmplă cu ea.

Duminica următoare porni cu căruța către Ptuj și de acolo se duse la Metod, la noua lui slujbă.

Tînărul nu-i observă deîndată fața palidă și ochii speriați. El îi căuta doar buzele calde și tînjea după îmbrățișarea ei. Dar seara, cînd erau în camera lui și Breda tăcu mai mult ca de obicei, el o întrebă îngrijorat :

— Breda, ce se întîmplă cu tine ?

— Nimic ! oftă ea, doar ochii i se umplură cu lacrimi, se stăpînea cu greu.

— Spune, Breda ! insista Metod.

Deodată ea îl îmbrățișă cu toată puterea și izbucni în plîns :

— Privește mai atent și vei înțelege !

El îi luă capul în mîinile sale. Abia acum observă că fața ei e palidă și că ochii îi sînt tulburați de durere și groază. La început mîinile i se muiară, dar după asta o îmbrățișă și o strînse la piept.

În cameră se instală liniștea. Și din liniștea asta, primele gînduri pline de spaimă dădură naștere unor visuri mari : dar asta nu e rău deloc, dimpotrivă : e un lucru mare și frumos, vine ca o salvare, acum nu vor mai amîna, se vor căsători în timpul vacanței, iar la toamnă cînd se vor face noile numiri, desigur că va fi și ea printre ei ; cei numiți de *banovină*, aveau prioritate, la început vor mai răbda un pic, dar încă din prima iarnă o vor muta desigur aici, unde lucrează el, aici e frumos și e aproape de oraș ; își vor cumpăra pe credit deocamdată strictul necesar și vor trăi o viață modestă dar frumoasă.

Ea se întoarse în sat plină de speranțe. Acum nici amenințările lui Rupel n-o mai atingeau. Își repeta un singur lucru : numai pînă la vacanță, după asta va fi

soția lui Metod și cu toții vor putea să afle ce se întîmplă cu ea.

Primăvara se strecura încet prin vîlcele și povîrnișuri. Iarba se înverzea, copacii începură să-și desfacă frunzele. Ea se plimba prin viile unde oamenii munceau și se gîndea la timpul, cînd va fi mama copilului pe care-l poartă în pîntece.

Cînd într-o zi ieși din școală, la ușă o opri directorul. Fața lui se strîmbă într-un zîmbet batjocoritor, plin de răutate :

— Ei, domnișoară, acum ce vei face ?

Breda presimțea răul, deoarece directorul niciodată nu-i făcuse vreo surpriză plăcută.

— Nu ai citit încă ? Numai cu un învățător te poți căsători !

Directorul rîse mînzește înțelegînd că ea încă nu știe nimic.

— Ce ați spus ? îngăimă Breda.

— Azi a fost publicat în ziar un nou ordin, potrivit căruia învățătoarele care vor să-și păstreze postul se pot căsători în viitor numai cu învățători. Și ca să fie mai convingător, îi arătă ziarul. Uite aici ! Cui îi vei întoarce spatele, băiatului sau profesiei ?

Literele jucară drăcește în fața ochilor Bredei. Cînd se mai liniști, înțelese cît de aspră și nemiloasă era noua lege. Și totuși mai avea o mică speranță.

— Asta intră în vigoare de la întîi august încolo ! zise ea cu ușurare, și citi încă o dată pasajul respectiv.

Îi scrise lui Metod. Abia după o săptămînă primi răspuns de la el. Scrisoarea lui încerca s-o liniștească ; această dispoziție a dat naștere unor nemulțumiri generale, se pare că vor fi nevoiți s-o anuleze.

Dar ea nu mai era liniștită. Ce să facă ? Să dea cu piciorul celor zece ani de învățătură și lipsuri ? Și timpului cît așteptase acest post ? Cu el trăise cele mai fru-

moase clipe din viaţa sa, toată era a lui, iar fără el, viaţa ei nu are nici un sens. Mai ales acum.

Rupel se ţinea din nou pe urmele ei. De fapt nu mai era atît de obraznic şi crud ca mai înainte, dar nicăieri nu era sigură de el. Într-o seară intră din nou cu sila în cămăruţă. La început încercă s-o încînte, mai exact, acum putea să-l lase pe băiatul acela, fiindcă oricum nu se poate căsători cu el, e sărac lipit pămîntului, pe cînd el, Rupel, e bogat, are nevoie doar de o mînă de femeie în casa sa, ea va fi de două ori bine venită, a mai lucrat în magazin. În afară de asta îi place, poate să-şi părăsească deîndată slujba, va trăi bine cu el, diferenţa de vîrstă nu e chiar atît de mare, ar putea să se căsătorească imediat. Cînd Breda îl întrerupse cu asprime şi vru să scape, el o prinse de mînă şi încercă s-o strîngă în braţe.

— Prostuţo, fii măcar rezonabilă...

Breda îşi adună toate forţele şi scăpă din mîinile lui.

— Lăsaţi-mă, sînt însărcinată ! strigă ea, cînd văzu că nu are altă ieşire, deoarece el se aruncase asupra ei.

În prima clipă Rupel păli, dar după asta îşi reveni şi rîse :

— Aha, aşa ? Însărcinată ! Ei bine, foarte frumos ! Am să-l întreb pe domnul director şi pe domnul paroh dacă sînt mulţumiţi de o învăţătoare care le strică copiii şi satul întreg ?

Cînd după două zile o chemă directorul şi îi spuse că o ruşine ca asta nu va suporta şi că va anunţa forurile superioare, ea nu scoase un cuvînt.

Şi în fond ce rost mai avea ? Ceea ce avea să se întîmple, întîmple-se cît mai repede cu putinţă ! Îşi aduse aminte de clipa aceea, cînd, cu ani în urmă, mergea de-a lungul liniilor ferate. O, de ce nu se culcase atunci pe ele ! De fapt într-o noapte îi trecu prin cap acest gînd, liniile merg paralele, ca şi atunci, sînt tot aşa de reci, pe ele trece în goană, ca şi atunci, trenul. Acelaşi tren,

al cărui foc tatăl ei îl întreţine ! Nu, nu, se apăra ea de gîndul funest, tatăl ei nu trebuie să aprindă focul acestui tren şi Metod nu trebuie să-i dea semnalul de plecare ! Şi totuşi cel mai nimerit ar fi să se culce pe liniile reci, acolo, lîngă păduricea care fusese martora chinurilor ei şi a fericirii sale mari, dar atît de scurte.

7

Anul şcolar se apropia încet de sfîrşit şi odată cu el veni şi ceea ce-i prezisese negustorul ; fusese eliberată din funcţie, fără nici un cuvînt şi fără promisiunea unei noi numiri în anul următor. Învăţătorul Marn de fapt o încredinţa că *banovina* îi destituise şi pe ceilalţi, dar asta nu-i alină suferinţele.

Într-o zi ploioasă ea părăsi Brezovecul. Copiii veniră să-şi ia rămas bun de la ea, îi aduseră flori şi îi cîntară cîteva cîntece. Ea plîngea împreună cu ei, dar toţi ceilalţi, în afară de învăţătorul Marn, nu găsiră un cuvînt bun pentru ea.

Către seară ajunse în Ptuj şi nu ştia încotro s-o apuce.

Acasă ? Nu, acolo în nici un caz ! Mama vitregă ar fi înţeles încă din prima clipă ce s-a întîmplat cu ea şi ar fi alungat-o. Dar cel mai mult ar fi durut-o deznădejdea şi amărăciunea tatălui ei.

La Metod ? Cum vor trăi din salariul lui mic ? Cum vor trăi toţi trei ?

Acolo între liniile înguste ? Dar în pîntecele ei purta o fiinţă care vroia să trăiască. Avea ea oare dreptul să stingă lumina unei vieţi înainte ca ea să se fi aprins măcar ?

Rătăcea pe străzile înguste, privea oamenii şi vitrinele, fără să vadă ce este expus în ele. Cînd ajunse la gară se urcă în tren şi se duse la Nežika.

După cîteva zile veni Metod și vorbiră despre toate : vor găsi o cămăruță cu bucătărie și în ciuda celor întîmplate vor porni încrezători în viață.

La cîteva săptămîni după nuntă — era la începutul anului școlar — Breda primi înștiințarea că e numită de minister ca învățătoare într-un orășel mai mare, nu departe de gară. Pe moment mîna îi tremură, dar după aceea zîmbi amar și rupse numirea. Se apropie de fereastră și aruncă bucățelele de hîrtie albă. Un timp vîntul se jucă cu ele, iar mai apoi le risipi în văzduh.

1938

PORTOCALA

Călătorim printr-o ceață deasă, aproape lăptoasă, care din cînd în cînd se rărește și prin geam se văd crengile negre ale pomilor fructiferi. Și în compartiment domnește o pustietate asemănătoare. În tăcerea rece ici-colo se desprinde cîte-un cuvînt mort ca și crengile fără flori și fără frunze de afară. În compartiment sîntem trei inși : lîngă ușă un bătrînel mucalit, care dacă ar fi avut în față un păhărel de vin, s-ar fi însuflețit în așa fel, că ar fi umplut compartimentul cu glasul lui ; lîngă fereastră, în fața mea, o fată sau poate femeie, în ai cărei ochi mari, căprui, de fiecare dată cînd se ridică ceața, se aprinde flacăra speranței ; cel de-al treilea sînt eu, pe care tăcerea generală îl apasă nu mai puțin decît pustietatea de noiembrie. Bătrînelul coboară și rămîn singur cu tînăra mea tovarășă de drum. Încerc să leg o conversație, dar cum nu reușesc, mă ghemuiesc în colțul meu și mă înfior de monotonia zilei de noiembrie. Gîndurile mi se opresc asupra lucrurilor celor mai mărunte cu putință și neînsemnate, precum și asupra însoțitoarei mele care, era evident, se ducea la mormîntul omului drag deoarece sus, în plasa de bagaje se legăna o jerbă ; se vedea că nu era cumpărată din magazin, ci împletită de mîini iubitoare. Oare unde se ducea, la al cui mormînt ?

Dar întrebarea mea se pierdu tot așa fără urmă, ca și crengile triste în ceața monotonă de afară.

Trenul se oprește zgomotos într-o gară mai mare. În compartiment năvălesc glasuri, țipete, zgomot de pași. Ușa se deschide și se închide de două ori, dar nimeni nu intră. Mă ridic și deschid geamul, ca să privesc mai de-aproape forfota gării. Unii oameni se grăbesc, dar cu toate astea eu nu observ altceva decît pustietatea toamnei tîrzii.

Dar ce să vezi! În fața vagonului vecin stă un tînăr vînzător într-un sacou alb și oferă călătorilor portocale. Deodată mi se pare că în pustietatea cenușie a toamnei strălucește o rază din soarele arzător meridional. Întind repede mîna către cea mai frumoasă portocală și înainte de a închide geamul, un timp mă bucur de mireasma care mă îmbată. Mut portocala dintr-o mînă într-alta și fructul trezește în mine imaginea zilelor de vară de pe țărmul mării; cînd trenul pornește din nou în ceață, iau cuțitul și o cojesc. O împart cu atenție în felioare și în cupa cojii groase ofer tăcutei mele tovarășe de drum, care — după cum bine observasem — cît timp durase plăcuta mea îndeletnicire, se ghemuise și mai mult în colțul ei și se cufundase într-o tăcere de nepătruns.

— Poftiți, vă rog.

Tovarășa mea de drum tresare, de parcă îi oferisem ceva nemaipomenit de neplăcut.

— Mulțumesc! îmi răspunse ea scurt, aproape brutal.

— Dar vă rog, luați, insist eu.

— Nu, nu!

Ea ridică mîna dreaptă în semn de refuz.

Mirat, puțin jignit, îmi retrag mîna și privesc pe fereastră. Chiar în clipa aceea din ceața cenușie se ivesc crengile negre ale pomilor, și dintr-odată îmi bag în gură două felioare de portocală.

— Nu vă plac portocalele? o întreb eu după un timp, pe fata care privea insistent pe fereastră.

— Nu, nu-mi plac! răspunse ea, fără să mă privească.

— Pot să îndrăznesc să vă întreb de ce?

Nu-mi puteam explica de ce a refuzat un fruct atît de dulce. Convins că nu voi primi răspuns, încep să mă ocup de portocală, dar tovarășa mea de drum își ia privirea de la geam și se întoarce spre mine:

— Dumneavoastră unde ați fost în timpul războiului?

— În Serbia, am fost evacuat, răspund surprins de întrebarea ei.

— În Serbia? se miră ea și continuă ceva mai amabil. Ei, bine, în cazul ăsta o să mă înțelegeți. Tot acolo am fost și eu. Și iată ce mi s-a întîmplat.

Cu portocala desfăcută în palmă mă uit cu atenție la chipul frumos, dar trist din fața mea.

— Asta s-a întîmplat în ziua eliberării orașului nostru, începe să-mi vorbească după o scurtă pauză fata. De cîteva zile de pe înălțimile din jurul orașului se auzea un bubuit continuu, în timp ce pe străzi se scurgeau coloanele nesfîrșite ale armatei hitleriste. În acele zile, pentru prima oară după patru ani vedeam din nou un fruct meridional. Soldații care veneau direct din Grecia, își desfăceau provocator ranițele în fața noastră, a copiilor, care ne buluceam pe trotuare, scoteau din ele smochine, lămîi, roșcove, portocale și le mîncau cu poftă. Nici un soldat nu ne oferi nici măcar o felioară de portocală, ba unii dintre ei chiar aruncară cojile la picioarele noastre.

— Acum înțeleg, îi întrerup eu povestirea.

— Așteptați, se grăbi să adauge însoțitoarea mea, care aruncase o privire fugară prin ușa de sticlă care dă în culoarul vagonului, de unde o fetiță măruntă cu ochii larg deschiși privea fix în compartiment. Iar ai noștri presau din toate direcțiile, blocaseră orașul din toate părțile și într-o dimineață intrară în el. Și cum inamicul se împotrivea cu înverșunare, ai noștri trebuiau

să se bată pentru fiecare stradă, pentru fiecare casă. Cu mama mea ne ascunsesem într-o pivniță strîmtă, înăbușitoare și întunecoasă. Proprietarul și soția lui, care erau oameni bătrîni, cu doi fii prizonieri, iar al treilea partizan, ieșeau din cînd în cînd în curte, chiar și în stradă, ca să-i întîmpine primii pe partizani și să vadă dacă nu cumva este printre ei și fiul lor Stevan. Noi cu mama nici nu ne mișcam din pivniță, cu toate că pe mine mai ales mă atrăgea ața afară. Cînd, către prînz, schimbul de focuri încetă aproape cu desăvîrșire, se auziră strigăte de bucurie și urale, iar cînd Jovo, proprietarul, ne anunță că sîntem eliberați, mama mea nu m-a mai putut reține, i-am scăpat din mîini și am alergat în stradă. Întîi am privit în stînga, unde la nici o sută de pași strada noastră se unea cu strada principală ; dar cum nu am văzut pe nimeni, am privit în dreapta, unde strada ducea spre periferie și de acolo mai departe spre cîmpie ; nici aici nu era nimeni. Pe strada noastră era o tăcere mormîntală, iar din strada principală și din celelalte străzi se auzeau strigăte de bucurie, urale care creșteau, dar ici-colo mai răsuna și cîte o împușcătură, ba chiar și cîte-o rafală de mitralieră. Tocmai vroiam să ies în strada principală, cînd de acolo veniră în galop cîțiva cai care scăpaseră. Le-am văzut boturile rănite, le-am văzut coamele fluturînd în vînt, trupurile transpirate și hamurile rupte ; unul din ei chiar în fața mea se eliberă de șaua și scările care-l strînseseră pînă atunci în chingi, necheză sălbatec și zbură înainte. Abia acum înțelesei că toate astea erau sfîrșitul unui chin îngrozitor. Dar pe neașteptate, foarte aproape se auziră împușcături. Am vrut să mă întorc în curte, dar în aceeași clipă dinspre strada principală veni în fugă un soldat hitlerist ; era cu capul descoperit, fără armă și tot așa de speriat ca și caii, care cu puțin mai înainte trecuseră pe lîngă mine. El alerga prin mijlocul străzii, de rupea pămîntul. Trecuse de mine, cînd la capătul străzii începu să latre o

mitralieră. Spre uimirea mea caii se întoarseră imediat în același galop. Se întoarse și soldatul gonind înapoi spre strada principală. Caii trecură ca viforul pe lîngă mine, iar eu, încremenită, mă lipii de zid. Îmi ziceam că în goana lor nebună caii îl călcaseră în picioare pe soldat, dar mă înșelasem, deoarece el alergă pe lîngă mine la cîteva secunde în urma lor. Însă nu făcu decît doi-trei pași, căci acolo, în strada principală, se auzi rafala unei alte mitraliere. Neamțul se înșurubă în loc, de parcă ar fi fost lovit de glonte, dar în clipa următoare se întoarse brusc. Abia atunci m-a observat, moment în care i-am văzut și eu fața. Aceasta nu mai semăna deloc cu fețele acelea nemțești, pe care în acești ani le întîlnisem cu miile, de care mă temeam și le uram din tot sufletul meu, deoarece încă din primele zile ale războiului îmi luaseră tatăl, iar după aceea și patria. Acesta era chipul unui om care stă în fața morții și știe că pentru el totul s-a sfîrșit. O clipă mă privi cu ochii speriați, iar după asta scotoci repede prin raniță, scoase din ea o portocală și mi-o întinse. Priveam mirată fața lui chinuită și mîna, în care strălucea o portocală mare, de un galben roșiatic. Portocala se rostogoli pe pămînt și neamțul își continuă drumul mai departe, tot așa în fugă. Dar nu făcu nici doi pași, se întoarse și din nou vîrî mîna în raniță : *„Nimm, nimm doch, Mädchen !“* [1] zise el cu o voce cum nu auzisem pînă atunci din gura vreunui neamț, și-mi oferi o portocală și mai frumoasă decît prima. Mîna mi se întinse automat. Atunci ochii soldatului se liniștiră, fața lui se destinse de un surîs ușor, iar gura lui pronunță mulțumirea care venea din inimă : *„Danke... Danke...“* [2] După asta se întoarse și porni în fugă spre strada principală. Dar nu reuși să ajungă nici pînă la casa vecină ; acolo se clătină și căzu pe spate ; atunci am

---

[1] Ia, ia, fetițo ! (germ.).
[2] Mulțumesc... mulțumesc... (germ.).

auzit împuşcături care veneau din toate direcţiile, am auzit de asemenea...

Tovarăşa mea de drum se îndreptă puţin şi tăcu.

— Deci, din cauza asta... intervenii eu.

— Da, din cauza asta..., şi continuă să vorbească mai repede, decît pînă atunci. Din cauza portocalei, din cauza clipei frumoase pe care am dăruit-o duşmanului chiar înaintea morţii lui, am fost... am fost... Aşa s-a terminat. După schimbul acela de împuşcături am auzit strigătele disperate ale mamei mele : „Iva, Ivica ! Unde eşti ?! Vino, Iva, Ivica !". Am aşteptat o clipă, apoi m-am rupt de zid şi m-am grăbit spre curte. Încă două sărituri şi aş fi fost lîngă maică-mea, care tocmai atunci ieşise din pivniţă. Dar în aceeaşi clipă ea şi-a dus mîinile la piept, a scos un ţipăt şi s-a prăbuşit la pămînt.

În compartiment se aşternu o tăcere grea. Tovarăşa mea de drum, Iva, privi pe fereastră în ceaţă, iar eu îmi plecai ochii. Cînd văzui portocala descojită şi desfăcută din palma mea, nu mai ştiam ce să zic, ce să fac. Încurcat, m-am uitat în jur. Fetiţa care mai înainte privise în compartiment, tot mai stătea în culoar. M-am ridicat repede şi am pornit spre ea.

— Ia, fetiţo !

Pe chipul ei uscăţiv apăru un surîs frumos, dar cu toate astea nu întinse mîna după portocală.

— Ia, ia, fetiţo, aproape că am rugat-o eu.

Abia atunci şi-a întins mîna slabă de copil.

Cînd am revenit în compartiment, Iva zise :

— Mîine se împlinesc patru ani... Mă duc la mormîntul mamei...

Din nou se instală tăcerea. Dar nu mai era tăcerea aceea moartă, apăsătoare, indiferentă care desparte şi înstrăinează un om de altul, ci o tăcere care uşurează durerea inimii omeneşti şi apropie oamenii.

1953

SUFERINŢELE LUI JAKOB DROZG

1

Ceaţa cenuşie, mirosind a tutun se aşeza încet, dar stăruitor peste oameni, peste cuvintele şi gîndurile lor. Deşi încă de la început înţelese tot ce se întîmpla în jurul lui, acum, după o şedinţă de două ore, asemeni celui care se îneacă, căuta să ia o gură de aer şi abia aştepta ca uşa cu două canaturi să se deschidă larg.

Dar nici afară nu se simţi mai bine. În zăpuşeala înăbuşitoare a serii era ceva încins, nesănătos ; din parcul, de pe partea cealaltă a străzii se răspîndea mirosul apei stătute. Cu paşi rari traversă strada şi se rezemă de tulpina noduroasă a copacului din faţa sa. Încet-încet îi reveneau puterile şi i se limpezea capul.

— Drozg, nu e chiar aşa cum se spune...

— Bine, bine... îngăimă el cînd auzi cuvintele pe jumătate pronunţate. Bine... bine... repetă el şi grăbi pasul.

Îi mai vorbi cineva, chiar îl prinse de mînecă, dar Drozg dădu doar din mînă şi îşi continuă drumul. Simţea că va putea respira ca lumea numai cînd va fi departe de sala plină de fum şi de locul urît mirositor. Coti pe o stradă laterală, aproape pustie, unde tocmai atunci se aprindeau becurile electrice. Din cauza luminii prea puternice simţi o durere în moalele capului şi fără voie îşi acoperi ochii cu palmele. În aceeaşi clipă observă cum îi tremură degetele. Asta îl scoase din sărite. Chiar în-

tr-atît de slab era ? Își lăsă iute mîinile în jos. În același moment în lumina strălucitoare văzu o față cunoscută.

— Ascultă, Drozg...

— Ce e, Brus ?

— Va trebui să mai discutăm... să discutăm calm, ca lumea...

— Da... da... întări el, fără să înțeleagă pe deplin cuvintele lui Brus.

— Hai să bem o bere ! E o căldură sufocantă și toată după-amiaza mi-a fost sete...

Berea îl mai învioră pe Drozg, iar lui Brus îi dezlegă limba.

— Cu puțin înainte de sfîrșitul lucrului, abia la unu și jumătate ne-au anunțat că la ora șase se va întruni consiliul de conducere, iar la șapte va avea loc adunarea comitetului muncitoresc. Nimeni nu știa de ce. L-am întrebat pe Slak. „Vei vedea", a zîmbit el ca un vulpoi. Slak, președintele consiliului de conducere ! Ăia care l-au ales nu au avut ochi ? Înainte de consfătuirea consiliului de conducere l-am întrebat pe Grm. „Habar n-am despre ce este vorba", mi-a răspuns el. Într-adevăr nu știa. Președintele consiliului abia la consfătuire a înțeles care sînt problemele ce se vor dezbate. Ce zici de asta ?

Drozg nu scoase un cuvînt, întinse mîna spre pahar, îl goli dintr-o răsuflare și îl puse pe masă mai zgomotos ca de obicei.

— Aici e mîna lui Slak ! Țintește fotoliul directorial. Visează numai deplasări, acolo nu-l controlează nimeni, poate să se plimbe cu mașina mică, să mănînce bine și să bea pe banii întreprinderii, să fie darnic cu prietenii, și mai ales cu prietenele. Ascultă-mă ce-ți spun, aici e mîna lui Slak.

— Am totuși impresia că vine de la comitet, zise Drozg.

— Dar cine a anunțat comitetul ? Cine ? Și cum a prezentat lucrurile ? Aici e toată chestia.

Drozg continuă să tacă, dar Brus nu se lăsă. Bău o înghițitură mare, își șterse mustățile mari, castanii și continuă iritat :

— De multă vreme așteaptă Slak un moment ca ăsta și uite că acum îl folosește fără rușine. Încă de la consfătuirea consiliului de conducere se justifica cu comitetul și cu consiliul popular. Ne uitam unul la altul, de parcă atunci ne vedeam pentru prima oară ! „Asta nu e o problemă", se trezise vorbind primul Grm. „Cum așa ? sărise Slak. Doar e vorba de întreprinderea noastră, de fondurile noastre, de prestigiul nostru." Mie, nici vorbă să-mi dea cuvîntul. „Acela care confundă bunul obștesc cu cel comun, se înțelege, nu vede în acțiunile lu Drozg o crimă, dar noi, ceilalți, o vedem, ba chiar și comitetul, și consiliul popular o vede." A mai trăncănit el cîtva timp și a încheiat la repezeală consfătuirea luîndu-l pe Grm cu sine. Presupun că a făcut aluzie la primele luni ale ocupației naziste, cînd prostul muncea la nemți, altfel nu s-ar fi luat după el. Și-acum vin eu să te întreb pe tine, Drozg, oare toată povestea asta este de demnitatea unui președinte de comitet muncitoresc ?

Apoi îl privi întrebător pe Drozg, dar cum el nu răspunse nici prin cuvinte, nici printr-o privire măcar, Brus se ridică repede.

— Vezi, Drozg, ăștia sîntem noi ! strigă el disprețuitor. Niște lași ! Apoi, privind în jurul său, se scotoci prin buzunare și-i făcu semn chelneriței. Plata ! Numără banii și încă înainte ca Drozg să se întoarcă spre el, strecură printre dinți : Dar asta încă nu e totul !

Drozg rămase singur. Aerul stătut și îmbîcsit cu fum de tutun îi apăsa tot mai mult pieptul. În zadar încerca să judece la rece tot ceea ce se întîmplase în fond. Înainte de a reconstitui unele întîmplări disparate, începu să-și amintească gesturile și comportările unor oameni.

— Tovarăși, e păcat că am ajuns în situația să fim avertizați de comitet... Se înțelege, deoarece Drozg ținea

totul în mîinile sale... şi-apoi cine şi-ar fi putut închipui aşa ceva ?... Tovarăşe Grm, tovarăşe preşedinte al consiliului muncitoresc, spune, ca să audă toată lumea şi să tragă concluziile...

Grm s-a ridicat, iar s-a aşezat, apoi s-a ridicat din nou. El nu e orator, dar de data asta a vorbit mai rău ca oricînd.

Dar cînd a luat cuvîntul Slak, vocea lui a umplut sala.

— Tovarăşi, aţi auzit darea de seamă a tovarăşului preşedinte al comitetului muncitoresc. Şi asta încă nu e totul ! Va trebui să discutăm despre întreaga activitate de pînă acum a lui Drozg. E adevărat că Drozk vine la slujbă primul, încă înainte de ora şase. Dar de ce, tovarăşi ? pentru că nu are încredere în maiştri, în şefii secţiilor, în general în nimeni. Şi înainte de toate vine să controleze cînd se apucă de lucru funcţionarii pe la birourile lor.

Murmurul puternic din fundul sălii acoperi şuvoiul de cuvinte al lui Slak. Cineva, parcă era Koban, da, mecanicul Koban a strigat :

— Era şi timpul ca el să facă ordine şi în administraţie. De vreme ce noi, muncitorii, sîntem obligaţi să începem programul la oră fixă, acelaşi lucru îl pot face şi funcţionarii, mai ales funcţionarele...

Slak deîndată se agăţase de cuvintele lui.

— Credeţi că Drozg are o atitudine mai bună faţă de muncitor ? Care dintre muncitori a auzit vreo vorbă de laudă din gura lui ? Şi cum se comportă el cu clienţii ? De parcă ieri ar fi venit din pădure...

În sală se produse agitaţie.

— Drozg a fost un partizan viteaz !

— Cine lucrează mai mult ca Drozg pe linie obştească ?

— Cinste şi respect pentru partizanul şi activistul Drozg. Meritele lui sînt cunoscute şi apreciate. Eu nu

vorbesc despre aceste lucruri. Aici este vorba despre întreprinderea noastră, despre folosirea raţională a parcului nostru de maşini, despre autoconducerea muncitorească, despre venituri, despre repartiţia acestor venituri...

Deodată Drozg ridică fruntea.

Cînd chemă chelneriţa şi întinse mîna după portmoneu, îşi aduse aminte de Justa şi de copii. Îşi trase mîna din buzunar, de parcă atinsese jăratic ; în loc să plătească, îşi mai comandă o bere.

— Lucrul ăsta, se înţelege, nu e cel mai important... auzi el după un timp vocea de tunet a lui Slak, important este că tovarăşul director Drozg şi-a însuşit în mod samovolnic ceea ce nu este al lui, şi cu asta, tovarăşi şi tovarăşe, şi-a pierdut încrederea întregului colectiv.

Şi urmă cu o nouă apostrofare :

— ...a întregului nostru colectiv, repetă Slak şi continuă şi mai tare, aproape ţipînd ...şi a comitetului ...şi a consiliului popular, pe scurt : a forurilor noastre conducătoare, şi cu asta a pus în primejdie situaţia întreprinderii noastre, fiindcă...

După ce Slak tăcu, luă cuvîntul administratoarea Alma. Cuvintele ei erau respingătoare ca şi parfumul pe care-l folosea. Împotriva lui Drozg mai luară cuvîntul şi doi muncitori ; pe unul dintre ei îl ameninţase în urmă cu o săptămînă că-i va desface contractul de muncă pentru lipsuri repetate, iar celălalt cu un an în urmă stătuse cîteva luni la închisoare din cauza unui furt pe care îl descoperise chiar Drozg. Şi Brus zise ceva, dar din faţă nu se auziseră cuvintele lui.

— Daţi-i cuvîntul tovarăşului director, se auzeau tot mai multe glasuri.

— Să spună însuşi Drozg cum stau lucrurile !

— Vorbeşte, Drozg !

Degeaba încercă Drozg să repete ceea ce spusese, atunci cînd Grm îi dăduse cuvîntul ; după ce se aşeză,

înțelese doar că de partea lui erau mai mulți oameni, decît de partea lui Slak.

— Ei, numai pentru asta ne-ați chemat ?

— Copilării !

— Să mergem ! Să mergem !

— Așteptați ! strigă Slak. Problema trebuie discutată temeinic. Asta nu e o problemă oarecare. Propun — el se ridică în vîrful picioarelor și întinse mîna — propun să chemăm pe cineva de la sindicat care să lămurească lucrurile.

După o pauză de o jumătate de oră, care pentru Drozg fusese mai chinuitoare decît mai multe ore de lupte înverșunate cu dușmanul, pe care odinioară le dăduse ca partizan, consfătuirea continuă în prezența lui Franc Rečnik, un cunoscut activist din cadrul sindicatelor.

La început din fundul sălii se auziră obiecții, chiar proteste, dar curînd totul amuți. Cînd Rečnik începu să vorbească pe larg despre drepturile și obligațiile autoconducerii muncitorești, se așternu o liniște atît de mare, că se auzeau vocile copiilor din parc.

Drozg care simțea că se sufocă, nu dorea nimic altceva decît să se termine oricum, numai să se termine odată. Cînd îi dădură din nou cuvîntul, el abia se ridică.

Ce spusese ? Oare nu se mai lovise cu pumnii în piept ca odinioară, cu mulți ani în urmă, cînd era copil de zece ani și îngenunchea la biserică în fața mesei cu sfînta împărtășanie și se căia pentru greșelile făcute sau imaginare ?

Ca să alunge amintirile neplăcute, își roti privirile în jur, căutînd parcă ajutor asemeni unui înecat. La masa vecină văzu un grup de maiștri.

— Eh ! strigă unul din ei.

— ...directorul ! adăugă altul.

Ciocniră, goliră paharele și rîzînd cu gura pînă la urechi, își apropiară capetele.

El se ridică repede. Îi cunoștea foarte bine : doi dintre ei zăcuseră la închisoare patru ani încheiați pentru

speculă și evaziune fiscală, cu unul din ei avusese discuții interminabile, încă de pe vremea cînd lucra la raion, iar cu celălalt avusese de-a face pe vremea cînd lucra în comisia pentru spațiul locativ. Făcu doar un pas spre masa lor, dar se stăpîni. Plăti, și cu o călcătură nesigură ieși din cîrciumă la fel de amețit ca atunci cînd ieșise din sala de ședințe.

Afară era tot așa de înăbușitor. În piața mare, care era aproape pustie, Drozg trebuia să cotească la stînga spre casă, dar nu făcu asta. Acasă nu, în nici un caz acasă ! În capul lui totul se amestecase, inima și-o simțea pustie, cum să apară astfel acasă, înainte de a fi adormit copiii și Justa ? Se oprea în fața vitrinelor, fără să vadă obiectele expuse, urmărea numai în aparență automobilele rare care treceau fără zgomot prin piață, privea cerul fără nori, dar și fără stele, ce se sprijinea de acoperișurile din jurul pieței. Doar un grup mic de oameni, care apăru din partea opusă a străzii purtînd discuții aprinse, atrase într-adevăr atenția lui. Erau conducătorii comitetului de partid și ai consiliului popular. Primul din stînga era secretarul. El știa totul, deci cunoștea și cazul lui. Cine l-o fi informat ? Iglar, prietenul lui Slak ? Cînd lucra la consiliul raional, în cîteva rînduri el se pronunțase împotriva risipei de mijloace materiale. Iar Iglar folosea orice moment prielnic ca să dea banchete, mese de adio, întîlniri prietenești. Nu întîmplător omul acesta i-a pus atîtea bețe în roate pînă cînd îl alungară de la raion și-l trimiseră la comisia pentru spațiul locativ. Mai tîrziu, cînd s-a trecut la restructurarea raioanelor, se șoptea despre niște nereguli, dar Iglar a știut și de data asta să iasă basma curată. La banchetele lui venea și Slak, deși nu lucra la raion, iar în ultimul timp Slak era acela care îl invita pe Iglar. Deci, Iglar l-a informat pe secretar, iar Slak pe Iglar ? Se înțelege, prea e totul cusut cu ață albă...

El însuşi ar trebui să stea de vorbă cu secretarul sau măcar cu preşedintele consiliului popular.

Era primul gînd clar din capul lui Drozg în seara aceasta. Dar cum scăpără, tot aşa se şi stinse. Era atît de aproape de grup, că nu mai avu timp să se gîndească la nimic. Continuă să meargă, dar parcă mergea spre o prăpastie în care putea să cadă în orice clipă. Înţelese că şi ei îl observară, unul din ei se opri din discuţie, altul ridică tonul, doar secretarul continuă să vorbească la fel de calm.

Data trecută el însuşi îl oprise pe stradă.

— Ce mai faci, Drozg ? îl întrebase cu tonul cel mai firesc.

— Aşa, şi aşa, tovarăşe secretar.

— Ai cîţiva oameni în consiliul de conducere şi în comitetul muncitoresc care nu sînt pentru acolo. Grm nu este oare prea moale ? Sau Slak... ce zici de Slak ?

— Ne vom descurca, tovarăşe secretar.

— Ţine-te bine, Drozg ! Ehei, ce bine-ar fi dacă am avea tot atît de puţine griji şi cu celelalte întreprinderi ! La revedere, Drozg.

Cu mîna tremurîndă îşi scoase pălăria şi salută. Doi-trei îi răspunseră la salut, în schimb ceilalţi trecură pe lîngă el, de parcă nici nu l-ar fi cunoscut. Şi secretarul. Drozg avu senzaţia că într-adevăr se prăbuşeşte în prăpastie. Abia după un timp simţi din nou pămîntul tare sub picioare, dar era lac de sudoare, iar picioarele îi tremurau de la genunchi. Fără să stea pe gînduri, traversă piaţa şi dispăru într-o stradă îngustă, întunecoasă. Abia cînd ciuli urechea la ecoul surd al paşilor săi, înţelese că trece pe sub boltă şi văzu încotro duce strada. Se simţea bine că îşi găsise adăpost aici. Se opri în faţa unei grămezi de dărîmături de pe mal.

Casa asta fusese bombardată, îi trecu la început prin minte, oare de ce nu o dărămaseră din temelii ? Aripa stîngă nu mai putea fi locuită, era o adevărată ruină, iar

cealaltă jumătate, aripa dreaptă, era locuită de mai mulţi oameni, cu toate că era toată crăpată şi cu fiecare an creştea pericolul unei surpări iminente.

În cele din urmă întîmplările începură să se rînduiască mai clar în capul lui.

Încă din iarnă întreprinderea lor luase în primire această casă. Hotărîseră s-o demoleze şi cu mijloace proprii să construiască în locul ei alta nouă. Nu putuseră să înceapă deîndată cu demolarea şi curăţirea locului, deoarece comisia pentru spaţiul locativ nu reuşise să găsească locuinţele necesare pentru familiile care continuau să accepte această dărăpănătură. Cum o familie era mutată, încă din prima noapte în încăperea golită se instala alta nouă. Era necesar să se găsească o locuinţă şi pentru această familie. Abia cu o lună în urmă casa se golise în întregime. Dacă vroiau să aibă o clădire ca lumea şi cu acoperiş pînă în toamnă, trebuiau să se grăbească. Dar cum s-o facă, dacă n-aveau mînă de lucru ? Drozg găsi o soluţie.

— Tovarăşi, spusese el la sfîrşitul unei consfătuiri a consiliului de conducere, în primii ani de după eliberare, zi de zi noi am curăţat ruinele, oare n-am putea să demolăm casa asta în timpul liber ? S-o dărîmăm prin muncă voluntară ?

— Drozg, rîse cu dispreţ Slak, nu reînnoi metodele socialismului birocratic !

— Eu nu mă gîndesc la muncă voluntară fără bani, explică Drozg. Vom norma lucrul şi îl vom plăti !

— Asta e foarte înţelept, se aprinse Brus, în felul acesta parcela va fi gata pentru construcţie foarte repede şi mulţi dintre noi vor cîştiga un ban în plus.

Încă din ziua următoare o comisie specială a normat lucrul şi a început să adune voluntari. Drozg se înscrise printre primii. Îl atrăgea munca fizică, pe care n-o mai făcuse, de cînd, cu ani în urmă, renunţaseră la brigăzile de muncă. Îl atrăgea, ce-i drept, şi gîndul unui ve-

nit suplimentar, deoarece cu tot salariul lui directorial mai avea încă destule găuri de umplut acasă. Dar, de ce să nu recunoască, că şi aici, ca în toate acţiunile de masă, el dorea să dea un bun exemplu. În discuţiile cu Justa ei merseră chiar mai departe : fiindcă foarte rar era liber înainte de orele cinci-şase după masă, iar o dată la două-trei seri avea consfătuire sau adunare, hotărî să-şi ia concediul de odihnă pe anul în curs ; primele două săptămîni avea să le folosească pentru muncă voluntară, iar în cea de-a treia săptămînă îşi va duce familia la odihnă, dar nu la casa părintească sărăcăcioasă din Gorizia slovenă, unde se duceau de fiecare dată, ci într-o staţiune de odihnă a sindicatului, la mare.

Slak şi alţi cîţiva funcţionari întîmpinară cu o fizionomie acră hotărîrea lui Drozg, administratoarea Alma chiar spusese, după cum auzise mai tîrziu, că s-ar fi înscris, deoarece cu siguranţă că ştie să învîrtească mai bine tîrnăcopul, decît să dicteze corespondenţe oficiale şi să conducă o întreprindere de anvergură cum era a lor — „Prietenul fiecărei case."

Trei zile după asta era în concediu şi începură demolarea. Munca nu era uşoară, chiar dimpotrivă, comporta unele riscuri. În primele zile se întorcea acasă atît de obosit, că nu putea să citească un ziar măcar, în schimb de mult nu mai fusese atît de mulţumit.

Căldurile se intensificau tot mai mult şi odată cu ele şi setea. Copiii lui Drozg, Poldka şi Petrček, care toată ziulica alergau prin ruinele de lîngă rîu, aduceau din vecini apă rece pentru băut, dar nu reuşeau să aline setea celor ce munceau. Şi într-o zi, cînd zăpuşeala ajunse de-a dreptul insuportabilă, Potisk zise :

— Mama, mă-si, iar au furat fierul pe care l-am lăsat aseară sub grinzi. Noi îl scoatem din pereţi, iar alţii îl duc la „fiare vechi". Mai bine l-am vinde noi şi ne-am cumpăra ceva de băut ! Ce zici, Drozg ?

Drozg nu-i dădu atenţie lui Potisk. Dar după puţin, cînd Potisk îi zise din nou, fără să se gîndească prea mult, transpirat tot, îi răspunse :

— Apăi, vindeţi-l atunci !

Către seară Potisk duse cu căruciorul pe care îl luă din vecini cîteva ţevi de apă, sparte şi îndoite, o bucată de traversă şi un mănunchi de scoabe, şi se întoarse cu două pîini, salam şi cu o damigeană de vin.

— Acu' să vedeţi cum o să mai meargă treaba ! rîseră cu toţii, după ce îşi potoliră foamea şi setea.

Şi într-adevăr se puseră pe lucru cu forţe înzecite şi se întoarseră acasă pe întuneric.

De atunci, în fiecare după amiază, Potisk ducea cîte un cărucior cu fier vechi şi din banii luaţi pe el cumpăra gustarea de după prînz ; de trei sau de patru ori cu el se duseră şi Poldska şi Petrček şi vîndură şi fierul „lor", mai multe cuie şi scoabe rupte, pe care le scoseseră dintre ruine şi din grinzile putrezite. Rîzînd, ei se întoarseră cu cireşe.

— Tăticule, ia, tăticule ! îi propuseră ei tatălui lor.

— Mîncaţi-le singuri !

Şi astfel, din cauza cîtorva cărucioare de fier vechi şi a cîtorva kilograme de cuie ruginite şi scoabe rupte el a fost înfierat mai rău ca un delincvent, au şters cu buretele anii lui de lupte ca partizan, au uitat tot ceea ce făcuse în prima şi cea mai grea perioadă în raionul care-i fusese încredinţat, apoi în comisia pentru spaţiul locativ, miile de ore de muncă voluntară şi toată munca lui de activist ! Fără el ar mai fi avut loc vreo acţiune în cartier ? La toate alegerile el fusese propagandistul principal, apoi ani în şir preşedintele comisiei de alegeri din cartier, preşedintele organizaţiei Frontului Popular al cartierului, iar mai tîrziu al Frontului Popular raional, membru în conducerea Uniunii luptătorilor antifascişti şi a altor organizaţii, cîţiva ani secretar al oraginzaţiei

de partid. De cîte ori n-a mers în provincie pentru achiziționarea de produse alimentare și pentru înscrieri la împrumutul de stat, sau la înființarea și organizarea cooperativelor agricole sătești. Cîte ceasuri grele, încordate, cîte discuții, cîte griji, cîte frămîntări, cîte necazuri, cîte-cîte... Dar ce rost are să le mai enumere ? Pentru o sumă de nimic, pe care grupa lui împreună cu copiii o primise pentru fier vechi, călcară totul în picioare, îl aruncară din întreprinderea pe care el o pusese pe picioare, așa cum însuși Slak recunoscuse, îl defăimară în fața muncitorilor și a întregului cartier.

Dezamăgit dădu din mîini și porni pe lîngă ruinele din preajma rîului. Abia cînd se așeză pe iarbă, plămînii săi se umplură de aer proaspăt, rece. Aici putea să cugete liniștit, să cumpănească mai bine lucrurile.

Cu demolarea terminaseră ieri, primiseră banii și-i împărțiseră. El primise ceva mai mult decît se așteptase. Avea cele mai multe ore, în nici una din zile nu avea mai puțin de douăsprezece ore, iar cîteva zile muncise chiar cîte paisprezece ore. Azi de dimineață fusese la agenția „Putnik" [1] și plătise toate cheltuielile legate de concediul la mare. În ultimul moment Justa începuse să ezite, fiindcă prea mulți bani aveau să toace acolo. Dar pînă la urmă se lăsase convinsă. Cînd se întoarse cu biletele de tren și cu camera reținută, acasă îl aștepta invitația ca în aceeași seară la ora șapte să se ducă la o ședință extraordinară a comitetului muncitoresc.

„De ce ședință extraordinară ? Și de ce convocată atît de neașteptat ?" se întreba el mirat. Ieri nimeni nu vorbise despre asta, numai după încheierea listelor de plată Slak îi spusese în zeflemea că acum poate deveni și zidar, deoarece ca director niciodată nu luase atîția bani. Despre ce ar putea fi vorba ? Se gîndea că ceva nu-i în regulă, dar în nici un caz nu i-ar fi putut trece prin minte

[1] Călătorul.

că se convocase comitetul munictoresc pentru fierul acela vechi.

E adevărat, nu procedase corect, permisese vînzarea unor materiale care nu erau ale lui. De asemenea, faptul că îngăduise să se ia din materialul lemnos pe care îl scoseseră dintre dărîmături. Fierul trebuia dus zilnic la „Deșeuri", la fel trebuia vîndut și materialul lemnos, iar banii depuși în casa întreprinderii. Numai că lui nu i-a stat capul la măruntișul ăsta ! Cînd, după eliberare, înlăturau dărămăturile, nimeni nu aduna fierul vechi și nu vindea ferestrele și ușile rupte, atunci îi lăsaseră pe oameni să-și ia fiecare ce dorește. Nu, nu, aici se ascunde altceva ! Asta putea să o cerceteze consiliul de conducere, chiar comitetul muncitoresc ! Înțelegea să fie tras la răspundere pentru încălcarea disciplinei, să fie muștrat, în sfîrșit să i se impute toată suma, dar în nici un caz să fie călcat în picioare, să i se anuleze întreaga activitate, să se ațîțe muncitorii împotriva lui și să fie aruncat în stradă ! Dacă într-adevăr comitetul orășenesc a dat o astfel de dispoziție, de care el totuși se îndoiește, atunci a fost greșit informat. El are dreptul, chiar obligația să se ducă a doua zi la comitet, să explice lucrurile așa cum s-au petrecut ; se va duce și la consiliul popular, care are ultimul cuvînt. Astfel îl va informa pe secretarul comitetului orășenesc despre cele întîmplate, ca și pe președintele consiliului popular. N-are nimic de ascuns. Încă de mîine îi va închide gura lui Slak și a celorlalți, cărora de mult le stă în cale.

Într-adevăr, după aceste reflecții se mai liniști și privi în jurul său. Văzu cît este de frumos de-a lungul rîului noaptea : șopotitul calm al apei, casele cu ferestrele luminate, de partea cealaltă a rîului, reflexele luminilor purtate de valuri, cerul întunecat, doar cu cîteva steluțe mici clipind deasupra orașului. Trăia aici, în această localitate, de la eliberare, dar niciodată nu găsise timp liber să vină măcar o dată aici.

Porni repede pe stradă și coti în sus spre piață.

O discuție aprinsă îi opri pașii.

Din cafenea ieși secretarul comitetului orășenesc urmat de ceilalți, care îl însoțeau.

O luară prin piață spre strada principală.

Ar putea să termine încă de-acum cu treaba aceea! De cîte ori fusese la secretar, întotdeauna găsise timp pentru el.

— Bună seara, tovarășe secretar!

Trecură pe lîngă el, de parcă nu l-ar fi cunoscut sau nici măcar nu l-ar fi văzut. Abia ultimii doi se opriră în fața lui.

— Ei, Drozg! îl strigă batjocoritor Iglar.

— Cum e? îl întrebă Čiček, care-l însoțea.

— Știți prea bine cum e, le răspunse sec Drozg.

— Știu, sigur că știu, întări Iglar cu aroganță.

— Și crezi că e drept? întrebă Drozg.

— Nu numai eu, toți socotim că e drept, nu-i așa, Čiček?

— Pentru o faptă ca asta, tu însuți l-ai fi dat afară pe muncitor din întreprindere, îi răspunse Čiček lui Drozg, iar muncitorii nu pot face același lucru cu tine, ai?

— Da, Drozg, rîse Iglar, acum sînt alte vremuri, nu mai e ca atunci, cînd tu comandai un raion care cuprindea un sfert din oraș. Apoi se întoarse spre Čiček: Eu o iau în direcția asta. La revedere, Čiček.

Čiček mai rămase o clipă.

— E adevărat că la comitet ați discutat cazul meu? întrebă Drozg, care în ciuda cuvintelor batjocoritoare ale lui Iglar își păstră calmul.

— Cu toții sîntem informați. Sînt sigur că și consiliul popular orășenesc va confirma hotărîrea comitetului vostru muncitoresc.

Čiček porni spre capătul de jos al pieții. După o mică ezitare porni și Drozg după el.

— Într-adevăr, pedeapsa e aspră, zise din nou Čiček; acesta era un om voinic și avea o voce joasă, răgușită. Lîngă el Drozg arăta ca un elev de șaisprezece ani — e aspră, dar pe merit. Cazul trebuie analizat în condițiile zilelor noastre. Cel mai mare dușman al nostru în momentul de față este delincventul pe linie economică. Știi și tu foarte bine cum se fură, cîte șmecherii și abuzuri se fac prin fabrici, întreprinderi, cooperative și în comerț.

— E adevărat, dar... încercă Drozg să vorbească.

— Numai în orașul nostru, continuă Čiček calm, auzi Drozg, s-au descoperit fraude de cîteva milioane. Și cîte nu sînt descoperite! Orice scăpare, orice neglijență ne poate costa! Tu nu ai furat, dar ai făcut un abuz, nu ai șmecherit pe nimeni, dar totuși ai adus un prejudiciu întreprinderii. Nu are importanță suma, important e că ai comis o încălcare financiară și că ai abuzat de niște drepturi pe care de fapt nici nu le ai. Vina ta e cu atît mai mare, cu cît ești partizan, comunist și unul dintre primii activiști pe tărîm obștesc.

— Și totuși... încerca să intervină Drozg.

— Aici e hotărîtor faptul că în calitate de director te-ai compromis în fața colectivului. Cum vei putea lua măsuri severe împotriva celor necinstiți sau de rea credință, cînd tu însuți nu mai ești cinstit?

Pe Drozg îl cuprinse amețeala.

— După cîte am auzit, în întreprindere ai avut greutăți, continuă după un timp Čiček. Ești primitiv, nu mergi în pas cu vremurile. Nu mai sîntem în anii aceia, cînd împărțeam oamenii în două tabere, ai noștri și dușmanii, pe-ai noștri îi iertam pentru multe lucruri, iar în dușmani loveam cu toroipanul pentru te miri ce. Pe vremea aceea toate astea erau firești, scuzabile. Problema era „a fi sau a nu fi“. Acum e altceva... Adevărați dușmani aproape că nu mai avem, marea majoritate a oamenilor e cu noi. Dar încă nu sînt socialiști, sînt departe încă de socialism. E necesară o nouă metodă ca să-i cîștigăm de partea

noastră. El aprinse o țigară și scoase cîteva rotocoale de fum. Fiecare om își are obiceiurile sale, modul său de viață. Mai înainte nu vedeam asta, nu vroiam s-o vedem. Și nu era just. Important este nu numai conținutul, Drozg, ci și forma, ba uneori e chiar mai importantă. Tu ai un fond bun, dar forma, după cîte am auzit, de mult lasă de dorit. Înțelegi, aici e buba. E clar ?

Drozg nu scoase o vorbă.

— Chiar dacă n-ar fi existat problema cu fierul vechi, reluă Čiček, chiar dacă ai fi tremurat pentru fiecare cuișor și pentru ultima scîndurică, din cauza muncii tale în legătură cu demolarea casei te-am fi condamnat nu numai în cadrul întreprinderii, dar și în afara ei.

— De ce ? întrebă Drozg.

— Tu ești director, director de întreprindere cu atîția și atîția funcționari și muncitori, ai leafă, pentru deplasările oficiale ai la dispoziție mașină, îți este asigurat un concediu de trei săptămîni, ești un om cu situație, și în loc să te odihnești după o muncă intensă, tu te-ai apucat în timpul concediului de odihnă să demolezi o casă veche. Din zori și pînă-n noapte desfaci grinzile putrezite și dărîmi zidurile ; dimineața și seara treci prin oraș ca ultimul salahor cu hainele prăfuite și cu tîrnăcopul pe umăr. Și toate astea, după cum se povestește, ca să-ți duci familia pentru o săptămînă la mare, de parcă n-ai fi putut face asta cu salariul tău de director. Cum să-i reproșăm atunci muncitorului că ține în casă vaca sau capra, că în orele de după-amiază caută să obțină venituri întîmplătoare, că se ocupă cu expediente și tot felul de ciubucuri ? Spune, cum !

El se opri. Era limpede că spusese tot ce avea de spus.

— Așa trebuiesc privite lucrurile Drozg, și ai să vezi că altă ieșire nu-i. Se înțelege, cu asta cariera ta-nu s-a terminat. Însuși secretarul mi-a spus să-ți căutăm un loc corespunzător într-o întreprindere oarecare, mai mică.

Știm doar cu toții că ești devotat, numai că nu ești în pas cu vremea. Ei, hai, noapte bună ! îi întinse mîna și zîmbi îngăduitor. Îți vei primi salariul și luna asta, și cea următoare. Și te vei putea odihni ca lumea. Du-te întîi la mare și apoi la munte ! Așa e mai bine pentru sistemul nervos.

Apoi zîmbi încurajator și cu pași mari o luă spre strada cea mai apropiată.

Drozg rămase o vreme nemișcat, după aceea, asemeni unui om beat porni șovăind spre celălalt capăt al pieței.

Încă de departe văzu că e lumină în apartamentul lor. Deci Justa e încă trează ? Încă îl mai așteaptă ? De ce ? Nu se vor mai duce nici la mare, și nici la munte. Dar de fapt unde se vor duce ?

Oare să-i spună acum, sau să aștepte pînă mîine ? În ultimele săptămîni devenise irascibilă. Parcă ar fi din nou însărcinată. În afară de casă nimic n-o mai interesa. Mai înainte lucra mult în cadrul frontului popular și în organizația de femei. Se cunoscuseră la o brigadă de lucru. După terminarea brigăzii el îi adusese mulțumiri în numele frontului popular, și cîteva săptămîni mai tîrziu ajunseseră în fața ofițerului stării civile.

Deschise ușa de la intrare și cînd o închise simți cît de tare îi tremură mîinile.

Oare ce vor spune ceilalți chiriași cînd vor afla ? Oare ce va spune Ribička de la parter, care și înainte de asta căuta nod în papură, numai pentru că bărbatul ei, deși avea studii, continua să rămînă un mărunt funcționar, așa cum fusese și înainte de război ? Rožir și Rožirka vor fi primii care vor întinde gîturile și vor rămîne cu gura căscată de uimire, după asta vor tăbărî asupra lui, cu toate că el era acela care îi dăduse de lucru lui Rožir. Dar cel mai mult își va arăta colții bătrîna Petelinka, deși el își pusese obrazul pentru fiul ei, atunci cînd îl prinseseră la graniță. Darămite Marčičevii ? Apele calme sînt adînci ! Sau ce va spune Toplak, care cu toate stu-

diile superioare și salariul bun face toată munca din casă singur ?

— Cu ce am greșit noi că am fost loviți în felul acesta ? izbucni în plîns Justa, deîndată ce închise ușa bucătăriei. Cu ce ?

— Deci, știi ? întrebă Drozg, cu toate că înțelese că întrebarea era de prisos.

— Rožirka i-a povestit Ribičkăi în gura mare că te-au dat afară din întreprindere, așa că toată casa a auzit. Spune-mi cine a făcut asta ? Slak ? Grm ?

— Toți...

Se lăsă greoi pe un scaun. Se simțea mai obosit decît în seara aceea, cînd pentru prima oară timp de paisprezece ore demolase vechile ziduri.

Justa, care în comparație cu firavul Drozg era o femeie voinică, își șterse ochii plini de lacrimi și continuă cu amărăciune :

— Primul te duceai la fabrică, ultimul o părăseai, mergeai la slujbă și după-amiezile, iar seara erai nelipsit de la consfătuiri sau adunări. Niciodată nu erai acasă. Te rugam să faci sau să repari ceva, dar tu nu-mi dădeai atenție nici mie și nici copiilor. Te interesa numai fabrica, munca obștească, partidul, frontul și sindicatul. Cînd erai acasă, îți vîrai capul în ziare și cărți, copiii nu îndrăzneau să-ți zică ceva, iar eu trebuia să merg în vîrful picioarelor. Deși ești cizmar, nu aveai timp nici încălțămintea să ne-o repari. Ți-am spus că vei plăti pentru toate astea. Prea curînd s-au împlinit cuvintele mele.

— Ascultă Justa...

Vocea lui Drozg era foarte slabă ca s-o poată opri pe nevastă-sa care stătuse singură în întuneric cinci-șase ore cumplite, cu toate că viața ei niciodată nu fusese ușoară, viața unei fete de la periferia orașului, care încă de la cincisprezece ani trebuise să muncească în fabrică.

— Ce-ai să faci acum ? strigă ea.

— Îmi vor da altă slujbă...

— Nu vei mai fi același Drozg, care ai fost. Nu te-au iubit, deoarece ai fost foarte aspru, exigent, dar nimeni n-a putut spune că nu ai fost cinstit. Au văzut cum trăim și ce avem. Acum își vor da drumul la gură. De fapt Ribička a și spus că acum miliția ar trebui să facă percheziție la noi și la ai tăi, în Gorizia slovenă. Din cauza acelor gustări de după-amiază și a cîtorva pumni de cireșe ți-au luat postul, ți-au pătat numele ! Oare e drept ?

Se lăsă pe un scaun și începu să plîngă cu sughițuri.

Drozg, obosit, înconjură cu privirea bucătăria. Deasupra bufetului și a lăzii de cărbuni erau strînse rufele spălate : cămășile lui, rochiile Justei și lenjeria copiilor. Lîngă fereastră era geamantanul. Deocamdată gol. Era clar, că Justa aflase de nenorocirea lui, în timp ce pregătea lucrurile pentru drumul pe care aveau să-l facă la mare. Poldka și Petrček dormeau acolo în pat, desigur că adormiseră de mult și nu știau nimic, iar Slavko, cel mai mic dintre copii, cu atît mai puțin. Au adormit sporovăind despre călătorie, prima lor călătorie mai lungă ; abia la răsăritul soarelui, cînd se vor trezi, vor afla că marea a secat peste noapte și că le rămîne doar băltoaca murdară și mirositoare de la capătul curții.

Dar lui ce-i mai rămîne ?

2

Drozg se trezi din coșmar abia cînd Slavko se desprinse din îmbrățișarea lui puternică și se mută în patul vecin, al maică-si. Deoarece patul era gol, copilul de doi ani își plimbă cîteva clipe privirile speriate prin camera, în care prin crăpăturile jaluzelelor dese se strecurau razele unui soare de un galben palid, coborî iute pe podea și fugi plîngînd în bucătărie. Cu toate că Justa închise ușa încet după el și îi strunise mai sever ca oricînd pe Petrček și Poldka, mai neastîmpărați ca de obicei, Drozg

nu mai reuși să doarmă. În fața ochilor lui se perindau momente diferite din ședința de ieri a comitetului muncitoresc și tot ce urmase după aceea. Dar din timp în timp totul se stingea și murea ; atunci el își fixa privirea în semiîntuneric și fugea de dîrele de soare de pe mobile și pereți. În astfel de momente dorea să nu aibă în spatele său nici anii petrecuți ca partizan și nici anii de după război, de muncă obștească, ci să-l aștepte undeva, pe una din străduțele apropiate, scăunelul cu trei picioare cu uneltele de cizmărie și cutia cu cuiele de diferite mărimi, pe podea și pe rafturi zeci și zeci de pantofi bărbătești, de damă sau de copii care să aștepte mîinile lui harnice și pricepute. În încăperea strîmtă, mirosind a piele proaspătă, a ceară și pap de cizmărie, ar fi stat zilnic cîte zece-douăsprezece ore și nu i-ar mai fi păsat cum își aranjează lumea viața. S-ar fi îngrijit numai de încălțăminte, să nu înghețe picioarele copiilor iarna și, se înțelege, și Justa să aibă ce pune în cratiță, iar copiii să fie îmbrăcați și încălțați. Și-ar fi făcut meseria pe care și-o însușise încă din cel de-al doilea an ca ucenic, pe cînd așa, în ultimii ani, la fiecare trei-patru luni devenea din nou elev, abia se obișnuia cu o muncă și se pomenea mutat în alta, pînă cînd cu un an în urmă îl numiseră director al unei întreprinderi care abia se înființase ; cînd își luase postul în primire, întreprinderea n-avea nici măcar încăperi corespunzătoare, nici mașini și nici oameni destui ; nici cei care munceau în ea și nici cei care o creaseră, de fapt nu știau prea bine ce au de făcut. Abia după venirea lui s-au clarificat problemele. „Prietenul fiecărei case" va face tot felul de lucruri mărunte și reparații casnice, pentru care cel mai greu se poate găsi un specialist ! Avu grijă să înființeze noi încăperi, înființă atelier după atelier, cumpără sau găsi pe alte căi tot felul de mașini, numi muncitori calificați, întări disciplina muncii. Dar tocmai cînd întreprinderea pornise bine, tocmai atunci... Cum e oare cu putință așa ceva ?

Dîrele de soare luminoase, în care bîzîia din cînd în cînd cîte-o muscă, îl avertizau că orice întrebare este de prisos. Măcar de-ar putea adormi iar, să doarmă pînă la prînz, pînă seara, pînă mîine dimineață !

Puțin înainte de prînz intră în bucătărie.

— Ce vei face acum ? îl întrebă Justa, cînd se opri somnoros în mijlocul bucătăriei.

— Cum ce ? își opri el privirea tulbure asupra geamantanului deschis și asupra lui Slavko, care punea în el lemne și așchii mărunte. Cum ce ? Voi refuza concediul la mare.

— Ți-au mîncat slujba cea bună, acum îți vor mînca și marea ! zise Justa și se întoarse spre sobă ca să nu-i vadă Drozg lacrimile. Abia cînd apucă clanța ușii, ea se întoarse din nou spre el : Unde te duci ? Acuși ne vom așeza la masă.

Drozg se grăbi pe scări, fără să întîlnească pe cineva. Neobservat de nimeni, ieși din casă. Pe stradă întîlni cîțiva cunoscuți. Doi dintre ei cînd îl salutară, accentuară cu ironie „directore", iar unul întoarse capul ca să nu-l salute. Deci, au și aflat !

La „Putnik" funcționara la care-și rezervase locul pentru concediu, nici măcar nu se miră de refuzul lui. Ea îi tăie numele de pe listă și, cu un zîmbet ușor, zise : „Se înțelege", dar îi explică că nu poate să-i primească înapoi biletele și să-i înapoieze banii.

O luă încet spre casă. În jurul lui mulțimea se îmbrîncea grăbită să ajungă mai repede acasă, acum, la vremea prînzului, vînzătorii închideau magazinele, ultimii cumpărători se grăbeau și ei spre case sau la tren, elevii și copiii se duceau zgomotos la rîu să se scalde. I se părea că orice om de pe stradă are un scop, numai el — pentru prima oară în viață — e fără lucru și n-are nici un țel în față.

Nu departe de casă îl ajunse Toplak.

— Noroc, tovarăşe Drozg! Şi după puţin: Am auzit că vi s-a întîmplat ceva neplăcut.

Drozg îl privi întrebător pe omul care nu mai era tînăr. În ochii lui Toplak nu era însă nici batjocură şi nici repros. El îşi reveni şi în puţine vorbe îi povesti ce se întîmplase. Ultimele cuvinte le spuse în faţa uşii de la intrare. Tot timpul Toplak nu scoase un sunet, iar în faţa scării îl invită la el.

Toplak locuia cu sora lui, Milena, cu cîţiva ani mai în vîrstă, care nici nu se vedea, nici nu se auzea în casă. Se spunea că ar fi fost căsătorit, dar în timpul războiului soţia lui fugise cu un ofiţer italian, luînd cu sine şi fetiţa de opt ani; Toplak şi sora lui, care veniseră de trei-patru ani, erau de undeva din Dolenjsko, nu vorbeau niciodată despre asta. În general erau nişte chiriaşi de treabă şi liniştiţi, dar majoritatea femeilor susţinea că ar fi aroganţi. Rožirka lansase chiar zvonul că ar fi nişte reacţionari deghizaţi. Nici Drazg nu prea avusese încredere în ei, pînă cînd înţelese că sînt buni cetăţeni: luau parte la tot felul de brigăzi şi nu protestau niciodată împotriva proastei aprovizionări. Duminica, ce-i drept, Milena se ducea la biserică, dar nu era împotriva puterii populare. Toplak îi deveni cel mai simpatic lui Drozg pentru faptul că deşi avea studii nu-l privea de sus, ci dimpotrivă, îi vorbea respectuos, cum vorbea dealtfel cu oricine, şi îşi lucra cu multă conştiinciozitate stratul său de pămînt.

— Oamenilor noştri, zise Toplak după ce-i oferi un scaun lui Drozg, le place să treacă de la o extremă la alta. E foarte adevărat că abuzurile în economie ne pricinuiesc mari prejudicii materiale şi morale, dar cu toate astea n-ar trebui să-şi piardă măsura şi raţiunea. Asta — în primul rînd, iar în al doilea — se găsesc oameni care încearcă să folosească orice lucru pentru scopuri personale. Mă gîndesc că în cazul dumneavoastră există amîndouă lucrurile: graba cu care s-a creat această situaţie şi folosirea ei pentru scopuri egoiste.

— Ce mă sfătuiţi, tovarăşe Toplak?

Această întrebare o puse Drozg, care ani la rînd explicase prin şedinţe — potrivit directivelor de sus — politica internă şi externă a ţării, el care în calitatea sa de activist pe tărîm obştesc, cum s-ar zice, ştia totul şi înţelegea totul.

— E greu să dai un sfat. După un timp matematicianul continuă: Noi abia am făcut primul pas în socialism, în faţa noastră e încă un durm lung, greu şi foarte întortocheat...

Drozg, care era obişnuit să asculte numai explicaţii netede din partea conducătorilor politici şi a altor conducători, ale căror cuvinte, după asta, le expunea şi mai neted în adunările de cartier, îl urmărea neîncrezător pe matematician, a cărui viaţă nu prea uşoară lăsase pe faţa sa pecetea unei bărbăţii mature, a unei raţiuni lucide, sănătoase şi a unei răbdări binevoitoare, de-a dreptul generoase. După ce Toplak îşi spuse pînă la capăt gîndul şi-l întări cu exemple, Drozg se întoarse cu încredere spre el.

— Ce să fac în situaţia asta?

— Dacă muncitorii din întreprinderea dumneavoastră erau mai curajoşi, nu s-ar fi ajuns la hotărîrea de ieri. Sînt convins că după un an, doi, aşa ceva nu va mai fi cu putinţă. Să vă adresaţi unei instanţe superioare? De ce? La fel gîndesc şi cei care au acceptat în prealabil hotărîrea comitetului muncitoresc. Nu este exclus să-i fi dat şi aprobarea, fiindcă e bine gîndită, cumpănită în mod obiectiv şi întemeiată din punct de vedere politic.

— Să mă duc oare la secretarul comitetului orăşenesc? se întrebă mai mult pe sine Drozg, decît pe Toplak.

— Credeţi că secretarul este imaculat? După cum văd că vă îndoiţi, s-ar putea ca el însuşi să fie amestecat în toată treaba asta, şi-atunci, atît cît îl cunosc, pentru a-şi menţine autoritatea, nu va vroi să cedeze, chiar dacă

a înţeles că s-a pripit. Toplak zîmbi reţinut. Dumneavoastră aţi cedat vreodată la adunările de cartier, cînd vi s-a arătat că aţi greşit ?

Drozg se ridică.

— Aşteptaţi, îl opri matematicianul. Aş putea să fac ceva pentru dumneavoastră. Se duse spre bibliotecă. Am să vă dau o carte. În astfel de situaţii lectura este medicamentul cel mai folositor. Vă place să citiţi ?

Dacă îi place să citească ? De la eliberare încoace citeşte ziare şi broşuri cu conţinut politic şi economic, cercetează şi unele cărţi marxiste, dar pe nici una din ele nu a citit-o nici pînă la jumătate, nu avea timp, era prea ocupat cu munca practică, pentru a putea înţelege frazele lungi şi definiţiile complicate. Iar cărţile la care probabil că se gîndise Toplak, romane, nuvele, şi versuri, nu citise de cînd părăsise băncile şcolii.

— Am să vă dau, continuă Toplak fără să aştepte răspuns, am să vă dau un roman care descrie revoluţia şi perioada de după revoluţie în Rusia. Veţi înţelege multe lucruri. Nu vă speriaţi, e cam lung, ce-i drept, dar după ce veţi parcurge o parte din el; nimeni nu va mai fi în stare să vi-l ia din mîini. Îi dădu trilogia *Calvarul* de Alexei Tolstoi. După ce le veţi citi, veniţi să vă dau alte cărţi ! După cum vedeţi, am destule.

Mirat, Drozg luă cărţile şi plecă.

Acasă puse pe bufet volumele doi şi trei din trilogie, iar pe primul îl deschise şi începu să citească. Cuvintele luate separat îi erau cunoscute şi pe înţelesul lui, dar nu le prindea sensul în propoziţie. Pur şi simplu fu mulţumit cînd Justa îi trase cartea din mîini.

— Acum ţi-ai găsit să citeşti ? Oare nu ne-au adus destule nenorociri cărţile şi ziarele !? Du-te după lemne şi cheamă copiii la masă !

Se înţelege, masa de prînz nu tihni nimănui. Poldka şi Petrček nu puteau să înţeleagă de ce nu se vor mai duce la mare, despre care în ultimul timp se vorbea în fiecare

seară şi în fiecare dimineaţă ; Slavko smîrcîia, deoarece maică-sa nu-l ruga ca în alte dăţi să mănînce, în general părinţii erau bosumflaţi, într-o proastă dispoziţie şi nu răspundeau la nenumăratele lor întrebări. După prînz copiii se duseră în curte. Drozg rămase singur cu Justa în bucătărie. Cititul nu-l atrăgea, iar despre cele întîmplate, nu-i făcea nici o plăcere să vorbească ; dar Justa nu putea să tacă.

— Petelinka a reuşit să trîmbiţeze vestea în tot cartierul. Ribička şi Rožirka, care mai înainte nici nu se priveau, au stat astăzi în curte o oră şi jumătate şi au şuşotit şi s-au uitat tot timpul în sus, spre locuinţa noastră, iar Marčička, care toată săptămîna nu se aude, azi pînă la prînz tot timpul a cîntat şi a rîs în gura mare. Se bucură de nenorocirea noastră şi rîd de noi. Cei de la comitet nu văd oare asta ?

— Văd, se înţelege că văd...

— Dacă tu nu iei atitudine, am să mă duc eu la secretar sau la preşedinte şi am să le spun...

— Nu te vei duce nicăieri, sări ca ars Drozg. Orice cuvînt va fi de prisos. Şi îndeobşte nu vreau să...

— Vrei să aştepţi ca un viţel la tăiere în abator ? Ai copii, trei copii... iar la iarnă îl vei avea şi pe al patrulea, dacă încă nu ştiai...

— Ce-ai zis ?!

Dacă ar fi fost ieri la prînz, ar fi îmbrăţişat-o pe Justa pentru această veste şi ar fi strîns-o la pieptul său, dar acum rămase în faţa ei neputincios, ca un ucigaş.

— Nu sta ţeapăn, mişcă-te, fă ceva, du-te undeva ! Justa îl scutură cu putere de umeri. La adunări nu ţi-au lipsit niciodată puterile, îl puneai la punct pe fiecare reacţionar, acum te temi de oamenii tăi ? În întreprindere nu e numai Slak, acolo e şi Brus, Koban şi ceilalţi. În consiliul popular şi în comitet ai tovarăşi încă de pe vremea cînd erai partizan. Du-te la ei, dacă în faţa se-

cretarului faci în nădragi! Numai fă ceva! N-ai de ce să mai stai la îndoială, porneşte, porneşte odată!
La început Drozg nu se gîndea să se ducă la vreunul din întreprindere; dar după ce hoinări un timp pe străzi, se împăcă şi cu aceasta idee. Porni spre parc. Nu-l despărţeau decît cîteva sute de paşi de fabrică. Pe poarta largă de la intre apărură mai întîi funcţionarii, după care se revărsă şuvoiul de muncitori cu biciclete sau pe jos. Unii îl salutară, ca şi cum nimic neobişnuit nu s-ar fi întîmplat, cîte unul zîmbea cu răutate, doi-trei trecură pe partea cealaltă a străzii, dar mai erau şi cîţiva care îl priviră cu înţelegere şi compătimire, ba chiar aveau dorinţa de-a se opri şi de-ai vorbi, dar n-o făcură. Se opri numai Brus.
— Am discutat despre ceea ce s-a întîmplat. Pot să-ţi spun că muncitorii, cei mai mulţi dintre ei, sînt de partea ta.
Drozg îl privi cu speranţă pe Brus, cu care se cunoşteau încă de la primele acţiuni ilegale din timpul ocupaţiei.
— Se înţelege, sînt puţini cei care au curajul s-o spună deschis, continuă Brus. Ne-am gîndit să cerem încă o şedinţă extraordinară a comitetului muncitoresc. Slak, care te înlocuieşte provizoriu, se pare că a auzit ceva; a început să cheme muncitorii în biroul său. Mîine ne vom lămuri definitiv. Va trebui să ne grăbim.
Asta a fost tot ce i-a spus Brus, în care Drozg găsise întotdeauna sprijin ori de cîte ori se punea problema îmbunătăţirii procesului de producţie în întreprindere sau dacă trebuia rezolvată vreo problemă personală. Înţelese că şi de data asta e de partea lui. Şi totuşi se simţi puţin jignit că Brus se despărţise atît de repede de el. Oare şi el se temea să nu fie văzuţi împreună? Sau îi era penibil că nu făcuse nimic pentru el?
Cu paşi nesiguri şi gînduri confuze Drozg îşi continuă drumul. Ajunse lîngă parc; ezită puţin, dar intră în el.

Cînd venise aici ultima oară? Din primăvară nu mai văzuse lacul cu peştişori şi cu cele două lebede. Atunci venise cu familia. „Mîine vom veni din nou, nu-i aşa, tăticule?“ „Nu mîine, ci duminică. În fiecare duminică vom veni în parc. Nu-i aşa, Justa?“ „Se înţelege, stăm şi mucegăim tot timpul în casă. Am uitat cum mai e pe-afară.“ Dar n-au mai venit. Cînd să vină? În zilele de duminică trebuiau rezolvate unele probleme urgente în întreprindere sau în cartier, ori trebuia să meargă prin sate...
Îşi iuţi paşii; abia cînd ajunse la poteca ce şerpuia în sus prin pădure spre povîrniş, îşi încetini mersul. Se opri sub un stejar. Oraşul sub el era scăldat de soare.
Nici următoarele zile nu aduseră vreo rezolvare.
Lui Drozg îi era greu acasă din cauza reproşurilor Justei, iar pe stradă — din cauza privirilor batjocoritoare şi răuvoitoare ale oamenilor, cunoscuţi sau necunoscuţi; dar cel mai cumplit lucru era că nu ştia ce să facă cu sine. De cînd se ştia pe lume, şi amintirea sa îl ducea pînă la anii celei mai fragede copilării, nu stătuse niciodată cu braţele încrucişate. Veşnic nu-i ajungea timpul pentru a putea termina toate problemele pe care i le creau alţii sau pe care el singur şi le punea, iar acum avea la dispoziţie atîta timp, că nu ştia ce să facă cu el. Altădată zilele erau mai scurte, decît acum ceasurile, înainte nu se putea gîndi, îndeobşte la sine, acum vedea peste tot numai nefericirea sa. În cîteva rînduri deschise *Calvarul*, dar nu reuşi să citească mai mult de două-trei pagini. Copiii, mai ales Slavko, vroiau să se joace cu el, iar el îi înţelegea din ce în ce mai puţin. Nicăieri nu putea să-şi găsească locul; i se părea că este o piedică lumii întregi, şi mai întîi de toate sieşi.
— Într-o zi se întîlni din nou cu Brus.
— Ce se mai aude, Brus? îl întrebă el reţinut, cu toate că de cîteva zile îl căuta şi-l pîndea.
— La început erau speranţe că totul va merge bine, îi spuse Brus iritat. Reuşisem chiar să adunăm douăzeci

de semnături, dar cînd s-a răspîndit vestea că Slak va fi numit director, totul a rămas baltă.

— Slak... director ? Deci, e adevărat ?!

Era ultima lovitură pe care o primea.

— Așa se-aude. Se înțelege, comitetul muncitoresc poate să-și spună cuvîntul...

Drozg nu mai dorea să asculte. Se grăbi spre casă. Dar nici acasă nu putea să-și găsească locul. Tocmai vroia să iasă din nou în oraș, cînd îi veni o idee salvatoare. Se duse la copiii care se jucau, la umbră, sub mărul uriaș.

— Copii, strigă el, hai să mergem la rîu să ne scăldăm !

— La rîu ! La rîu ! începură să țipe veseli copiii, alergară în întîmpinarea lui și se agățară ca scaiul de el.

Cu toată nedumerirea Justei, din ziua aceea el începu să meargă regulat cu copiii la rîu. Acolo se lăsa sau încerca să se lase în voia apei, soarelui și copiilor, pe care de fapt abia acum îi observa. Și copiii abia acum descopereau în el pe propriul lor tată.

Zăcea pe malul apei și Slavko îi turna nisip fierbinte pe spate.

— Tati, nu mișca, voi face muntele Boč !

— Dar, dacă Boč îmi va turti pieptul ?

— Nu există, ești puternic.

— Nu sînt puternic, sînt slab.

— Boč e gata. Acum voi face și muntele Donačka.

— Asta e prea mult !

Se ridică și cei doi munți se dărîmară de pe el.

— Ce-ai făcut, tati ?

— Ce, vrei să mă strivească și să mor ?

Poldka îl strigă :

— Tati, privește cum înoată Petrček ! Învață-mă și pe mine !

Cînd și cum a învățat să înoate ștrengarul ăsta, care abia în toamnă va începe să meargă la școală ?

El o înhăță pe Poldka și o duse spre mijlocul rîului, dar înainte de asta îi arătă cum trebuie să-și miște mîinile și picioarele, pentru a se putea menține deasupra apei.

— Așa-așa, hai, dă-i bătaie ! o îndemna el ținînd-o de mijloc.

Fetița dădea din picioare, dar uita de mîini, de aceea capul îi rămînea sub apă, sau dădea din mîini și uita de picioare și ele cădeau la fund. Dar nu se temea, pînă cînd Drozg transpiră în ultimul hal și Poldkăi i se urî de înot. Cînd o aduse la mal, Petrček îl provocă la trîntă și tatăl, ca să le facă plăcere copiilor, să-i bucure pe toți trei, îi permise băiețelului slăbănog dar plin de viață, să-l pună cu umerii la pămînt.

Dacă în prima zi jocul acesta cu copiii îl rupse de griji, de apatia care îl apăsa, mai tîrziu, cu fiecare zi ce trecea, jocul acesta îl absorbea cu adevărat și-l bucura tot mai mult.

Cînd într-o seară se întorcea de la rîu, îl opri Čiček.

— Noroc, Drozg !

Drozg se opri împreună cu copiii.

— Ai auzit ?

— Ce s-aud ?

— După amiază a avut loc o ședință la consiliul popular. S-a discutat cazul tău.

Zîmbetul vag de pe fața arsă de soare a lui Drozg dispăru într-o clipă.

— După cum îți poți închipui, am acceptat propunerea comitetului muncitoresc. Nu trebuia să o respingem, deși consiliul popular are acest drept. Trebuie să se țină seama de voința colectivului. Unul dintre consilieri a fost net de partea ta, dar majoritatea a fost de partea comitetului vostru muncitoresc.

Cu un mare efort Drozg reuși să-și învingă zîmbetul disprețuitor.

— Deci, de partea tovarășului Slak, pe care desigur că l-ați și uns director.

— Deocamdată nu avem altul mai nimerit. Slak are greşeli, cine nu are, însă e capabil şi descurcăreţ. Îl privi pe Drozg şi continuă protector : Trebuie să recunoşti că o întreprindere ca asta nu era pentru tine. Te-ai calificat ca cizmar, iar după război te-ai ocupat cu cele mai diferite probleme sociale şi administrative, dar nu cunoşti tinichigeria, instalaţiile sanitare, electrotehnica, zugrăvitul şi tîmplăria.

— Te pomeneşti că Slak le cunoaşte pe toate, ai ?! îl întrebă Drozg caustic.

— Nu le cunoaşte, dar cunoaşte foarte bine contabilitatea şi tot ce ţine de administraţie, şi lucrul acesta este cel mai important într-o întreprindere cum este astăzi „Prietenul fiecărei case". Se înţelege, la început, cînd ai venit tu ca director, nu erau atîtea probleme.

Drozg obiectă. Îi explică cum creştea întreprinderea, cum creştea şi el odată cu ea, cum pătrunsese în mecanismul lucrărilor din diferite secţii şi chiar în cele de contabilitate şi administraţie.

— Uiţi, dragă Drozg, că nu e numai asta, îl întrerupse Čiček cu un zîmbet indulgent, după ce-l ascultă un timp. În şedinţă s-au iscat discuţii aprinse cînd secretarul a dat citire motivelor pentru care ai fost înlăturat. Azi oamenii au simţul critic mai dezvoltat decît l-au avut în primii ani de după război. Tu uiţi că trăim într-un stat organizat, că... De fapt despre asta ţi-am mai vorbit.

Drozg luă copiii de mînă.

— Să mergem, copii !

Abia după masa de seară îi spuse Justei ce i se întîmplase pe drum.

La început Justa îşi vărsă focul prin cuvinte amare la adresa tuturor, care după ea erau vinovaţi de nenorocirea lor, nu-l cruţă nici pe Drozg ; iar cînd se pregătiră de culcare, zise cu hotărîre :

— Duminică vom merge la ai tăi şi vom rămîne acolo pînă la sfîrşitul lunii. Dacă la întîi nu-ţi vor da o altă slujbă, ai să-ţi cauţi tu singur sau am să-ţi găsesc eu. Am cîţiva cunoscuţi şi oameni apropiaţi, care au un cuvînt de spus dacă nu în consiliul popular şi la comitet, cel puţin în întreprinderile industriale, unde nu sînt astfel de lingăi ca oamenii tăi, pentru care ai fi sărit şi în foc. Nu vreau să mai ascult bîrfeli şi să mai suport aluzii după aluzii ! Şi copiilor le va prii pîinea ţărănească şi aerul de la ţară.

— Să mergem la ai noştri ? se miră Drozg, de parcă Justa ar fi deschis o uşă către o lume pe care aproape că o uitase.

— La mare nu ne-am dus, dar în schimb putem merge la ţară. Nu-i aşa ?

Drozg o privi cu recunoştinţă ; înţelese că nu-i atît de mărginită, cum o credea în ultima vreme.

3

Familia Drozg avea o căsuţă sub stîncă, nu departe de pîrîul care susura prin vîlceaua strîmtă, înconjurată de coline plantate cu viţă de vie pe pantele însorite. Căsuţa era proaspăt văruită, curată şi atrăgătoare. În faţa casei, de dimineaţa şi pînă seara se scălda în soare grădina, în spatele ei, pe deal, se întindea o mică livadă cu o duzină de meri şi peri, iar dincolo de ea, în panta uşoară de-a lungul pîrîului cobora un cîmp bine lucrat. Toate acestea — împreună cu copiii din căsuţă — erau unica avere a tatălui lui Drozg. În timpul războiului căsuţa se golise repede. Fetele se împrăştiaseră care încotro, băieţii fuseseră mobilizaţi, mai întîi de către germani, apoi de partizani. După eliberare se întoarse numai cel mai mare dintre fii, Miha, care în primii doi ani trăise pe o moşie nemţească din Halozje, iar după asta se dusese la parti-

zani. Mezinul familiei, Vinc, căzuse pe frontul rusesc, iar Wace, doar cu un an mai mare decît el, pierise ca partizan în Pohorije. Fetele, care se măritaseră sau munceau în locuri nu prea îndepărtate, rar dădeau semne de viață, cel mai des oaspete era Jakob. Dacă într-un an nu putea veni, el nu-și uita tatăl, îi trimitea ba cîte-un sutar pentru tutun sau vreun colet cu lucruri care în anii de după război nu se găseau la țară. Acum venea pentru prima oară cu cei trei copii și cu Justa. Și Miha avea trei copii, numai că ei erau mai mici. Bătrînul Drozg, un om înalt, voinic, cu părul albit și cu o față zbîrcită și mîini puternice, se bucura de ciripitul copiilor care trezeau căsuța încă din primele ceasuri ale dimineții și se stingea abia după căderea nopții. Miha și soția lui Ivanka se arătară în primele două zile amabili față de Jakob și familia lui, deoarece aduseseră de toate : pîine albă, carne, zahăr, paste făinoase și cîte altele.

Dar încă a treia zi Miha îl mușcă pe fratele său care era cu cîțiva ani mai tînăr decît el.

— Sper că n-ai venit să le desființezi !

— Ce să desființez ?

— Cooperativele, ce altceva ! Cu ani în urmă, sus la Pukl băteai așa de tare cu pumnul în masă, că țăranii speriați au intrat unul după altul în cooperativă, în același fel ai procedat și la noi, încît și eu am intrat, iar după asta de la județ i-ați forțat pe cooperatori să mă aleagă președinte.

— Ți-am vrut binele și ție, și cooperativei. Spune, cooperativa ta nu a obținut rezultate mai bune decît cele învecinate ?

— Asta așa e. La început a mai șchiopătat, anul trecut a mers tîrîș-grăpiș, iar anul ăsta am fi dus-o chiar bine, dacă n-ați fi început voi să le desființați.

— Cine spune că trebuie să se desființeze cooperativele care merg bine ? Cele bune vor rămîne.

— Așa nu merge ! Țăranii au mirosit cum stau lucrurile. Cine crezi tu că va mai rămîne în cooperativă, cînd știe că în afara ei o va duce mai bine ? Totul se va duce de rîpă, iar vinovații sînteți voi, fiindcă veșnic inventați ceva nou.

— Ce legătură am eu cu asta ? zîmbi amar Drozg.

— Cine, dacă nu și tu ? răspunse aspru frate-său. Ai uitat ce le spuneai la Pukl și peste tot unde oamenii doreau sau erau obligați să te asculte : „Cine nu intră de bună voie în cooperativă, îl vom obliga !“ Ești de prin partea locului, oamenii au crezut în tine și te-au ascultat, iar acum te înjură. Te vor învăța ei minte.

Încă în aceeași zi, cum apăru prin sat, tăbărî pe el Gričar, cel mai bogat țăran :

— O s-o desființezi, ai ?

— Singuri v-ați înființat cooperativa, a voastră e...

— Noi singuri am înființat-o ? Mai bine zi : v-am rugat s-o înființăm. Dar ai dreptate, a noastră e — conchise arogant Gričar — și de aceea noi singuri o vom desființa.

Falentečka, al cărei bărbat cu puțin înainte de sfîrșitul războiului se dusese la partizani, de unde nu se mai întorsese, veni fuga în fața lui Drozg.

— Cum de îndrăznești să te arăți pe-aici ! țipa ea roșie ca racul și cu ochii bulbucați. Din cauza baliverenelor tale mi-am tăiat și mi-am vîndut toate vitele, din cauza ta am vărsat atîtea lacrimi cît n-au vărsat moșii și strămoșii noștri pe vremea turcilor. „Nu vă vreau răul, vecinilor. Cu cît veți intra mai repede în cooperativă, cu atît va fi mai bine pentru voi !“ Minciunosule ! Bine a fost acolo unde n-au existat cei din neamul Drozgovilor, unde nu ne amenințau cu OZNA [1], miliția și impozitele.

---

[1] Securitatea statului în Iugoslavia, în primii ani de după război.

Degeaba încerca Drozg s-o liniștească pe țăranca înfierbîntată.

Către poartă veneau țărani, țărănci și copii. Se aruncară asupra lui din toate părțile.

— Încă de la început Drozgovii au tulburat apele!

— Niște profitori!

— După război au pus mîna pe putere!

— Dar lucrurile s-au schimbat. Ceasurile îi sînt numărate tovarășului președinte!

— Ba chiar și acestui vierme, mai devreme sau mai tîrziu îi vom veni de hac!

Lui Drozg nu-i rămînea altceva de făcut decît să se întoarcă la copii, lîngă pîrîu.

— Te-au „cîntat“ bine, ai? se legă Miha seara de el. Ei pot să-și bată joc, dar eu ce mă fac? Tu știi bine cum a fost în primii ani: m-am zbătut zi și noapte, pînă și viața mi-a fost în pericol, iar acum, cînd cooperativa de bine, de rău, s-a pus pe picioare, să-i punem cruce?! Țăranii, cei bogați și mijlocași, își vor lua vitele și mașinile și vor părăsi cooperativa, dar ce vom face noi ăștia, sărăntocii? Va fi mai rău ca înainte de război. Încă de pe acum vorbesc că nu ne vor lua la lucru, mai ales pe mine.

În cuvintele lui Miha se simțea încă ceva: oare nu vezi adevărul, că ai venit pe nepusă masă?

— Cel mai bun lucru ar fi să ne întoarcem în oraș, îi zise Drozg Justei, cînd căsuța se cufundă în tăcerea nopții de vară.

— Ca să-și bată joc de noi toată casa și să ne umilească, nu-i așa? se opuse Justa. Și cîte lucruri n-am adus aici! Noi nu trăim pe spinarea lui Miha și a Ivankăi, nu am venit la ei, noi am venit la tatăl tău. Vom rămîne aici pînă la sfîrșitul lunii!

Drozg înțelese că orice cuvînt ar fi fost de prisos. Aici se simțea și mai prost ca în oraș. În problema țărănească el niciodată nu fusese prea lămurit. Într-adevăr, cu ani în urmă făcuse din răsputeri propagandă pentru cooperativizare și asta nu numai pentru că îl trimisese comitetul în satul natal și în satele învecinate, dar și pentru faptul că în cuvîntările pe care le ascultase și articolele din ziare pe care le citea cu atîta zel, îl convinseseră că numai prin cooperativizare se vor putea lichida suferințele țăranului, se va mări producția agricolă, și se va putea crea socialismul și la sate. Întrucît în anii care urmaseră nu se obținuseră rezultate bune, el credea, dar de fapt așa scria și în ziare, că pentru asta e vinovată chiaburimea, clerul și reacțiunea care mai exista. Dar cînd în urmă cu cîteva luni citi noile directive despre cooperare: mai exact, că este necesar să se pună capăt înființării forțate a cooperativelor agricole, nu-și crezu ochilor. Nu dădu crezare la început nici urechilor sale, atunci cînd secretarul de partid explica directivele la fel de convingător, cum făcuse cu ani în urmă pentru vechile directive. Dar acum totul venise de sus, curînd se liniști și ajunse chiar la concluzia că într-adevăr trebuie să se pună capăt metodelor de pînă acum de muncă la sate, care se bazau în primul rînd pe constrîngere, iar cît despre cooperative, țăranii cooperatori trebuie să aibă mînă liberă. Îndeobște cooperativizarea trebuie să se extindă și înainte de toate să se mărească productivitatea agricolă, dar avînd grijă, se înțelege, să nu reînvie relațiile capitaliste la sate. El nu se ocupase însă în detalii de aceste probleme, prea fusese ocupat cu întreprinderea. Deci, ceva s-a schimbat. Dar cînd anume, că el nu a observat? La început totul era atît de simplu și de clar. Cel mai clar fusese în anii de luptă ai partizanilor: știai cine ți-e dușman și care-i datoria ta. Imediat după eliberare lucrurile se complicaseră mult mai mult decît își închipuiseră, cînd, partizani fiind, discutau despre vremea care va veni după război, dar cu toate astea omul măcar știa care sînt îndatoririle lui. Ce-i drept, munca era grea, cerea mai multe forțe

decît putea da omul, dar începuseră să se vadă primele succese.

Dar acum parcă-i fugise pămîntul de sub picioare. Cîteva zile hoinări prin pădure, stătu cît mai departe de țărani, chiar și de fratele său și de cumnata sa. Era ca și bolnav, nepăsător față de tot ce se întîmplă în jurul lui.

Dar într-o dimineață copiii îl traseră din nou în jos, spre pîrîu. La început refuzase, căuta singurătatea; dar în cele din urmă veselia copiilor și viața lor fără griji îl atraseră. Luă un cuțit și-i făcu lui Petrček o moară mică de apă. În timp ce făcea moara și privea la copiii fericiți, începu să-și aducă aminte de anii copilăriei. Nu-și amintea lipsurile și zilele grele, în gîndurile lui apărură numai ceasurile petrecute pe izlaz, la pășunat, lîngă pîrîu sau în sat și la școală. Trebuia să recunoască totuși că anii aceia fuseseră cei mai frumoși.

— Unchiule, fă-mi și mie ! îl rugă Vanč, copilul cel mai mare a lui Miha, cînd moara lui Petrček începu să se învîrtească.

— Ție am să-ți fac o moară de vînt !

Copiii nu se mai despărțeau de el. După două zile fixară moara de vînt la capătul unui par înalt, pe care Drozg îl înțepeni în vîrful unui păr. Vremea era vîntoasă și în curînd moara se făcu auzită.

Drozg începu într-un fel să se liniștească. Ani la rînd privise totul în jurul său în lumina necesităților economice și politice ale prezentului sau ale unui viitor îndepărtat, marcat de perspectivele unui viitor deocamdată cenușiu, iar acum, putea să stea din nou lîngă pîrîu și să privească ceasuri întregi cum valurile se izbesc de pietre, să le asculte murmurul, să asculte moara de vînt și să privească fără grijă pantele însorite din jur. Putea să zacă în voie lîngă papură și trestii, de asemenea sus în pădurícea de mesteceni, fără să se gîndească la ceva anume și cu o bucurie nealterată să urmărească visător cum vîntul gonește norii albi și pufoși pe cerul albastru, în timp ce copiii se cațără prin copaci ori se hîrjonesc ca mieii pe toloacă. Nu-i părea rău de timpul irosit, deși cîte o după-amiază întreagă se bălăcea în pîrîu cu copiii, alerga prin iarbă sau se strecura printre trestii. Dacă în ultimele zile în oraș se lăsase oarecum indiferent în voia soarelui, apei și larmei copiilor, acum începu să se bucure conștient de această viață. Ba chiar avea dorința să meargă cu Justa la plimbare, dorea să-i vorbească, așa cum niciodată pînă acum nu-i vorbise, dar Justa continua să fie irascibilă. Drozg nu-i dădea atenție lui Miha, cînd acesta se lega de el, nu-i mai păsa nici ce vor face cu cooperativa agricolă din sat ; ceea ce se întîmplase în oraș, încet-încet se estompa și nu-l mai amăra atîta. Într-o dimineață luă cu sine la pîrîu *Calvarul*, pe care în ultima clipă îl vîrîse în sacoșă.

Cînd în aceeași zi se îndrepta pe-nserat spre casă, se întîlni nas în nas cu Gričar, care se întorcea cu șareta de la oraș. Țăranul opri în loc calul, cu o mișcare largă întinse mîna spre șapcă, dar n-o scoase din cap, ci strigă cu dispreț :

— Deci, astfel de oameni ne-au învățat ce-i socialismul, ai ? Ptiu !

Scuipă în fața lui și lovi atît de tare calul, că șareta hurducăi zburînd pe lîngă Drozg și copiii speriați.

Acasă Miha îl întîmpină cu mai multă îngăduință.

— Deci, așa, ai, Jakobe ? și făceai pe comunistul, ai ?

Drozg înțelese încotro bătea Miha și ce vroia să spună Gričar.

— Cine ți-a spus ?

— Gričar a aflat în oraș. Ai demolat o casă veche de lîngă rîu și ai vîndut tot ceea ce s-ar fi putut vinde, iar banii i-ai băgat în buzunar !

— Asta a aflat Gričar ?

— Ce, nu-i adevărat ?

— Nu !

— Încă mai ești director ?
— Nu mai sînt.
— Atunci ?
— Uite cum a fost ! Ascultă !

Și îi înșiră toată povestea cu fierul vechi și tot ce a urmat după aceea.

— Și pentru atîta lucru te-au dat afară ? Haida, de, astea-s povești de adormit copiii !...

Drozg nu se supără pe frate-său că nu-i dă crezare, chiar și lui i se părea acum incredibil ceea ce îi povestise.

Seara stăteau în fața casei cu tatăl său. Dinspre sat se auzeau glasurile oamenilor și mugetul vitelor care se întorceau de la cîmp, deasupra livezii apăru luna plină și pluti încet printre stele. Trebuia să-i spună și tatălui său. Bătrînul Drozg îl ascultă cu atenție ; cînd termină, îi spuse :

— De ce nu te apuci de ce ai învățat ? Deseori m-am gîndit la asta. Slujbele tale întotdeauna au atîrnat de un fir de păr. De ce nu te întorci la meseria ta ?

Drozg nu putea să nu zîmbească la vorbele tatălui său îmbătrînit și gîrbovit de muncă și ani.

— Tată, ai rămas tot acolo unde ai fost înainte de război și chiar mai înainte, pe cînd eu în acest timp am parcurs un drum lung, de la ucenicul cizmar pînă la... — cu durere adăugă : pînă la fostul director.

Drozg nu știa ce slujbă îi vor da și de aceea nu se gîndea la asta ; cît despre cizmărie, nu-și mai amintise de multă vreme, de cînd lăsase arma și intrase în slujbă la comitetul raional.

4

La întîi ale lunii următoare îl chemară pe Drozg la consiliul popular și îi comunicară că e numit șef al filialei întreprinderii de încălțăminte a orașului, dincolo

de rîu. La lucru se poate prezenta după o lună, ba chiar și deîndată dacă dorește, în orice caz va mai primi un salariu de la „Prietenii fiecărei case".

Secretarul, cu care altădată lucrase la comisia pentru spațiul locativ, îi comunică toate astea de parcă absolut nimic nu se întîmplase între Drozg și consiliul popular, adică între oamenii cei mai de seamă din oraș și Drozg.

— Aceasta nu e cumva secția aceea a întreprinderii de încălțăminte, întrebă Drozg cu vocea sugrumată, despre care au scris ziarele ?

— Exact, dragă Drozg. Și adăugă cu un zîmbet dulceag : N-o putem pune pe picioare. Dacă e cineva în stare de asta, apăi acela nu poți fi decît dumneata, tovarășe Drozg. De aceeași părere sînt și tovarășul secretar, și tovarășul președinte.

El îi înmînă lui Drozg numirea și, zîmbind semnificativ, se aplecă deasupra hîrtiilor din fața sa.

Șef al filialei întreprinderii de încălțăminte a orașului ! De fapt doar al unui atelier ! Tocmai la periferia orașului, în Novo Selo sub Zeleni rid [1]. Pe acolo trece drumul spre munte, în ultimul an al războiului avuseseră în zona aceea mai multe operațiuni și ridicaseră, între altele, din același atelier o mare cantitate de încălțăminte, piele și pingele, încît reușiseră să încalțe jumătate din detașament, iar șeful atelierului, care încă înainte de război fusese devotat fascismului, se speriase în asemenea hal, că în ziua următoare își luase tălpășița și fugise în Austria. Deci îl trimiteau acolo ?! La periferia orașului, de fapt în suburbie, între cizmarii de țară. Aproape zece ani s-a ocupat de alte probleme, la început a fost partizan, după aceea funcționar, în cele din urmă director de întreprindere, iar acum să fie șeful unui mic

[1] Colina verde.

atelier de încălţăminte! Oare n-ar fi mai bine să se întoarcă şi să-i arunce în faţă numirea, care-i apăsa pieptul ca un bolovan? Dacă aşa stau lucrurile, să-şi găsească un alt prost, el îşi va găsi singur de lucru! Dar cu toate astea nu se opri, ci îşi continuă alene drumul spre casă.

Acasă Justa bătu din palme.

— Cel puţin vom fi încălţaţi! Cît despre bani, cu cei pe care-i vei primi de la întreprindere, voi cumpăra copiilor haine pentru toamnă, iar cu banii pe care i-ai cîştigat din demolare, voi cumpăra combustibil. Nu e rău deloc, Jakobe.

Drozg privi mirat la nevastă-sa.

— Nu e rău, ai, că din cauza cîtorva gustări pe care nici nu le-ai mîncat de unul singur, şi pentru cîteva măsuri aspre pe care le-ai luat împotriva leneşilor şi sabotorilor te scot din întreprinderea pe care ai pus-o pe picioare şi te aruncă într-un atelier împuţit la periferia oraşului? Nu e rău, ai, că te aruncă în gura reacţiunii, să...

— Vezi bine că nu e rău, sublinie Justa, de vreme ce ţi se dă slujba pe care o stăpîneşti, vei fi scutit de adunări, de veşnica zgîire în ziare şi cărţi şi vei avea timp liber pentru nevastă şi copii. Salariul îţi va fi aproape acelaşi, iar munca şi grijile — de cinci ori mai mici. După prînz desigur că nu te vei mai duce la atelier, seara nici atît. Copiii s-au obişnuit cu tine, acum trăim mult mai bine. Asta e lucrul cel mai important. Se înţelege, femeile îşi vor lua nasul la purtare, dar cu pantofii noi pe care ai să ni-i faci, am să le astup gura. Jakobe, ascultă-mă ce-ţi spun: nu e rău deloc!

Şi fiindcă Drozg continua să stea amărît lîngă masă, cufundat cu totul în gînduri, Justa deschise uşa debaralei.

— Uite, priveşte asta, şi asta, şi asta, începu ea să scoată încălţămintea veche, peticită şi ruptă. La toamnă copiilor le vor ieşi degetele prin pantofi, iar eu nu voi îndrăzni să mai ies în stradă. Chiar de mîine te vei duce şi vei lua în primire atelierul.

— Se pare că nu e chiar atît de rău, zise Drozg după un timp. Dar ar fi putut să procedeze cu totul altfel încă de la bun început. Nu era oare mai firesc ca secretarul sau preşedintele consiliului popular să mă cheme la el şi să spună: „Tovarăşe Drozg, în întreprinderea «Prietenul fiecărei case», pe care de fapt ai pus-o pe picioare, e necesar un om cu studii, un specialist, care să se poată descurca mai bine, iar în Novo Selo n-avem un om potrivit care să conducă atelierul de cizmărie. Ei, ce zici?" I-aş fi răspuns: „Spuneţi-mi cui să predau întreprinderea «Prietenul fiecărei case» şi cînd să mă duc la cizmari?" Pe cînd aşa: ţi se dă la cap şi-apoi ţi se aruncă un ciolan.

— Şi nici asta... că te-au pocnit peste dovleac, nu e chiar atît de rău, zise Justa în doi peri.

Copiii care veniră să vadă dacă masa de prînz e gata, îl salvară pînă la urmă pe Drozg de discuţia nu prea plăcută. După amiază el se duse cu copiii la rîu, dar curînd îi aduse acasă şi ieşi singur în oraş. Începu să se plimbe pe străzile aproape pustii, deoarece zăpuşeala era încă de nesuportat. Se oprea fără voie în faţa vitrinelor atelierelor de cizmărie şi a magazinelor de încălţăminte. Cu cît se uita mai mult la pantofi, cu atît mai puternic simţea cum în ultimii ani se îndepărtase de ceea ce cîndva fusese sensul şi bucuria vieţii lui: să facă pantofi frumoşi şi comozi, să-l satisfacă pe omul care i-a comandat, să audă cuvîntul lui de laudă şi mulţumire. În general se îndepărtase de viaţă. Oare într-adevăr oamenii poartă astăzi un alt fason de încălţăminte, şi nu ca acum zece ani şi ţin nu numai la măsură, ci mai ales la calitate şi la aspectul exterior?

Cu toate că se oprise şovăind în faţa vitrinei, el privea pantofii tot mai atent, ca un specialist, ca omul

care a și acceptat noua sa slujbă și chiar a doua zi avea să se așeze pe scăunelul cu trei picioare.

Seara se întoarse acasă obosit și dezorientat.

Urmă din nou o discuție lungă cu Justa, după asta un somn neliniștit de cîteva ore, dar dimineața, cînd copiii încă mai dormeau, el porni spre noul său loc de muncă.

În timp ce se urca pe bicicletă în curte, auzi rîsul batjocoritor și cuvintele Ribičkăi : „Pînă la urmă va ajunge ajutor de cizmar, că mai mult nu-l poate duce capul." El porni pe stradă, fără să privească spre balconul de unde Justa dorea să-i surîdă încurajator și să-i spună o vorbă bună.

Cînd trecu pe lîngă biserică, ceasul de la clopotniță arăta cinci și jumătate. În șapte minute va fi acolo, iar lucrul începe abia la ora șase. Să stea în fața ușii și să aștepte muncitorii, la fel ca la „Prietenul fiecărei case" ? În loc s-o apuce spre Novo Selo, el coti la stînga. Curînd se pomeni în afara orașului. În fața lui se întindeau lanurile pîrguite și porumbul verde de-o șchioapă. Cerul era senin, soarele cald, iar șoseaua plină de bicicliști și pietoni care se grăbeau spre fabrici sau ateliere. Îl cuprinse bucuria omului care după un lung șomaj și nesiguranță se duce, în sfîrșit, la lucru.

Fix la ora șase ajunse în fața atelierului. Într-adevăr, obloanele celor două ferestre fuseseră ridicate și ușa era deschisă, dar în atelier nu văzu decît un bătrînel care scotocea prin grămada de pantofi de pe podea. Se urcă din nou pe bicicletă. Doar n-o să le fie paznic din prima zi. Porni spre Zeleni Rid, acoperit de pădure. Nu se opri la poale, ci o luă pe drumeagul bine bătătorit, care șerpuia și se cățără iute cu bicicleta pînă în sus, pe povîrniș. În pădure era plăcut, aerul proaspăt, și mirosea a brad. Las' să vină muncitorii, să înceapă lucrul, va avea destul timp să vorbească cu ei ! Abia cînd drumul deveni abrupt, se întoarse. Înapoi, la vale, zbura ca vîntul. Duminică va lua copiii și vor veni la Zeleni Rid. Se vor întoarce tocmai seara. Cel mai bine va fi dacă va veni și Justa cu ei. Se înțelege că va veni și Justa. Vor lua cu ei mîncare, iar de băut vor găsi desigur ceva, acolo, la chioșc. Să respire aer curat va fi bine și pentru Justa, măcar o zi să se rupă și ea de grijile zilnice. La iarnă o așteaptă zile grele.

La șase și jumătate intră în atelier. În prima încăpere, unde se primeau comenzile și pantofii rupți și se restituiau cei reparați sau cei noi, o fată palidă, de vreo douăzeci de ani, vorbea cu o femeie de la țară despre un copil care se îmbolnăvise din nou. Drozg salută și păși în cealaltă încăpere, mult mai mare, în atelierul propriu-zis. Aici lucrau cinci cizmari și doi ucenici, iar asta însemna că trebuiau să muncească șapte oameni ; dar de fapt numai doi cizmari stăteau pe scăunelele cu trei picioare. Bătrînelul acela, pe care îl mai văzuse, bătea la niște pantofi vechi, un altul tînăr, chipeș, roșcovan, plesnind de sănătate, și cu o privire impertinentă învîrtea în mîini un pantof frumos de damă și povestea glume nesărate, la care făcea haz tot atelierul. Ceilalți își puneau hainele de lucru sau, pur și simplu, stăteau la fereastră.

— Tovarășul Drozg, nu-i așa ? strigă unul dintre cei care stăteau la fereastră și priveau afară.

— Aici nu sînt gustări pe banii statului ! se hlizi altul care lucra lîngă cuier.

Urmă un hohot de rîs și toți ochii se îndreptară spre Drozg.

— Cine conduce temporar atelierul ? întrebă calm Drozg, cu toate că îi fugise din obraji tot sîngele care îi apăruse în timpul plimbării în pădure.

— Počivavšek ! zise cineva de lîngă fereastră.

— E aici ?

— Să vină Počivavšek la timp ?!

— Cînd vine ?

— După ce îl va alăpta nevastă-sa !
— N-are imortanță, i-o întoarse Drozg. Ne vom înțelege și fără Počivavšek. Își înghiți saliva și tăie aerul cu mîna dreaptă. M-au numit aici responsabil. Rîsul amuți într-o clipă. Tovarăși, încă de astăzi îmi încep lucrul.
— O-hooo ! Pantoful de damă zbură în tavan. Oare activiștii se pricep la toate, să repare pînă și încălțămintea oamenilor ?
Pantoful căzu chiar în fața lui Drozg. El îl ridică și îl dădu cizmarului roșcovan.
— Ar fi trebuit să întrebi dacă cizmarii se pricep să le facă pe toate.
— Dumneata ești cizmar ? se interesă unul dintre ei.
— Am învățat meseria în alt oraș, dar ca cizmar am lucrat la Brenčič. A fost un meșter bun, dacă l-ați cunoscut.
O nouă surpriză.
— Vă descurcați cu lucrul ? întrebă serios Drozg.
— N-ai observat rafturile pline ? Și prin hohotele de rîs : Acum va merge și mai iute, vom lucra cu un activist.
În felul acesta decurse convorbirea încă un timp. Drozg nu se lăsă atras de provocări, își păstră sîngele rece. În cele din urmă ei încetară cu răspunsurile usturătoare, rîsul dispăru de pe fețele lor și unul după altul se apucară de lucru. După ora șapte sosi și Počivavček. Nicidecum nu putea să-i intre în cap că locul lui acum este acolo pe ultimul scăunel. Drozg simțea că nu e binevenit aici, dar observă că unii dintre ei răsuflară ușurați că scăpaseră de Počivavšek.
Cînd, în sfîrșit, se puseră de bine de rău, pe treabă, Drozg se duse în prima încăpere. Luă în mîini registrul de comenzi. Cercetă cîteva pagini și se întoarse spre fata care, cu brațele încrucișate, stătea în spatele tejghelei și privea absentă prin ușa de sticlă în stradă.

— De ce nu dai pantofii la reparat după ordinea primirii ?
— Cu asta se ocupă Počivavšek.
Răspunsul nu fu prea amabil.
— Văd aici un client ai cărui pantofi au fost gata în trei zile, iar alții așteaptă săptămîni în șir.
Fata dădu doar din umeri.
„Fata asta va fi prima care va zbura de aici, își zise Drozg, și Počivavšek după ea.“ Chiar mîine se va duce la direcție. Oare n-a venit nimeni în control aici ?
Nici registrul de materiale nu era în regulă ; înregistrările nu corespundeau cu situația reală.
Drozg ar fi vrut să-i cheme la el pe toți. Și poate că ar fi făcut-o, dacă nu s-ar fi temut ca cineva să nu deschidă din nou discuția despre fierul vechi și gustările acelea.
Sosiră mai mulți clienți ; unul aduse pantofi la reparat, altul venise ca să-și ia încălțămintea. Cei care veniseră degeaba se supărau, erau nemulțumiți, chiar revoltați ; o femeie insistă să i se dea pantofii înapoi, dacă nu i se repară pe loc. Drozg îi căută și în prezența femeii îi duse în atelier. Îi dădu lui Počivavšek.
— Ai să-i faci mai întîi pe aceștia !
— Să las bocancii ăștia baltă ?
— Cînd au fost aduși ?
Počivavšek nu răspunse. Drozg cercetă numărul bonului, se duse în prima încăpere și se întoarse din nou.
— Bocancii au fost aduși ieri, iar pantofii ăștia zac aici din luna mai. Te rog !
Počivavšek făcu o grimasă acră, lăsă de-o parte bocancii inginerului la care nevastă-sa se ducea să spele.
Găsi greșeli și în registrul de încasări. Nu că ar fi lipsit ceva, dar totalizările nu erau exacte, cineva tăiase sau ștersese.
Nu se mai putu abține.

— Tovarăşa... la întîi ale lunii următoare, ai să-ţi cauţi altă slujbă. Am să propun direcţiei să te dea afară!

Fata, care şi fără asta avea o faţă palidă, se făcu albă ca varul.

— Unde să mă duc, tovarăşe?

— Undeva tot îţi vei găsi de lucru, îi răspunse sever Drozg.

— Nicăieri nu mai primeşte fără studii.

— Se înţelege, avem nevoie de specialişti.

Asta n-o spuse numai cu ironie, ci şi cu amărăciune.

— Nu sînt obişnuită să muncesc la cîmp, iar fabrica nu e de mine.

— De ce să nu fie de tine, fabrica?

Abia acum privi cu atenţie fata. Observă cît era de slabă şi palidă; cum îi ardeau ochii cu un foc straniu, iar sub ei cearcăne adînci, vineţii.

— Nu vedeţi cum arăt? În primăvară am ieşit din spital, încă nu mă simt bine, dar nu puteam să mai rămîn acolo. Am un copil de care mă îngrijesc singură. Aici lucrez doar de trei luni, nimeni nu mi-a arătat ce trebuie să fac. Am să învăţ, tovarăşe, domnule...

Plînsul îi înecă cuvintele.

Drozg simţi cum îi năvăleşte sîngele în obraz. „Deci aşa, dragă Drozg, nici nu te-ai aşezat bine în spatele acestei tejghele şi ai şi început! Oare nu vezi că fata e tuberculoasă, că logodnicul a părăsit-o, că micuţul care se află în provincie, s-a îmbolnăvit, că biata fată nu e vinovată de aceste nereguli, că..."

— Bine, bine, zise el încercînd s-o calmeze, şi ridicîndu-se, închise registrul şi porni spre atelier, vom mai discuta despre asta.

Cînd intră în atelier observă că unii lucrau repede şi cu tragere de inimă, iar alţii continuau să bată încet, la fel ca mai înainte. Mirosul înţepător al pielei şi al papului de cizmărie nu-l mai irita ca la început, cînd intrase prima oară pe uşă. Îi amintea chiar de ceasurile plăcute pe care le trăise pe scăunelul cu trei picioare.

Dar roşcovanul, grăsanul acela, pe lîngă pantofii de damă, se apucase să lucreze şi nişte pantofi de copil, dar fără bon! Deci, în timpul programului lucrează pentru el, pentru propriul său cîştig!

— Tovarăşi! Unii ridicară capetele, alţii îşi continuară lucrul netulburaţi, iar roşcovanul nici nu se sinchisi. Tot în felul acesta demascase mai întîi pe administratoarea Alma de la „Prietenul fiecărei case", şi mai apoi încă trei muncitori. Dar oare obţinuse ceea ce dorise? Tovarăşi, repetă el mai încet şi nu atît de insistent, aşteptă o clipă şi spuse cu totul altceva. Mă gîndesc că e timpul să se curețe geamurile. Nu sînteţi de aceeaşi părere, tovarăşi?

— Eu am zis că ar trebui chiar zugrăvite cele două încăperi, sări bătrînelul care tot timpul muncise ca un ceasornic, am zis, dar pentru asta veşnic nu sînt bani. Zugrăveala se poate face mult mai uşor acum, în timpul verii.

— Mă voi duce la direcţie şi voi cere bani. În oraş sînt atîtea ateliere frumos aranjate, iar ăsta de-aici parcă e grajd, nu atelier.

— Chiar că seamănă a grajd, zise bătrînelul foarte serios.

Roşcovanul puse de o parte pantoful de copil şi luă din nou pe cel de damă. Drozg îl observă cum după o clipă aruncă o bucată de piele peste pantofior. „Am să-l reţin după lucru, hotărî el, am să-l strîng niţel cu uşa între patru ochi."

Drozg se aşeză la maşina de cusut. Pe masa de lîngă maşină erau pregătite căputele pantofilor care trebuiau cusute. Le luă, dar le puse din nou la locul lor. Ani la rînd pînă acum stătuse în spatele biroului, pe care neîncetat zbîrnia telefonul. La „Prietenul fiecărei case" avea chiar două telefoane, organiza conferinţe, convoca adunări şi le conducea, citea procesele-verbale şi le semna,

citea referatele, rapoartele, instrucțiunile și dispozițiile, pregătea discursuri; înainte de asta repartizase locuințe, iar imediat după război se ocupase de împărțirea cartelelor de hrană. Și acum să bage ață în ac, să se pună pe cusut, să ia cuțitul și să taie pieile, pingelele și, colac peste pupăză, să se așeze pe scăunelul cu trei picioare, să ia o vechitură de pantof și să-i pună o nouă pingea? Dar alungă deîndată acest gînd, aici n-are cum să stea în spatele biroului, fiindcă așa ceva nici nu există, iar pentru acești cîțiva oameni nu va avea opt ore de muncă de conducere, de aceea va trebui să tragă și la mașină.

Zgomotul mașinii, mișcarea mîinilor și a picioarelor și mirosul de piele îl rupseră în cele din urmă din gîndurile încîlcite. Se cufunda tot mai mult în muncă. Anii, care stăteau între această dimineață frumoasă de august și seara aceea de toamnă, cînd părăsise aceeași mașină de cusut și se dusese la partizani, se șterseră, rămaseră în urmă. Îi dispăru și teama că a uitat ceea ce știa cîndva. La un moment dat simți chiar o plăcere cum de mult nu mai simțise.

Cînd termină lucrul cu mașina, luă cuțitul și începu să croiască. Nu se mai auzi nici un rîset, nimeni nu aruncă vreo privire batjocoritoare.

La el veni după sfat unul din ucenici, cel mai mare. Drozg observă că băiatul mai întîi se îndreptase spre Počivavšek, dar după asta veni la el. Drozg îi dădu toate explicațiile și chiar îi arătă cum trebuie să-și termine lucrarea.

Timpul trecu pe nesimțite; curînd, după ce clopotul bisericii de sub Zeleni Rid bătu amiaza, cineva spuse că se făcuse ora două.

— Tovarăși, zise Drozg înainte de a pleca, vom discuta mîine după lucru. Va trebui să ne sfătuim cum să aranjăm atelierul și cum să împărțim munca, pentru ca toți clienții să fie mulțumiți. Cînd porniră, el adăugă: Se înțelege, lucrul începe la ora șase.

Vrusese să-l rețină pe roșcovan, dar renunță.

După ce Muršec, bătrînelul care avea în spate treizeci de ani de muncă, trase obloanele, Drozg încălecă bicicleta. Nu putea spune nici că e mulțumit, dar nici nu se plîngea.

În fața podului îl întîlni pe Brus.

— Ce mai e nou, Drozg?

— Afurisită zăpușeală. Hai să bem cîte-o bere!

— Să bem!

La bufet era așa de multă lume, că nu-și găsiră loc și se opriră în fața tejghelei fiecare cu halba lui.

— Ce mai e pe la voi? întrebă Drozg.

— Slak nu va face prea mulți purici.

— Ce?!

— Problema ta a deschis oamenilor ochii. Acum le pare rău că au fost atît de lași. Avem sau nu avem comitet muncitoresc, consiliu de conducere? E necesar ca de acolo, de sus, să ni se toarne creier în cap? Ne-am și luat la harță cu consiliul de conducere. Slak vrea pentru cabinetul său mobile noi, dar noi am spus: nu! Noi avem nevoie de mașini, nu de mobile. S-a înfuriat el, dar tot noi ne-am impus. Asta e doar începutul...

Drozg rîdea, în primul rînd fiindcă dorise să i se întîmple ceva asemănător lui Slak și celor care îl puseseră în postul de director, iar în al doilea rînd pentru că era departe de „Prietenul fiecărei case".

— Ai să te întorci din nou la noi, Drozg.

— Înapoi nu mă-ntorc.

— Și ce-ai să faci?

— De azi sînt șeful atelierului de cizmărie din Novo Selo.

— Ce?!

Drozg mai repetă o dată.

— Și ai primit?

— Firește. Mă întorc de la prima mea zi de muncă.

Brus se miră tot mai mult, nu numai de ceea ce i-a spus Drozg, dar și de felul cum i-o spuse.

— Atelierul, ce-i drept, nu e mare, zise Drozg foarte calm, e chiar foarte mic pentru Novo Selo și pentru oamenii din Zeleni Rid. Va trebui mărit, în spatele clădirii este loc suficient. Nu e drept ca oamenii să aștepte luni la rînd pentru încălțămintea lor. Prea puțin ne-am îngrijit de oamenii din afara orașului.

— Îndeobște ne îngrijim prea puțin de oameni, zise și Brus. Se scrie și se vorbește atît de mult despre asta, dar de fapt... Dădu din mînă. N-are sens să mai discutăm ! Mai bem cîte una ?

— Trebuie să mă duc acasă, ocoli invitația Drozg, le-am promis copiilor că imediat după masă ne vom duce la rîu. Copiii sînt foarte punctuali, nu te iartă dacă nu te ții de cuvînt.

El spuse ultimele cuvinte în stradă, îi zîmbi lui Brus, sări pe bicicletă și porni în goană spre pod.

5

Încă de-a doua zi veniră zugravii. Zugrăviră amîndouă încăperile, femeile șterseră ferestrele și spălară podelele. După asta împreună cu bătrînul Muršec, în care de la început Drozg văzuse pe cel mai bun muncitor, mutară la locul lor mașinile, rafturile, scăunelele cu trei picioare și lăzile cu scule.

— Așa se poate lucra, repeta întruna Muršec, de parcă abia acum pentru el începea o viață de muncă.

— Vom începe să muncim cu-adevărat abia atunci cînd vom extinde atelierul, îi răspunse Drozg, cînd aici vor sta în rînd cincisprezece-douăzeci de scăunele și vor începe să zbîrnîie cinci-șase mașini de cusut și alte mașini.

Meșterii și ucenicii sosiră la lucru. Ciocănelele bătură iute și cu nădejde, ca și cum nu numai ochii lui Drozg îi îndemnau la lucru, ci și pereții albi și geamurile prin care se vedea fiecare tufiș, acolo, sus, pe Zeleni

Rid. În fiecare zi trebuia îndepărtat cîte ceva din tot ce era vechi, tot ce ținea de delăsare, lene, deoarece ieșeau tot mai mult în evidență în atelierul văruit proaspăt, cu registrele rînduite cu grijă de noul conducător, a cărui față serioasă era luminată acum de zîmbetul bucuriei. Se mai auzea, ce-i drept, din cînd în cînd cîte-o aluzie răutăcioasă la adresa lui Drozg, se mai întîmpla ca ba unul, ba altul să nu vină la timp la lucru, dar cu toate astea treaba mergea mult mai bine, ciocănelele nu se opreau o clipă, mașina de cusut zumzăia necontenit și în raftul vopsit din prima încăpere se rînduiau tot mai des pantofii reparați. De aici, Lenka le preda femeilor nerăbdătoare sau copiilor pe care îi trimiteau părinții. Cu această muncă ea se descurca foarte bine. Mai greu îi era cu registrele. Dar în loc să se zgîiască ceasuri întregi pe geam, ea se apleca cu încăpățînare asupra literelor sale strîmbe, grosolane și asupra cifrelor încîlcite, iar din cînd în cînd dădea fuga pînă la magazinul universal de vizavi după cîte un sfat.

— Cum se mai simte copilul ? o întrebă Drozg într-o după amiază.

Nu-i pusese întrebarea doar din amabilitate, era cu adevărat îngrijorat de copilul ei. Pentru prima oară se interesa de viața personală a unuia din oamenii săi. Nici pe el la vremea sa nu-l întrebase nimeni nimic, nici măcar atunci cînd după prima naștere Justa zăcuse bolnavă două luni încheiate și nici cînd viața lui Petrček atîrnase de un fir de păr ; pentru aceste lucruri nimeni nu avea nici timp și nici interes. În fața acelora care pînă acum dirijaseră munca lui Drozg, stăteau trasate doar țelurile generale, care, în conformitate cu ceea ce se spunea și se scria, trebuiau să pună bazele unei vieți mai bune pentru popor, dar cum trăiește omul ca individ, luat în parte, cum trăiesc aceia care construiesc aceste baze, pentru toate astea se acorda foarte puțină atenție. Cu secretarul de partid și cu ceilalți conducători ai mun-

citorilor dezbătea problemele în întreprinderile și în organizațiile în care lucra, dar niciodată nu se întîmplase ca cineva să-l întrebe: „Tovarășe Drozg, ce face soția dumitale, ce fac copiii ?“ Despre asta nu-l întrebau, de la el cereau numai muncă și iar muncă, foarte multă muncă și asta în timpul lui liber. La fel le pretindea și Drozg celor pe care îi conducea și care îi erau subordonați. Niciodată nu i se întîmplase să rețină pe cineva în birou mai mult decît era necesar și să-l întrebe dacă acasă ai lui sînt sănătoși, unde vor merge duminică, unde își vor petrece concediul. Dar în această după-amiază el o întrebă pe Lenka cum se mai simte copilul ei bolnav și avea dorința de a discuta cu ea mai mult despre copil și despre ea însăși.

Un zîmbet cald, plin de recunoștință învioră fața ei palidă.

— E mai bine, tovarășe responsabil.

El își făcu timp și pentru muncitori, și pentru cei doi ucenici. Și înainte de asta știa foarte multe lucruri despre oamenii săi, dar toate acestea nu i se păreau atît de importante ca să poată influența asupra muncii din întreprindere. Pe nesimțite începu să-și plece urechea tot mai mult la problemele zilnice ale oamenilor săi. Știa să asculte cererile lor, pe care înainte le respingea ca fiind prea personale, depunea toate eforturile pentru ca să-l mulțumească pe cel aflat în nevoie. Se legau din ce în ce mai puțin de el și începură să discute tot mai mult în fața lui, fără să se ferească.

— Despre Drozg se spune că nu știe nimic altceva decît directivele care vin de la comitetul orășenesc și de la consiliu, zise Petrač, care încă din prima zi a venirii lui Drozg jurase că la sfîrșitul lunii își va da demisia. Dar uite că m-am înșelat. A ieșit om.

— Da, da, întări Murašec.

— Numai de-ar rămîne așa, de n-ar uita prea repede cum au procedat cu el, adăugă Petrač.

Dar cu munca în sine Drozg nu se putea împăca. În primele zile lucră la mașină cîteva ceasuri neîntrerupte, mai curînd ca să arate cît e de priceput, dar curînd nu-l mai satisfăcu. Lucrul i se părea mărunt și neînsemnat. Oricît ar fi fost de convins că orice muncă merită respect, că el din proprie dorință învățase meseria de cizmar, cu toate astea nu găsise adevărata satisfacție în ea. Cît timp fusese preocupat de gîndul cum să-și extindă atelierul, ce fel de mașini să achiziționeze, cîți meșteri să angajeze, parcă mai mersese, dar cînd de la direcție îi spuseră că n-au fonduri pentru construcție și mașini, și cînd înțelese că, cel puțin pînă în primăvară, va fi imposibil să-și realizeze planurile cu care încă din prima săptămînă îi cîștigase pe oameni, el se simți din nou neînsemnat, limitat în acțiuni, neputincios să realizeze ceva care să fie demn de atenție.

Cum și în organizațiile de masă se schimbase stilul de muncă, de fapt el avea din ce în ce mai puține consfătuiri și ședințe, îi rămînea atît de mult timp liber după amiaza, că de foarte multe ori nu știa ce să facă cu el. De obicei Slavko își petrecea timpul în curtea vecină cu cei de-o seamă cu el, iar Justa, care era cu sarcina avansată, prefera să rămînă singură.

— De ce nu te plimbi puțin ? Nu-ți ajunge toată ziua să stai pe scaun ?

În felul acesta ea reușea să-l scoată afară din casă.

Îl vizită din nou pe Toplak. Primi cîteva cărți și, la sfîrșitul unei discuții lungi, în care comentară tot felul de probleme, Toplak îl sfătui să se înscrie la cursurile serale administrative și de contabilitate.

Cîteva zile Drozg se gîndi numai la sfatul lui Toplak, în cele din urmă se hotărî și se înscrise.

— La anii tăi începi să mai înveți ? rîse de el Justa, cînd se întoarse de la înscriere. Nu e mai bine ca seara să te odihnești ?

Drozg nu se lăsă. Într-adevăr în prima seară nu se simţi în apele lui mai ales cînd porni la şcoală cu cărţile în geantă, dar cînd în clasa slab luminată dădu de cîţiva cunoscuţi de la tot felul de şedinţe, ba chiar de pe vremea cînd fusese partizan, se destrămară şi ultimele ezitări. Pur şi simplu îl pasionă învăţătura.

Aşa trecură serile lui de iarnă : cu lecţii, teme şi lecturi. Ele îi aduseră şi pe cel de-al patrulea copil, un băieţel dolofan cu păr bălai şi cu glas strident. Copilaşul era sănătos, dar Justa destul de istovită. La ei trebuia să vină sora Justei, Francka, muncitoare la fabrica de textile, o fată vorbăreaţă, veselă şi mucalită. Datorită ei în casa lui Drozg era acum larmă din zori şi pînă seara tîrziu.

Drozg nu încetase să se intereseze de „Prietenul fiecărei case", de ceea ce se întîmplă acolo, dar asta de fapt nu-l mai privea. La început îl întreba cîte ceva pe Brus, cu care se întîlnea cel mai des, dar mai tîrziu nu mai deschidea discuţia despre întreprinderea de care altădată fusese legat trup şi suflet.

— Fierbe, Drozg, fierbe, ascultă-mă ce-ţi spun, îi zise într-o dimineaţă. Dacă nu cumva mai devreme, atunci sigur la alegerile noului comitet muncitoresc „va da în foc". Lingăii lui Slak nu vor mai fi aleşi. Asta e mai mult ca sigur. Tot aşa e sigur şi faptul că după alegeri va zbura şi Slak. Ţi-am spus eu că te vei întoarce.

Drozg îi spuse lui Brus că aşa ceva n-o să se întîmple, deoarece Slak are un spate zdravăn, şi-apoi nici el nu doreşte să se mai întoarcă, dar cuvintele lui Brus îi merseră totuşi la inimă. Cu atît mai mult cu cît observase că începuseră să fie amabili cu el pînă şi cei de la „Prietenul fiecărei case", care pînă nu demult cînd treceau pe lîngă el se făceau că nu-l cunosc sau îşi băteau joc de el. Acelaşi lucru se întîmpla şi în imobilul în care locuia. De mult femeile nu mai şuşoteau cînd pornea sau cînd se întorcea de la lucru. Totul intra pe făgaş normal.

Acasă, la cizmărie, peste tot. Simţea cum după o îndelungată perioadă se întorcea la viaţa de dinainte, adevărată.

Într-o frumoasă seară de martie îl întîlni pe Čiček.

— Unde te grăbeşti aşa, Drozg ? începu el vorba, ca şi cum de la ultima lor discuţie trecuseră doar cîteva săptămîni.

— Omul are întotdeauna destulă treabă, răspunse Drozg cu o seninătate cu care niciodată pînă acum nu mai vorbise cu un conducător de partid.

— Am auzit că ai făcut multe acolo, de partea cealaltă a rîului. Se vedea că lui Čiček îi era penibil, îşi căuta cu grijă cuvintele. Am şi discutat despre slujba ta la comitet. Bravo, bravo !

Drozg roşi fără să vrea.

— Iar Slak nu-şi vede deloc de treabă, continuă Čiček, ca să-l reţină pe Drozg, care se grăbea. Am discutat şi despre el. Tăcu puţin, după care începu să vorbească calculat, cu importanţă şi de sus, cum avea de fapt obiceiul : Vom mai discuta şi despre el, şi despre tine. De problema asta se va ocupa şi noul comitet muncitoresc al întreprinderii „Prietenul fiecărei case". Čiček zîmbi uşor, de parcă ar fi fost vorba de o greşeală neînsemnată. Vorba aia veche : „Dumnezeu te amînă, dar nu te uită", cred că asta e valabil şi pentru epoca noastră, socialistă, cu toate că...

— Čiček, îl întrerupse Drozg, se vor închide magazinele, iar Justa mi-a zis să-i cumpăr...

— Apăi, aşa e cum ţi-am spus, am discutat şi vom mai discuta... N-o să rămîi prea multă vreme acolo unde eşti...

Čiček îi întinse mîna, iar Drozg, după ce-l salută o coti grăbit pe strada alăturată. Se simţea mîndru şi puternic, cum nu se simţise de mulţi ani.

1953—1954

DISONANŢA UNEI ZILE DE TOAMNĂ

— La revedere, *mutti !*

În timp ce atingea cu buzele obrajii mamei, privirea îi căzu pe ceaşca de porţelan. Interesant, cît de mult poate să le placă femeilor bătrîne cafeaua ! se gîndi ea. Cu cît înaintează mai mult în vîrstă, cu atît ar bea mai multă. Dar mai ales le place să-şi bea cafeaua, în timp ce mănîncă cornuri. Se înţelege, mama ei de mult fusese nevoită să renunţe la cornuri, la început nu le coceau bine, iar mai tîrziu nu mai aveau bani pentru ele. Dar la cafea n-ar fi renunţat nici în ruptul capului. În ultima vreme devenise insuportabilă, deoarece în casă nu mai era nici un bob de cafea şi era nevoită să bea năut cu cicoare ! Acum se va înţelege mai uşor cu ea. Dar cu ce preţ !

Ea se ridică repede. Privirea i se opri pe pianul de lîngă fereastră. Cu toate că afară era întuneric şi ceaţă, prin perdeaua din dantelă, care ajungea pînă la pămînt, pătrundea totuşi destulă lumină scoţînd în evidenţă strălucirea tulbure a pianului negru. Bietul obiect, oare ştie ce se va întîmpla astăzi cu el ? Ea zîmbi amar la întrebarea asta copilărească. Cît de departe au rămas acele vremuri, cînd era convinsă că orice lucru trăieşte, se bucură şi se întristează, vorbeşte şi are suflet ? Acum nici oamenii nu mai au suflet, iar inimile le sînt de gheaţă.

Cu greu îşi desprinse privirea de pe pian.

— La revedere, *mutti !* îşi luă ea rămas bun încă o dată de la maică-sa, care-şi sorbea imperturbabilă cafeaua. Apoi adăugă : Dacă vor veni încă de dimineaţă, ai grijă să fiţi atenţi cu el !

— Ce mă interesează ?! Acum nu mai este al meu.

Fiica, o fiinţă neînsemnată la cei treizeci de ani ai ei, o privi cu reproş pe maică-sa, o femeie trecută, de peste şaizeci de ani, cîndva grasă, dar acum cu un trup flasc, asemenea unui sac gol.

— Atîta vreme cît cumpărătorul nu l-a plătit integral, este încă al tău, zise ea apăsînd pe fiecare cuvînt.

Cu ochii înotînd în lacrimi, ea îşi mai opri o dată privirea asupra pianului, se întoarse iute spre uşă şi apucă clanţa. Dar un ţăcănit neaşteptat îi reţinu mîna. Ea se pomeni din nou acolo, lîngă fereastră, în faţa pianului. Cu un oftat îşi puse palmele pe capacul strălucitor. Era rece, iar chipul pe care-l văzu în el avea o paloare pe gheaţă : o pălărie neagră, o faţă cadaverică şi o bluză neagră. La moartea tatălui ei stătuse în acelaşi loc şi cu aceeaşi groază se oglindise în capacul pianului. După asta încă o dată la moartea lui Friedel. Iar acum pentru a treia oară. E ca şi cum ar lua parte la a treia înmormîntare din casă.

Degetele ei singure găsiră claviatura acelor tonuri cu care începe una dintre cele mai preferate nocturne ale lui Chopin. Se aşeză pe scăunel şi continuă să cînte. În camera îngustă, lungă, unde mai erau doar cîteva lucruri şi obiecte de bucătărie, se răspîndiră acordurile triste. Degetele albe, lungi, alunecau pe clape, iar în mintea ei dezorientată năvăleau cele mai obişnuite gînduri. Oare bărbaţii care vor veni să-l ia, vor fi îmbrăcaţi în negru, ca şi aceia care-l purtaseră pe tatăl ei ? Iar mai tîrziu — pe fratele ei ? Oare se vor opri în mijlocul camerei ca să-şi poată lua ultimul rămas bun de la răposat ? Se înţelege. Dar cînd se vor apropia şi se vor oglindi în capacul cel negru, li se vor înmuia bra-

ţele. Pentru prima oară îşi vor da seama cine sînt şi ce fac. Se vor îngrozi de ei înşişi şi de faptele lor. Dar cu toate astea după un timp îşi vor pune frînghiile şi chingile pe umăr şi vor lua cadavrul cu ei. Maică-sa, imperturbabilă, va curăţa probabil cartofi sau îşi va sorbi cafeaua. Ce reprezintă pentru ea pianul !? Da, îşi va sorbi cu zgomot cafeaua, în timp ce groparii vor deschide larg uşa camerei ducîndu-l cu ei. Dacă Beranička va fi acasă, neapărat îi va aştepta în vestibul. Îl va striga pe Beranič, sau poate amîndoi o vor chema chiar pe Sedmačkova. Şi astfel pianul va trece printre vecinii din stînga şi din dreapta spre uşa de la ieşire. Sedmak, ca şi Sedmačkova, nu vor scoate nici o vorbă ; numai că le va părea rău, le plăcea să-l asculte, iar Bredica lor se va mira de ce-l scot afară ; pentru o clipă poate că şi lui Beranič îi va părea rău, dar nevastă-sa va rîde cu răutate, bucurîndu-se de necazul lor...

La uşa de lîngă pian cineva bătu insistent. Tabloul funebru dispăru într-o clipă. Melodia tristă se stinse înăbuşit. Dar numai pentru o clipă. Degetele îndemînatice găsiră din nou clapele.

— Linişte, linişte ! strigară din camera alăturată. Aţi început din viul nopţii ! Bine că se termină ! Foarte curînd !

Urmară cîteva bătăi în uşă însoţite de rîsul acela, care era mai dureros decît bătăile şi cuvintele ameninţătoare.

Degetele se desprinseră de claviatură, din pian se smulse o disonanţă dureroasă, iar din camera vecină, prin uşa închisă, continua să pătrundă rîsul Beraničkăi.

— Nemaipomenit ! strigă spre uşă în nemţeşte bătrîna Fischer.

În uşă se auzi un nou bubuit, iar pianul scoase un geamăt dureros.

— Linişte, nemţofoilor !

Fiica o opri pe mama care era gata să se repeadă la uşă.

— Fă o ciorbă de cartofi, iar eu voi aduce pîine şi crenvurşti, zise ea după ce maică-sa se aşeză din nou lîngă sobă. Vom avea un prînz mai bun. Plec !

Dar nu plecă. Se duse încă o dată lîngă pian. Mîngîie uşor clapele, întîi cu stînga, apoi cu mîna dreaptă. După asta împături partiturile, închise pianul şi porni repede spre uşă.

Mergea chiar pe lîngă casă, ca şi atunci cînd maică-sa o trimisese pentru prima oară la magazin cînd era o fetiţă nepricepută. Nu privea în jurul ei, se temea ca nu cumva s-o observe cineva şi să-şi bată joc de ea chiar în mijlocul străzii. Dar nimeni nu-i acordă vreo atenţie. Ici-colo cîte unul o cunoştea, ce-i drept, dar nu o învrednicea nici măcar cu o privire. Doar o femeie oarecare, cînd o zări, făcu o mutră acră. Deşi îşi dădea seama că în dimineaţa aceasta nu va putea lucra, dorea fierbinte să fie din nou lîngă maşina sa de scris şi să ţină în mîini mapa cu scrisori şi corespondenţa care trebuia tradusă în nemţeşte sau din nemţeşte în slovenă.

Dar cum intră în birou, o cuprinse o presimţire rea. Maşina ei de scris era acoperită, lîngă ea nu era nici un fel de mapă, iar doamna Milena de la biroul alăturat abia îngăimă ceva neînţeles la salutul ei şi-şi băgă repede nasul în hîrtii.

— Nu-i nimic gata ? întrebă ea cu jumătate de glas.

Funcţionara îşi îndreptă privirea spre ea ca şi cum abia acum o vedea.

—A, dumneavoastră sînteţi, domnişoară Fischer ?! Uimirea ei era artificială. Mîna ei fină scoase din sertar un plic albastru. Domnul şef mi-a poruncit să vă dau acest plic. Poftiţi !

— Asta înseamnă că...

— A venit cineva la dumnealui, începu să explice sec funcţionara, şi l-a avertizat că va fi în detrimentul instituţiei dacă veţi continua să mai lucraţi aici. Înţelegeţi, nu-i aşa ?

Ce să înțeleagă ? Că îi luau de la gură pînă și această amărîtă bucățică de pîine, pe care o găsise după o căutare de aproape șase luni de zile ?

— Domnul director Hojnik v-a plătit și pe ziua de azi, zise cu înțelegere colega ei, o femeie mai în vîrstă, apoi tăcu și conchise : Dumnealui trebuie să țină seama de indicațiile care i se dau. Așa sînt vremurile ! Și-și băgă din nou nasul în hîrtii.

Tînăra concediată strînse cu putere plicul în mînă, bancnotele din plic foșniră. Ea se înclină ușor și părăsi fără o vorbă biroul.

Afară timpul rămăsese neschimbat. Nori plumburii uriași continuau să atîrne grei deasupra caselor și a copacilor, frunzele îngălbenite cădeau și peste oameni, care în ciuda toamnei mohorîte își vedeau de treburi. În magazine era animație ; din măcelării se auzeau vocile femeilor însoțite de loviturile bărdiței măcelarilor, și din cînd în cînd pe stradă se răspîndea rîsul lor zgomotos ; în colț, muncitorii veseli curățau molozul și dărîmăturile rămase din timpul războiului, în timp ce în strada alăturată se săpau temeliile unei noi case. Pe nici una din fețele oamenilor nu observă urma vreunei griji. Sau, în orice caz, a unei griji ca aceasta care o chinuia acum pe Ana Fischer. Pentru a doua oară, de cînd se terminase războiul, rămînea fără lucru. Vînduse cu maică-sa tot ce se putea vinde și constituia cît de cît o valoare, iar astăzi se va duce și ultimul obiect din casă — pianul. Cu ajutorul lui o vor duce cumva pînă în primăvară. Dar cum vor trăi după aceea ? Era clar că aici nu va mai găsi de lucru, iar mama ei nu vrea nici în ruptul capului să părăsească orașul. Nu le mai rămîne decît să se ducă la Edmund. Îi scriseseră de trei ori pînă acum ; prima și a doua oară îi pomeniseră că ar fi vrut să părăsească vechea lor locuință, iar a treia oară îl întrebaseră de-a dreptul dacă le-ar fi putut lua un timp la el, pînă cînd Ana își va găsi de lucru și o locuință potrivită. În răspunsul său la primele două scrisori el nici măcar nu amintise despre dorința lor, iar la cea de-a treia scrisoare tot așteaptă răspuns de cîteva săptămîni. Mai exact îl așteaptă doar mama. Ana nu-l mai așteaptă, ea în cunoaște destul de bine pe fratele său mai mare.

Cu toate că se întorcea acasă cu ochii în pămînt și mergea cît mai aproape de case, vedea tot ceea ce se petrecea în jurul ei. Ce n-ar fi dat să stea în oricare dintre birouri, să traducă și să bată la mașină, să ducă la semnat mape cu corespondență și contracte, să muncească toată ziua, pînă seara tîrziu ! Ar fi vrut să meargă pe străzi cu capul sus, să privească pe fiecare om în ochi, s-o privească și pe ea alții cu amabilitate, ar fi dorit să fie crezută că merge cu bucurie la brigăzi, și nu de teamă, ar fi dorit să participe la adunări, să-i asculte pe oratori, să se entuziasmeze de ceea ce spun aceștia și să aplaude împreună cu ceilalți tovarăși. Uneori ar fi intrat în vreo cafenea sau cinematograf, ori ar fi mers la teatru, ar fi dorit să se ducă în vizită sau să invite vreo cunoscută acasă. Ar fi dorit să fie un locuitor cu drepturi egale al acestui oraș în care se născuse și pe care niciodată nu l-ar fi părăsit mai mult de trei-patru zile. Ar fi dorit să fie un cetățean egal în drepturi al acestui stat, pentru care ce-i drept nu luptase, dar nici nu făcuse nimic rău împotriva lui, nici prin fapte și nici prin vorbe. Cu bucurie ar fi îndeplinit orice muncă de birou, oricît ar fi fost ea de grea, ar fi preferat să fie aici ultima funcționară, decît prima dincolo de graniță, ar fi preferat...

„Visuri deșarte !“ zîmbi ea amar. De vreme ce i-au luat pînă și slujba asta de zilier, înseamnă că au înlăturat-o definitiv și irevocabil. Înseamnă că vor fi inutile orice fel de cereri și memorii. Își plecă privirile mult în pămînt și se apropie și mai tare de perete ca să treacă neobservată. Ar fi vrut să se prefacă într-o furnică, să se strecoare printre pietre ori prin praful pe care vîn-

tul îl duce pe stradă și-l bagă prin ferestruică în pivniță, și acolo să dispară printre lemne și cărbuni...

Acasă o găsi pe maică-sa cu o scrisorică în mînă și cu ochii în lacrimi.

— Ce s-a întîmplat *mutti?* întrebă ea, înțelegînd cu ușurare că încă nu luaseră pianul.

— Edmund, Edmund al meu! se văicări bătrîna Fischer. Doamne, ce-a făcut Elsa din băiatul meu?!

Ana citi la repezeală scrisoarea fratelui său. De fapt le scria ceea ce bănuise de mult: slujba lui nu e permanentă, salariul este mic, locuința neîncăpătoare, iar Elsa așteaptă cel de-al treilea copil. Dar mai adăuga și un sfat, la care ea nu se așteptase — să se adapteze cît mai iute cu putință la condițiile actuale, Ana să se apuce de orice fel de muncă și să aibă grijă „ca nimic să nu-i lipsească iubitei lor *mutti*. Trebuie să plutești pe cursul rîului, și nu împotriva curentului!"

Surîse disprețuitor. Cine se aruncase, mai mult decît oricine, împotriva curentului, dacă nu chiar Edmund?! Taică-său își precizase poziția doar cu cîțiva ani înaintea războiului, iar Edmund încă de puști luase parte la activitățile sportive și la tot felul de acțiuni și manifestări nemțești repetînd la nesfîrșire ca un maniac tot ce debita Hitler, pe care-l diviniza mai mult decît pe Dumnezeu. De cîte ori nu-l rugase ea să se trezească la realitate!

— Să mă trezesc? îi răspundea el arogant. Tu să te trezești! Nici tu nu vei avea un viitor dacă nu va veni Hitler să ne alipească la Reich.

— Eu nu sînt nemțoaică!

— Dar nici slovencă nu ești! zbiera el.

— De ce să nu fiu slovencă? se împotrivea ea. Tatăl nostru este sloven get-beget, cu tot numele lui nemțesc. După cum știi, și bunica mamei provine dintr-un neam de țărani sloveni. Dintre copiii lui numai Franz, tatăl mamei, a plecat din oraș și s-a nemțizat, transformîndu-și numele slovenesc din Breznik în Wressnig.

— Orice-ar fi fost cu bunicul, *mutti* a noastră e nemțoaică și eu sînt neamț! repeta ca un papagal băiatul cu ciorapi albi, trei sferturi, cu pantaloni scurți din piele și cu veston verde.

— Ce fel de neamț ești tu? zîmbi cu dispreț fetița mărunțică în rochie de vară, deschisă. După ținută și îmbrăcăminte — da, dar după sînge, prin naștere și botez — nu! Ia te uită la el!

— Fleacurile astea n-au nici o însemnătate. Important e cum te simți, cum te consideri!

— Și tu te consideri neamț?

— Da. Și sînt mîndru de asta!

— Iar eu slovencă, îi răspunse ea provocatoare.

— Să-ți fie rușine!

— Ba, ție ar trebui să-ți fie rușine!

— Te vei ruga să te primim în organizația noastră, dar atunci eu voi spune, nu!

Dar ea nu se rugă. Nici înainte de război și nici în timpul războiului...

— Dar scrisoarea asta de unde e? întrebă bătrîna Fischer, cînd alături de scrisoarea fratelui său Ana puse pe masă și scrisoarea doctorului Hojnik.

— Uită-te! zise Ana absentă.

Bătrîna Fischer văzu în plic mai întîi banii.

— Cine ți i-a dat?

— Doctorul Hojnik.

— Azi i-ai primit?

— Nu mai are de lucru pentru mine.

— Te-a concediat?

Ana dădu din cap.

— De ce?

— Poți să-ți închipui de ce.

Bătrîna Fischer sări ca arsă în sus și agită din pumni spre ușa de lîngă pian.

— Bădăranii!

— *Mutti!* o rugă Ana.

— Nu e acasă vipera! răspunse bătrîna Fischer. Să tăcem, să răbdăm, nu-i aşa? Pensie nu mi se dă, cu toate că încă înainte de război Karlo avea treizeci şi şase de ani de serviciu, mi-au luat trei sferturi din apartament, pe tine te-au dat afară din slujbă, vor să mă îngroape de vie, asta e! Din ce să trăiesc, Anerl, din ce? Îmi vine să mă arunc în apă şi să mă înec! Şi va afla şi Edmund, se va scrie şi în ziare. Să afle toată lumea cum trăiesc aici oamenii bătrîni! Da, asta voi face!

Lacrimile îi inundară faţa şi plînsul îi sugrumă cuvintele. Apoi începu să numere şi mai iute banii Anei.

— Ai adus pîine şi crenvurşti? întrebă ea pe neaşteptate cu ochi flămînzi.

Ce-o mai interesa pe Ana prînzul? Privea şi-o asculta pe maică-sa în timp ce o încerca un sentiment penibil, simţea mai mult ca oricînd că destule lucruri s-ar fi rezolvat mai uşor dacă maică-sa ar fi fost mai rezonabilă. Uite şi acum. Şi ca să nu spună ceea ce gîndea, o întrebă:

— N-ai vrea să te duci dumneata pînă la brutărie şi pînă la măcelărie?

— Pot să mă duc, azi nu am ieşit.

Îşi îmbrăcă paltonul, îşi luă geanta şi ieşi afară în goană.

Ana stătea nemişcată în mijlocul camerei. Cînd maică-sa închise uşa, ea păşi cu uşurare spre pian.

Cît de frumoasă fusese ziua aceea, prima zi de toamnă lîngă pian! Soarele inunda camera, bărbaţii care îl aduseseră erau îmbrăcaţi ca de sărbătoare, iar tatăl ei stătea acolo lîngă uşa sufrageriei şi zîmbea fericit.

— Încearcă-l, Anico, iar după asta vom merge să te înscriem la şcoala de muzică.

Cu degeţelul slab ea atinse una din clape. Îi răspunse un glas sonor. Întinse al doilea deget. Îi răspunse un alt glas. Încă un degeţel şi încă un glas. Cu fiecare degeţel — un nou glas.

— Hai să mergem, îi spuse tatăl ei, în timp ce lovea concomitent cu cîteva degete pe clapele albe şi negre.

Ana strînse partiturile în geantă şi tatăl ei o prinse de mînă...

Unde rămăsese vremea aceea!

Din maldărul din stînga ea trase nişte note hărtănite, de la sfîrşitul primului ei an de muzică. Acorduri vesele însufleţiră camera şi tot ceea ce existase odinioară în ea.

— Aşa, aşa, zîmbea tatăl ei care apăruse în uşă încă de la primele acorduri. Era un bărbat înalt, aspru la prima vedere, dar în realitate un om foarte blajin. Nu-mi pare rău că l-am cumpărat, îi spunea el mamei care stătea la masă în sufragerie şi-şi bea cea de-a doua ceaşcă cu cafea. Într-adevăr am făcut bine că am băgat în acest pian banii luaţi pe moştenire.

— Iar eu continui să susţin că ar fi fost mult mai bine, zise maică-sa, dacă ai fi cumpărat nişte napoleoni. Ce nevoie avem de pian, dacă va fi iar război?

— Pianul oricînd e o investiţie bună, zise tatăl. Dar cel mai important e că Anica va învăţa să cînte.

— Ce Anica! Anerl! îi răspunse mama brutal.

— Bine, fie şi Anerl! fu de acord în cele din urmă tatăl, care pînă atunci nu-i permisese mamei să impună acest nume. Ascult-o cum cîntă! continuă el cu admiraţie în nemţeşte, cum dealtfel vorbea cu maică-sa. Iar spre ea se întoarse în slovenă: Anica, Anerl, cîntă bucata aia care-mi place mie!

— Am mai spus, că în casa noastră se va vorbi nemţeşte! zise şi mai tăios soţia lui.

— Tu n-ai decît să vorbeşti nemţeşte, iar eu voi vorbi în slovenă! zise tatăl ridicînd tonul, dar fără prea multă insistenţă. Copiii se vor simţi mai bine la şcoală, dacă...

— Vor învăţa destulă slovenă la şcoală şi pe stradă, îl întrerupse maică-sa. Dacă vrem să ştie nemţeşte, iar ei trebuie să ştie, le vom vorbi acasă obligatoriu nemţeşte!

— Eu sînt funcționar, ce vor spune vecinii, dacă...
— Nu-mi pasă mie de vecini! îl întrerupse tăios nevastă-sa, arătîndu-se în pragul ușii. Nimeni nu mi-a dat nimic și nici n-o să-mi dea. Tot ce avem, eu am adus de-acasă ; cu bruma de cîștig pe care-l aduci în casă abia dacă ne ajunge de mîncare. De aceea în casa asta veți face numai ce voi spune eu. Se întoarse și spre ea : Să nu te prind că-mi scoți în casă o vorbă în slovenește ! Pentru un singur cuvînt sloven îți tai două zile de pian !
Și totuși ea continua să vorbească cu tatăl său în slovenește, se înțelege, afară, în parc, la plimbare sau cînd maică-sa nu era acasă ; dar nu și în prezența lui Edmund care i-ar fi pîrît deîndată.
La școală era una din cele mai bune eleve la limba slovenă și îi plăcea să citească mai mult cărți scrise în slovenă, decît în germană, dar asta pe ascuns, firește. Pe față nu îndrăznea să se opună mamei...
Ana închise metoda cu primele exerciții, o puse de o parte și luă din maldăr alte partituri. Se pare că erau exerciții din anul trei sau patru. Niște piese glumețe, hazlii.
Ce mult se bucura de ele Friedel! Se înțelege, pe atunci sărăcuțul încă nu știa ce se întîmplă cu picioarele lui. Din fericire pianul era și cea mai mare bucurie a lui ; Ana cînta ceasuri întregi, iar el o ruga tot mai mult să continue.
Mai căută cîteva compoziții pe care le cînta pe atunci fratelui ei mai mic. Compozițiile erau ușoare, te făceau să zîmbești, îți umpleau inima de bucurie și te îndemnau să dansezi și să țopăi. Dar Friedel nu putea să facă nimic altceva, decît să stea nemișcat în scaunul lui special, să privească spre pian, să rîdă, să dea din mîini și, de fiecare dată cînd ea cînta, să o roage din nou :
— Hai, încă o dată, Anerl, încă o dată !
În astfel de situații mama ei începea s-o gonească de la pian.

— Ajunge cît ai zdrăngănit la pianul ăla! Du-te după lemne, iar după asta șterge vasele! Eu singură trebuie să fac totul ?
De fapt trebuia să fure timp pentru pian. Din cauza asta se încrîncena și se agăța și mai tare de pian. Profesoara era foarte mulțumită de ea. În afară de exercițiile obligatorii, cînta și piese mai grele...
Ana căută una din aceste piese și o interpretă cu multă tragere de inimă.
— Cum ți se pare, Friedel ? își întrebă frățiorul lăsîndu-și mîinile în poală.
— Asta e cea mai frumoasă ! oftă Friedel, care în tot timpul o țintuise cu ochii lui căprui.
Cînd absolvi școala comericală și primi slujbă ca dactilografă la fisc, unde lucra și tatăl ei, începu să neglijeze pianul. Dintr-odată îi deveniră mai interesante plimbările prin parc, prin fața casei, de-a lungul rîului și prin pădurea din afara orașului.
— Unde ai hoinărit iar ? o întîmpina zilnic și din ce în ce mai aspru maică-sa. N-ai pic de inimă pentru mine și pentru Friedel ? Tatăl tău e la slujbă, Edmund are ședințe importante, iar tu hoinărești toată ziua. Să nu te miști din casă !
Trebuia să spele vasele, să deretice prin casă, să spele rufele, să frece podelele, și în același timp să aibă grijă de Friedel, în timp ce mama ei privea pe fereastră entuziasmîndu-se de Edmund, care se juca în curte cu prietenii săi de-a soldații hitleriști.
Întrucît aproape că nu mai îndrăznea să iasă din casă în timpul liber, ea își găsea tot mai des alinarea la pian. Favoriții ei pe atunci erau Schumann, Grieg și Liszt.
Trase din maldăr *Peer Gynt* de Grieg.
— Fără tine și fără pian aș fi murit.
Cine șoptise aceste cuvinte ?
Friedel. El stătea pe scăunel și o privea cu ochii înotînd în lacrimi.

Cîtă plăcere îi făceau cuvintele lui, dar şi mai plăcute i s-ar fi părut, dacă le-ar fi spus tînărul la care se gîndea pe atunci.

Într-o zi, după ce îi cîntase piesele îndrăgite, el o întrebase la plecare :

— Anica, pot să vin din nou ?

Ea îl invitase cu privirea.

Dar el nu mai veni, nu îndrăznea să mai vină.

— Cum îţi închipui asta, Anerl ? i-o retezase maică-sa, cînd îi încredinţase taina ei. Tatăl tău e şef la fisc, iar tatăl băiatului e un simplu muncitor la întreţinerea căilor ferate ; tu eşti funcţionară, pe cînd el este un student sărac ! Să nu-l mai prind pe-aici !

O anumită perioadă de timp el venea sub fereastra ei, o aştepta cînd se întorcea de la slujbă, îi scria scrisori frumoase. Şi ea îi scria, dar cel mai mult îi plăcea să viseze la el în timp ce se afla în faţa pianului. Cînd maică-sa descoperi scrisorile lui, puse imediat capăt acestei legături. Cum s-a întîmplat asta, Ana n-a putut să afle niciodată ; băiatul nu s-a mai arătat nici sub fereastră, nici în faţa clădirii unde ea îşi avea slujba. Au încetat şi scrisorile lui. Ea îl puse de o parte pe Grieg şi se întinse după Beethoven.

Trase din maldăr o piesă de Beethoven, care îi plăcea cel mai mult pe atunci. Într-adevăr — vis dureros, spirit de sacrificiu, durere în faţa viitorului!

După asta cunoscu un alt tînăr. Acesta avea o faţă arămie, zîmbitoare şi era atît de înalt, că ea abia îi ajungea la umăr.

— Ce e asta ? întrebă el, cînd ea atinse primele acorduri. Beethoven ? Cîntă ceva vesel, mai vioi !

Dar el se plictisi repede şi de sunetele vesele.

— Lasă pianul şi vino lîngă mine !

El o luă pe genunchi şi o sărută.

— Nu e asta cea mai frumoasă muzică ?

Trebuia să fie de acord cu el.

— Tot ai mai vrea să cînţi ? o întrebă zîmbind.

— Da, aş mai cînta ! răspunse ea surîzătoare şi-i oferi buzele.

Dar seara Edmund începu să zbiere.

— *Mutti*, ştii cine vine în casa noastră ?

Mama deveni toată numai ochi şi urechi.

— Cel mai mare şovinist şi sokol[1] din strada învecinată ! O singură dată dacă mai vine, îi crăp capul !

Ea se sperie pentru el, deoarece îl cunoştea pe Edmund. Încetă de a-l mai invita în casă. Se întîlneau în parc, pînă cînd odată Edmund îi prinse şi tăbărî pe el. Se bătură şi se înjurară ca la uşa cortului. Două zile după asta băiatul îi scrise că trebuie să hotărască : ori el, ori familia ei. Ana nici nu dorea altceva — abia aştepta să părăsească odată casa asta şi să se ducă la el ! Dar cînd începu să se gîndească cum va fugi, înţelese că dacă-l va lăsa pe Friedel, bietul copil va muri de durere, chiar şi tatălui ei îi va fi foarte greu fără ea ; dar mai mult decît orice se temea de mama ei. Doar nu se va duce la capătul pămîntului, ea va putea oricînd să o aducă înapoi ! Cîteva zile se luptase cu dorinţa sa şi în cele din urmă îi răspunse de-a dreptul disperată : „Nu pot !"

Curînd după asta izbucni războiul şi, în starea sufletească în care se afla, nu-i mai ardea de muzică. Dacă totuşi se mai aşeza cîteodată la pian, o făcea pentru a cînta unele bucăţi din care se revărsau tristeţea şi apăsarea. Astfel de bucăţi îi plăceau şi lui Friedel, care în cele din urmă înţelese că e lipsit de tot ceea ce e mai frumos în viaţă. În afară de Friedel nimeni nu se interesa de muzica ei, tatăl se întoarse la lucru, deşi era pensionar de un an, în timp ce Edmund tot timpul cutreiera oraşul umflîndu-se în pene, iar mama ei făcea vizită după vizită. Ba mai mult, invita acasă nu numai cunos-

---

[1] Membru al organizaţiei naţionale de gimnastică din Iugoslavia de dinainte de război.

cuţi, ci şi nemţoaice care sosiseră în oraş cu militarii şi nu scăpa ocazia să se laude cu Edmund. Acasă atmosfera devenise mai încărcată ca oricînd. Nici la slujbă nu-i era mai uşor. Şeful ei, un prusac încrezut, o înnebunea cu tot felul de lucrări.

Ce-i plăcea atunci să cînte mai des ? Nu era oare nocturna aceea de Chopin, pe care începuse s-o cînte şi azi dimineaţă ?

O căută printre celelalte partituri.

Da, într-o astfel de dispoziţie sufletească se afla ea în acea vreme. Un coşmar, un adevărat coşmar apăsa totul pe atunci.

Răsuflă uşurată cînd în cel de-al doilea an al războiului Edmund se căsători şi se mută la Graz. Curînd după asta tatăl se prăbuşi fiziceşte şi fu nevoit să-şi părăsească lucrul, de altfel şi admiraţia lui pentru Hitler începuse să se evapore. Maică-sa tot mai continua să fie orbită. Debita tot felul de noutăţi, unele mai bombastice decît altele, mai ales cînd se întorcea de la Graz, unde mergea deseori. Într-o frumoasă zi de iarnă tatăl avu un atac de inimă. Iar în primăvară se prăbuşi şi cel de-al treilea Reich, atît de lăudat de maică-sa...

Ana îl puse de o parte pe Chopin. În capul ei se înşiruiau amintirile din primele luni de după război.

Veniseră să-i aresteze şi să-i evacueze. Deoarece nu aveau cu ce să-l învinuiască pe infirmul Friedel şi pe ea, curînd îi eliberară, dar le luară cea mai mare cameră, bucătăria şi camerele de serviciu. Le lăsară doar camera din mijloc cu pianul şi biroul pe care-l transformară în bucătărie. În locuinţa lor se aşternu o linişte neobişnuită. De fapt vorbea numai mama. Înjura noul regim şi-i prezicea un sfîrşit foarte apropiat. Degeaba încerca Friedel s-o calmeze, s-o determine să-şi bage minţile în cap !

— N-o să ţină mult, vorbea ea agitată, englezii şi americanii nu vor permite una ca asta. Cu o lună înainte de sfîrşitul războiului Edmund a spus că vom fi sub englezi, iar el ştie ce vorbeşte.

— Se înţelege că ştie, rîse cu subînţeles Friedel, de aceea a şi spălat putina la timp.

— A spălat putina ? zise bătrîna Fischer. A fost transferat şi s-a dus dincolo, fiindcă la Graz aveau nevoie de el.

Ana începu să se intereseze ici-colo de slujbă. Bătrîna Fischer înaintă o cerere pentru obţinerea pensiei pe care i-o anulaseră către sfîrşitul războiului şi fuseseră nevoiţi să trăiască doar din economii şi din puţinii bani primiţi pe mobilele şi tacîmurile vîndute.

Abia în toamnă Ana primi de lucru într-o mică întreprindere. După o întrerupere îndelungată, în ziua aceea ea se aşeză din nou la pian.

Oare nu a cîntat atunci Mozart ?

Camera, care în ultima vreme slujea celor două femei în acelaşi timp şi ca dormitor, şi ca sufragerie, bucătărie şi cămară, se umplu din nou de sunete vesele. Prin Mozart Ana se întorcea la viaţă. La slujbă cîştiga tot mai multă încredere, i se dădeau lucrări de mare răspundere şi, ba unul, ba altul începură să discute cu ea şi alte probleme, nu numai de serviciu. Întorcîndu-se de la lucru, ea se oprea în faţa vitrinelor, începu să se ducă în parc, să iasă în faţa casei şi să meargă chiar la cinema. Începea să creadă că intrase în făgaşul firesc al vieţii, că îşi face un loc, fie el şi modest ; începu chiar să spere că poate îi va surîde şi ei fericirea la care visase în ultimii ani dinaintea războiului. Pe atunci îl descoperi pe Debussi. Îl îndrăgi. Şi Friedel de asemenea. În schimb, maică-sa arăta un total dezinteres.

— Ce vremuri trăim, iar tu cînţi, o gonea ea de fiecare dată de la pian.

— *Mutti*, toate se vor îndrepta.

În loc de răspuns, bătrîna Fischer trîntea uşa, bombănea în camera alăturată, transformată în bucătărie, trîntea vasele cu zgomot şi izbea scaunele de podea.

— E foarte greu cu mama, spunea Friedel.

— Ar fi mai ușor, dacă am avea în casă mai multă cafea și carne, oftă Ana.

— Da, mai multă cafea și carne! repeta Friedel, subliniind straniu cuvintele.

În ultimele zile ochii îi deveniseră mari și larg deschiși. Acum se ațintiseră în ea, dar Ana înțelese că el privește în lături.

— Anica! strigă el într-o vreme, în timp ce ea cînta.

Ana se întoarse spre el. Privirea lui o tulbură. Era speriat, de parcă vedea în fața sa ceva groaznic. Ea își luă degetele de pe clape.

— Ce ai, Friedel?

— Nimic, nimic, răspunse el și un zîmbet amar poposi o clipă pe fața lui palidă. Continuă să cînți, te rog, continuă!

Ea începu din nou. După primele acorduri uită de el. Uită de tot ce o înconjura. Abia cînd se lăsă întunericul, mama ei o alungă de la pian.

— Cînți, cînți întruna, iar în casă nu-i un bob de cafea. Asta e viață? Am să mă duc să mă înec, am să...

— *Mutti*, spuse rugător Friedel.

Ana scoase din geantă ultimii săi bani, și, deși nu trecuse nici prima jumătate a lunii, se duse după cafea.

Cînd se întoarse, Friedel dormea. Adormise de-a dreptul pe scaun și somnul îi era profund, nici cînd îl puse în pat nu se trezi. Respira adînc, aproape gîfîind. Respirația lui începu s-o neliniștească tot mai mult. Îl auzea pînă și în somn. Către miezul nopții se mai liniști.

Cînd alergă la bucătărie, el era mort. După înmormîntare Ana descoperi în scaunul lui un tub gol de somnifere și înțelese că le luase din cutia maică-si; ea le păstra acolo încă din primele zile de după război, cînd nu putea să adoarmă fără ele.

Dar sacrificiul lui Friedel fu zadarnic. Dimpotrivă, tot răul începu abia după moartea lui.

Degetele Anei alunecau pe clape, dar sunetele care veneau de la pian, le auzea ca în vis; retrăia toate cîte se întîmplaseră după moartea fratelui său.

Le luaseră și biroul. Cu criza asta de locuințe le ajungea și o cameră. Le trimiseră ca vecini pe Beranič, prieten și coleg cu Edmund încă din școala primară. Numai că din primele luni ale războiului Beranič se rupse de compania lui, iar în ultimul an de război se duse la partizani. Dar cu toate astea nu pomenea despre trecut și în general nu se interesa de ele. După trei luni, la sfîrșitul primăverii, el se căsători. Ana o cunoștea și pe soția lui, în primul an de război era femeie de serviciu la administrația financiară. Deci, se cunoșteau. Drept dovadă, doar la cîteva zile de la sosirea ei, începu să bată în uși:

— Liniște! N-am chef să ascult nemțofoii! Mi-a fost de ajuns în timpul războiului! zbiera ea.

— Deci, să nu îndrăznesc nici să vorbesc? se revoltă bătrîna Fischer.

— De șaizeci de ani, sau de cîți sînteți aici, ați fi putut învăța și solvenește. Iar dacă nu știți slovenește, tăceți dracului din gură!

După cîteva zile ea se năpusti și asupra Anei.

— Un an încheiat am fost în lagăr, m-am săturat pînă peste cap de muzica asta germană! Vreau liniște, numai liniște!

Bătrîna Fischer fu nevoită să vorbească în șoaptă, iar Ana — să rezerve pentru pian numai acele ore în care soția lui Beranič nu era acasă. Cîteodată, ce-i drept, ea se făcea că nu aude. Un timp de partea cealaltă era liniște, dar deodată, începea să se bată în ușă.

Într-o după amiază ea năvăli de-a dreptul peste ele.

— Găsiți-vă cameră oriunde în altă parte și atunci n-aveți decît să trăncăniți pe nemțește și să zdrăngăniți la pian cît poftiți!

— Eu să-mi caut cameră în altă parte? țipă bătrîna Fischer.

— Doar nu eu ?! se înfurie Beranička, care era o femeie înaltă și ciolănoasă. Beranič a fost partizan, iar eu am suferit pentru statul acesta. Nu merităm o cameră și o bucătărie? Voi două ce ați făcut pentru țara asta?

Ana stătea pierită lîngă pian, iar maică-sa dădu frîu liber limbii și-i aminti Beraničkăi cum își petrecuse viața în primii ani ai războiului, precum și faptul că Beranič nu se dusese la partizani de la bun început.

— Ce? Beranička se aruncă cu pumnii asupra bătrînei Fischer. O răzvrătită îndrăznește să-și arate colții? Dacă așa stau lucrurile, vom cerceta încă o dată ce a fost bătrînul Fischer și mai întîi de toate ce a făcut domnul Edmund Fischer în timpul războiului.

Ana nu mai atinse pianul, iar cu maică-sa nu mai scoase o vorbă în nemțește. Pe stradă bătrîna Fischer fu nevoită să vorbească în limba slovenă pocită de ea în ultimul hal!

După aproximativ o lună soția lui Beranič intră din nou la ele în cameră.

— Cînd vă mutați? întrebă ea, de parcă vorbiseră mai înainte despre asta și era un lucru ca și aranjat.

— N-am să mă mut nicăieri, îi răspunse cu asprime bătrîna Fischer. Apartamentul este al meu.

Beranička o măsură cu impertinență din creștet pînă-n tălpi pe bătrîna congestionată, cu ochii injectați, în timp ce Ana rămăsese palidă lîngă notele ei.

— Pînă la întîi august camera să fie goală! În caz contrar vom discuta altfel! zise ea pe un tot care nu admitea replică.

— N-o să mă arunce o toantă ca tine din casa mea! strigă scoasă din minți bătrîna Fischer și îi arătă ușa: Afară, afară!

— Cine e toantă? se rățoi Beranička.

— Cu toții sînteți niște proști! țipă bătrîna Fischer, arătînd mai întîi cu mîna spre soția lui Beranič, iar după asta spre fereastra care era larg deschisă. Proști de dați în gropi...

— *Mutti, mutti,* o rugă Ana.

— Las-o să țipe, rîse Beranička, măcar să spună ce gîndește despre noi, partizanii! S-audă și ceilalți ce răzvrătită avem pe strada noastră!

— Proștilor, prostănacilor!

Abia cînd bătrîna Fischer se prăbuși gîfîind pe scaun, răgușită în ultimul hal, soția lui Beranič părăsi camera.

Două săptămîni mai tîrziu Ana fu concediată, iar cererea mamei sale referitoare la pensia bărbatului ei decedat, respinsă definitiv. Abia acum se descoperi ce vorbise bătrînul Fischer încă înainte de război și cît de sîrguincios își îndeplinise în timpul războiului funcțiile cu care fusese investit. Se descoperiseră, se-nțelege, și trăncănelile bătrînei Fischer, ura ei împotriva a tot ce este sloven, admirația ei pentru Hitler și clevetirile la adresa puterii populare. Dar în primul rînd deveni cunoscut tot ceea ce făcuse Edmund înainte de război și cîți oameni devotați și cinstiți denunțase în timpul războiului. Cu toate că nu putuseră s-o învinuiască cu nimic pe Ana nici pe perioada războiului și cu atît mai puțin pe perioada anterioară războiului, totuși o loviră și pe ea. O băgară în aceeași oală cu întreaga familie „răzvrătită" care, acum, mai mult ca în timpul primelor luni de după război, era o piedică pentru toată strada. Despre familia Fischer se discuta la adunările din cartier, pînă și ziarele scriseră despre ea. În douăzeci și patru de ore deveni exemplu de familie nemțizată care încă înainte de război se alăturase lui Hitler. Comentariile că bătrînul Fischer e mort, că tînărul e dincolo de graniță, că bătrîna nu face nimic altceva decît să dea din gură, și că tînăra nu e vinovată cu nimic, ci dimpotrivă, merită laudă, fiindcă

se deosebeşte de ceilalţi membri ai familiei, că ar trebui analizată problema asta a mai multor familii de proveniență germană, ai căror membri fuseseră în timpul războiului în funcţii importante şi continuau să fie şi acum, toate aceste voci se uneau într-o ură pe care populaţia oraşului pe drept cuvînt o încerca faţă de familiile acestea germanizate şi „răzvrătite", care în primii ani de după război se ascundeau, dar în ultimul timp unii dintre membrii lor începuseră să ridice capul. La început Ana încercase să respingă învinuirile nedrepte, căutase martori care să confirme comportarea ei din timpul războiului, dar cînd îşi dădu seama că totul este în zadar şi că uşile tuturor instituţiilor sînt închise pentru ea, îşi pierdu şi puţinul curaj pe care îl mai avea. Abia de mai găsea puteri să apară pe stradă; deveni mai fricoasă decît o fetiţă de zece ani. Dar în urmă cu trei săptămîni o chemase doctorul Hojnik, prietenul tatălui ei încă din acele timpuri cînd Fischer se simţea încă sloven. Părea că viaţa începuse din nou. Dar acum — totul se sfîrşise. Nu mai era nici în oraş nici în împrejurimi vreo muncă pentru ea, ca să poată deveni egală în drepturi cu ceilalţi cetăţeni.

La un moment dat tresări. În clipa următoare se oglindi în pian. Era mai palidă ca oricînd, palidă ca un mort. Oare nu ar fi mai bine s-o ducă şi pe ea împreună cu pianul?

Căută *Marşul funebru* al lui Beethoven.

Da, şi ea va părăsi casa odată cu pianul. El este ultimul ei prieten, ultima ei mîngîiere. Pe mama ei o pierduse încă din fragedă copilărie. Femeia care trăieşte cu ea, nu e mama ei. Dacă i-ar fi fost mamă, măcar din cînd în cînd s-ar fi gîndit şi la ea. Dar ea se gîndeşte numai la sine, se vede numai pe ea. Toţi cunoscuţii ei au părăsit-o tocmai din cauza mamei sale, nici nu-i mai răspund la salut. Va părăsi această casă împreună cu pianul. Va aştepta jos, pînă cînd vor veni să-l ia, iar după aceea se

va duce în parc. Chiar lîngă rîu, lîngă rîul tulbure, rece ca gheaţa. Sub ultimul castan e bulboana. Cînd apa îi va ajunge pînă la genunchi, o va duce cu ea, o va tîrî în adîncuri...

După ce „înmormîntă" pianul şi pe sine cu *Marşul funebru* al lui Beethoven, întinse mîna şi spre celelalte lucrări ale lui Beethoven. Le căută pe cele mai grele. Curînd uită toate gîndurile negre, auzea doar sunetele şi acordurile pe care mîinile ei le scoteau din pian.

Nu o tulbură nici sosirea mamei, cuvintele bătrînei nu reuşeau să ajungă pînă la conştiinţa ei.

Bătrîna Fischer pregăti prînzul, mîncă bombănind, spălă vasele şi făcu curăţenie prin cameră, mutîndu-se de pe un scaun pe altul şi încercînd zadarnic să lege o conversaţie cu fiică-sa. Îşi puse şi ibricul de cafea, dar Ana continua să cînte.

Îşi dădu seama de realitate abia cînd uşa se deschise şi înăuntru intrară patru bărbaţi în haine de lucru, ponosite şi cu număr la şapcă. Mai întîi apăru un om slab cu o faţă prelungă, care purta numărul 12. După el intră un om solid, roşcovan cu numărul 8. Ultimii doi erau cu salopete albastre şi feţe vineţii — numerele lor nu se distingeau. Numărul 11 care ţinea în mîini frînghii şi chingi, se apropie de pian.

— Acesta e pianul care trebuie transportat?

Ea înţelese foarte bine cuvintele lui răguşite, observă şi braţele muşchiuloase, dar nu putu să-şi desprindă degetele de pe claviatură.

— Jos ne aşteaptă maşina. Ne grăbim! zise numărul 8, se apropie şi atinse cu degetele lui puternice, butucănoase capacul negru.

Abia acum ea îşi luă mîinile tremurînde şi se ridică repede.

Strunele scoaseră un geamăt, ceva se frînse şi în ea.

— Da, acesta e pianul, care...

— Cum îl ridicăm ? se întoarse numărul 8 spre ceilalți.
— Voi doi cu Rudel din față, răspunse numărul 12, iar noi cu Murko din spate.
Ana se rezemă de fereastră ca să nu se prăbușească la pămînt, în timp ce bătrîna Fischer își sorbea cafeaua cu o încăpățînare stupidă.
Oamenii închiseră pianul, îl încuiară, îi desfăcură picioarele, îl puseră pe chingi și frînghii, avînd grijă ca mai înainte de asta să elibereze locul de lîngă ușă și s-o deschidă larg. Pășeau încet și greoi. Ana îi urmărea îngrozită, genunchii îi tremurau.
— Atenție la bufet ! strigă bătrîna Fischer, cînd trecură pe lîngă el. Ea își lăsă ceașca și porni în urma lor. Atenție la ușă ! Mai la stînga !
În vestibul lăsară pianul jos, pentru a se odihni puțin.
În acest timp ușa vecină se deschise și în prag apăru soția lui Beranič.
— Ați început să vă mutați ? începu ea cu un zîmbet răutăcios. În sfîrșit ! Întîi pianul, normal, că doar el ne pricinuiește cele mai mari neplăceri, iar după asta și restul !
Ea privi spre camera a cărei ușă era larg deschisă, de parcă într-adevăr din ea scoseseră un mort.
— Vom face din asta o bucătărie minunată ! adăugă ea cu satisfacție, apoi privi spre bătrîna Fischer și, triumfătoare, îi flutură pe sub nas un petec de hîrtie. În termen de două săptămîni camera trebuie eliberată, cel tîrziu după două săptămîni, *frau* Fischer !
Bărbia bătrînei Fischer tremură ca o piftie.
— Ce ?
— Prin această hotărîre camera ni se atribuie nouă, iar vouă vi se dă o gaură, o... vizuină într-o pivniță de la marginea orașului. Acolo e locul „răzvrătiților" !
— Anerl ! Anerl !

Ana se trezi din amețeală, o văzu pe maică-sa turbată toată, iar în fața ei pe Beranička rînjind cu gura larg deschisă.
— Spune ceva, Anerl ! Închide-i gura ! strigă bătrîna Fischer în nemțește.
— Ce să spun ? întreabă fata tot în nemțește. Ce să spun ? repetă ea cu un zîmbet amar în colțul buzelor subțiri și fără culoare. Femeia asta nu are nici o vină...
— Dar cine e vinovat ? strigă bătrîna Fischer.
Ana așteptă o clipă. Dar numai o clipă.
— Dumneata, *mutti*, dumneata ești vinovată, vinovată de toate !
Bătrîna Fischer deschise larg ochii săi de un albastru spălăcit.
— Eu ?
— Da, *mutti*, dumneata ! țipă Ana cu ușurare. În cele din urmă tot trebuia să spună ceea ce de atîta vreme mocnea în ea. Cine a interzis limba slovenă în casa noastră, cine a insistat ca tatăl meu să intre în societatea nemțească, cine l-a trimis pe Edmund la tot felul de asociații nemțești ? Viața familiei lor i se arăta acum într-o lumină și mai clară, și mai puternică. Cine era de acord cu tot ce făcea Edmund, ba chiar îl încuraja, cine mă certa cînd nu vroiam să-i cînt în strună, cine din cauza asta mă socotea un om inferior, cine nu-mi permitea să trăiesc așa cum aș fi vrut ? Într-adevăr, de ce oare se temea atît de mult de maică-sa ? De ce n-a fugit cu tînărul acela ? Oare numai din cauza lui Friedel ? Prea fusese fricoasă, modestă și ascultătoare.
— Nu m-ai iubit niciodată, ți-am fost slugă în casă...
Bătrîna Fischer se agăța cu mîna cînd de un lucru, cînd de altul, din jurul ei, își deschidea gura, dar din ea nu ieșea nici un sunet.
Între timp hamalii ridicară pianul, îl scoaseră din vestibul și îl agățară afară pe parapetul scării. Cuvin-

tele mînioase ale Anei fură întrerupte de sunetul disonant și dureros care scăpă din pian. Fata o lăsă pe maică-sa și alergă după hamali. Cînd îi văzu cum coboară pe scări pianul cel negru, avu senzația că îl duc în mormînt, și de-a dreptul se duce și ea tot acolo odată cu pianul. Ana îi spuse maică-si ceea ce trebuia să-i spună. Acum putea să plece.

— Mă duc să mă înec! țipă bătrîna Fischer.

„Nu, *mutti,* se gîndi cu amărăciune Ana, dumneata nu te vei duce să te îneci nici acum, și nici mai tîrziu. Mă voi duce eu, da, eu."

În fața casei staționa o mașină cu platformă. Așezară pianul pe ea și în clipa următoare, în timp ce din casă răzbăteau strigătele tot mai mînioase ale Beraničkăi și ale bătrînei Fischer, mașina „mortuară" dudui pe caldarîmul străzii.

Ana nu auzea duduitul, ci doar sunetul coardelor. Ele răsunau în acordurile *Marșului funebru* al lui Beethoven. Cu ochii larg deschiși ea urmărea cortegiul trist, pînă cînd o coti spre strada principală. După aceea își îndreptă privirea spre parcul care se întindea pînă la rîu.

Traversă strada și păși pe alee. Sub tălpile ei scîrțîia nisipul, iar dinspre capătul parcului se auzea freamătul rîului năvalnic. Cu pași rari și tot mai șovăielnici ea se apropia de zgomotul amețitor ce o atrăgea ca un magnet și în care tot mai clar și mai puternic răsunau strigătele mamei... Ele parcă îi porunceau să se întoarcă, să rămînă și să continue să se îngrijească de ea. Și cu toate astea ea continua să meargă. Dar înainte de-a ajunge la rîu, se opri, privi amețită un timp apele tulburi, iar apoi, cu disperare își acoperi fața cu mîinile ei albe, firave.

— *Mutti, mutti...* hohoti ea, dintr-odată se întoarse și o luă la fugă înapoi spre casă.

1956

GLAS OMENESC

— Silva, să mergem acolo, în gangul acela, pînă se oprește ploaia!

Cu toată ploaia torențială, ea continua să meargă pe stradă. N-are decît s-o facă ciuciulete! Întotdeauna se temuse de apă, ocolea pînă și băltoacele din fața casei, să nu mai vorbim de mlaștinile, pîraiele și bulboanele întunecate din preajma satului! Iar acum tocmai în apă își vedea salvarea. Revarsă-te, ploaie! Scurge-te, norule! Deschide-te, cerule! Să se inunde totul! Revarsă-te asupra mea, potopule! Cît mai curînd, cît mai curînd cu putință!

— Silva, vei răci, nu auzi...

Prin zgomotul furtunii de aprilie se auzi un duduit metalic și în fața ei apăru o namilă întunecată. Cu fiecare clipă ea devenea tot mai neagră, tot mai mare și în același timp mai zgomotoasă și mai înspăimîntătoare. Nu se mai auzea nimic altceva în afară de vuietul ei sălbatic. Oare nu-și va afla mai iute sfîrșitul sub roțile acestui monstru negru, decît în apă? Da, mai iute, se înțelege, mai iute! De fapt picioarele îi înlemniseră de spaimă, dar o forță irezistibilă o împingea spre mijlocul străzii. Numai un pas, încă un pas și va veni sfîrșitul!

— Silva, Silva-a-a...

Ea simţi o boare rece pe obrajii săi uzi, pămîntul se învîrti ameţitor sub picioarele ei şi ar fi căzut cu siguranţă, dacă nişte braţe puternice nu ar fi înhăţat-o şi nu ar fi smuls-o de acolo.

— Fetiţo, ai înnebunit sau ce ai? Ce ţi-ai pus în gînd? În faţa ochilor mei era cît pe-aci să intri sub camionul acela cu remorcă!? Asta nu mi-aş fi iertat-o niciodată! Hai, vino cu mine, eu sînt udă leoarcă şi mîine precis voi tuşi pe maşină. Să mergem undeva la căldură! Vom comanda nişte ceai fierbinte, ţie îţi vor trece gîndurile prosteşti, iar eu voi evita tusea!

Ea nu mai simţea şuvoaiele grele de ploaie, nu mai auzea nici bubuitul acela înspăimîntător; în faţa sa nu vedea decît faţa supărată a mătuşii Polona, mîinile ei, pe care le agita mînioasă şi auzea glasul ei amărît.

— Cum se poate una ca asta! Viaţa şi aşa e atît de scurtă, iar tu singură vrei s-o mai scurtezi. La cei şaisprezece ani ai tăi...

— La sfîrşitul lui ianuarie am împlinit şaptesprezece ani, zise Silva printre lacrimi.

— Şaptesprezece! Păi asta e o vîrstă? Tu nici n-ai intrat încă bine în viaţă! Înţeleg, nu ţi-e uşor, dar să te gîndeşti chiar la moarte...

— Asta e mai cumplit şi decît moartea, gemu Silva. Am sperat că mă veţi ajuta...

— De ce ai aşteptat atîta? se înfurie din nou şi atît de tare femeia voinică de cincizeci de ani, că faţa ei rotundă se înroşi, iar mîinile ei, pe care în cele din urmă le puse pe masă, tremurară vizibil.

— Tanti Polona, într-adevăr e tîrziu? mai mult se rugă decît întrebă Silva, palidă la faţă şi cu lacrimi în ochi. Pentru cei şaptesprezece ani ai ei era o fată zdravănă şi bine făcută.

— Eşti în luna a şaptea, ce ar putea să te mai ajute?

— Duceţi-mă atunci la vreo femeie... îngăimă fata nefericită.

— N-ai auzit ce-a zis doctorul? Adu-ţi aminte ce-a spus: „Să nu îndrăzniţi să o duceţi la vreuna din femeile acelea care se dau drept moaşe! Fata va muri, iar ea va intra în puşcărie!“ În cazul ăsta mai bine te lăsam să te arunci în faţa camionului.

Plînsul Silvei totuşi o înduioşă pe mătuşa Polona care avea cinci copii.

— E greu, dar să nu-ţi pierzi cumpătul, continuă mai calm ea. Şi eu pe vremuri, cînd eram fată, aşa, ca tine, am căutat o dată cea mai mare bulboană de lîngă Černec, şi acum ce bine s-a aranjat Ivanka?! Ea cea dintîi dintre toţi a ieşit pe leafă, şi încă ce leafă! În fabrică toată lumea o laudă, cît despre bărbatul ei, nici nu există altul mai bun ca el! La toamnă se vor muta în casă nouă... Au început-o anul trecut. Şi cît de bun şi de dulce e Ivanček al lor! Nu există familie mai fericită ca a lor, iar eu cu ani în urmă am vrut să...

— Dar cu mine e cu totul altceva...

— Cine ştie că e altceva? întrebă foarte serios Polona. Tu, şi nefericitul de Lenart, dacă nu cumva ai mai spus altcuiva, se înţelege.

Mătuşa îşi privi întrebător nepoata care încrezătoare ridicase spre ea ochii înroşiţi, umflaţi de plîns şi răspunse printre lacrimi:

— Nu, n-am spus, mătuşă!

— Ei, atunci, ce mai vrei? zise Polona cu un astfel de ton, de parcă rezolvaseră o problemă de minimă importanţă. Apoi adăugă: Tu să taci, o să tacă şi Lenart, eu de asemenea, cu-atît mai mult cu cît nici nu se cunoaşte deocamdată că eşti...

— Dar ce se va întîmpla la maternitate? oftă Silva.

— M-am gîndit eu la ceva, care va fi crezut. Polona îşi trase mîna de pe masă. În clipa următoare chelneriţa lăsă ceaiul în faţa lor. În sfîrşit! Mătuşa turnă un păhărel de rom în ceaiul Silvei. Hai, bea, ai să te încălzeşti!

Silva sorbi de două-trei ori, apoi lăsă cana pe masă și privi disperată la mătușă-sa.

— Dar cu mine ce se va întîmpla ? întrebă ea aproape în șoaptă.

Polona de asemenea lăsă cana pe masă.

— Ce se va întîmpla ? întrebă ea mirată.

— Cum voi trăi cu o astfel de taină ? adăugă Silva.

— Tu crezi că ești singurul om care are taine ?! rîse cu gura pînă la urechi Polona, dar după asta continuă serios. Ei, se înțelege, copilul nu-l vei putea ascunde, de fapt, el nu-i o belea, și nici vreo rușine, mai ales în vremurile noastre. Cît despre tată, despre tatăl lui, cu timpul îl vei uita. Să nu-ți închipui că eu fac diferență între copiii mei. Toți sînt ai mei, nici Matja nu face vreo deosebire între ai săi și cei doi pe care îi am din prima căsătorie, și Ivanka — dinainte de asta.

Silva n-o contrazicea. Nu pentru faptul că mătușa ei încerca s-o convingă, ci pentru că știa că ea n-o înțelege sau nu vrea să înțeleagă diferența care există totuși între Ivanka ei și copilul pe care ea îl aștepta. Silva niciodată nu auzise de așa ceva. Dacă s-ar fi ocupat de asta mai devreme, ar fi putut evita nenorocirea !

— Și acum să mă întorc, în halul ăsta, la Kukava ? întrebă ea, cînd puse cana goală pe masă.

— Cine a spus că trebuie să te-ntorci acasă ? îi răspunse cu duioșie Polona.

— Crezi că aș putea să...

— Se înțelege, întări cu însuflețire Polona, vei rămîne aici, deocamdată la noi, cu toate că sîntem foarte înghesuiți. Mai întîi de toate îți voi găsi de lucru, după aceea o cămăruță sau măcar un pat...

— Dar totuși așa cum sînt nu pot merge la lucru ?!

— Ești așa de voinică și de bine făcută, că nu se cunoaște. Nici la mine nu s-a cunoscut pînă în ultima zi, doar n-ai să te apuci să trăncănești... Se înțelege, nu ești

pentru fabrică, nici să înveți nu vei putea acum. Dar se poate găsi o slujbă oarecare, doar să vrei să muncești.

— Mai încape vorbă, tanti ? Sînt gata la orice muncă, numai să nu mă mai întorc acasă. Mai bine să...

Polona goli iute cana și-o trînti pe masă, în fața sa, destul de brutal pentru un vas de porțelan și răspunse, chipurile supărată, dar în adîncul glasului ei se ascundea multă bunătate și înțelegere :

— Ajunge ! Să nu-mi mai vorbești despre asta, nu merită nici să te gîndești ! Asta e primul lucru pe care trebuie să mi-l promiți. Nu vreau să am sub acoperișul meu un sinucigaș ! Hai, zi ceva ! vorbi ea atît de tare, că oamenii de la mesele mai apropiate se întoarseră curioși spre masa lor.

— Dacă îmi veți găsi de lucru, răspunse în șoaptă Silva, se înțelege că voi rămîne aici și nu mă voi gîndi la asta, nu mă voi gîndi cum să...

— Foarte bine ! zise Polona mai încet. Ai să lucrezi ceea ce-ți voi găsi, iar restul lasă în plata Domnului, cum se mai spune pe la voi, la Kukava. Iar cînd va sosi sorocul, va veni și el pe lume.

Fata începu să plîngă cu lacrimi amare.

— Tanti, tanti...

— Nu se va întîmpla nimic rău, continuă mătușa s-o liniștească. Cînd va veni vremea, te vei duce la maternitate. Acolo vei rămîne o săptămînă și ceva, vor avea grijă de tine, ca de orice doamnă din Ljubljana, iar după asta te vom duce undeva cu copilul. Cînd ți se va termina concediul de maternitate, vom lăsa copilul la creșă, iar tu vei relua lucrul. Poți să-ți schimbi slujba și nimeni nu va ști ce ai făcut în timpul concediului. Aici în Ljubljana oamenii au destule griji, chiar prea multe și n-au timp să se intereseze de ceea ce se întîmplă în vecini, așa cum e la voi în sat. La creșă vor avea grijă de copil și va fi suficient să-l vizitezi o dată pe lună. Și

încă înainte de-a veni iarna vei avea şi peţitori : dacă nu-ţi vei găsi singură, voi avea eu grijă...

— Tanti, nu glumi ! Dar în protestul ei nu era un reproş, ci dorinţa ca toate astea să se împlinească. Crezi că...

— După cinci-şase luni am să te întreb, continuă Polona şi mai convingător, dacă nu s-a întîmplat aşa cum ţi-am spus şi atunci ai să recunoşti : „Tanti, ai avut dreptate !“ Eu cunosc viaţa, o cunosc foarte bine, încheie ea sigură de sine.

Între timp furtuna trecu. Cernea doar o ploaie măruntă, norii se destrămau, încît soarele putea să se arate în orice clipă.

Polona chemă chelneriţa şi plăti.

— Hai să mergem, Silva, zise ea, după ce rămaseră din nou singure. Pentru azi ne ajung emoţiile, nu mai avem ce discuta în privinţa asta. Şi să nu mai văd nici un fel de lacrimi ! La noi acasă, lacrimile nu sînt la modă.

După ce amîndouă se găsiră în mijlocul încăperii, mătuşa o înhăţă pe nepoată de mînă.

— Şi nu te comporta ca o ciumată ! Tu nu eşti vinovată cu nimic şi de fapt nu s-a întîmplat nimic, care să te facă să fii mai prejos decît ceilalţi oameni ! Asta s-o bagi bine la cap !

Silva o privi cu recunoştinţă pe mătuşa ei şi o urmă supusă spre ieşire.

Slujba nu era grea : să măture prin cîteva birouri şi să împartă corespondenţa prin oraş. Corespondenţa asta era de fapt lucrul cel mai greu, deoarece Silva nu cunoştea oraşul, dar încă din prima zi îi ajutase portarul.

— Sîntem în slujbă nu-i aşa ? îi zise el zîmbind, cînd ea încă din prima dimineaţă coborîse cu trei-patru scrisori pe scări către ieşire şi se uita spre piaţa imensă, unde se întîlneau unul după altul nenumărate mijloace de transport, iar pe trotuare roia furnicarul de lume.

Se pare că ea îl privise cu neîncredere pe tînărul de

la poartă, deoarece el se ridică imediat şi-şi părăsi ghereta. Atunci ea observă că deşi îşi tîra piciorul stîng, era un bărbat destul de atrăgător, cu ochi luminoşi, gata oricînd să zîmbească.

— Eu lucrez aici, zise el cînd se apropie de ea, sînt portar, şi dacă-mi permiteţi, îi întinse mîna — Lovro Zalar mă cheamă, invalid, rănit în munţii Notranj.

— În munţii Notranj ? se interesă ea.

— Cunoaşteţi acest ţinut ?

— Se înţelege. Sînt de prin părţile locului, din Kukava.

— Aha, din Kukava, din Kukava ! Acolo, prin apropiere, mai întîi i-am gonit pe albi [1], iar după asta nemţii ne-au prins într-un cerc de foc. Unde e casa voastră ?

— Puţin deasupra satului, chiar sub pădure. Şi tatăl meu a fost partizan, mai adăugă ea, în loc să plece să-şi termine treburile. După doi ani de lupte l-au rănit şi...

— Cum îl chema ca partizan ? se interesă portarul.

Şi astfel ei se împrieteniră încă din prima zi, cu toate că Lovro nu putea să-şi aducă aminte de tatăl ei şi de casa lor, de fapt în Kukava el nu fusese decît o singură dată — atunci cînd îl aduseseră într-o casă cu piciorul zdrobit, unde rămăsese două zile, iar după aceea îl transportaseră la spital.

— Permiteţi-mi domnişoară, îi spuse el, după ce îi explică amănunţit cum va găsi mai iute pe destinatarii scrisorilor pe care le ţinea în mînă, să vă tutuiesc. Acelaşi lucru este valabil şi pentru dumneavoastră, sîntem cunoscuţi, poate că acele două zile le-am petrecut chiar în casa voastră şi am băut laptele care ţi-era destinat. Ei, zise el după ce o privi admirativ din creştet pînă-n tălpi, pentru tine, se vede treaba că a fost lapte suficient, şi nici de altceva nu ai dus lipsă, nu-i aşa ?

Fu obligată să surîdă : după asta îi mulţumi şi se duse.

---

[1] Formaţii de fascişti albi în Slovenia în timpul celui de-al doilea război mondial.

— Ei, ia spune, cum a fost? o opri el la întoarcere. Am împărțit toate scrisorile?

— Da, răspunse ea surîzătoare.

— Mă ofer pe viitor ca ghid...

Și ceilalți oameni erau amabili cu ea. Chiar foarte amabili. Se ducea după țigări: mulțumesc! Le aducea unora dintre funcționari gustarea, cum îi ceruse tovarășul Eržen, administratorul, și din nou: mulțumesc! Dacă termina o treabă oarecare, întotdeauna primea cîte un „mulțumesc“, ba chiar „mulțumesc, Silva!“ Ca și cum aceste servicii mărunte n-ar fi intrat în atribuțiile ei de serviciu. Iar Lovro niciodată n-o lăsa să treacă pe lîngă ghereta lui, fără să o întrebe cîte ceva.

În casa mătușii Polona se simțea ca la ea acasă, fiindcă nu făcea nici o distincție între ea și ceilalți membri ai familiei. Blaž, cel mai mare dintre veri, care era tîmplar, încă din prima zi o duse cu motocicleta la Bled, dar asta fu prima și ultima oară, deoarece era logodit și după cum îi destăinuise Darinka, cu care Silva împărțea patul în camera mătușii și a unchiului, logodnica lui era cumplit de geloasă. Blaž îi oferi bicicleta, dar Silva renunță la ea, deoarece nu se simțea prea sigură pe bicicletă, mai ales că era și bărbătească; Rok, mezinul casei, elev ca și Darinka dealtfel, își găsi în Silva un apărător de nădejde încă din prima zi, iar Darinka, în fiecare seară, înainte de culcare îi încredința tainele sale fie ele mici sau mari; numai Slavko, ucenic montor, se prefăcea că nu o observă, nu pentru că nu ar fi ținut la ea sau că ea l-ar fi împiedicat cu ceva, ci pentru că îndeobște era un băiat care vorbea puțin, dar chiar și atunci cînd vorbea era absent, tot timpul era ocupat cu gîndurile sale sau cu băieții afară, pe stradă sau pe terenul de fotbal. Și unchiul ei era destul de tăcut și deseori lipsea de acasă. După sfîrșitul lucrului se ducea pe la tot felul de ședințe, adunări și cursuri sau se închidea în camera sa și citea cărți de specialitate; în schimb, mătușa se îngrijea de ea ca o

mamă, dar despre povestea aceea a ei nu mai aduse niciodată vorba, nici măcar ca o aluzie. Dealtfel nici Silva nu mai amintea despre asta chiar și atunci cînd rămîneau amîndouă absolut singure pentru un ceas sau două, cu toate că în astfel de momente Silva nu se gîndea decît la situația ei, la ce se va întîmpla cu ea, atunci cînd nu va mai putea merge la lucru, cînd va naște și va avea copil. Deseori ea dorea din tot sufletul să se afle în propria-i casă. În fața ochilor ei se profila casa părintească din mijlocul livezii, care în curînd avea să se acopere de flori, curtea largă, unde cotcodăceau găinile și pe sîrma lungă se plimba Renč, dulăul lor lățos. Foarte aproape, chiar de lîngă casă, începea pădurea care se întindea în sus, spre munți. Acolo ea ar fi putut să fie absolut singură, doar cu grijile ei. S-ar fi pierdut pe sub brazii întunecați, ar fi hoinărit ceasuri întregi pe mușchiul moale, iar după aceea s-ar fi așezat pe vreun trunchi putrezit, gîndindu-se la ce are de făcut. Pe cînd aici, în oraș, nicăieri nu e singură: nici la lucru, nici la mătușa ei, nici chiar pe stradă. Abia acum înțelese cît de pestriță și de interesantă ar fi putut să fie viața. Cît de mult își dorea să alerge veselă pe străzi, să înmîneze zîmbitoare scrisorile destinatarilor, să facă curățenie prin birourile scăldate în lumină, în timp ce fredonează vreun cîntec și, cu pas vioi, ușor, să treacă pe lîngă poarta de la intrare! Dar ceea ce creștea în ea zi de zi o despărțea din nou de viața care fremăta atît de ademenitor în jurul ei.

— Așteaptă puțin, Silva! o opri Eržen la cîteva zile după 1 Mai, cînd îi dădu un teanc de scrisori. Ai să te muți!

— Să mă mut? se sperie ea. Unde să mă mut?

— La noi, tot în clădirea asta, îi spuse administratorul zîmbind, deoarece observă că se speriase. Mîine sau poimîine se va muta familia care doi ani la rînd a stat în odăița de la mansardă. O vom renova, o vom mobila și nu vei mai fi nevoită să te scoli cu noaptea-n cap și

să baţi atîta drum! Va fi mai bine şi pentru noi dacă ai să ne fii la îndemînă, mai ales că avem şedinţe şi consfătuiri după amiaza şi seara. Eşti de acord?

— Se înţelege, răspunse înroşindu-se toată.

— Ei, acum poţi să te duci. Îţi voi arăta odăiţa deîndată ce se va elibera.

Dar Lovro îi arătă cămăruţa încă în aceeaşi zi.

— Am auzit că vom fi vecini, îi zise el cînd ea se întoarse după distribuirea scrisorilor.

— Vecini?!

— Nu ştiai că locuiesc sus, la mansardă?

— Nu.

Se înţelege că Silva nu ştia asta.

— Cînd vor pleca toţi, anunţă-mă, am să-ţi arăt odăiţa.

Nu mai fu nevoie ca ea să-l anunţe. Lovro singur o strigă după încheierea programului, cînd fata îşi termină lucrul şi coborî jos, la intrare.

S-au urcat cu liftul, deoarece clădirea avea cinci etaje, iar Lovro mergea greu pe scări. Familia tocmai lua masa de prînz şi de aceea ei îşi băgară doar capul pe uşă şi aruncară o privire în cămăruţa scundă şi îngustă, înţesată de mobile.

— Scuză-mă, Kšela, aceasta e noua chiriaşă a cămăruţei. Pentru trei suflete într-adevăr e strîmt, dar pentru un singur om ajunge, nu-i aşa?

Întrebarea fusese adresată Silvei, dar în locul ei răspunse un bărbat tînăr destul de rotofei.

— Ajunge şi pentru doi, zîmbi el cu gura plină, dar cel de-al treilea trebuie să-şi caute loc numai sub inima mamei. Nu-i aşa, Vlasta?

La uşa de alături însă, în camera lui Lovro, nu mai avură parte de o primire la fel de amabilă.

— Uite vezi, aceasta e locuinţa mea! zise Lovro, scoase din buzunar cheia şi porni spre uşa camerei sale.

El însă nu reuşi să vîre cheia în broască. Cînd se aplecă să vadă ce este în broască, dinăuntru se auzi un glas strident de femeie:

— E deschis!

Lovro se tulbură puţin, îşi vîrî cheia în buzunar şi se întoarse spre Silva:

— N-am ştiut că am musafiri, îi zise el tulburat. Am să-ţi arăt totuşi odăiţa...

Îl întrerupse însă o femeie înaltă şi voinică, destul de tînără, care în clipa aceea deschise uşa şi o măsură mînioasă mai întîi pe Silva, din creştet pînă-n tălpi, iar după aceea pe Lovro.

— Aha, deci aşa! Ai adus-o pe eleva asta aici! Şi vrei ziua în amiaza mare să...

— Asta e îngrijitoarea şi curiera noastră, îi răspunse aspru Lovro, va primi camera vecină, după ce se vor muta Kšelovii. Vroiam să...

— Ştiu eu ce vroiai. Intră înăuntru sau voi pleca eu şi n-ai să mă mai vezi! Iar tu, fetiţo, ţine minte: acesta e bărbatul meu cu toate că încă nu ne-am cununat. Şi să nu te mai prind în camera asta, şi nici pe bărbatumeu — în cea alăturată. Aşa! Iar acum, şterge-o!

Silva o luă la fugă pe coridor şi coborî în goană scările.

Toată după-amiaza reuşi să-şi înfrîngă dorinţa de a-i povesti mătuşii sale totul, dar seara se dădu bătută.

— Din cauza unei proaste să refuzi odăiţa? Polona se înfurie de-a binelea, cînd Silva îşi încheie povestirea cu hotărîrea de-a nu mai călca pe-acolo. Se vede, într-adevăr că ai fost elevă pînă de curînd. Ce te interesează relaţiile lor? Să fie sănătoşi. N-au decît să trăiască în cămăruţa lor, iar tu — într-a ta! Sau, nu cumva te-ai îndrăgostit de el, ai?

— Nu, nici vorbă! răspunse Silva categoric, dar în aceeaşi clipă se făcu roşie ca racul.

În noaptea aceasta strigăte puternice, care veneau din camera învecinată, o treziră pe Silva din somnu-i adînc. Auzi vocea întretăiată a lui Lovro și strigătele „soției lui". Nu era pentru prima oară cînd cei doi se certau, dar astfel de cuvinte Silva nu auzise niciodată, mai ales în toiul nopții. Ei se certau deseori, dar apoi se împăcau din nou, ieșeau, și seara tîrziu se întorceau veseli; în astfel de nopți ea nu mai putea dormi — la început din cauza rîsului zgomotos și a cîntecelor deocheate pe care le cîntau, iar mai apoi, cînd nu se mai auzea nimic, fiindcă înțelegea că cei doi fac dragoste alături...

— ...Am să plec...

— N-ai decît să pleci!

— ...dar n-am să mă mai întorc... îmi ajunge atîta...

— ...și mie... adună-ți catrafusele... încă din noaptea asta... Mă simt mai bine fără tine!

— ...damblagiul dracului!...

— Tot mai ești aici? Cară-te, odată!

O lovitură surdă. Apoi strigăte turbate — ale ei și ale lui. O nouă lovitură. Silva sări din pat. O vreme stătu încremenită în mijlocul camerei, apoi se apropie de perete. Ei se rostogoleau pe jos și prin pat, se mușcau și se trăgeau de păr. Oare nu e și Lovro ca tatăl ei? Nu, nu, goni ea pe loc gîndul acesta. Femeia asta i-a făcut desigur un mare rău, de aceea e atît de furios. Dar ce anume? Își lipi urechea de zid. Nu se mai băteau, dar își vorbeau urît unul altuia.

— ...la ce femeie ai fost? Spune-mi și mă voi duce s-o denunț, s-o aresteze!...

— ...și prima oară, și de data asta m-am descurcat singură!...

— Fiară!

— Găsește apartament, mobilează-l, cumpără lenjerie, veselă, și atunci îți voi naște copil!

— M-au programat pentru apartament!...

— Cine știe ce vizuină! Eu vreau două camere și toate dependințele necesare unei familii civilizate!

— Pentru așa ceva o să mai aștepți niște ani!

— În cazul ăsta o să aștepți și tu mult și bine copil!

— Atunci mai bine să ne despărțim!

— Și eu sînt de aceeași părere: să ne despărțim! Însă vei plăti!

— Ce să plătesc?

— Doar nu-ți închipui că mă poți plăti cu boarfele alea pe care mi le-ai cumpărat, și cu mesele pe care le-ai plătit pe ici, pe colo? Dă-mi zece, ba nu, douăzeci de mii și plec, n-am să mai apar niciodată.

— Deci, din astea îmi ești?

— În doi ani ai avut timp să mă cunoști atît cît te cunosc eu. Nu ești bun de nimic, cel mult să deschizi și să închizi ușa și să visezi cai verzi pe pereți... familie și copii. Un zevzec, un prostănac!

Un timp după asta nu se mai auzi nimic altceva decît pașii tîrșîiți ai lui Lovro și sertare trîntite.

— Na, ia! Cinsprezece, mai mult nu am! Restul ai să-l primești la întîi prin poștă. Ia-i și cară-te! Ți-am plătit totul!

— Eu m-am gîndit că... Am vrut doar să...

— Nici un cuvînt mai mult! Ține banii, ia-ți tot ce este al tău și cară-te, cară-te!

— Chiar mă gonești?

— Singură te-ai gonit! Îmbracă-te și pleacă!

— Bine, am să plec, dar n-am să mă mai întorc, nu mă mai chema la telefon, nu-mi mai scrie și nu mai da bani degeaba pe mărci poștale. N-am să mă mai întorc!

— Nici nu mai e nevoie, numai pleacă odată, du-te!

Puțin după asta ușa camerei lor se deschise și din nou se închise. Pași pe coridor — și de la parter se auzi țăcănitul liftului.

Silva se trase de la perete. Dar nu se mai putu culca. Stătea în mijlocul camerei și aștepta să audă liftul. În

clădire era acum o liniște de mormînt. Fata se apropie de ușă și o deschise. Nu se auzea nimic. Oare rămăsese jos, la poartă ? Silva alergă la fereastră. Jos, în piață — nici țipenie de om. Se culcă. Auzise multe certuri, despre concubinaj, despre neînțelegeri și discuții între perechi, dar nu-și putuse închipui că se poate încheia atît de trist o legătură între doi oameni, care desigur că se iubiseră — altfel n-ar fi trăit doi ani de zile unul lîngă altul...

Liftul țăcăni sus. Pași grei, șchiopătînd pe coridor. O ușă se deschise și se închise la loc. Pași, apoi liniște. Oare Lovro se dusese la fereastră ? Piața era încă pustie, iar cerul strălucea sub puzderia de stele.

O, dacă-ar putea să smulgă ceea ce creștea sub inima ei !

„Oare într-adevăr e imposibil ?" îi trecu prin minte. Cum procedase mama ei cu ani în urmă ? Era în luna a șaptea, cînd bărbatul ei abia o adusese în brațe din pădure, unde ea îi ajuta la curățatul buștenilor. „Silva, du-te îndată la Polajnarica ! Repede ! repede !" Și curînd după asta moașa alerga îngrijorată între dormitor și bucătărie, iar mama ei gemea atît de tare, că i se strîngea inima ; dar deodată totul amuți. Silva se lipise atunci de ușă, ca să audă cînd va plînge bebelușul ; ea aflase că noul născut vine pe lume plîngînd. Din cameră însă nu se auzea nimic în afară de gîfîitul sugrumat al maică-si. Ușa se deschise. „Ce faci aici ? Pleacă odată !" Moașa o îmbrînci din ușă și ieși repede în curte. Acolo privi în toate părțile : „Trobej ! Trobej !" îl strigă ea nerăbdătoare. Tatăl se arătă. Moașa îi spuse ceva, iar după asta îi dădu găleata pe care-o ducea în mîna dreaptă. „Intră în casă !" îi porunci ea Silvei, cînd o văzu la ușa bucătăriei. Maică-sa ofta încă înăbușit. Silva privi prin cameră cu ochi curioși și în cele din urmă întrebă. „Frățior sau surioară ?" Moașa nu-i răspunse. Vorbi însă maică-sa. „Polajnarice, zise ea cu voce stinsă, spune-i ! Nu mai e copil !" Și moașa îi povesti că nașterea a fost prematură, că mama ei nu trebuia să meargă la lucru în pădure. Ceea ce-i dăduse ea tatălui ei, fusese deci copilul ! Dar mort, se înțelege. Cu o groază de nedescris Silva se așeză lîngă sobă. Cînd tatăl ei, după un timp, intră în cameră încruntat și trist, Silva nu putu să-și desprindă privirea de la el. Mai tîrziu ea căută în pădure mormîntul frățiorului sau al surioarei necunoscute, dar nu-l găsi...

„Nu, încă nu e totul pierdut !" își strigă ea. Doctorul nu voise să-i ajute, mătușa nici nu vroia să audă de vreo „babă", dar oare nu ar putea să scape singură de această povară ? Avort, naștere prematură, copil născut mort ?

Gîndul acesta n-o mai părăsea.

În dimineața următoare ea încercă să se strecoare neobservată pe lîngă portar, dar Lovro o opri cu voce tare :

— Bună dimineața, Silva !

— Bună dimineața ! îi răspunse ea scurt.

— Unde te grăbești așa ?

— Uite ce de scrisori am !

— Și totuși ai puțin timp pentru o vorbă-două, numai să vrea omul...

Ea se opri. Fața lui Lovro era palidă, pentru prima oară Silva observă în ochii lui ceva trist, cu toate că se chinuia să zîmbească.

— Azi-noapte mi se pare că te-am trezit, nu-i așa ? Iartă-mă ! Asta nu se va mai întîmpla niciodată ! De-acum încolo vei putea dormi liniștită. Și eu.

— Asta te privește personal, zise Silva.

— Nu e așa, Silva, orice lucru îl atinge și pe vecinul sau pe vecina ta. Despre asta vom vorbi mai mult la momentul potrivit.

— Nu e necesar, Lovro. Am auzit totul.

— Și totuși am să-ți explic...

Din fericire sună telefonul; Lovro ridică receptorul, iar Silva se grăbi spre uşa de la intrare care era larg deschisă.

— E adevărat că încă nu se cunoaşte? o întrebă ea pe mătuşă-sa într-o după-amiază, cînd o găsi singură acasă.

— Nu, absolut deloc! zise Polona, după ce o cercetă cu atenţie. Doar ţi-am spus că nu se va cunoaşte pînă în ultima zi! Ai noroc.

— Halal noroc, n-am ce zice! surîse amar Silva.

— Doar n-ai să ai pistrui pe toată faţa şi o burtă cît un butoi? Dar poftă de mîncare ai?

— Mănînc orice.

— Te oboseşte mult lucrul?

— Nu, nu în mod deosebit.

Dar nu îi spuse că în ultimele zile a frecat din răsputeri parchetul din birouri, că a sărit ca o capră de pe scara zugravilor şi că de cîteva ori pe zi a urcat scările pe jos pînă în pod, de unde apoi a coborît în goană pînă la primul etaj sărind cîte două şi trei trepte odată.

— Încă trei săptămîni, nu-i aşa? să te duci la lucru pînă în ultima zi, iar după asta ai să-ţi iei concediu de maternitate.

— Nu se poate fără concediu de maternitate?

— De ce să renunţi la concediu şi la tot ce ţi se cuvine? îi răspunse Polona.

— Tanti, de ce să cer concediu, cînd la serviciu nimeni nu ştie că...

— Hm, poate că într-adevăr aşa e mai bine, zise Polona, după ce se gîndi puţin. Va trebui să inventăm o boală oarecare. Am să mă duc la maternitate, ca să-ţi aranjez internarea cu o zi, două mai devreme.

— Tanti, spune-mi, cum se naşte de fapt? o întrebă pe neaşteptate Silva. Nu ştiu absolut nimic. Doare rău?

Polona îi povesti destule lucruri, pe care Silva nu le ştia. Şi totuşi ceea ce o aştepta, reprezenta pentru ea necunoscutul.

În ziua următoare intră într-o librărie, înainte de asta zăbovise destul de mult în faţa vitrinei şi privise cărţile expuse. Ceru o carte în care se descrie naşterea. Vînzătoarea — o fată de vîrsta ei — îi aduse trei cărţi deodată, una mai groasă decît alta. Silvia le cumpără pe toate trei, deşi costau mai mult decît jumătate din economiile ei.

Ea porni pe drumul, care, aşa cum era încredinţată, o va izbăvi de toate suferinţele ei de pînă acum şi cele viitoare.

Troleibuzul era arhiplin cu tineri care se duceau la scăldat. Îi era cald dar mulţimea era bine venită pentru ea; nimeni nu-i dădea atenţie, nici măcar n-o observa. Lasă-i să rîdă, să se distreze — şi ea va rîde într-o zi, tot aşa, fără griji şi veselă! De ce nu? Ea nu e mai în vîrstă decît aceste fete, şi nici n-a făcut ceva rău pentru ca toată viaţa să sufere. Mătuşa ei se va mira de fapt, o va certa desigur, dar, ce e mai important, va trece sub tăcere. În birtul acela de la periferia oraşului mătuşa îi spusese că fiecare om ascunde în el o taină oarecare. Şi Silvia o va păstra pe a ei, oricît ar fi de greu.

În Ježice aproape că o îmbrînciră spre ieşire. Cînd coborî în stradă, se clătină pe picioare. Aer, aer! Tinerii rîdeau, strigau şi-şi spuneau bancuri în gura mare, iar ea mergea singură, fără să scoată vreun cuvînt, ba chiar ţinea buzele strînse, căci simţise o durere acută în mijloc. Drumul ei ducea chiar de-a lungul rîului Sava, care era încă rece, fiindcă cei mai mulţi dintre tineri stăteau la soare şi numai ici-colo cîte unul intra în apă pînă la genunchi, foarte aproape de mal; şi mai puţini la număr erau aceia care înotau pe firul apei. Soarele în-

cepuse să-şi reverse razele calde, pe cer nu se vedea nici un nor. Silva era lac de sudoare, dar pentru nimic în lume n-ar fi intrat în apă. Ea se înfioră toată, cînd drumul o scoase lîngă rîul vijelios : te temi de apă, dar vrei să... Silva nu-şi lăsă gîndul să se depene pînă la capăt. „Eu nu sînt vinovată, îl înăbuşi ea, nu sînt vinovată !“

Cei care se scăldau deveneau tot mai puţini, se vedeau numai perechi pe plajă, în umbra sălciilor şi a tufişurilor înalte, pădurea se îndesa, în dreapta apa fremăta învolburată, iar deasupra ei se deschidea cerul albastru cu discul său de aur. Se opri. Strigătul unui înotător nevăzut o împinse mai departe. Curînd ajunse la capătul drumului şi trebui să dea la o parte cu ambele mîini crengile copacilor, pentru a putea continua. Silva era obişnuită cu asta. Încă de copil, dar şi mai tîrziu, pădurea îi fusese cea de-a doua casă. Îi plăcea să se strecoare printre crengile dese. Se simţea deosebit de mîndră cînd îl însoţea pe tatăl ei şi din cînd în cînd se ascundea. El o striga, o căuta, dar n-o găsea, cu toate că uneori aproape că ar fi putut s-o atingă cu mîna. Abia cînd în glasul lui începea să se simtă îngrijorarea, Silva răspundea. Dar nici atunci n-o putea descoperi deîndată. În astfel de momente el o lua în braţe şi nu ştia ce să facă : să rîdă sau să se supere. O iubea atît de mult ! Iar ea... Şi totuşi ce a putut să facă...

Silva se opri din nou. Privi în jurul ei cu atenţie şi ciuli urechea. Nu auzea nimic altceva, decît vuietul rîului sălbatic. Se aşeză sub salcia cea mai apropiată. Umbra răcoroasă îi făcu mai bine. Silva înţelese că se va simţi şi mai bine dacă se va duce la rîu şi-şi va uda batista ca să-şi înviorеze faţa. Dar nu se sculă. Respira greu şi inima îi bătea să-i spargă pieptul. Deodată o nelinişte puse stăpînire pe ea. Deschise geanta şi, cu mîna transpirată, scotoci în ea. Se mai linişti cînd dădu de

forfecuţa mică. Ar fi vrut să închidă geanta la loc, dar simţi o durere atît de puternică în şale, că geanta îi căzu din mîini. Abia după un timp o mai lăsă durerea. Deci, se apropie ? S-ar putea să se întîmple chiar mai înainte de-a se însera... Oh, de s-ar termina odată !... Va petrece noaptea aici, iar în zori se va întoarce în oraş. Întinse din nou mîna spre geantă. Înăuntru avea două chifle, puţină brînză şi o sticluţă cu vin. Şi forfecuţa ! Trebuia doar să aştepte cu răbdare. Şi fără panică. Din carte înţelesese ce are de făcut. Doctorul care o consultase, stabilise că totul este în regulă.

„Nu, nu e în regulă !“ se gîndi ea. Va fi în regulă abia atunci cînd totul se va termina cu bine. Mîine sau poimîine o va vizita pe mătuşa ei, iar după două-trei săptămîni se va duce acasă. Lui Tinček, lui Matjažek şi Jericei va trebui să le ducă ceea ce le cumpărase. Şi maică-si îi va cumpăra ceva. Şi bătrînului. Da, şi lui ! Le va explica ce fel de slujbă are, cît cîştigă şi după asta se va duce în pădure. Ceasuri întregi va alerga prin poiene şi se va strecura printre crengile de brad ! Va respira în voie aerul pădurii şi mireasma brazilor, se va bucura de copacii falnici care îşi sprijină vîrfurile de albastrul cerului. După aceea multă vreme, foarte multă vreme nu se va mai întoarce acasă. Nu e rău nici la oraş, ba chiar e foarte frumos şi în curînd va fi şi mai frumos pentru ea, cînd va fi liberă, cînd nu-şi va mai pleca ochii în faţa nimănui şi nu se va mai ascunde — nici chiar de Lovro.

Cineva se strecură printre crengi. Silva văzu un tînăr gîfîind, voinic şi ars de soare, în slip albastru şi o fată mărunţică într-un costum de baie roşu. Ei alergau de-a dreptul spre ea, dar fata o observă, scoase un ţipăt, se întoarse şi fugi înapoi în direcţia din care venise. Şi băiatul se opri o clipă, apoi o luă pe urmele fetei.

Silva care între timp se ridicase speriată, o vreme continuă să asculte zgomotul crengilor, apoi alergă în

grabă spre cel mai des tufiș. Se opri sub niște crengi atît de dese, că în jurul ei nu se vedea nimic altceva decît verdeață, pînă și zgomotul rîului abia ajungea pînă aici, îl auzea ca prin vis. Silva se lăsă pe iarbă. Era udă leoarcă ; dar nu era o transpirație caldă, ci una rece, neplăcută. Oare se va descurca singură ? Oare nu era mai înțelept să facă așa cum îi recomandase mătușa ei : „Cînd vei simți că se apropie sorocul, du-te la maternitate, de rest mă ocup eu, aranjez totul". Încercă să se ridice, dar picioarele n-o mai ascultară. Durerea de șale o săgetă din nou și ea se lăsă pe iarbă. Nu, nu, nu se va duce nicăieri, nu poate și nici nu vrea ! Se gîndise la toate. Trebuie să scape, să scape definitiv și pentru totdeauna ! Va rămîne aici, orice s-ar întîmpla ! Numai să termine mai iute !

Dar ceea ce aștepta nu se întîmplă. Continua să transpire, iar durerile se întețeau tot mai mult. I se păru că toate crengile o îmbrățișează, da... da... Se văzu în casa părintească, pădurea dragă începu să freamăte deasupra ei. Din acest sentiment de siguranță o scoaseră strigătele bătrînului.

„Iarăși ?!" se îngrozi ea. Ar fi vrut să continue să privească în sus spre crengi și să asculte foșnetul lor, dar nu mai putea. Strigătele bătrînului deveneau tot mai stridente și mai puternice. Săracul ! Nu-i ajutase nimic, cu toate că zăcuse trei luni în spital : e în aceeași situație, ca la început. Numai că de la ultima criză trecuse multă vreme. Ea fugise devale, acasă.

Îl găsise pe bătrîn în mijlocul camerei. Dădea din mîini, amenința pe cineva, pe care numai el îl vedea, fixa cu privirea niște năluci și zbiera : „Cîinilor ! Șobolanilor ! Am să vă distrug cazematele și am să vă omor pe toți !! Ticăloșilor, ucigașilor !" Se duse spre bufet, cu un pumn sparse vitrina, iar după asta luase de acolo tot felul de vase și farfurii și strigînd sălbatec le trînti de pămînt. Amîndouă, cu maică-sa, îl prinseră. La început

erau neputincioase, dar treptat-treptat începură să-l liniștească. În astfel de momente mîinile ei făceau mai multă treabă decît cele ale maică-si, și asta o bucura. Îl duseră pe bătrîn în camera lui. El continua să răcnească, să dea din mîini, să-i amenințe pe macaronari, pe nemți și pe albi, dar și mîinile și amenințările lui slăbeau. În timp ce îl obligau să se culce în pat, el scotocea cu mîna la sînul ei. Silva țipa, iar bătrînul mormăind ceva neînțeles, trecea la sînul maică-si. Cum și mama se ferea, el începea să se întindă sălbatec după tot ceea ce era în jurul său și să zbiere : „Unde ești, Mima ? Mă auzi, Mima ?" Silva o privea pe maică-sa : „Mamă, hai, culcă-te mai repede lîngă el !" „Deci, iar începe !" oftă mama. „Auzi, mamă ! Mamă !" Și mama se culca lîngă el. Ea reușea doar să-i zică să aibă grijă de copii și nimeni să nu intre în cameră, iar bătrînul, ca o fiară dezlănțuită, o trăgea brutal cu mîna dreaptă spre sine, iar cu stînga o dezbrăca. Silvia fugea din odaie și în tot acest timp se plimba prin antreu, prin fața bucătăriei și a ușii și-i păzea pe Tinček, Matjažek și Jerica. „Totul e în zadar ! spunea mama cînd ieșea din cameră, toată ciufulită și cu fața roșie, nu-i putem ajuta decît dacă se lasă definitiv de băutura cu care s-a obișnuit de mult." În astfel de zile Silva alerga în sus spre pădure și pînă seara nu se mai întorcea acasă. De mult o încerca groaza de crizele acestea, ale bătrînului, care întotdeauna sfîrșeau în patul mamei ! Dar cel mai tare o zdruncinase ultima lui criză. La fel ca și după accesele de mai înainte, el stătea de vorbă a doua zi cu oamenii, de parcă nimic deosebit nu se întîmplase, numai că de data asta fusese foarte obosit. Și așa, deasupra casei continua să atîrne un nor întunecat, nimeni nu știa cînd se va deslănțui furtuna. Poate după o lună, două, dar poate că nu vor trece nici trei zile.

Dar de ce mama ei în sîmbăta aceea s-a dus la mătușa Polona ? Jerica și Tinček, care niciodată nu fuseseră

la Ljubljana, nu o lăsară în pace, de o săptămînă întreagă culegeau ciuperci și aveau adunate două coșuri proaspete și aproape un sac întreg de ciuperci uscate. Le strigase și bătrînul: „Duceți-vă, să nu se piardă biletele gratuite, să vadă și copiii cum e în Ljubljana!" Și Matjažek ar fi vrut să se ducă, abia îl reținuseră. Seara, cînd bătrînul se întoarse turbat de-a binelea, Matjažek dormea: el avea un somn atît de profund, că puteai să tai lemne lîngă patul lui! De fapt Silva nu se temea. Ea știa că poate să se descurce și singură cu bătrînul. De data asta n-a putut să înhațe nici un pahar și nici o farfurie, deoarece ea reușise să-l tîrască la timp în camera lui. Dădea din mîini, zbiera ca de obicei, ba nu, chiar mai tare. Arunca grenade, distrugea cazemate, îi omora pe albi, trăgea în macaronari și nemți, iar ea încerca să-l liniștească, asigurîndu-l că albii, macaronarii și nemții fuseseră de mult învinși, așa încît cel mai înțelept lucru ar fi să se culce și să doarmă. În cele din urmă îl puse în pat. Dar cînd dădu să iasă din camera lui, el se ridică cu-o iuțeală neobișnuită, înhăță scaunul și începu să-l agite în jurul său. Oglinda din perete se făcu în mii de bucățele și cîteva icoane zburară la pămînt. Cu mare greutate Silva îi smulse scaunul din mîini. „Nu mai ești partizan, războiul s-a sfîrșit! Acum e pace!" — „Ce pace? De unde pace? Totul trebuie ucis, împușcat și distrus!" Cînd ea îl îmbrînci în pat, el, cu toată puterea o trase spre sine. Silva înțelese că trebuie să rămînă lîngă el, pînă cînd se va liniști definitiv. La fel ca și maică-sa, începu să-l mîngîie pe mîini, pe față și să-i vorbească înțelegătoare, cu duioșie: „Liniștește-te, Lenart, liniștește-te, culcă-te, totul se va îndrepta. Nimeni nu vrea nimic de la tine. Te găsești acasă, în pat, și eu sînt lîngă tine, Silva, Mima. Mă auzi, mă auzi?" El însă se agăța tot mai brutal de sînii ei. Ea se smucea, dar el o cuprindea tot mai mult. „De ce te ferești? Cu toții s-au dus după ciuperci! Cu toții s-au dus după ciuperci, numai asta mi-a mai rămas, numai asta. Auzi?" Silva se ferea tot mai îngrozită, cu toate că prin trupul ei treceau fiori neobișnuiți. „Eu sînt, Silva!" — „Tu ești, Silva?" Pentru un moment se potoli, dar în clipa următoare cu mîna dreaptă o trase spre el, iar cu stînga începu să ajungă sub fusta ei. „Tot una! răcni el. Ai să rămîi aici, cu mine. Trebuie... trebuie..."

O durere cumplită îi taie respirația. Deschise larg ochii, peste tot în jurul ei văzu crengile dese și verzi.

„Trebuie... trebuie... repetă ea cu glasul stins. Atunci trebuise să rămînă cu el, iar acum trebuie să fac ceea ce mi-am pus în gînd. Pentru mine însămi, pentru el, pentru maică-mea, Tinček, Matjažek și Jerica, pentru Lovro..."

Cînd durerea încetă, ea se întoarse din nou cu gîndul la casa părintească.

Doamne, cum arăta bătrînul a doua zi! Nici nu îndrăznea s-o privească în ochi. Abia după prînz, cînd Matjažek fugise în curte, el îi vorbise:

— Astă-noapte a fost îngrozitor, nu-i așa Silva? Ce va spune mama? De fapt icoanele n-au nici o putere, dar Mima crede în ele...

Oare într-adevăr el nu-și amintește nimic, sau pur și simplu nu vrea să discute despre asta?

Ea trebuia însă să-i spună.

Bătrînul se făcu palid și mîinile începură să-i tremure.

— Fetița mea, nu cumva ai visat?

Ea îi repetă încă o dată. El se prăbuși pe laviță, își îngropă fața în palmele lui mari, de tăietor de lemne și rămase așa, încremenit. Nici Silva nu se mișcă din loc. Apoi își luă mîinile de pe față.

— Blestemat război! zise el. Cînd m-au nimerit în cap, cel puțin să mă fi omorît! Cît rău i-am pricinuit Mimei, vouă tuturor, iar acum și asta...

El își izbi fruntea de masă.

— Nu-i spune mamei, și nici altcuiva, o rugă el, cînd își ridică fruntea după un timp. La primul acces pe care-l

voi mai avea, să pleci din casă, mai bine să sparg toate vasele, mobilele, totul, totul, și chiar dacă în cele din urmă îmi voi pune capăt zilelor, tu pleacă, pleacă de-aici !

Ea se sperie că el va intra din nou în criză și începu să privească spre ușă. Dar nu se întîmplă nimic. Bătrînul se ridică cu greutate.

— Da, a fost ceva, a fost, zise el mai mult pentru sine, decît pentru ea, însă mie mi s-a părut că am avut coșmar. Blestemat să fie neamțul care n-a putut să mă nimerească mai bine !

El făcu cîțiva pași prin cameră, se opri lîngă fereastră și zise fără să se întoarcă spre ea :

— Uită, Silva ! Asta nu s-a întîmplat în realitate, asta a fost un vis urît, un coșmar îngrozitor. Tu nu ești vinovată, Silva. Tu nu ești vinovată ! strigă el încă o dată isteric.

Dar Silva nu putea uita. La fel și bătrînul. Și totuși ei nu mai discutară nimic despre asta. Niciodată după asta ei nu mai amintiră despre cele întîmplate, îndeobște stăteau foarte rar de vorbă, de-a dreptul se fereau unul de altul. O dată mama îi reproșă că n-o mai iubește pe Silva, iar Silvei îi spuse să fie mai înțelegătoare cu el. Cu timpul toate acestea începură să se cufunde în uitare. I se părea că într-adevăr fusese doar un coșmar, pînă cînd începu să aibă anumite tulburări. Ciclurile lunare îi fuseseră întotdeauna neregulate, dar curînd după asta apărură și alte simptome. Se plimba prin pădure și în disperarea ei chema în ajutor brazii și stejarii falnici, iar noaptea se zvîrcolea în pat. Dar nu luă nici un fel de măsuri. Dealtfel nici nu avea cui să-i ceară un sfat. Iar bătrînul părea că într-adevăr uitase totul. Multă vreme el se simțise bine. Dar cînd avu din nou o criză, aceasta le întrecu în intensitate pe toate de pînă atunci. După această criză mama ei ieși din cameră distrusă. Atunci Silva îi spuse :

— Mamă, eu mă duc la Ljubljana ! Mă duc să-mi caut de lucru !

Mama ei nu obiectă. „Du-te, fata mamei ! Acasă e foarte rău și va fi și mai rău !“ Și ea se duse, dar era prea tîrziu.

— Prea tîrziu, prea tîrziu ! începu să plîngă Silva.

Și în timp ce trupul ei se zvîrcolea în dureri, ea se străduia din răsputeri să nu-și piardă cunoștința. Făcu tot ce învățase din cărți. În cele din urmă puse lîngă ea bucățica de carne vie și lipicioasă.

Atunci se întîmplă ceva la care Silva nu se așteptase : auzi un scîncet înduioșător. Întinse mîna vrînd să-l înăbușe, dar printre degetele ei scăpă un strigăt și strigătul acesta îi amintea tot mai mult glasul omenesc. Sleită de puteri, ea ar fi vrut să zacă, să zacă și să se uite numai la verdeața din jurul ei ! Să privească cum se leagănă crengile și sfîșie albastrul cerului ! Dar atunci, lîngă ea puiul de om începu să plîngă ! Trebuia să-l facă să tacă, cît mai repede cu putință !

O nouă durere — și se eliberă de ultima greutate. O cuprinse o căldură și un calm neobișnuit. În sfîrșit, s-a terminat ! Crengile se clătinară, se clătină și pămîntul sub ea, și Silva închise ochii. Dar plînsul o trezi din nou la realitate. În iarbă lîngă ea era un băiețel roșu tot și ud. Silva știa ce se întîmplase și ce trebuia să se mai întîmple. Dar cînd întinse mîna să înăbușe strigătul, podul palmei ei se trase instinctiv de pe buzele micuțe.

Nu, nu ! Doar mătușa Polona îi spuse că trebuie să... Da, se înțelege ! Va duce copilul la creșă, va aranja totul... numai că...

Silva se așeză. Pînă la ea ajunse vuietul înăbușit al rîului. Nu, nu ! Apa e rece ca gheața, chiar pentru ea, darămite pentru copilaș !

Pipăi pămîntul în jur. Geanta îi era încă deschisă, dar ceea ce căuta, nu era în ea. Rupse bretelele combinezonului său și legă buricul copilului. După asta își trase

combinezonul de pe ea, înveli copilul cu el, se culcă și în aceeași clipă adormi.

Cînd se trezi, în jur era încă întuneric. În primul moment nu înțelese ce se întîmplase de fapt. Abia cînd auzi lîngă ea respirația întreruptă și mîna ei atinse trupușorul cald, se trezi la realitate. Își aminti totul. Se ridică și înhăță copilul învelit în combinezon. Merse un timp așa, printre tufișuri, dar copilul începu să plîngă din nou. Însă nu mai plîngea ca mai înainte tare și insistent, ci atît de jalnic, încît simți că i se sfîșie inima. Silva continuă să se strecoare printre crengi. Rîul străluci scăldat de lumina lunii. Se opri abia cînd păși pînă la glezne în apă. Ceea ce ținea în brațe plîngea tot mai jalnic și mai rugător, iar în jurul ei apa rece spumega în valuri. De partea cealaltă a rîului se auzi țipătul unei păsări de noapte.

„Nu, nu ! își repetă ea repede. Nu, nu !" strigă ea, strînse copilul la sîn, se întoarse pe mal și continuă să meargă pe jos.

Sosi în oraș cu un troleibuz aproape gol : erau doar șoferul, conducătorul, două perechi și un bătrîn care vorbea de unul singur. Nimeni nu-i acordă vreo atenție, nici ei și nici micuței ființe pe care o ținea în brațe. Se liniști. Se va duce la mătușa Polona. „De rest mă ocup eu, voi aranja totul !" „Aranjează, tanti, te implor !" Dar în piața puternic luminată, unde aștepta troleibuzul care trebuia s-o ducă în celălalt capăt al orașului, își dădu seama că la ora aceea nu se putea duce la mătușa sa fiindcă toți erau acasă. Oare nu era mai bine să ducă singură copilul la creșă ? Nu, cine știe la ce interogatoriu o vor supune și ea se va încurca în ultimul hal ! Atunci ce-i de făcut ?

Privi în jur întrebătoare. Privirea ei se opri asupra ultimului gemuleț de la mansarda clădirii înalte cu cinci etaje.

Va lăsa copilul pe pat și se va duce la mătușa sa.

Pe jumătate moartă se tîrî pînă sus, în cămăruța de la mansardă. Puse copilul pe pat, mai întîi se așeză, apoi se culcă lîngă el. Numai pentru două-trei minute — după asta va lua deîndată troleibuzul ! Abia după ce mătușa ei va duce copilașul... abia după aceea se va dezbrăca și se va culca. Va dormi, va dormi !

O treziră niște strigăte și un plîns. Nu cumva strigă bătrînul și plînge maică-sa ? De ce e atîta lumină ? Nu, nu e glasul bătrînului... iar ăsta e plîns de copil... Și unde se află acum ? La maternitate ? Dar ăsta nu e doctorul, ăsta e... Nu, nu, aici ceva nu e în regulă. Să plece de aici ?

— Silva, stai liniștită ! de la o vreme încoace am presimțit ceva... Dar văd că ai rezolvat singură totul... Silva, fii liniștită, totul a trecut...

Trebuie să-i povestească. Lui Lovro trebuie să-i spună totul...

— Nu vorbi... nici acum, nici mai tîrziu... Dormi, Silva, dormi... Nu-ți face griji... De omulețul ăsta am să am eu grijă...

Silva simți cum în jurul ei freamătă puternic pădurea din plaiul ei natal...

1962

ARC ŞI SĂGEATĂ

„Ca un pod între popoare, construit din mii de trupuri !"

Aşa a spus un muncitor din Oplotnica [1], stropit cu mortar şi plin de praf, cînd pietrari sloveni şi austrieci au terminat de ridicat în cimitirul din Graz un monument închinat tuturor bărbaţilor şi femeilor, tinerilor şi tinerelor pe care naziştii i-au exterminat în Slovenia şi în alte locuri în timpul războiului şi apoi i-au ars în crematoriul din Graz sau i-au îngropat în cimitir. Un pod impunător din granitul de Pohorie şi lîngă el un obelisc înalt de douăzeci de metri.

— Ca un arc cu săgeată, adăugă celălalt pietrar, un bărbat din Graz scund, îndesat. Arcul e întins, iar săgeata e gata să ţîşnească spre cer.

De la arc şi săgeată privirea lui alunecă spre stejarii uriaşi, deasupra cărora zburau stoluri negre de ciori.

Oare cum se numea ? Peter ? Tony ? Fedro ? Nu era el odinioară un băiat slăbuţ, înalt, ager şi isteţ ? Se înţelege, acolo sub stejari întindeau ei arcurile lor de bambus zgornind ciorile care croncăneau sinistru.

Pe neaşteptate băiatul se apropiase atunci de el.

[1] Orăşel în partea de sud a muntelui Pohorje din Slovenia.

— Mîine plecăm ! strigase el.
— Unde ?
— Mai departe, în Slovenia...
— Iar noi rămînem aici în Graz. Tata mi-a spus că în Austria se cîştigă mai bine decît în Iugoslavia...
— Iar tatăl meu a spus că noi nu sîntem nemţi.

La despărţire în gară i-a adus un snop de săgeţi.

Trenul pornise. El alerga pe lîngă vagoane. Prietenul (cum se numea oare ?) se întinse să ia snopul, dar era tîrziu : săgeţile se risipiră pe şinele de tren şi roţile de fier trecură peste ele.

Fuseseră născuţi sub acelaşi acoperiş new-yorkez, şi după ce începuseră să meargă, alergau toată ziua prin curtea strîmtă la umbra unui zgîrie-nori, veniseră împreună de peste ocean aici, în oraşul Graz, şi tot aici se despărţiseră. De atunci nu se mai văzuseră, aproape că-l uitase. Îşi aduse aminte de el abia acum, aici, lîngă acest monument neobişnuit.

De ce abia acum ? De ce tocmai aici ?

I se puse un nod în gît.

Oare nu cumva se întîlniseră în acele timpuri, pe care el voia atît de mult să le uite, dar ele continuau să trăiască atît de viu în mintea sa ? În Pohorje, sau poate în curtea strîmtă a judecătoriei din Maribor ?

— Camarade, în seara asta vom sărbători terminarea lucrului, ai să vii ? îl întrebă cel din Oplotnica pe tovarăşul său din Graz, înainte de a se duce în baracă, să se schimbe de salopetă şi să-şi pună hainele de sărbătoare.

— Voi veni, voi veni, i-o întoarse omul din Graz, dar nu porni după el, ci se grăbi spre cupolă şi începu să citească înfrigurat numele săpat în partea de jos a plăcilor din piatră care formau arcul cupolei.

Peste două mii cinci sute de nume. Descoperi repede că în dreapta sînt cele cehoslovace, poloneze, italieneşti,

franţuzeşti, englezeşti, evreieşti şi nemţeşti. Dar unde sînt cele iugoslave, slovene? Se grăbi spre partea stîngă. Şi deîndată se încurcă în mulţimea de nume slovenești. Trecu destul de multă vreme, pînă cînd înţelese că trebuie să înceapă să citească de la început. De la *A*. Cu răbdare, cu atenţie. Ajunse la litera *D* şi iarăşi se opri. Cine spune că numele prietenului său american din anii copilăriei e săpat pe acest arc de piatră? De fapt nu poate să-şi amintească nici numele, nici prenumele lui. Dar privi din nou în sus spre cupolă şi încăpăţînat începu să citească nume după nume. Nume de băieţi şi fete, bărbaţi şi femei, ucişi de gloanţele nemţeşti...

Pe cimentul rece, murdar, zăcea un trup de bărbat. Bătut, însîngerat, nemişcat. Un morman de cenuşă, sub care abia licăreşte o scînteie minusculă. Şi totuşi au reuşit: m-au ucis. Oare pentru totdeauna?

Îşi mută mîna. Lanţurile zornăiră şi o durere surdă îi străpunse corpul. Se linişti. Dar numai pentru o clipă. Îşi mişcă piciorul. Lanţurile zornăiră din nou şi durerea aceea surdă iarăşi trecu prin trupul său. Da: mi-au înlănţuit mîinile şi picioarele şi m-au aruncat în cazemată. „Nici măcar un glonte nu meriţi, mori, mori cîine sloven din junglele americane!“

În lumina tulbure se deschise coverta spaţioasă a unei corăbii uriaşe în mijlocul întinderii mării şi a cerului albastru.

Karl? Peppy? Oare nu fusese un băiat micuţ, îndesat şi foarte zgomotos? Alergau pe puntea corăbiei imense fiecare cu arcul său şi trimeteau săgeţi împotriva pescăruşilor, care dădeau ocol catargelor. Nu-i nimeriseră. Nici nu urmăreau asta, ci întindeau doar arcul pentru ca săgeata să zboare spre cer, iar pescăruşii

n-aveau decît să facă rotocoale şi să ţipe. Gălăgiosului grăsan i se terminară săgeţile.

— Dă-mi o săgeată!

— Uite! Ţine două, Karli... (Da, se chema Karli, Karli Vrečar, nu, nu, Vra... nu, Vrtnik, da, da, Vrtnikov Karli!).

Apoi îi mai dădu una.

Iar cînd şi el rămase fără „muniţii“, se aşezară amîndoi trişti pe duşumeaua punţii, fiecare îşi puse arcul între picioare şi curioşi priviră la pescăruşii care cu aripile lor lungi atingeau catargele, pînzele, parîmele şi ţipau, ţipau de zor. Cînd pe punte veni tatăl lui, sări în picioare şi fugi spre el.

— Tată, mi s-au terminat săgeţile!

— Deci aşa; apăi... arcul fără săgeată e ca un corp omenesc fără minte, zise tatăl.

Chiar aşa spusese? Oare nu ajunsese el singur la această concluzie, la această definiţie mai tîrziu, mult mai tîrziu? N-are importanţă. Dacă nu a spus-o, a gîndit-o. Fiindcă el adusese de undeva o bucată de scîndură şi cu cuţitul său întotdeauna ascuţit începu să taie aşchii înguste. Curînd săgeţile începură să se îndrepte şuierînd din nou spre aripile pescăruşilor. Iar corabia se îndepărta tot mai mult de cunoscuta lui ţară, America, şi să se apropie de necunoscuta pentru el — Europă, despre care în ultimul timp părinţii lui vorbeau ca despre pămîntul făgăduinţei.

America...

Nimic altceva nu adusese de acolo în afară de arcul uriaş, elastic, din bambus. Copiii din sat, cu un cap mai mari decît el, îl urmară repede, cînd el porni prin spatele casei spre izlazul comunal. În mijlocul izlazului creşteau doi stejari cu coroana răsfirată. Acolo făceau întreceri băieţii. Ţintă le erau ghindele coapte de pe cele mai înalte crengi. Întotdeauna ieşea primul! American!

Ce american ? Atîta doar că mîna mi-era liniştită şi arcul mai bun. Laudă după laudă, uimire, iar acasă îl aşteptau pumnii grei ai tatălui şi certurile mamei. „Nu ştii decît să hoinăreşti, mai ia şi cartea în mîini ! Tu probleme nu ai ? Probleme ! Şcoală !“ Era enervant, de-a dreptul agasant. Rareori rămînea în clasă pînă la sfîrşit. Ridica mîna dreaptă cu degetul ridicat şi părăsea repede clasa. Din gardul viu din spatele clădirii şcolare scotea arcul ascuns şi alerga spre izlaz. Iar a doua zi : „Unde ai fost în timpul ultimei ore ?“ Nu putea răspunde. „Treci la colţ.“ Şi rămînea acolo în colţ, supărat pe învăţătoare, pe taică-său, pe maică-sa şi pe toţi cei din jurul său.

Odată, cînd se strecurase în casă pe întuneric, tatăl lui îi înhăţă arcul din mînă, îl tăie în bucăţele şi îl aruncă în magazia din spatele casei, iar săgeata o aruncă departe peste gardul de nuiele al livezii. Arcul nu mai era arc, ci bucăţele de lemn preţios : el zăcea acum în apa murdară rănit, nefolositor. Atunci el fugi în livadă, luă săgeata, o duse în pod şi o înfipse în grinda cea mai înaltă.

De atunci încetă să se mai joace cu arcul şi săgeata, se lăsă şi de celelalte jocuri copilăreşti, prefera să hoinărească prin sat, să meargă pe izlaz, prin păduri şi prin munţi. Aşa făcea şi mai tîrziu cînd îl dădură să înveţe la oraş, unde se ducea cu trenul.

— Ce se va alege de tine ? îl repezi taică-său cînd în mîini îi căzu prima diplomă a şcolii orăşeneşti. Dacă nu vrei să înveţi, vei ajunge brutar.

— Voi ajunge ! răspunse el înciudat.

Şi se înşiruiră totuna şi aceleaşi zile : seara pregătea maiaua, apoi frămînta aluatul, făcea chifle şi pîiniţe, în timp ce aştepta să crească, aprindea cuptorul şi apoi aproape toată noaptea cocea. Dar în timpul zilei ? Dimineaţa dormea puţin, apoi se învîrtea prin brutărie, cînd

maică-sa avea de lucru în bucătărie sau în altă parte, avea grijă de făină, de drojdie şi lemne, punea în ordine socotelile cu băiatul care distribuia pîinea şi în fiecare seară se întorcea de la munte cu un coş gol. Şi din nou pregătea maiaua, frămînta aluatul...

Dar într-o zi muri tatăl lui, care începuse să bolească deîndată ce se întorseseră din America. În ultimii ani putea să vorbească o săptămînă încheiată despre America. Rămase singur cu maică-sa. Ca să scape de veşnicele ei văicăreli, că în casă lipseşte ba una, ba alta, el se lipsi de băiatul angajat ca ajutor şi singur îşi puse pe umeri coşul cel mare de pîine.

— Ai să te nenoroceşti ! se sperie maică-sa.

— Să mă nenorocesc ? rîse el. Abia acum simt că trăiesc.

Gura bărbatului se umplu de sînge şi trebuia să scuipe. Cu greutate deschise ochii. Văzu în jurul său o întunecime deasă, neagră. Şi îi închise deîndată...

Deasupra lui apăru din nou cerul albastru, presărat cu nori albi. Era pe vîrful Bukovje, de unde se deschidea o privelişte imensă spre o vale largă. Satul de la poale încă dormea, pe munţii din jur domnea o linişte adîncă. Ici-colo la orizont se arătau temători vestitorii zorilor roşietici. Coborî coşul de pe umeri. În nări simţi roua rece şi mireasma pîinii proaspete. Nu putea să nu respire puţin din acest aer. Apoi ridică din nou coşul pe umeri şi porni pe drumul strîmt spre cabana izolată. N-avea de ce să bată, uşa antreului era deschisă, iar uşa camerei — uşor întredeschisă şi, cum se apropie de pat, pătura singură se dădu la o parte. Zorile năvăleau acum prin fereastră, în vecini cîntau cocoşii, pădurea de sub cabană se trezi, dar abia ziua luminoasă putea s-o gonească din culcuşul cald. Apoi o luă din casă în casă, mai exact din vilă în vilă, deoarece prin sate oamenii nu mîncau pîine gata făcută, numai de sărbători mai mîn-

cau cîte-un corn. Înainte de prînz se opri în poiana vecină din inima pădurii. Se spălă pînă la brîu în izvorul care susura somnoros, bău din apa limpede şi apoi intră în casă. Îl aştepta un pahar de rachiu de pere, o gustare şi, bineînţeles — patul. La apusul soarelui, fredonînd un cîntec se întoarse acasă cu coşul gol.

Omul din Graz continua să citească numele slovenești : numele pe care îl căuta nu atît pe cupolă, cît în sinea sa, încă nu-l găsise. Şi se vedea nu numai în primii ani de viaţă, dar şi mai tîrziu, cum se chinuie să dărîme bariera care-l despărţea de puştii de pe stradă, de colegii săi de clasă, de tovarăşii săi de muncă de la cariera de piatră. Era încredinţat că printr-o străduinţă susţinută va reuşi s-o înlăture din calea sa. Cîtă silinţă îşi dădea în munca lui, care încă de la început fusese sortită eşecului ! Fusese pur şi simplu orb ! Cum de nu văzuse asta ?! Abia cînd de pe frontul rusesc îl trimiseseră în Maribor „la odihnă“, începuseră să i se deschidă ochii. Începu să urască din toată fiinţa lui casca de soldat pe care o purta de patru ani, ura cuvintele sforăitoare pe care fusese obligat să le asculte la fiecare pas, îi reproşa tot mai mult tatălui său că la întoarcerea din America se oprise în Graz, şi nu plecase cu... (oare cum se chemau ?) acolo, de unde pornise spre lumea nouă. Oare aici, sus, într-adevăr lipseşte numele primului său prieten ? O, de n-ar fi ! De fapt, ce crimă săvîrşiseră aceşti bărbaţi, cu ce greşiseră aceşti tineri, cu ce sînt vinovate aceste fete şi de ce aceste femei trebuiseră să fie trimise la moarte ?

Putea oare să privească liniştit ceea ce se întîmpla în satul lui natal, în oraş, în lume ? Printre primii intrase în legătură cu băieţii din munţi. Vroise să se ducă la ei, dar mama lui îl reţinuse : „Din ce am să trăiesc aici ?“

Şi băieţii îi spuseseră : „Rămîi, acolo jos, eşti mai necesar ! În coş, sub pîine ducea scrisori, material sanitar, aducea băieţilor cîte un revolver sau grenadă, iar jos în sat transmitea noi mesaje, noi însărcinări. Pe atunci avea numai un pat : patul de-acasă, dar acesta deseori îl aştepta în zadar. Într-o zi căută săgeata ascunsă, o dădu jos din pod şi o înfipse în rama portretului unui băiat cu părul cîrlionţat care îl privea cu un surîs naiv. Băiete, ei încă nu ştiu cum ochesc foştii americani sloveni !

Bărbatul însîngerat se mişcă, lanţurile zornăiră, o durere ascuţită străpunse trupul zdrobit, dar mîinile nu se liniştiră, şi nici picioarele. Ochii zăriră o şuviţă îngustă de lumină : acolo era uşa ; în urechi îi ajunse ecoul unor lovituri surde ; pe coridor erau gardieni ; începură să i se trezească şi celelalte simţuri.

Făcuse oare un act de eroism atunci cînd, încălzit, gol pînă la mijloc, stătea cu lopata de pîine în faţa cuptorului încins, în timp ce casa era împresurată toată ?! Trimiseseră după el zece bărbaţi înarmaţi pînă-n dinţi. „Nu fugi, începu să plîngă maică-sa, te vor ucide, ce-am să mă fac singură, Tonč, aşteaptă ! Tonč !“ Scăpase momentul potrivit, iar după aceea fusese prea tîrziu. Se aşteptaseră că le va spune despre drumurile sale prin munţi, că va denunţa numele băieţilor din pădure şi a ţăranilor care aveau grijă de ei. Se înşelaseră amarnic. Ei nu făceau decît să întindă arcul, iar săgeţile erau la el ! Şi avea destule... Ochii văzuseră totul, urechile auziseră totul. Şi înainte ca ei să afle ce ştie tînărul brutar adus în închisoare, el le scăpă printre degete.

Pe colina de sub pădure stătea pitită o căsuţă modestă. Nimeni nu se sperie cînd cizmele lui grele tropăiră prin curtea pietruită, unde gospodarul înalt, uşor încărunţit tocmai adăpa vaca, probabil singura, în timp ce gospodina, o femeie voinică, dădea de mîncare purce-

lului, iar cei doi copii zburdalnici, după toate probabilitățile nepoți, se băteau cu bulgări de zăpadă.

— *Herr* Wertnigg ?

— Vrtnik, vă rog ! Ce doriți ?

De fapt ce dorea ? Văzu casa părintească, bătrînul, evident, era unchiul lui ; tatăl celor doi copii, care continuau să se hîrjonească, poate că era partizan, viu sau mort...

— Ce doriți, domnule ?

— *Nichts, nichts !*

Cu capul plecat se întoarse înapoi pe drum, lăsînd în urma sa priviri nedumerite.

În aceste zile avioanele aliaților bombardaseră orașul Graz. Nu mai aștepta nimic bun. Într-adevăr : sub dărîmături rămăsese Frieda cu Adolor și Mitzi.

Dar cum se chema băiețelul acela ? Care era numele lui de familie ? Oare nu citise pînă acum o sută, chiar două sute de nume ? Iar numele slovenești erau mai mult de o mie. Nu-l va găsi ; de fapt nici nu dorea să-l găsească pe cupolă, dorea să-l găsească în sinea sa. Acum, dacă a început să-l caute, trebuie să-l găsească. De puține ori rîsese taică-său de numele lor ? Se înțelege ! Dar cum ? Tu ești brutar... Tu ești brutar, și eu sînt brutar, și ar fi trebuit să fiu grădinar, iar tu... Cum era ? Dacă și fiul e brutar și a fost partizan, acum probabil că este conducătorul unei mari brutării în Maribor sau prin împrejurimi, că doar de acolo erau la fel. Tu ești brutar... Tu ești brutar și eu sînt brutar, și ar fi trebuit să fiu grădinar — Wertnigg. Mai exact Vrtnik, iar tu... Blestemat război, mi-a luat totul, pînă și amintirile ! Și totuși...

Acesta era drumul. Afară în stradă mai întîi trase aer în piept, iar după aceea alergă spre pod. Știa că se putea salva numai pe partea cealaltă a Dravei : în pădurile Pohorjei care începeau de la marginea orașului. Alerga repede, ușor, aproape că zbura. Ce-i drept, unii îl priveau mirați, dar își continuau drumul, mai erau și dintre aceia care se trăgeau de o parte și-i făceau loc : săracul, scapă autobuzul sau se grăbește undeva, își ziceau oamenii, acum, cu vremurile astea, fiecare secundă e prețioasă. Ajunsese în piața principală. Dincolo de ultimele case de partea cealaltă a podului se vedea verde — Pohorje. Încă o sută de metri, apoi pe pod, iar pe partea cealaltă se va repezi spre prima ușă, se va ascunde undeva și va aștepta pînă cînd se va întuneca. Iar cînd se va însera, își va continua drumul spre pădure ! Dar cînd ajunse la pod, răsunară strigăte și fluierături. Îmbrînci lumea brutal și începu să alerge printre oameni și mașini. Cîți pași mai avea de făcut ? *„Halt ! Halt !“* Încă cincizeci, numai cincizeci, zece sărituri, încă... În aceeași secundă nenumărate mîini se întinseră spre el. Dar reuși să scape. Lovi pe unul în uniformă și-i dezbătu dinții din față. Dar în clipa următoare tot atîtea mîini îl înhățară... mîini de bărbați, de femei, fete și băieți ! „Bandit, bandit.“ Îl trîntiră la pămînt, îl călcară în picioare cu cizmele și cu pantofii de damă, îl bătură pe pod, îl bătură pe drum, îl bătură în iadul acela puternic luminat...

— Nu-ți ajunge, ai ?! Vorbește, cîine !...

Dar gura lui se deschise abia cînd scuipă sînge asupra gardianului.

— Porcule ! îl lovi el. N-ai decît să mori !

N-a murit el atunci, cînd a căzut pentru prima oară în mîinile lor, și o să moară acum ? Mai curînd vor muri ei...

În băltoacă zace un arc, mai exact e o nuia de alun îndoită ușor, cu coarda ruptă, iar acolo, în livadă, zace săgeata, lungă, subțire, ascuțită... Oare nimeni nu va lua nuiaua, s-o îndoaie din nou în arc, să lege coarda, să întindă arcul, să ochească cu săgeata și să-i dea drumul ?

— Arc...

Crescuse ca o nuia de alun pe malurile rîurilor şi pîraielor slovene, ca tulpina de bambus în pămînturile tropicale. Pămîntul îl hrănea, ploaia îl adăpa, soarele îl întărea. Tăiară tulpina de bambus, tăiară alunul, făcură din el arc. Nuiaua ar fi vrut să se îndrepte, să se elibereze, dar, vai: era zdravăn legată, înlănţuită. Cînd o mînă bărbătească o îndoaie ceva mai mult, rezistenţa ei devine de zece ori, de o sută de ori mai mare...

...şi săgeata...

Încă din tinereţe, cînd era nuieluşă subţire, vîntul îi cînta despre întinderile pămîntului şi înălţimile cerului. Ea prindea razele de soare, asculta sunetele care veneau cine ştie de unde şi se duceau nu se ştie unde. O cioplisera ca să fie mai dreaptă, o ascuţiră ca să fie mai ascuţită. Cînd mîna întindea puternic coarda şi apoi îi dădea drumul, săgeata zbura ca fulgerul spre ţintă. Cu cît mîna era mai sigură şi mai iscusită, cu atît mai sigur se înfigea săgeata în ţintă. Să nimerească ţinta — aceasta era chemarea ei.

Dar care era menirea arcului? Să-şi păstreze forţa şi elasticitatea, să se opună violenţei! Nu te preda, arcule, fii puternic şi elastic! Şi voi săgeţi, fiţi iuţi, ascuţite şi pătrunzătoare! Nimeriţi ţinta, numai ţinta!

Aceste nume nu-i fuseseră apropiate nici înainte, iar acum îi erau atît de străine, cu toate că nici el nu se putea mîndri cu un nume nemţesc curat. De multă vreme îl deranja că nu e nici nemţesc, nici sloven. Asta i-o spuseseră şi cei care aveau nume cu adevărat nemţesc, iar după aceea cei din Graz care aveau numele cu adevărat sloven, şi mult mai tîrziu şi cei din Maribor. Dar cum spunea tatăl lui? Tu eşti brutar, eu de asemenea... ba, parcă spunea altfel... Cocător, şi nu săpător, cocător, şi nu covaci... Da, da, exact aşa. Eu cocător, şi nu săpător, cocător şi nu covaci! Deci, fierar! Da, da, fierar... Kovačev... Kovačev Tony...

Răsuflă uşurat. Numele acesta nu era trecut pe cupolă. Pînă acum nu l-am întîlnit, se corectă deîndată. Dar el ajunsese abia la litera *G*.

Privirea-i derutată alerga febrilă pe literele iniţiale. De n-ar fi, într-adevăr de n-ar fi, dorea el din tot sufletul. Îi va întreba de el pe tovarăşii lui sloveni — pietrarii. Trebuie să-l găsească! Şi vor discuta despre acele vremuri îndepărtate, cînd în curtea strîmtă se băteau pentru fiecare rază de soare, cînd se duceau acolo, sub stejari şi dădeau drumul la săgeţi spre ciorile care croncăneau sinistru, cînd... Dar deodată îşi holbă ochii cenuşii.

KOVAČ ANTON

Îl trecură fiorii.

KOVAČ ANTON

Cupola de piatră — arcul cu nenumăratele nume se frînse şi apăru curtea întunecoasă şi murdară a tribunalului din Maribor. Să tragă în oamenii legaţi, înlănţuiţi acolo lîngă perete? Să-l trimită mai bine pe front, oricare ar fi el, s-a săturat de împuşcăturile acestea. Oare nu cumva şi el este ucigaş? „Ucigaşilor, ucigaşilor!" strigă bărbatul blond, înalt, stîlcit în bătaie, despre care îndeobşte n-ai fi zis că mai e viu. Şi avalanşa se desprinse. „Trăiască libertatea! Trăiască revoluţia!" Ofiţerii răcneau: „*Feuer!*", „Moarte fascismului!"

Cine răcnea mai tare? Flămînzii, schilodiţii în bătaie, cei condamnaţi sau ofiţerii cu feţele roşcovane, plesnind de sănătate? Împuşcăturile se uniră cu strigătele şi oamenii de lîngă zid căzură seceraţi. Ultimul căzu cel care primul strigase: „Ucigaşilor, ucigaşilor!"

Cine ştie, poate că tocmai bărbatul acela blond, înalt fusese...

— *Kamerad*, vii mîine la dezvelirea festivă a monumentului? strigă spre arcul de piatră omul din Oplotnica, care ieşise din baracă, îmbrăcat în haine de sărbătoare.

Dar fu nevoit să-şi repete întrebarea.

— Dacă voi veni? întrebă răguşit omul din Graz. Probabil că nu, fiindcă am ceva urgent...

— Dar vei veni la masă, nu-i aşa? Am adus şi un butoiaş de Jeruzalemčan [1].

— Nu, nu! strigă omul din Graz şi dădu deznădăjduit din mîini, ca şi cum s-ar fi despărţit pentru totdeauna de arcul şi săgeata de piatră.

Apoi cu privirile în pămînt, fugi pur şi simplu din cimitir.

1962

[1] Un vin vestit care şi-a primit numele de la muntele Jeruzalem din Slovenia.

CUPRINS

Prefaţă V

Tabel cronologic XVII

Liceana Feruna 1

Zebica 18

Ochi stinşi 42

Pe deal 50

Dragoste interzisă 89

Portocala 135

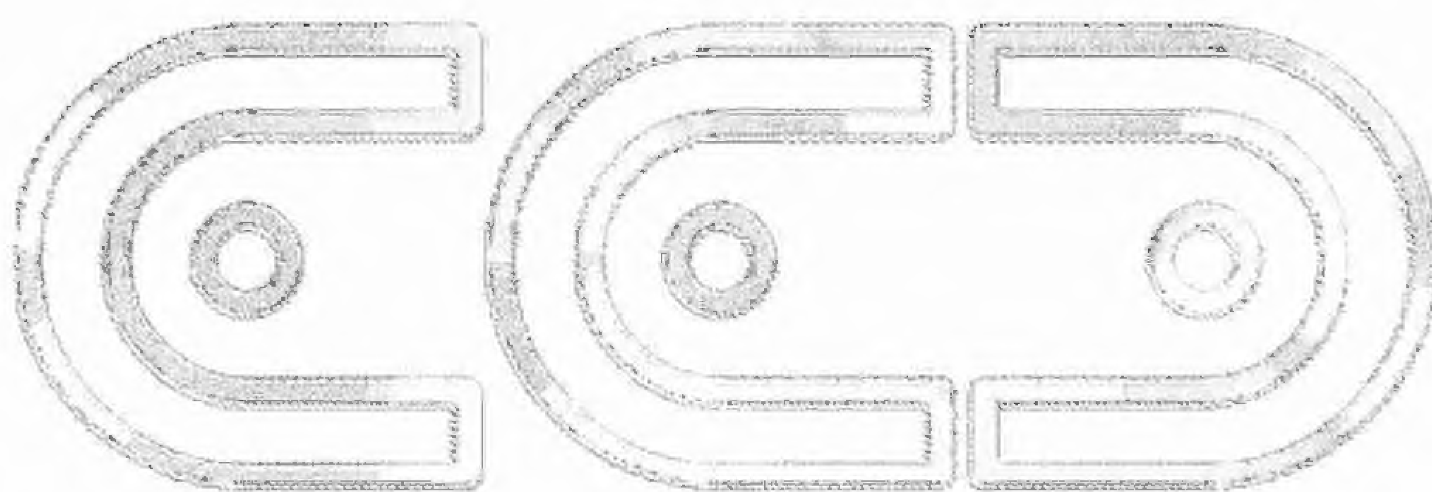
Suferinţele lui Jakob Drozg 141

Disonanţa unei zile de toamnă 196

Glas omenesc 221

Arc şi săgeată 248







Scanare și prelucrare digitală







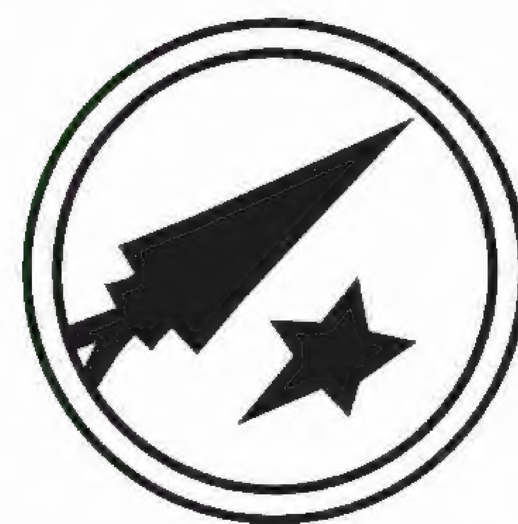


de

Anonim

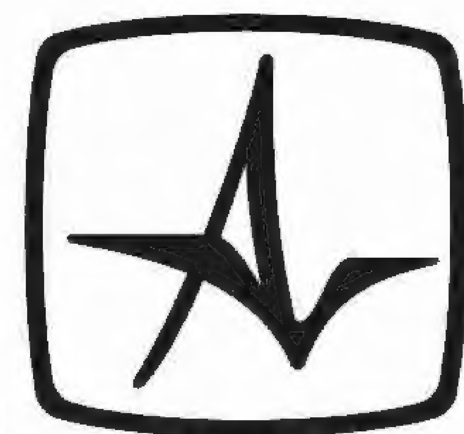
și

CAT Graur





Antwerpen







2024

